
PhD program címe:

“A magyar állam és jogrendszer, jogtudomány továbbfejlesztése, különös tekintettel az európai jogfejlődési tendenciákra”

Programvezető: Dr. Zlinszky János
egyetemi tanár

Doktori alprogram címe:

“A munka- és a szervezeten belüli vállalkezési viszonyok magyarországi jogi rendezésének problémái az ipari és a mezőgazdasági termelés, valamint a kereskedelem területén az európai jogfejlődés tükrében”

Tudományos vezető: Dr. Prugberger Tamás
egyetemi tanár

PhD értekezés címe:

Az integrált szövetkezeti hitelintézetek szervezeti és funkcionális megközelítése

Készítette:

Csák Csilla

Miskolc

2000.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

ÁPTF	Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet
ESZT	Európai Szövetkezeti Társaság
Hpt. 1996. évi	a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló CXII. törvény
MOSZK	Magyar Országos Szövetkezeti Központ
MTB	Magyar Takarékszövetkezeti Bank (Takarékbank)
OBA	Országos Betétbiztosítási Alap
OKH	Országos Központi Hitelszövetkezet
OSZH	Országos Szövetkezeti Hitelintézet
OTBA	Országos Takarékszövetkezeti Biztonsági Alap
OTIVA	Országos Takarékszövetkezeti Intézményvédelmi Alap
PSZÁF	Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete
SzNSz	Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége
SZÖVOSZ	Szövetkezetek Országos Szövetsége
Szvt.	a szövetkezetekről szóló 1992. évi II. törvény
TÉSZ	Takarékszövetkezetek Érdekvédelmi Szervezete
Pit. 1991. évi	a pénzintézetekről és a pénzintézeti tevékenységről szóló LXIX. törvény

TARTALOMJEGYZÉK

Tudományos vezetői vélemény

Rövidítések jegyzéke.....	4.o
Tartalomjegyzék	5.o
Bevezetés.....	9.o

I. Elméleti alapvetések a hitelszövetkezeti előzmények tükrében.....16.o

1. A hitelszövetkezetek szervezési elvei.....	18.o
2. A hitelszövetkezetek csoportosításának ismérvei.....	22.o
3. A hitelszövetkezetek tevékenységi köre.....	25.o
4. A hitelszövetkezeti rendszer alapelemei.....	27.o
4.1. A hitelszövetkezeti rendszerek felépítése.....	27.o
4.2. Alulról építkező szövetkezeti rendszer.....	28.o
4.3. A hitelszövetkezeti rendszer működési mechanizmusai.....	30.o
5. A hitelszövetkezeti rendszer megszüntetése Magyarországon.....	31.o

II. A magyar takarékszövetkezetek fejlődéstörténetének főbb állomásai.....33.o

1. A takarékszövetkezetek mozgalom kialakulása.....	33.o
2. Az új gazdasági mechanizmus időszaka.....	38.o
3. A takarékszövetkezetek jellemző vonásai napjainkig.....	42.o
3.1. A takarékszövetkezetek működési feltételeinek liberalizálása 1971-től.....	42.o
3.2. Intézményi és jogi szabályozás reformja.....	47.o
3.2.1. Áttérés a kétszintű bankrendszerre.....	47.o
3.2.2. Reformok a jogi szabályozás terén.....	49.o

III. Integrált takarékszövetkezeti rendszer létrehozásának körülményei

Magyarországon.....	54.o
---------------------	------

1. A takarékszövetkezetek jogi szabályozásának ismérvei.....54.o

1.1. A pénzügyi intézmények csoportosítása a Hpt. rendszerében.....	55.o
1.2. A szövetkezet jogintézményének tartalmi vonásai és érvényesülése a takarékszövetkezeteknél.....	57.o
1.2.1. Tagi kapcsolatok fejlesztésének dilemmái a takarékszövetkezetekben.....	61.o

1.2.2. Minimális taglétszám.....	64.o
1.2.3. Tagsági viszony tartalma.....	65.o
1.2.4. A takarékszövetkezetek személyi és tárgyi feltételei.....	68.o
1.2.5. Tagsági szervezeti viszonyok.....	72.o
1.3. A takarékszövetkezetek jogi szabályozásának ambivalenciái.....	76.o
2. A takarékszövetkezeti integráció.....	88.o
2.1. A takarékszövetkezetek integrációjának elméleti megközelítése.....	88.o
2.2. Takarékszövetkezeti integráció létrehozásának indoka.....	90.o
2.2.1. Konszolidációs folyamatokról általában.....	94.o
2.2.2. A takarékszövetkezeti konszolidáció.....	95.o
2.2.3. Takarékszövetkezeti csoportok Magyarországon.....	97.o
3. Az integráció intézményrendszere.....	100.o
3.1. Az integráció központi szervei.....	100.o
3.1.1. OTSZ.....	100.o
3.1.2. OTIVA.....	100.o
3.1.3. MTB Rt.....	101.o
3.2. Integrált takarékszövetkezetek.....	102.o
IV. Az integrált takarékszövetkezeti rendszer működési mechanizmusai.....	103.o
1. Az integráció fejlődési fázisai.....	103.o
2. Az első fázis jellemzése.....	104.o
2.1. Likviditásmenedzselés.....	104.o
2.2. Intézményvédelem.....	105.o
2.3. Az integrált takarékszövetkezeti modell felügyeleti rendszere.....	106.o
2.4. A pénzügyi támogatások rendszere.....	112.o
2.5. Az integrációs takarékszövetkezeti modell első fázisának értékelése.....	114.o
3. A második fázis jellemzése.....	115.o
3.1. Az OTSZ modernizációs feladatai.....	116.o
3.2. Az OTIVA modernizációs feladatai.....	117.o
3.3. Az állami hatóságok részvétele az integráció keretén belül.....	119.o
3.4. A takarékszövetkezeti integráció központi szervezetének finanszírozása.....	121.o
3.5. Takarékbank Rt. szervezeti és funkcionális újragondolása.....	121.o
3.6. Az integrációba bevont vállalkozások szerepe.....	122.o

3.7. Az integráció második fázisának értékelése.....	124.o.
4. A harmadik fázis jellemzése.....	125.o
4.1. Változások a jogi szabályozás terén.....	125.o
4.2. Az integráció fejlettségi szintjének megfelelő szervezeti változások várható tendenciái.....	126.o
4.3. Az integráció fejlettségi szintjének megfelelő funkcionális változások várható tendenciái.....	132.o
4.3.1. A gazdasági tevékenységének koncepcionális megközelítése.....	132.o
4.3.2. A társadalmi tevékenységének koncepcionális alapjai.....	137.o
4.3.3. A vidék finanszírozásának lehetőségei a vidéki bankhálózat keretében.....	139.o
V. A szövetkezeti bankrendszerek nemzetközi vonásai.....	148.o
1. A szövetkezeti hitelintézetekkel kapcsolatos nemzetközi elvárások.....	148.o
1.1. Európai Közösség bankirányelvei.....	148.o
1.1.1. Az első szakasz irányelvei.....	149.o
1.1.2. A második szakasz irányelvei.....	152.o
1.1.3. Magyarország liberalizációs kötelezettségei és a harmonizáció eredményei.....	154.o
1.2. SZNSZ alapelvek.....	156.o
1.2.1. Előzmények.....	156.o
1.2.2. SZNSZ által megfogalmazott értékek.....	158.o
1.2.3. SZNSZ által megfogalmazott szövetkezeti definíció.....	158.o
1.2.4. SZNSZ által megfogalmazott szövetkezeti alapelvek.....	159.o
1.2.5. A szövetkezeti hitelintézetek működési alapelvei.....	160.o
1.3. ESZT.....	161.o
1.3.1. Az ESZT jogi természete.....	163.o
1.3.2. Tőkekövetelmények.....	164.o
1.3.3. Jövedelem-felhasználás.....	165.o
2. A szövetkezeti bankrendszerek nemzetközi struktúrája.....	166.o
2.1. Szövetkezeti bankrendszerek nemzeti és nemzetközi jelentősége.....	166.o

2.2. Szövetkezeti bankrendszerek modernizált struktúrái.....	169.o
2.2.1. A szövetkezeti bankrendszerek eltérő modelljei.....	170.o
2.2.1.1. Hollandia.....	171.o
2.2.1.2. Franciaország.....	174.o
2.2.1.3. Németország.....	176.o
3. Az agrárhitelezés intézményrendszerének nemzetközi modelljei.....	178.o
3.1. Elvi alapvetések.....	178.o
3.2. Agrárhitelezési modellek.....	180.o
3.2.1. Kereskedelmi banki modell.....	180.o
3.2.2. Szövetkezeti bankrendszerek.....	183.o
3.2.3. Szakosított pénzügyi intézmények.....	189.o
3.2.4 Céghitelezés.....	191.o
4. Az agrárhitelezési modellek fejlődési tendenciái.....	192.o
A kutatás eredményeinek összefoglalása.....	199.o
Függelék.....	214.o
Német nyelvű összefoglalás.....	228.o
Magyar nyelvű összefoglalás.....	231.o
Jogszabályok jegyzéke.....	234.o
Az Európai Unió irányelvei, rendeletei.....	236.o
Forrásjegyzék.....	238.o
Felhasznált, de nem hivatkozott irodalom.....	250.o

Tudományos vezetői vélemény

Csák Csilla “ Az integrált szövetkezeti hitelintézetek szervezeti és funkcionális megközelítése “ című PhD értekezéséről

A szövetkezeti bankrendszer és a szövetkezeti hitelintézeti tevékenység a múlt században fejlődött ki, főleg Raiffeisen és Schulz-Delitzsch munkássága nyomán. Az előbbi az agrártermelők pénzügyi segítésében, míg az utóbbi a kisiparosok gazdasági tevékenységének pénzügyi támogatásában, hitelezésében játszott szerepet. Magyarországon a német hatások nyomán szintén hasonló tendenciák érvényesültek és a szövetkezeti hitelintézeti hálózat is eszerint alakult ki. Ez a fejlődés 1952-ben szűnt meg, majd többévi szünet után a takarékszövetkezeti hálózat kezdett kialakulni, amely azonban egészen a gazdaságirányítás reformjáig tulajdonképpen az OTP-nek fiókinézete volt. Ezt követően deklarálták a takarékszövetkezetek önállóságát és azt, hogy főleg az agrárgazdaság területén, hitelezési tevékenységgel segítse gazdaságot.

Mindezt az értekezés szerzője alaposan körüljárja és a vonatkozó ellentmondásokat feltárja. Ez érvényes az 1952 előtti hitelszövetkezeti hálózat működésére is. A szerző nagy erénye, hogy múlt kérdéseit viszonylag röviden és célirányosan tárgyalja, azért, hogy mi hasznosítható mindabból a mai viszonyokban.

A szerző a mai gazdaságpolitikával párhuzamba állítva tárgyalja a jelenlegi magyar takarékszövetkezeti szerveződést, annak reformját, különös tekintettel az integrációra, amely részben a belső ellenőrzés korszerűsítése, valamint a takarékszövetkezetek versenyképes működésének a biztosítása. Részletesen foglalkozik a takarékszövetkezetek integrációjával, kimutatva, hogy hasonló folyamatok játszódtak le a nyugat-európai szövetkezeti hitelintézetek életében is. Az összehasonlítás során utal arra, hogy gazdaságilag ez mindenképpen szükségszerű, mivel a piacgazdaság versenyviszonyai között a pénzügyi szövetkezetek nem tudnák megállni a helyüket.

A szerző kimutatja, hogy a mai viszonyok között, bár próbálkozások voltak a hitelszövetkezetek feltámasztására, azonban az ez irányú fejlődés részben megrekedt.

Ugyanakkor a takarékszövetkezetek a mai viszonyok között sikerrel viszik át az agrárium pénzügyi megsegítését, ami nemcsak a mezőgazdaságra vonatkozik, hanem az AGENDA 2000 által meghirdetett vidékfejlesztésre is.

Ezzel összefüggésben kiemelem és megalapozottnak látom a szerzőnek azt a tételét, miszerint, az integrált takarékszövetkezeti hálózat alkalmas és felkészült arra, hogy az államilag támogatott hitelek illetőleg állami támogatások folyósítását végezhesse.

A szerző jól rendszerezi és alapos kutatásokkal mutatja be a takarékszövetkezetek létrehozásának indokait, foglalkozik a takarékszövetkezeti konszolidációs folyamatokkal, bemutatva az integráció intézményrendszerét és fejlődési fázisait. Ennek során tárgyilagosan kimutatja azt, hogy az integráció szükségszerű, viszont ez a szövetkezeti vonásokat a takarékszövetkezeteknél gyengíti, amihez hasonló folyamat játszódott le a német, osztrák és a svájci raiffeisen szövetkezeti hitelintézeteknél is.

Impozáns ahogyan a szerző bemutatja a szövetkezeti bankrendszerek három eltérő modellrendszerét, a holland, a francia és a német modellt ideértve. Pozitívan értékelendő az értekezésben az is, hogy kitekintést tesz az EU szintézisre, vagyis arra, hogy milyennek kellene lennie az ESZT formájában működő hitelintézeti rendszernek.

Az értekezés formai és tartalmi szempontból maximálisan megfelel a PhD dolgozatokkal szemben támasztott követelményeknek.

Miskolc, 2000. december 6. napján

Dr. sc. Prugberger Tamás

Tsz. vezető egyetemi tanár
Miskolci Egyetem
Munkajogi és Agrárjogi Tanszék

“A szövetkezet valóságos iskolapéldája annak, hogy vannak gazdasági intézmények, amelyeket plasztikusan csak akkor tudunk jellemezni, elemezni és szabályozni, ha legalább három reflektorral: a jogász, a közgazda és a magángazda reflektorával világítjuk meg.”
Dr. Kuncz Ödön

Bevezetés

Az agrárfinanszírozás két nagy területet ölel fel, a hitelezési rendszert és a támogatási rendszert. *Az értekezés tágabb értelemben az agrárfinanszírozás témakörében helyezhető el, azon belül pedig a hitelezési rendszerhez kapcsolódik, annak intézményi modelljét vizsgálja. A szövetkezeti hitelintézeti rendszer, mint kutatási terület kerül elemzésre, történeti áttekintésben, a jelenlegi intézményi modell kereteinek áttekintésében és nemzetközi kitekintésben egyaránt.*

Az értekezés -szerkezetét és tagolását illetően- három nagy részre bontható a fejezetek számától függetlenül.

Az első rész (I. és II. fejezet) a történeti részt öleli fel (kb. 50 oldal). Az elméleti alapvetések a szövetkezeti hitelintézetek szervezési elveit elemzi, történetiségében a hitelszövetkezetek előtérbe állításával nemzetközi és hazai vonatkozásban egyaránt. A vizsgálat tárgyát képezi egyrészt a hitelszövetkezet, mint alapegység, másrészt a hitelszövetkezeti rendszer, amelyek szervezeti felépítése regionként eltérő.

A takarékszövetkezetek szervezési elvei és fejlődési tendenciái elemzésének kiindulópontja annak rögzítése, hogy a takarékszövetkezetek alapítását az indukálta, hogy a hitelszövetkezeti rendszer megszüntetésekor (1952) nem volt olyan infrastruktúrájú szervezet, amely a vidék pénzügyi szolgáltatásokkal való ellátását helyben képes lett volna megoldani. Különösen a betétgyűjtés tekintetében bírt jelentőséggel a takarékszövetkezeti rendszer felállítása. A takarékszövetkezetek szigorú, jogszabályok által behatárolt működési feltételei történeti fejlődésük során liberalizálódtak, tevékenységi körük szélesedett. Az 1990-es évekre a legkiterjedtebb

hálózattal rendelkező pénzügyi intézményként tartják számon a takarékszövetkezeteket, amelyek országos lefedettséget biztosítanak a pénzügyi szolgáltatások terén. Bankszerűen működő szervezetként a vidéki lakosság, kisvállalkozások és önkormányzatok pénzügyi szolgáltatóivá váltak.

Az értekezés gerincét (III. és IV. fejezet) a hazai integrált szövetkezeti hitelintézeti rendszer vizsgálata képezi (kb.100 oldal). Ezekben a fejezetekben a rendszer elemeinek és magának a rendszernek az elemzésére kerül sor. A rendszer elemeit vizsgálva, az integráció központi szervei (OTIVA, OTSZ, Takarékbank Rt.) kerülnek bemutatásra valamint a takarékszövetkezeteknek a szervezeti és funkcionális elemzésére kerül sor a továbbiakban ismertetett szempontok figyelembevételével.

A szövetkezeti hitelintézetek amelyek már szövetkezeti mozgalom kezdeti szakaszában bizonyították létjogosultságukat *egyrészt a szövetkezeti jegyeket hordozzák magukon, másrészt a pénzügyi normáknak megfelelően alakítják tevékenységüket*, amely a jogi szabályozásukban is nyomon követhető. *A jogi szabályozásuk alapvetően két törvény – az Szvt. és a Hpt.- által behatárolt.* Egymáshoz való viszonyukat maguk a jogszabályok fogalmazzák meg. Az Szvt. úgy fogalmaz, hogy a pénzügyi tevékenységet folytató szövetkezetekre a Hpt. rendelkezéseit is alkalmazni kell, a Hpt. pedig azt deklarálja, hogy a szövetkezeti formában működő hitelintézetekre az Szvt. rendelkezéseit a Hpt-ben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.

A Hpt. rendelkezései alapvetően a prudens (biztonsági) működésre irányadó szempontok figyelembe vételével és a nemzetközi doktrínák alkalmazásával határozzák meg a hatálya alá tartozó pénzügyi intézmények szervezeti és funkcionális kérdéseit kogens jelleggel. Ezen kapcsolatrendszer teljes körű elemzése érdekében szükségszerűen foglalkoznom kellett a pénzügyi előírásokkal pl. személyi, szervezeti feltételek, tőke megfelelési kérdések, felügyeleti rendszer stb.

A szövetkezeti hitelintézeti modell elemzésekor és jogi jellegének vizsgálata során a szövetkezeti jegyeket igyekeztem felvázolni és az azzal összefüggő problémákat vázolni. A takarékszövetkezetek működésében a szövetkezeti jelleg alapvetően a tagi érdekek által behatároltan ragadható meg, pénzügyi tevékenységüket ennek alárendelten kell illetőleg kellene, hogy végezzék. Az Szvt. rendelkezéseiből kiindulva a *szövetkezés*,

mint személyegyesülés alapvető célja, -a szövetkezés előnyeinek kihasználásával- a tagság érdekeinek érvényesülése a szövetkezeti tevékenység során. Ennek nyomán követése történeti távlatokban, valamint hazai és nemzetközi szinten egyaránt kardinális kérdés és az értekezés egyik központi problémáját jelenti.

A tagsági kapcsolatok középpontba állításával vizsgálom a szervezeti, vagyoni viszonyokat és a tagságnak a szövetkezet tevékenységéhez való viszonyát:

- a szervezeti viszonyok tekintetében az Szvt. és a Hpt. rendelkezései kerülnek elemzésre és összevetésre, megvizsgálva a szövetkezeti demokratikus öngazgatás érvényesülésének kereteit
- a vagyoni viszonyok tekintetében a szövetkezeti tőke által behatárolt szövetkezeti hitelintézeti tevékenység méretgazdaságos működési feltételei és azok bővítésének lehetőségei kerülnek elemzésre, a tőkeérdekeltségi modellre figyelemmel
- a tagságnak a szövetkezeti tevékenységhez való kapcsolata tekintetében, a tagság érdekében végzett szövetkezeti tevékenység, a tagsági érdekek preferálásának lehetőségeit elemezve, a szövetkezeti hitelintézetek belső és külső viszonyainak vizsgálatára kerül sor. A vizsgálat kiindulópontját szövetkezeti hitelintézetek (hitelszövetkezetek, takarékszövetkezetek) közötti alapvető különbség képezi, mely szerint a hitelszövetkezetek hitelezési tevékenységet csak tagjaik részére végezhetnek, ugyanakkor a takarékszövetkezetek tekintetében a pénzügyi szolgáltatások terén nem lehet különbséget felfedezni tagok és nem tagok között.

Az értekezés másik központi gondolatmenete, a szövetkezeti hitelintézetek integrációjára irányul, a szövetkezeti bankrendszerek kialakítása és működtetése során. A szövetkezeti bankrendszerek nemzetközi viszonylatban hitelszövetkezeti alapokon épülnek fel, strukturálisan azonban eltérően modellezhetők. *Hazánkban a Hpt. által előírt integrációs kényszer illetőleg takarékszövetkezeti konszolidáció tette szükségessé a szövetkezeti hitelintézetek integrációját, amely alapja és eszköze a modernizált szövetkezeti pénzügyi rendszer kialakításának.*

A Hpt-ben rögzített integrációs kényszer előírja, külön jogszabályra utalással, hogy a szövetkezeti hitelintézetek kötelesek csatlakozni integrációs szervezethez. A jogi szabályozás még nem látott napvilágot, ezért az integráció szervezeti és működési rendjét illetően az értekezés számos javaslatot fogalmaz meg az integráció harmadik fejlődési fázisának jellemzése során.

Az 1067/1993.(X.15.) Korm. határozat a vidéki bankhálózat létrehozásáról az állami feltőkésítés (konszolidáció) feltételeként szabja a takarékszövetkezeti integrációt. Az értekezés a takarékszövetkezeti integrációs modell sajátosságait elemzi, az integrációs kényszer konszolidációs összefüggéseit szem előtt tartva. Általánosságban és specialitásában a konszolidációhoz kapcsolódó integrálódás érinti a szövetkezeti hitelintézetek és ezen belül a takarékszövetkezetek 94%-át, létrehozva az OTIVA-alapú integrációs modellt. Figyelemmel ezen integrációs rendszer dominanciájára és jövőbeni szerepére az integrációs modellt ezen keresztül szemlélteti az értekezés.

A szövetkezeti hitelintézeti integráció elméleti megközelítésben a *gazdasági integráció* kategóriájába került besorolásra, a integrálódási cél, mint motiváció alapján. Ennek elemzésére az integráció fejlődési fázisaiban kerül sor. *Három fejlődési fázisra* bontható az OTIVA-alapú takarékszövetkezeti integráció eddigi története.

Az első periódus a (1993-1998) a veszélyek elhárításának korszaka, amelyben kialakításra kerültek a szervezeti keretek. A korszak központi kategóriájaként az intézményvédelem jelölhető meg, amelynek alapvető feladata a válságmegelőző és – elhárító tevékenység. Ennek során feltárják azokat a veszély forrásokat, amelyek a válság kialakulásához illetőleg a gazdálkodási eredmények romlásához vezethetnek. Ennek keretében a felügyeleti kérdések kerülnek elemzésre a PSZÁF illetőleg az OTIVA keretén belüli tevékenységre koncentrálnak. A PSZÁF felügyeleti tevékenysége általánosságban ugyanazt jelenti a szövetkezeti hitelintézetek vonatkozásában, mint a többi hitelintézet tekintetében. Az intézményvédelem specializált felügyeletét az OTIVA látja el, amely felügyeleti tevékenység képezi alapját az integrált takarékszövetkezetek pénzügyi támogatásának.

A második szakasz a modernizáció szakaszaként jelölhető meg, mint a lehetséges esélyekre koncentrálnak időszaka. Ez a folyamat nem zárult le, hatását ugyanakkor már az 1999-es év elején éreztette. Alapvető modernizációs célként került megfogalmazásra a szövetkezeti alapon működő pénzügyi intézmények piaci szerepének növelése, a bankbiztonság erősítése, illetőleg a vidéki gazdaság és társadalom igényeihez igazodó korszerűsítés. Ehhez a szervezeti kereteket -az integráció keretén belül- hozzáigazították, a központi szervek együttműködése szorosabbá vált, az ellenőrzés és az állami szervek szerepe erősödött.

A harmadik fázis a jövőkép, a integrációs modell újragondolásának fázisa, amelynek alapja a megfelelő jogi szabályozás megteremtése. Az értekezés számos problémát fogalmaz meg a jogalkotási folyamatok tükrében, alátámasztva a téma aktualitását.

A jogi szabályozás lemaradásban van a kialakult folyamatok tükrében, amely alapvetően az integrációs modell rendszertani besorolását teszi szükségessé. A jogi szabályozás módosítása napirenden van mind a szövetkezeti szabályozás, mind pedig a pénzügyi szabályozás terén. A szövetkezeti szabályozás fő iránya a szolgáltató szövetkezetek illetőleg a szövetkezeti hitelintézetek előtérbe helyezésében ragadható meg a termelőtípusú szövetkezeti modellt felváltva és ennek kifejezésre juttatásában a jogi szabályozás terén. A pénzügyi szabályozás fő iránya egyrészt az integrált szövetkezeti hitelintézetek törvényi szintű szabályozásában csúcsosodik ki másrészt a Hpt módosításában a nemzetközi normák figyelembevételével a csatlakozásunk jegyében. Az eddig megismert törvénytervezetek és módosító javaslatok alapján az értekezés az anomáliák lehetséges felszámolására tesz kísérletet a nemzetközi tapasztalatok alapján.

A szervezeti kérdéseket illetően az alábbi kérdésköröket elemzi az értekezés:

- az integrációnak, mint közösségnek a meghatározása
- egy vagy több integrációs rendszer fogadható el
- az integráció központi szervének meghatározása

A funkcionális kérdéseket illetően az alábbi kérdésköröket elemzi az értekezés:

- tevékenységi kör szélesítésének lehetőségei az integrált takarékszövetkezeteknél
- a vidékfinanszírozás lehetőségei a takarékszövetkezeti modell kereti között

Hazánkban a szövetkezeti hitelintézeti rendszer meghatározóan takarékszövetkezeti alapokon áll. A hitelszövetkezetek száma jelenleg 8 db, amely önmagában megadja a választ a takarékszövetkezeteken (231 db) alapuló integrációs rendszer dominanciájának. Ezzel szemben Nyugat-Európában a szövetkezeti bankrendszerek hitelszövetkezeti alapokon állnak, amelyek "törtetlen" történeti fejlődés eredményeként jöttek létre. Ha hazánkban a hitelszövetkezeti rendszer 1952-ben nem került volna megszüntetésre, a nemzetközi tendenciáknak megfelelő fejlődött volna.

Az értekezés harmadik részében (V. fejezet) a nemzetközi kitekintésre kerül sor (kb. 50 oldal). Ennek során bemutatásra kerülnek azok a nemzetközi normák –bankirányelvek, alapelvek, szövetkezeti társaság ismérvei- amelyek meghatározó előírásokat tartalmaznak, mind szövetkezeti, mind pedig pénzügyi aspektusból.

A szövetkezeti bankrendszerek vizsgálatára két vonatkozásban kerül sor. Egyrészt a szövetkezeti bankrendszereknek, mint szervezetnek a felépítése, a különböző modellek “statikus” vizsgálata révén. A szövetkezeti bankrendszerek eltérő modelljei egy-egy országban működő szervezetrendszeren keresztül kerülnek bemutatásra, a kétszintű (Rabobank-rendszer), a háromszintű (Credit Mutuel) és a háromszintű vegyes (német szövetkezeti bankrendszer) szervezeti felépítéshez kapcsolódó rendszerben. Másrészt “dinamikájában” az intézményrendszerek agrárhitelezésben játszott szerepe kerül elemzésre az alábbi négy típus vizsgálatával:

- kereskedelmi banki modell
- szövetkezeti bankrendszerek
- szakosított pénzügyi intézmények
- céghitelezés

A pénzügyi szférában működő szövetkezetek jelentik a világ szövetkezeti mozgalmának a legerősebb ágát. A szövetkezeti mozgalom továbbélése szempontjából –különösen hazai vonatkozásban- jelentős ezen ágazati szövetkezetek működési feltételeinek és szövetkezeti jellemzőinek kutatása és a veszélyforrások feltárása, amelyek a szövetkezeti jelleg sérülését eredményezhetik az erős piaci verseny következtében.

Mindezekre tekintettel az értekezés az alábbi kérdésekre keresi a választ és adja meg a kutatás eredményeinek összefoglalása cím alatt:

- Milyen alternatívái vannak a tagsági kapcsolatok fejlesztésének a takarékszövetkezetekben?
- Hogyan határozható meg a hazai integrációs modell a várható jogi szabályozás keretei között?
- A nemzetközi vonatkozásokban tapasztalható sokszínűségből, heterogenitásból milyen törvényszerűségek vonhatók le?

Az értekezés kutatási módszere a történetiséget nem mellőzve leíró és jogösszehasonlító jellegű, amely a téma jellegénél fogva interdiszciplináris jegyeket is hordoz magán. Alapvetően a történeti múltból lehet feltárni a jelenlegi struktúra gyökereit, amely determinálja a rendszer egyes elemeinek jelenlétét. A kutatási terület önmagában feltételezi a jogi szemlélet mellett a közgazdasági elemek feltárását is, amelyből jogilag releváns következtetések vonhatók le. A téma ugyanakkor igényli a jogösszehasonlító jellegű kutatást, hiszen nemzetközi vonatkozásban megállapítható, hogy szövetkezeti bankrendszerek minden országban működnek, eltérő rendszerek és struktúrák alakultak ki, amelyek azonban azonos alapon, a szövetkezeti alapelveken, értékeken épültek fel és működnek.

I. Elméleti alapvetések

*A hitelszövetkezetek megjelenése egyidős a szövetkezeti mozgalom kialakulásával, azaz elsők között alakultak meg a szövetkezeti szférában. Első hazai kezdeményeik hitelegyleti formában, a nemzetközi porondon megalakult kölcsönös segélyező pénztárak megalakulását követően, két évtizedes késéssel jelentek meg.*¹

A nemzetközi hitelszövetkezetek eltérő fejlődési irányt mutattak tevékenységi körhöz, pontosabban a hitelezési célhoz kapcsolódóan. *A két eltérő út az amerikai és az európai kontinensen figyelhető meg. Észak-Amerikában a tagok áruvásárlási hiteligényeinek kielégítésére, fogyasztási (consumer) hitel- és takarékszövetkezetek, míg Európában a mezőgazdasági és ipari kistermelők termeléshez kapcsolódó hiteligényeinek finanszírozására termelői (producer) hitel- és takarékszövetkezetek jöttek létre.*²

A fogyasztási típusú hitel- és takarékszövetkezetek keretében a vásárlási célú *személyi* hitelt nyújtó szervezetek, a hitelegyesületek (credit union), míg a termelési célú hitelt nyújtó szervezetek a hitelszövetkezetek és takarékszövetkezetek. A megkülönböztetésük csak ezen az alapon ragadható meg, tekintettel arra, hogy a strukturális dinamikát meghatározó szövetkezeti alapelveikben nem tehető különbség közöttük.

A hazai fejlődési út és annak jellegzetességeinek elemzése érdekében az Európára jellemző hitel- és takarékszövetkezeti modell jellemzőit vizsgálom meg. Figyelemmel

¹ “Érdekes hitelszövetkezeti adalékról tesz említést Majoros Oszkár, aki azt állítja, hogy az első hitelszövetkezetet 1845. február 9-én, bizonyos Samuel Jurkovichs nevezetű tanító és 11 társa alapította meg a szlovákiai Sobotiste községben. Az általuk létrehozott “Spolek Gazdovski” önszegélyező társulat volt, azonban sajnos hat év működés után feloszlott a szövetkezet” Forrás: Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek története és modernizációja OTSZ Bp. 1994. 13.o. A szövetkezetelméletben általánosan elfogadott álláspont szerint az első hitelszövetkezetek Németországban alakultak meg. Friedrich Wilhelm Raiffeisen 1849-ben Flammersfeldben alapította meg az első hitelszövetkezetet, majd ezt követően 1850-ben Hermann Schulze-Delitzsch a kölcsönös hiteltársaságot. Hazai vonatkozásban az első hitelszövetkezetet (amely hitelegyleti formában alakult) az erdélyi szászok alapították 1851-ben Besztercén. A jelenlegi magyar határok figyelembe vételével az első hitelszövetkezetet 1864-ben Győrben hozták létre, amely időponttól kezdődően a hitelszövetkezetek száma dinamikusán emelkedett. Legtöbb hitelszövetkezet 2462 db 1917-ben működött Forrás: Uo.

² Laczó Ferenc: A szövetkezeti bankok jogi és gazdasági működésének feltételei piacgazdaságokban Szövetkezeti Kutató Intézet Kutatási beszámoló 1993. 5-6.o.

arra, hogy hazánkban kezdetben a hitelszövetkezeti mozgalom bontakozott ki, először a hitelszövetkezetek elemzésére kerül sor.

A hitelszövetkezetek szervezési elvei és eszközei valamint megfogalmazott céljaik, feladataik sok hasonlóságot és különbséget mutattak a mai takarékszövetkezetek szerveződését elsegítő elgondolásokkal, ezért célszerű -a konkrét történeti folyamat részletes ismertetését mellőzve- a gazdasági, társadalmi szerepük kiemelésével, valamint szövetkezeti jellemzőivel foglalkozni.

A hitelszövetkezetek jelentőségét, létjogosultságát a tökeszegénység indokolta, amely kiküszöbölésére a kölcsönös segítségnyújtás, önségély, tagok személyes és vagyoni közreműködése, demokratikus irányítás, ellenőrzés és önkéntesség elvei alapján került sor.³

A hitelszövetkezetek azon gazdasági rétegek számára jelentettek előnyöket, akik részére a bankok, takarékpénztárak kedvezőtlen feltételekkel nyújtották szolgáltatásaikat. A kisvállalkozások voltak azok a szervezetek, amelyek attól függően, hogy mely szférában (mezőgazdaságban, iparban, kereskedelemben) működtek, különböző hiteligényekkel jelentkeztek, a hitel nagysága, hiteligénylés időpontja, futamideje tekintetében a működéshez szükséges források biztosítására.⁴

A kereskedői kör számára van legkevesbé szükség a hitelszövetkezetekre, viszont a mezőgazdaság és az ipar fejlesztése számára elengedhetetlen a létük. Az előbb említetteken túlmenően a lakossági megtakarítások, háztartások hiteligényei is indukálták a szövetkezeti elveken nyugvó szervezet megalakítását.

1. A hitelszövetkezetek szervezési elvei

“... a szövetkezeti hitelszervezet feladata, hitellel ellátni azokat az üzemeket, melyeket a kapitalisztikus hitelszervezet kielégítően nem képes kiszolgálni, teszi ezt egyrészt azok tőkeerejének és hitelképességének fokozásával, másrészt a hitelek olcsóbb

³ Lásd bővebben: Juhász János: Hitelszövetkezetek- elvek és gyakorlat Szövetkezés 1991/2.szám 15-28.o.

⁴ Ihrig Károly: A szövetkezetek a közgazdaságban. Első Kecskeméti Nyomda és Hírlapkiadó Rt Bp. 1937. 119-126.o.

elosztásával.”⁵

A hitelszövetkezetek megalakításának jellegét érintően megállapítható, hogy *“alulról” szerveződtek, a helyi közösségek igényeinek megfelelően a tagok érdekében,* azok pénzügyi elképzeléseinek kielégítésére. Az a tény, hogy létrejöttük helyi kezdeményezésű, katalizátorává váltak a helyi közösségek, “kis egzisztenciák” pénzügyi megtakarításainak az összegyűjtésében. A megtakarításokat egyrészt olyan személyektől vették át, akik eddig nem álltak kapcsolatban, mint betét elhelyezők, a pénzpiac szereplőivel, másrészt olyan személyektől, akik korábban betételhelyezők voltak, de a kedvezőbb szolgáltatások nyújtásának reményében megtakarításaikat a hitelszövetkezet részére adták át.

A hitelszövetkezet jellemzője –mint napjainkban is – az, hogy tagjai számára végez betét- és hitelműveletet. A hitelszövetkezeteken belül megvalósul a pénz belső körforgása, azaz a tagok által befizetett összegekből, a tagok részére történik a hitelezés. Ez kedvezően hatott arra, hogy a tőkét átcsoportosítva, a pénzügyi szükségleteket megfelelő módon kielégíthessék.

A hitelszövetkezeti tevékenység keretében a tagoktól összegyűjtött pénzeszközökön túl figyelemmel kellett lenni a *kívülálló személyek által eszközölt befizetésekre is,* amely a belső körforgás hatékonyságára alapvető hatást gyakorolt. Közgazdasági szempontból a kereslet-kínálat alakulása a hitelszövetkezetek tekintetében sem elhanyagolható tényező, mert a hitelezési lehetőségeket determinálja.⁶

A tagság összetétele a kölcsönzés esetében a keresleti oldal tekintetében meghatározó jelentőségű és egy adott időszakban előre vetíti a kölcsönnyújtás lehetőségét. Az ebben rejlő veszélyeket, a tagsági érdekekre tekintettel, azzal próbálták kiküszöbölni, hogy meghatározták az egyes foglalkozási ágakba tartozó személyek részére összvolumenben számított %-os hitelkihelyezési keretet.

A tőke belső körforgása hosszú távon abban az esetben volt biztosítható, ha a

⁵ Ihrig Károly: A szövetkezetek a közgazdaságban. Első Kecskeméti Nyomda és Hírlapkiadó Rt Bp. 1937. 137.o.

⁶ Schutze-Delitzsch féle elvek szerint a tagság összetétele meghatározó a hitelfelvétel szempontjából, mert különböző ágazatokban a tőke iránti igény különböző időszakokban jelentkezik és a volumenre is

hitelszövetkezet meg tudta valósítani a tőkeképzést és növelését azáltal, hogy tartalékalapot teremtett és a tartalékolt vagyon tekintetében a visszatérítést, valamint a tartalékalap tagok közötti szétosztását még a szövetkezet megszűnése illetőleg megszüntetése esetében is megtiltotta.⁷ A *tőketartalékolás* a szövetkezeti vagyon gyarapításának valamint a hitelezővédelemnek az elengedhetetlen eszköze.

A tőkeellátottság szempontjából nem volt elegendő a belső források biztosítása, a külső hitelfelvételi lehetőséget is meg kellett teremteni. Ebben játszott szerepet a befektetés után járó megfelelő mértékű hozam megállapítása, a széles rétegeket magába foglaló bázison alakított szövetkezetek, valamint a szövetkezeti központok, központi pénztárak megalakítása. A központi pénztárak voltak azok a szervezetek, amelyek a hitelszövetkezeti tőke gyűjtésében és a tőkekiegyenlítésben érdemi koordináló szerepet játszottak.

A hitelszövetkezet, minden más hitelezési tevékenységet végző szervezettől eltérően megvalósította az adós-hitelező érdekegységét, amely egyrészt jelentette azt, hogy a szövetkezet minden adósa (hitelfelvevő) egyben hitelezője is a szövetkezetnek, másrészt jelentette azt is, hogy a szövetkezet adósa, és hitelezője is a tagoknak. *Az adós-hitelező kapcsolat, mint specialitás a szövetkezeti jelleget* (tagok érdekében kifejtett szövetkezeti tevékenységet) alapvetően meghatározta. Ez a meghatározottság a szomszédsági viszonyon alapuló ellenőrzésben (önellenőrzésben), valamint a biztosítéki rendszerben jelentkezett.

A hitelszövetkezetek megalakítását –a területi korlátozásra tekintettel- általában olyan tagok szorgalmazták, akik ismerték egymást, illetőleg egymás szokásait, egzisztenciáit. Ez a *rendező elv jellemezte a szomszédsági viszonytal jelzett kapcsolatot (amelyet napjainkban a raiffeiseni modell keretében “közös köteléknek” neveznek).* A szomszédsági viszony azonban erőteljesen hatott az egyes foglalkozási ágakhoz tartozó személyek által alakított hitelszövetkezetekre. Az ismeretség foka meghatározta a hitelező bizalmát az adós felé, kihatott a hitelbírálat során kikötött *biztosítékok rendszerére, és az ellenőrzésre.* Az adós irányában fennálló bizalom (fizetési készség és

hatással van. Ezért tartották szükségesnek azt, hogy a tagság lehetőleg minél szélesebb körből kerüljön ki, a lehető legheterogénebb legyen.

⁷ 1920:XXX.tc. 16.§-a értelmében, ha a hitelszövetkezet megszűnik a fennmaradó vagyont népjóléti vagy közművelődési célra kell fordítani.

képesség) alapvető feltétele a hitelezési kapcsolatnak, de a tagsági viszonynak is, amely a *felelősségi kérdésekben vált igazán meghatározóvá*. Azokban a hitelszövetkezetekben ahol a szomszédsági viszonyra épülés erőteljesen jelentkezett a hitelbírálat meglehetősen egyszerű volt és a biztosítékok kikötése sem volt igazán meghatározó. (rövid lejáratú hitel esetén a személyi jellegű biztosítékok léptek előtérbe, mint pl. a kezesség, illetőleg a váltó, míg a hosszú lejáratú hitel fedezeteként a zálog.)

A hitel kihelyezésekor, illetőleg a hitel futam ideje alatt a megtérülés, valamint a meghatározott felhasználási cél *ellenőrzésében a szomszédsági viszonyon alapuló információknak jelentős szerepük volt*. Ez vált az alapjává annak, hogy külső személyek igénybevétele nélkül *saját információk alapján végezték az ellenőrzést*, amely a költségkímélést jelentett a szövetkezetek számára. Az *ellenőrzés két irányú* folyamatot foglalt magában, a vezető testület döntése révén, egyrészt az operatív szerv ellenőrzését, másrészt a tagság ellenőrzését, amelyek kölcsönhatásban voltak egymással.

*A bizalom és ellenőrzés kölcsönhatása a felelősség, a korlátlan szavatosság kérdésében csúcsosodott ki*⁸. A hitelszövetkezetek kezesek "társasága", akik korlátlan illetőleg korlátozott szavatossággal tartoztak koronként, országonként és hitelszövetkezeti fajtánként eltérő módon. A korlátlan szavatosság általában az erős szomszédsági viszonyon nyugvó hitelszövetkezetek -elsősorban a falusi hitelszövetkezetek, mezőgazdasági kölcsönpénztárak- esetében jelentkezett, történetiségében csökkenő jelentőséggel. A korlátlan szavatosság A korlátlan szavatosság általában az erős szomszédsági viszonyon nyugvó hitelszövetkezetek -elsősorban a falusi hitelszövetkezetek, mezőgazdasági kölcsönpénztárak- esetében jelentkezett, történetiségében csökkenő jelentőséggel. azonban csak kivételesen jelentkezett a városi környezetben -szövetkezeti népbankok- a szomszédsági viszony hiányában, ahol a tagok nem szívesen vállaltak korlátlan felelősséget az ismeretség hiánya miatt. Az adós-hitelező érdekegyesítés révén, valamint a tőke belső körforgására tekintettel megállapítható, hogy az ellenőrzés a hitelező egzisztenciális biztonságának érdekében történt. Az adós-hitelező érdekegyesítés révén, valamint a tőke belső körforgására tekintettel megállapítható, hogy az ellenőrzés a hitelező egzisztenciális

⁸ A korlátlan szavatosság elvi alapja a szövetkezeti erkölcsben és a szolidaritásban ragadható meg, amelynek azonban gazdasági alapját, igazságosságát Hildebrand azon az alapon kérdőjelezte meg, hogy a magánvagyonnal való felelősség eltérően sújtja a tehetősebb és kevésbé tehető tagokat.

biztonságának érdekében történt.

Megállapítható, továbbá hogy *a szomszédsági viszony, az ellenőrzés és korlátlan szavatosság kérdésével, erőteljesen konkurál a tőke kiegyenlítés kérdése körében említett azon tézissel, mely szerint, e tekintetben (tagsági viszony tekintetében) előnyösebb a heterogenitás, ugyanakkor a szomszédsági viszony alapeleme a homogenitás. A Raiffeisen illetőleg a Schultze-Delitsche féle szövetkezetek közötti különbség meghatározása tekintetében, a két konkuráló összefüggés közül a területi alapon szervezett szomszédsági viszony vált a meghatározóvá, determinálva a további szervezési elveket. (A hazai hitelszövetkezeti elképzelések is a szomszédsági elv alapján, a raiffeiseni modellt követve valósultak meg, viszont a korlátlan felelősséget nem ismerték el.)*

A hitelszövetkezetek egyszerűsített és alacsony költségigényű ügyviteli szervezettel és szervezési elvekkel működtek, mint a hitelezési tevékenységet végző bankszerű szervezetek. Ez a szervezési elv a kölcsönök járulékos költségeire is kihatással volt és olcsóbbá tette az adósok szemszögéből nézve a kölcsönt. Hiszen a pénzpiac szereplői a működési költségüket is ráterhelik az adósra (kamatszámításnál). A kamat az a hozam a pénzkölcsönzéssel foglalkozó intézmények számára, amely ellenérték magába kell hogy foglalja a tiszta nyereséget és ezen felül a hitelezés költségeit, amely költségek akkor a legalacsonyabbak, ha az ezzel foglalkozó szervezetrendszer is a legegyszerűbb felépítésű (a költségek nagy részét a bérjellegű személyi kifizetések adják). Ha a kölcsön folyósítását végző szervezet kis létszámmal működött, jelentős költségmegtakarítást tudott elérni, amely azt jelentette, hogy azonos kamatszint mellett több nyereséget tudott termelni. A hitelszövetkezetek kis létszámmal végezték az ügyviteli feladatokat, gyakorlatilag személyi kifizetések nélkül, a tagság érdekében végzett, szolidaritási elv alapján, a raiffeiseni gondolatok jegyében.

2. A hitelszövetkezetek csoportosításának ismérvei

A hitelszövetkezetek a fogyasztási hitelegyleteket leszámítva a vállalkozók (kisvállalkozók) szövetkezetei. *Ihrig Károly*⁹ a vállalkozók szövetkezeteit két nagy csoportba sorolta: kínálati és keresleti szövetkezetek elnevezéssel. Mindkettő közös jellemzője, hogy a tagok termelői (vállalkozói) érdekeit kívánja elősegíteni, de ezt különböző módon és eszközökkel teszik.

A kínálati szövetkezetek, az ún. áruelhelyező- szövetkezetek, a termelt áru, termény kedvezőbb feltételekkel -nagyobb volumenben, magasabb áron- való elhelyezésével kívánták növelni a nyereséget.

A keresleti szövetkezetek:

- hitelszövetkezetek: kedvező kölcsön biztosításán keresztül a termelési költség csökkentésével, azonos piaci ár mellett nagyobb nyereséget biztosítva
- beszerző szövetkezetek: felhasznált anyagok, eszközök
- géphasználó szövetkezetek: termelőeszközök
- földbérlet szövetkezetek: mezőgazdaságilag használt föld előnyös megszerzésével érték el a termelési költség-csökkentést és ezáltal a nagyobb nyereséget.

A hitelszövetkezeteknek alapvetően két megjelenési formája a mezőgazdasági illetőleg az ipari hitelszövetkezetek. Nemzetközi kitekintéssel és történetiségében szemlélve ezt a megállapítást, ez a két hitelszövetkezet jelent meg elsőként a szövetkezeti és a pénzpiaci szféra keretei között. A két modell működési kereteit, az előző pontban részletezett szervezési elvek alapvetően meghatározták és különbözőségüket a szomszédsági viszonyhoz való kapcsolódásuk determinálta.

Raiffeisen-féle hitelszövetkezet	Schulze-Delitzsch-féle hitelszövetkezet
Egyetemleges és korlátlan szavatosság	Kivételesen korlátlan szavatosság
Szomszédsági viszony erős	Szomszédsági viszony laza

⁹ Ihrig Károly: A szövetkezetek a közgazdaságban. Első Kecskeméti Nyomda és Hírlapkiadó Rt.Bp. 1937. 119.o.

Erősen decentralizált és kis taglétszámú egységeket felölelő szervezet	Nagy működési körzet, kiterjedt fiókhálózat
Működésüket általában nem tagokra nem terjeszthetik ki (hitelnyújtás	Üzletkörük nagy forgalmú és változatos, melléküzletek kötése nem tagokkal
Hitelnyújtás meghatározott produktív célra	Előlegkölcson nyújtása
Erkölcsei célok- etikai jelleg	Etikai jelleg, szociális elhivatottság kisebb mértékű
Egyszerűbb ügyvitel és olcsó munkaerő	Bankszerű működés
Csekély mértékű üzletrésztőke	Saját tőke növelésére nagy súlyt helyeznek
Központi pénztárak alakításának szükségessége	Hitelközpontot nem mindenütt létesítenek

Tőketartalék feloszthatatlanságának elve ¹⁰	Tőketartalék feloszthatatlanságának elve
--	--

Magyarországon a kereskedelmi törvény¹¹ a szövetkezeteket olyan társaságnak tekinti, amelyek nem meghatározott számú tagokból állnak és amelyek célja a tagok hitelének, keresetének vagy gazdálkodásának közös üzletkezelés mellett illetőleg a kölcsönösség alapján történő előmozdítása. Ezek a következők:

- előlegzési és hitelegyletek
- nyersanyag közös beszerzésére, közös raktár tartására vagy közös termelésre alakult egyletek

¹⁰ A tartalékalap képzési kötelezettség hazai meghatározása mindkét szinten (hitelszövetkezet, OKH) alapvető és központi kategória volt a veszteséges működés kiküszöbölése érdekében, a szövetkezet biztonságos és zavartalan tevékenységének biztosítása érdekében.

A tartalékalapnak az üzletrészek 50%-t el kellett érnie, ennek érdekében a tiszta nyereség 10%-t kellett elhelyezni erre a célra, minden más, a tiszta nyereséget érintő kifizetést megelőzően. A veszteséges gazdálkodás esetén a tartalékalapból nem fedezett veszteséget az üzletrészből vonták le, illetőleg eredményes működés esetén az osztalék kifizetése előtt a csökkentett üzletrészeket egészítették ki.

Az osztalék törvényben meghatározott maximális mértékű kifizetését követően a fennmaradó tiszta eredményt a tartalékalap növelésére fordították. Ez az előírás a későbbiek során (1920) annyiban változott, hogy a maradék 30%-át az OKH hozzájárulásával meghatározott népjóléti célra fordították, a szövetkezet működési körzetéhez kapcsolódóan, míg a 70%-a került a tartalékalapba, illetőleg ha a tartalékalap a szövetkezeti terhek 25%-át elérte, más szövetkezeti célokat szolgáló tartalékalapba helyezték. A népjóléti célokra történő szövetkezeti eredmény elvonás tagsági érdekeket sértett, egyben állami levonást jelentett a szövetkezeti tiszta eredményből, amelyet nem a szövetkezeti célra fordítottak.

A (rendes) tartalékalapot nem oszthatták fel, mint a veszteség fedezésének elsődleges forrását. A tartalékalap és üzletrészből nem fedezett veszteségre a tagoktól az üzletrész névértékéig befizetéseket eszközölhettek közgyűlési határozat alapján. Ez a befizetés nem érintette a tagok felelősségét a szövetkezeti kötelezettségekért, amelynek mértékét az alapszabály határozta meg az üzletrész 5-10-szeres névértéke összegében. A felelősség érvényesítésére a hitelezők csak a szövetkezeti csőd esetén intézkedhettek.

A tartalékalapból, a veszteségek pótlását leszámítva, kifizetéseket nem eszközölhettek még a tagsági viszony megszüntetése esetén sem. Ekkor az elszámolás keretében a tag oldalán pozitívként az üzletrész kifizetésének lehetősége állt fenn.

A hitelszövetkezet megszűnése esetén a tartozások és üzletrészek kifizetése után fennmaradt tartalékalap 50%-át a működési körzethez kapcsolódó segélyezési, népjóléti célra kellett fordítani a másik 50%-ot pedig 1920-tól az OKH által kezelt és szövetkezeti célokat szolgáló alapba kellett utalni, amely alapból az adott helyen újonnan alakult hitelszövetkezet a tartalék alapjának feltöltésére fordíthatták a befizetett összeget. Az OKH esetében a garanciális tartalékalap a veszteségek fedezésére rendelkezésre állt, amelynek részét képezte az állami hozzájárulás, valamint a tiszta eredmény 10%-nak a tartalékalapba történő elhelyezési kötelezettsége és feloszthatatlanságának elve.

OKH nyereségének felosztása az alábbi sorrendben:

- 10% tartalékalap
- 10% biztosítéki alap (kötvény kibocsátásra tekintettel)
- alapítványi üzletrészek osztaléka
- szövetkezeti üzletrészek osztaléka
- maradék a tartalékalap illetőleg a biztosítéki alap között kerül felosztásra közgyűlési határozatnak megfelelően.

¹¹ 1875.évi XXXVII.tc.

-
- fogyasztási egyletek
 - laképítő társaságok
 - kölcsönös biztosító társaságok

A hitelszövetkezetek közé sorolhatók tágabb értelemben és horizontálisan a szövetkezeti földhitelintézetek, valamint a fogyasztási hitelegyletek, vertikálisan pedig a szövetkezeti bankok, központi pénztárak.

A *szövetkezeti földhitelintézetek* (Landschaftok) valójában nem tekinthetők kifejezetten szövetkezeti jellegűeknek, mivel a rájuk vonatkozó szabályozás eltér a szövetkezetekre vonatkozóktól és a jelzálogbankokkal azonos szabályozási területet képeznek. Szövetkezeti jellegük aszerint kérdőjelezhető meg, hogy milyen érdek irányítása alatt állnak: hitelezőké vagy az adósoké alatt. Utóbbi esetben a szövetkezeti jelleg erősebb. A földhitelintézetek esetében személytelenebbek a kapcsolatok, tekintettel arra, hogy az adós eltűnik a záloglevél mögött, ezért az ellenőrzés, önellenőrzés kérdése az adós-hitelező pozícióban nem vált meghatározó szervezési elvvé. A kibocsátó szervezet felelőssége vitathatatlan, ez a felelősség azonban a reálfedezet "bekebelezésével" áthidalható.¹²

Magyar Földhitelintézet és a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete is ebbe a kategóriába sorolható. A földhitelintézetek, működésükre tekintettel, a nagyobb birtokok esetében voltak alkalmasak a finanszírozásra. A kisebb birtokok esetében, ha az egyéb feltételek fennálltak, a földre kikötött zálogfedezet mellett nyújtott hitelszövetkezeti kölcsön vált jellemzővé.

Fogyasztási hitelegylet nem tartozott a vállalkozói hitelszövetkezetek közé, hanem olyan egyes foglalkozási ágakhoz kapcsolódó, az érdekképviselési szerveik által létrehozott pénzügyi szervezet, amely a munkavállalók megtakarításait és fogyasztási hitel igényeit (mint kölcsön felhasználási cél) volt hivatott kielégíteni. Szervezési elveit tekintve egy meghatározott egzisztenciális körhöz kapcsolódott, egyszerű tevékenységi körrel és erős személyi jelleggel. A szomszédsági elv erőteljesen éreztette hatását, annak előbbiekben megfogalmazott következményeivel együtt.

¹² Ihrig Károly: A szövetkezetek a közgazdaságban. Első Kecskeméti Nyomda és Hírlapkiadó Rt. Bp. 1937. 138.o.

Szövetkezeti bankok elnevezés alatt a jogirodalom a szövetkezeti hitelközpontokat, a legfelsőbb szervezetet érti. Országos lefedettséggel a szövetkezeti tőkegazdálkodás szervezete, amely a tőkegazdálkodás keretében egyrészt a tőkét csoportosítja a keresleti-kínálati viszonyoknak megfelelően az egyes ágazatok között (tőkekiegyenlítés), másrészt a szövetkezeti mozgalom számára a tőkét gyűjti és ezáltal a szövetkezeti mozgalom pénzügyi függetlenségének megteremtésére képes.¹³ Ezzel szemben a központi pénztárak szerepe a hitelszövetkezetek érdekében kifejtett tevékenységre terjedt ki.

3. A hitelszövetkezetek tevékenységi körei

A hitelszövetkezetek *alaptevékenysége a betétgyűjtés és a kölcsön nyújtása*. Az alaptevékenységen azonban a *raiffeisen típusú hitelszövetkezetek túlmutattak*, ugyanis a falu életének meghatározóivá váltak, azáltal, hogy a termelést segítették elő. Ez a cél határozta meg eszközeiket, amelyen belül jelentkezett a hitelezési tevékenység, de ide sorolható a beszerzés, értékesítés szervezése és egyéb közösségi szolgáltatások nyújtása is.¹⁴

A hitelszövetkezetek *a pénzügyi két alaptevékenységen felül a betétgyűjtés és kölcsön nyújtáson túl más pénzügyi szolgáltatásokat is nyújtott*, például számlavezetést végzett. Üzleti tevékenységét kívülállókra jogszabály szerint nem terjeszthette ki, takarékbetétet azonban nem tagoktól is elfogadhatott, betétet más pénzügyi intézménynél is elhelyezhetett és hitelt kívülállóktól is felvehetett, kölcsönt azonban csak tagjainak folyósíthatott.¹⁵

¹³ Ihrig Károly: A szövetkezetek a közgazdaságban. Első Kecskeméti Nyomda és Hírlapkiadó Rt. Bp. 1937. 180.o.

¹⁴ Bátori Lóránt: A Raiffeisen-i szövetkezeti mozgalomról. Szövetkezés 1997/1-2.szám 129-139.o.

¹⁵ A hazai hitelszövetkezetek *a saját forrásainak igénybevétele nyújtott kölcsönöket* továbbá az OKH kölcsönöket (váltókölcsön, kötelezvény kölcsön, folyószámla hitel), valamint a Földművelésügyi Minisztérium megbízásából *folyósított kölcsönöket továbbította a hitelezési tevékenysége kapcsán*. A hitelszövetkezetek és az OKH feladatkörébe a mezőgazdasági hitelezés került megfogalmazásra, amelyet alátámaszt a jogszabály azon rendelkezése, mely szerint: “ a szövetkezet belterjesebb földművelés céljára szükséges állatok, gazdasági gépek és eszközök, anyagok és tömegcikkok adásvételét abban az esetben, ha ezt a tömegbeszerzés gazdaságos keresztülvitele szükségessé teszi, nem tagoknak is közvetítheti.” 1920.évi XXX:tc 18.§.

A hazai hitelszövetkezetek elsősorban a falusi lakosság hiteligényeinek kielégítését szolgálta a kölcsönösség és önsegély elve alapján, némi eltéréssel a raiffeiseni modellt követve. A hitelszövetkezetek mezőgazdasági termények beszerzésével és értékesítésével is foglalkozhattak.¹⁶

A falusi lakosság körében a kisiparos és mezőgazdasági tevékenységet végző parasztság szövetkezetei a hitelszövetkezetek voltak, mint ahogy azt a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről elnevezésű jogszabály¹⁷ is megfogalmazta. *A személyi kör azonban szűkült és a hitelszövetkezetek elsősorban a mezőgazdaság hiteligenyek kielégítését valósították meg.*

A hazai hitelszövetkezetek tevékenységének irányát és a tagsági kört az 1920-as jogszabály¹⁸ alapvetően megváltoztatta, közelítette a mezőgazdaság irányába és a tagsági körhöz kötött hitelezés tekintetében is kivételeket fogalmazott meg. A tagsági kör kialakításában meghatározó szerepet játszott a hitelezési irány, a célzott hitelfelvevői kör, az a réteg, aki kölcsön felvételére jogosult.¹⁹ (A hitelszövetkezetek tagjaiknak folyósíthatnak kölcsönt, bár ez alól találtunk kivételeket, pl. az 1920. évi XXX tc. 3.§-ában rögzítettek szerint is.)

A hitelszövetkezetek általában *kölcsönaktív szövetkezeteknek*²⁰ tekinthetők, azaz nagyobb kölcsön állománnyal dolgoztak, mint betétállománnyal. Ebből is megállapítható, hogy *a tagsági kört alapvetően a kölcsön felvétele inspirálta*, minthogy a betételhelyezés és az utána járó hozadék. Tekintettel arra, hogy *a kölcsön célállomása a mezőgazdasági foglalkozást űző rétegekből került ki, tagsági viszonyukat, illetőleg a hitelszövetkezet tagjainak összetételét meghatározta.*

4. A hitelszövetkezeti rendszer alapelemei

¹⁶ A 12.890/1947. Korm. számú rendelet értelmében ha korábban a működési területén ilyen tevékenységet nem folytatott a hitelszövetkezet, csak akkor kezdhetette el, ha ilyen célú szövetkezet nem működött. Szövetkezet későbbi alapítása a hitelszövetkezet ez irányú tevékenységét nem érintette.

¹⁷ 1898.évi XXIII.tc.

¹⁸ 1920.évi XXX.tc.

¹⁹

²⁰ 138 millió pengő takarékbetét- 391 millió pengő kölcsönállomány Forrás: Semjén Andorné- Majoros Oszkár: A takarékszövetkezetek szerepe és jövője a szocialista társadalomban. Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 87. SZÖVORG Bp. 1973. 46.o.

A hitelszövetkezeti rendszer, mint struktúra, különböző szervezeti egységekből áll. Általános jellemzője a rendszereknek, hogy legalább két szinten működnek. Az első szinten a szövetkezetek, mint alapegységek jelennek meg, míg a második szinten a központi szervek helyezkednek el. Ez a klasszikus szervezeti felépítés a mai napig jellemzője egyes európai hitelszövetkezeti rendszernek, míg más országokban több szintű struktúra alakult ki.²¹

4.1. A hitelszövetkezeti rendszerek felépítése:²²

1. Alulról építkező szövetkezeti rendszer: először a helyi egységek jönnek létre, amelyek létrehozzák a felsőbb szövetkezeti szinteket. Ez a modell elsősorban Európára a raiffesen féle szövetkezeti szisztémára jellemző.
2. Először egy központi bank megalakítására kerül sor, amely létrehozza a helyi hitelintézeteket. A finn megoldás alapján a központi bank később kivonul a helyi szövetkezetekből és időnként folyamán a struktúra úgy épül fel és működik, mint az alulról építkező első modell.
3. Az un. tröszt típusú rendszer, ahol a központi bank csak fiókokat hoz létre. Ebben a felépítésben a szövetkezeti jelleg megkérdőjelezhető, a szövetkezeti mozgalommal való kapcsolata annyiban ragadható meg amennyiben a szövetkezeti szervezetek finanszírozásában vállal szerepet. (pl. Egyesült Államok Országos Szövetkezeti Bankja)

4.2 Alulról építkező szövetkezeti rendszer

Nemzetközi tapasztalatok azt a tendenciát mutatták, hogy hitelszövetkezeteket átfogó szervezetre van szükség, amely makrogazdasági szinten is biztosítani tudja a tőke forgását a gazdasági ágazatok (szövetkezeti bank), illetőleg maguk a hitelszövetkezetek (központi pénztár) között is, valamint a rendelkezésre álló tőke volumenét növelni képes. Ezt a feladatot önmagukban a hitelszövetkezetek megoldani nem voltak képesek, központi szerv felállítása vált szükségessé.

²¹ Lásd bővebben: A szövetkezeti bankrendszerek eltérő struktúrái címszó alatt az értekezés V. fejezetében.

A központi pénztárak szervezetét illetően országonként eltérő megoldást alkalmaztak. Az *egyik változat* szerint a központi pénztár körzetenként megalakulva fogta át a hitelszövetkezeteket, a *másik változat szerint* országonként egy központi pénztárat állítottak fel, amely körzetenként, képviselőségek felállításával működött. Hazánkban ez utóbbi megoldás diadalmaskodott és jelent meg az OKH elnevezés alatt. Mindemellett voltak olyan országok, ahol központi pénztár *nem került felállításra* (pl. Ausztria).

Hazánkban a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló törvénycikk²³ megalkotásával egyidejűleg került sor a központi hitelszövetkezet (OKH) jogszabályi hátterének kialakítására. A törvénycikk hatálybalépésekor és azt követően a hitelszövetkezetek két csoportját különböztették aszerint, hogy az OKH kötelékébe tartozik-e, vagy sem. A hitelszövetkezetek számára kezdetben nem tették kötelezővé a csatlakozást, OKH tagsági viszonyt, azonban számos kedvezmény biztosításával²⁴ szorgalmazták közvetett módon a tagságot.

Az OKH központi pénztár feladatai a hitelszövetkezetek szakmai felügyeletében, valamint a külső hitelforrások biztosításában és a tőke közvetítésben és a szövetkezeti rendszer kiépítésében foglalható össze, azonban utóbbiak csak a kötelékbe tartozó hitelszövetkezetekre vonatkoztathatók.

Az OKH kötelékébe tartozó hitelszövetkezetek két félék voltak: *községi*, amelynek működési területe egy vagy több községre terjedt ki és a kisemberek pénzintézeteként működött, illetőleg a *körzeti*, amelyek tevékenysége több vármegyére terjedt ki és

²² Laczó Ferenc: A szövetkezeti bankok működése piactudaságokban. Bankszemle 1993/6. 42.-43.o.

²³ 1898.évi XXIII.tc. második cím

²⁴ A rendes tagsági viszonnal együtt járó kedvezmények: (1898.évi XXIII.tc.47.§-a alapján)

- adómentesség, általános jövedelmi pótdó, törvényhatósági és községi adó, útdó, ipari és kereskedelmi kamarai illeték alóli felmentés
- bélyeg- és illetékmentesség:
 - cégjegyzék-bíróshoz intézett beadványok, közzététel
 - közhatalóságokhoz benyújtott beadványok (kiv. perbíróshoz)
 - üzleti könyvekre
 - üzletrész befizetéséhez, kölcsön, előleg felvételéhez illetőleg visszafizetéshez kiállított okiratokra
 - szövetkezeti tagoknak adott kölcsön jelzálog biztosítására
 - szövetkezetek a tagok irányában fennálló követeléseinek az OKH-ra való átruházására és a követelések kielégítéséről kiállított vétbizonyítványok esetében

Akik rendes tagként az OKH-ba felvételüket kérték 2 éven belül, a korábban keletkezett, de még függően tartott adó- és illetéktartozásaikra is kiterjesztették a törvényi mentességet.

üzletfelei a közép- és nagybirtokosok voltak.²⁵

A tagság szempontjából különbséget tettek, alapító tagok²⁶, valamint rendes tagok között:

- az OKH alapítói az államkincstár, vármegyék, közhatóságok, pénzintézetek, magánosok
- a rendes tagoknak a hitelszövetkezetek számítottak, akik, az OKH-val tagsági viszonyt létesítettek.

A hazai hitelszövetkezeti rendszerben a hitelszövetkezetek, mint alapegység, tagszervezet mellett, felállításra került a központi szerv, az OKH. Az OKH feladatát képezte -koordináló, irányító, ellenőrző feladatain túl- a hitelszövetkezeti rendszer kiépítése. Ennek érdekében az OKH tagsági körét szélesíteni kívánták, és a hitelszövetkezeteket közvetett illetőleg közvetlen "ráhatással" a rendszer részeseivé kívánták tenni.

4.3. A hitelszövetkezeti rendszer működési mechanizmusai:

A hazai hitelszövetkezetek *a működési körzetük (községi, körzeti) behatárolásával* átlagban 200 fő taglétszámmal és a községi tagokból álló tisztségviselői karral működtek. *A szakmai követelményeknek történő megfelelés érdekében vált szükségessé a központ szerepe, amely felügyeleti eljárása során koordinálta és uniformizálta a hitelszövetkezeteket.* Az OKH felügyeleti tevékenysége nem tekinthető öncélúnak, mert erre alapvetően garanciális okokból került sor, alapvetően az állami, de egyéb külső tőke rendelkezésre bocsátása miatt is, amelyet közvetített a hitelszövetkezetek felé.

²⁵ Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek története és modernizációja OTSZ Bp. 1994. 40.o.

²⁶ Az alapító tagok az OKH alaptőkéjéhez alapítványi üzletrésszel járultak hozzá, míg a rendes tagok azok a hitelszövetkezetek, amelyek beléptek az OKH-ba. Az 1920-as évektől kezdődően a hitelszövetkezetek csak olyan feltétellel voltak alapíthatók az OKH közreműködésével, ha az alakuló szövetkezetet az OKH kötelékébe rendes tagként felvették. Az alapító és rendes tagok között a jogszabály jelentős különbségeket állapított meg az üzletrész, osztalék, felelősség, tekintetében az alábbiak szerint:

alapító tagok	rendes tagok
alapítványi üzletrészek erejéig felelnek	üzletrészeik 5-örös összegéig felelnek
1000 korona névértékű üzletrész	200 korona névértékű üzletrész
4% évi osztalék legfeljebb	4% évi osztalék legfeljebb, ha üzletrészt befizette

A szövetkezet *állami felügyeletét* a törvényszék látta el. Az állami felügyeleti tevékenységtől meg kell különböztetni a *szövetkezet saját irányító és ellenőrző rendszerét*. A felső szintű irányítás és ellenőrzés letéteményese a közgyűlés, míg az operatív irányítást a közgyűlés és alapszabály rendelkezéseinek megfelelően az igazgatóság végezte. Ellenőrzési feladatokat, mind a törvényesség, mind pedig a gazdaságos működés tekintetében a felügyelő bizottság feladatául róta a jogszabály és az alapszabály.

A *felügyeleti tevékenységet* állami és a szövetkezeti önkormányzat keretei közé beékelődve az OKH is ellátott az 1898. évi megalakításától kezdődően egyre bővülő hatáskörrel. Az OKH *felügyeleti tevékenysége a kötelékébe tartozó hitelszövetkezetek irányába* kiterjedt a szövetkezeti belső irányításra és ellenőrzésre is, mert meg volt a lehetősége arra, hogy a szövetkezetek igazgatóságába és felügyelő bizottságába egy-egy tagok delegáljon. Ezentúl ellenőrzési joga kiterjedt az ügykezelésre, OKH jóváhagyásával módosíthatták az alapszabályt, OKH engedéllyel egyesülhettek, vehettek fel kölcsönt harmadik személytől, OKH állapította meg az általános üzleti feltételeiket, takarékbetét elfogadásának módját, mértékét. Jogában állt az OKH-nak meghatározott esetekben a szövetkezet igazgatóságát vagy egyes tagjait felfüggeszteni és az ideiglenes ügyvezetés iránt intézkedni, szövetkezetet felosztatni, felszámolás, csőd elrendelése felől intézkedni, tömeggondnokkal megállapodni.

Azok a *hitelszövetkezetek, akik nem tartoztak az OKH tagjai sorába* nem élvezték az előbbieken meghatározott kedvezményeket és előnyöket, az OKH azonban 1920-tól felülvizsgálhatta tevékenységüket, ezen belül üzletvitelüket és ügyvitelüket, amelynek költségeit a szövetkezet viselte és az eredményekről az OKH értesítette a cégjegyzék-bírósgot is.

Az *állami felügyelet több lépcsős rendszerben valósult meg*, amelynek csomópontja az OKH volt, hiszen a közpénzek felhasználása és rendelkezésre bocsátása révén központi szervként funkcionált. A hitelszövetkezetek esetében vázolt felügyeleti tevékenység az OKH esetében is megvalósult, azzal az eltéréssel, hogy irányában a

kormány illetőleg a pénzügyminiszter kapott jogosítványokat.²⁷

Az OKH feladat volt tehát Magyarországon hitelszövetkezeti rendszer megszervezése, amely állami felügyelet mellett valósult meg és hatékonyan működött az 1940-es évek elejéig. Míg hazánkban a hitelszövetkezeti mozgalom, mint rendszeridegen megszüntetésre került, addig Nyugat-Európában a szövetkezeti mozgalom ezen ága tovább fejlődött.

5. A hitelszövetkezeti rendszer megszüntetése Magyarországon

A hitelszövetkezetek központi feladatait az OKH-tól az OSZH vette át. Az OKH valamint az Országos Földhitelintézet egyesítésével *a deklarált szövetkezeti alapelvek sérültek a hitelszövetkezetekre vonatkozó rendeleti úton megalkotott jogszabályok alkalmazása során*. Az állami beavatkozás a hitelszövetkezetek életébe drámai változásokat hozott már 1947-től kezdődően először az OKH, majd a hitelszövetkezetek vagyonát, szervezeti felépítését és működési elveit illetően. *Az erős és egyre erősebb állami irányítás és felügyelet túllépte azt a keretet, amelyben a szövetkezeti demokrácia és az állami felügyelet egészséges együttélése megvalósult*. Az OKH időszakában is kimutatott állami felügyelet, amelyet a pénzpiaci műveletek indokoltá tettek, az 1940-es évek második felétől a hitelszövetkezetek direkt irányítását jelentették. *A hitelszövetkezeti tevékenységi kör és a vagyon "államosításával" a hitelszövetkezeti rendszer 1952-ben megszűnt Magyarországon*.

²⁷ Az OKH 15 tagú igazgatóságába 2 tagot a pénzügyminiszter delegált és az ő felterjesztése alapján került megválasztásra az igazgatóság elnöke is, míg a két alelnököt a kereskedelemügyi miniszter illetőleg a földművelésügyi miniszter nevezte ki. Úgy szintén a felügyelő bizottság egyik tagját a pénzügyminiszter nevezte ki. *Az OKH ügykezelése a kormány felügyelete és ellenőrzése alatt állt*, amelynek érdekében a pénzügyminiszter az OKH mellé kormánybiztost nevezett ki, aki a közgyűléseken és igazgatósági üléseken részt vett és a határozatok ellen óvással élhetett. Az OKH alapszabálya, valamint annak módosítása érvényességéhez a pénzügyminiszter jóváhagyására volt szükség.

II.A magyar takarékszövetkezetek fejlődés történetének főbb állomásai

1. A takarékszövetkezeti mozgalom kialakulása

A hitelszövetkezetek 1952. évi megszüntetésekor a személyi hitel-, és betétügyleteket az OTP vette át, míg a vállalati rövid lejáratú kölcsön-, és betétállományt az MNB, a közép és hosszú lejáratú állományt a Mezőgazdasági Szövetkezeti Bank kompetenciájába került.²¹ Egyéb vagyon és követelés a Pénzügyi Központ-hoz került.

*Az 50-es évek elejére kialakult és a hitelszövetkezetek felszámolását eredményező folyamat hamarosan bizonyította azt, hogy az OTP az átvett természetes személyekkel kapcsolatos és ezidáig a hitelszövetkezetek által, helyben végzett tevékenységet gördülékenyen ellátni nem képes. Infrastruktúrájából adódóan a vidéki településekre pénzügyi szolgáltatását nem tudja eljuttatni hiszen csak a nagyobb településeken rendelkezik fiókkal. Ezt a problémát már jogalkotási szinten is érzékelték 1956-ban, amikor felmerült a falusi takarékszövetkezetek megalakításának szükségessége a földműves szövetkezeti mozgalom kiszélesítése keretében.*²⁸

A takarékszövetkezetek megalakulásával kapcsolatos szervező munkára és anyagi segítség biztosítására a SZÖVOSZ Igazgatóságát kérték fel, azzal, hogy a működési feltételeket a Pénzügyminisztériummal rendeletileg²⁹ állapítsák meg. A Pénzügyminisztérium a szövetkezetek felett pénzügyi ellenőrzést kellett hogy gyakoroljon tekintettel arra, hogy az állam az elhelyezett betétekért szavatolt.

A Minisztertanács felkérésére a Pénzügyminisztérium által megalkotott 1956.évi PM rendelet alapján *lehetővé tették a takarékszövetkezetek szervezését a községekben, a*

²¹ 109/1952 (XII.31.) MT. rendelet

²⁸ 1091/1956 (IX.11.) számú Minisztertanácsi Határozat a mezőgazdasági szövetkezeti mozgalom fejlesztéséről kimondja: “ A Minisztertanács annak érdekében, hogy a falusi lakosság, elsősorban a dolgozó parasztság pénzbeli megtakarításait saját szövetkezeti szervezete útján összegyűjthesse és átmenetileg jelentkező hitelszükségeit a kölcsönös segítség elve alapján közvetlenül is kielégíthesse, helyesnek tartja a falusi takarékszövetkezetek létesítésére irányuló kezdeményezéseket”

²⁹ 11/1956 (X.5.) P.M. számú rendelet a falusi takarékszövetkezetekről

földművesszövetkezetek járási központjai tagjaként³⁰ és ellenőrzése alatt. Megalakításukra helyi kezdeményezés alapján került sor, a falusi lakosság, elsősorban a parasztság igénylésére, a kölcsönös segítség elve alapján, a legkisebb taglétszámot 25 főben meghatározva. Tagként olyan nagykorú személyt³¹ lehetett felvenni, aki a takarékszövetkezet működési területén lakott vagy állandó munkahelye volt.

A takarékszövetkezet megalakítását követően csak akkor kezdhetette el tevékenységét, egy vagy több község területére kiterjedően, ha a pénzügyminiszter által kiadott "Engedély okirat" birtokában volt. Működési területén a takarékszövetkezetek feladata takarékbetét elfogadása³², saját alapjaiból, az összegyűjtött megtakarításokból és egyéb rendelkezésre bocsátott eszközökből kölcsön folyósítása tagjai részére, mezőgazdasági lakosság részére állami pénzeszközökből nyújtott kölcsönakciók és egyéb pénzügyi feladatok megbízás alapján történő lebonyolítása. Betétet bárkitől elfogadhatott, kölcsönt azonban csak tagjainak nyújthatott amelynek forrása a befizette részjegy (névértéke minimálisan 100 Ft) és a tartalékalap teljes összege, valamint a betétállomány 50%-a lehetett.

A takarékszövetkezetek létrejöttének biztosításával és a jogszabályi feltételeik meghatározásával vált lehetővé hogy Magyarországon takarékszövetkezetek megjelenhessenek. *A jogszabályi előírásokra való gyors reagálás eredményeképpen*

³⁰ Ez a megállapítás "központ-kényszer" megjelöléssel határozható meg, amely az 1970-es években szűnt meg az 1971. évi III. tv., a szövetkezetekről szóló törvény alapján megalkotott rendeletek hatására.

³¹ A tagsági viszony létesítésekor megállapított nagykorúság, a többi szövetkezeti típus esetén nem volt ennyire szigorú feltétel, a cselekvőképesség igénylése azonban a pénzügyi funkcióval indokolható.

³² Az állam az elhelyezett betétekért fennálló szavatosságát szigorú garanciális szabályok beiktatásával biztosította:

- Igazgatóság tagjainak felelőssége: A kölcsön engedélyezése a takarékszövetkezet igazgatóságának hatáskörébe tartozott, azzal hogy a szabályzattól eltérő kölcsönnyújtás esetén a igazgatóság tagjai a kölcsön visszafizetéséért készfizető kezességként feleltek. Az igazgatóság tagjai az alapszabályok, továbbá a takarékbetétek kezeléséért, a kölcsönök engedélyezésére és folyósítására vonatkozó szabályok, valamint az ügyviteli szabályzat betartásáért anyagilag és büntetőjogiilag voltak felelősek.
- "Engedély okirat" visszavonása: Az alapszabály és egyéb szabályzatok előírásainak ismételt és súlyos megsértése esetén a pénzügyminiszter illetőleg a Pénzügyminisztérium Takarékpénztári Főigazgatósága visszavonhatta és ezáltal a takarékszövetkezet tevékenységét tovább nem folytathatta.
- Ellenőrzés: A takarékszövetkezetek rendszeres ellenőrzését a földművesszövetkezet járási központja végezte, amelynek a tagja volt. A Pénzügyminisztérium illetőleg a Pénzügyminisztérium Takarékpénztári Főigazgatósága megbízása alapján az OTP ellenőrizte a pénzügyi számviteli szabályok betartását, a működés jogszerűségét. Jogszabályi indoklás szerint az ellenőrzés a takarékbetétesek érdekében szükséges, amely természetesen nem vitatható érv, valójában mégis az állami felelősségvállalás determinálja.
-

1956 végén Dunaföldváron alakult meg az első takarékszövetkezet, amely 1957. január 1. napjával kezdte meg működését. Az első hazai takarékszövetkezet megalakulását követően számos takarékszövetkezet alakult³³ az ország különböző pontjain és vált kezdetben a mezőgazdasági lakosság, majd a vidéki társadalom és gazdaság pénzügyi szolgáltatójává, annak ellenére, hogy kezdetektől az 1980-as évekig szigorú korlátok és diszkriminatív rendeletek hatálya alatt kellett feladatait ellátni. Mindezek ellenére bebizonyították létjogosultságukat illetőleg azt, hogy a magyar pénzügyi rendszer nélkülözhetetlen elemét jelentik.

Az előbbieken hivatkozott központ-kényszer, mint a megalakítás egyik feltétele, illetőleg a tagsági viszonyhoz kapcsolódó másik lényeges feltétel 1959-től kiegészült a működési terület lakosságának számarányához igazodó szigorításokkal:

Ha a lakosság

<i>3000 főt nem haladja meg</i>	<i>legalább 100 tag</i>
<i>3000-5000 főt</i>	<i>legalább 200 tag</i>
<i>5000 fő felett</i>	<i>legalább 300 tag szükséges.</i>

A tagság legalább 51%-ának dolgozó parasztnak kellett lennie.³⁴ A paraszti többség előírását a kollektivizálás időszakában nem tekintették olyan előírásnak, amely hiánya esetén megtagadták volna a takarékszövetkezet megalakítását illetőleg a működési engedély megadását.³⁵ Ez a rendelkezés már meghozatala pillanatában meghaladtá és indokolatlanná vált, gyakorlatilag nem került alkalmazásra. *Ezen szigorítások miatt általában csak egy község területére kiterjedően alakították meg a*

³³ A takarékszövetkezetek alapítására irányuló akarat csak részben tekinthető önkéntesen alulról kezdeményezettnek, megalakításuk 1956-ot követően felső utasításra történt. Mecseknádasdon a Földműves Szövetkezet főkönyvelőjét bízták meg a takarékszövetkezet megszervezésével, amelyhez 100 főt kellett toboroznia, 100,-Ft/fő részjegy jegyzésével. A Földműves Szövetkezet és az ÁFÉSZ dolgozóit léptette be a féléves prémiumok ellenében váltott részjegyekkel. Forrás: Katz Dénes: Egy szövetkezeti hitelintézet kilátásai, fejlesztésének lehetőségei 1.rész POLVAX 1997/3. 46-47.o.

³⁴ 23/1959 (X.15.) P.M. számú rendelet 2.§.(3) bekezdése

³⁵ Bak József: A takarékszövetkezetekről Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 146. SZÖVORG Bp. 1979. 15.o.

*takarékszövetkezeteket, majd a taglétszám bővülését követően módosították működési körzetüket, kiterjesztve más településekre is.*³⁶

A taglétszám lakosságarányos meghatározása nem tekinthető egyértelműen hátrányos, megalakítást gátló rendelkezésnek, mert ezzel az előírással biztosítani akarták a működéshez szükséges forrás rendelkezésre bocsátását. Ezt figyelembe véve is megállapítható, hogy a takarékszövetkezetek általában az első két évben nem tudtak nyereségesen gazdálkodni, a jogszabályi előírások ellenére, illetőleg azt alátámasztva csak kellő taglétszám s ezen keresztül megfelelő részalap megteremtésével voltak képesek alapvető feladataikat ellátni.

Az OTP a takarékszövetkezetek irányba kezdetektől jelentős jogosítványokkal rendelkezett, amely alapvetően ellenőrzési, felügyeleti, pénzkezelési területen jelentkezett közvetlenül. A két pénzügyi szolgáltatást nyújtó intézmény viszonyában kölcsönhatásról nem beszélhetünk, a takarékszövetkezetek az OTP-nek alárendelten, quasi az OTP "meghosszabbított karjaiként" működtek a községekben. Ez a viszony teljes OTP hegemoniájára épült, amely az állam szemszögéből teljesen indokolt, a takarékszövetkezeti tagság érdekéből és szövetkezeti jellegből adódóan értelmezhetetlen, mivel olyan szervezet gyakorolt felügyeleti és pénzügyi jogosítványokat a takarékszövetkezetek felett amely a pénzpiac aktív résztvevője és egyben konkurens a takarékszövetkezeteknek. Azonos területen működő szervezetekről lévén szó, de a versenyhelyzetet kiküszöbölve az OTP-t preferálták a jogszabályi előírások.

A takarékszövetkezetek ellenőrzése kezdetben a Pénzügyminisztérium hatáskörébe tartozott a pénzgazdálkodás terén, de jogszabályi lehetőség alapján ezzel a feladattal az OTP-t bízták meg. Az OTP ezt az ellenőrzési feladatot 1959-től kezdődően egyértelműen átvette a Pénzügyminisztériumtól, kibővítve a pénz-, hitelgazdálkodási és számviteli irányítással³⁷. Az ellenőrzés és az állami irányítás összekapcsolása nem volt ismeretlen

³⁶ Semjén Andorné-Majoros Oszkár: A takarékszövetkezetek szerepe és jövője a szocialista társadalomban Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 87. SZÖVORG Bp. 1973. 7.o.

³⁷ 23/1959 (X.15.) P.M. számú rendelet 9.§. (2) bekezdés: "A takarékszövetkezetek pénz-, és hitelgazdálkodási, valamint számviteli irányítása, működésük pénzügyi ellenőrzése a Pénzügyminisztérium feladatkörébe tartozik. A Pénzügyminisztérium e feladatát a Takarékpénztár útján látja el a SZÖVOSZ szerveinek meghallgatásával. A Takarékpénztár a takarékszövetkezetek adatszolgáltatásra, mérlegük és eredménykimutatásuk beküldésére kötelezheti."

a szervezetek esetében, teljesen szokatlan volt viszont az, hogy ezt jogkört állami vállalat részére biztosították.

Az előnybe részesítést legszembeűnőbben *a területi korlátozás alapján* lehet megragadni. “Takarékszövetkezet olyan községben alakulhat, ahol az Országos Takarékpénztárnak nincs fiókja. A helyi parasztság igényeire figyelemmel azonban nagy lélekszámú községben - kivéve a járási székhelyeket – indokolt esetben engedélyezhető takarékszövetkezet működése ott is, ahol takarékpénztári fiók van.”³⁸ A területi korlátozás bevezetését megelőzően két járási székhelyen is alakult takarékszövetkezet, amelyek további működését nem zárta ki a jogszabály, így azok változatlanul fejtették ki tevékenységet a “tiltott zónában”.

A takarékszövetkezetek ügyviteli szabályzata továbbá meghatározta azt *a pénztári állományt, amelyet meghaladó pénzkészletet az OTP-nél vezetett csekkszámlára ,a takarékszövetkezeti közös alap pénzeszközeit e célra az OTP-nél nyitott számlára kellett befizetni és hitelt csak a OTP-től vehetett igénybe.*³⁹

A takarékszövetkezeti működés feltétele a pénzügyminiszter illetőleg a takarékszövetkezetekkel való jogkörében eljárva a Pénzügyminisztérium Takarékpénztári Főigazgatósága által kiadott “*Engedély okirat*”, amelynek kiadása *méltányossági kérdés volt*, tekintettel arra, hogy az *engedély megadása a gazdaságos működés lehetőségének a mérlegelésén múltott*. 1959-től kezdődően a takarékszövetkezetek kirendeltséget állíthattak fel, amelynek működése külön engedélyköteles volt.

A szigorú előírások ellenére a takarékszövetkezetek száma dinamikusan növekedett, amelyet az alábbi statisztikai adatok is alátámasztanak:

Év	Takarékszövetkezetek száma
1957	70
1958	212
1959	264

³⁸ 23/1959 (X.15.) P.M. számú rendelet 2.§. (2) bekezdés

³⁹ 23/1959 (X.15.) P.M. számú rendelet 7.§. (2)-(3) bekezdés, azzal, hogy az OTP-nél vezetett számlára való befizetés már az 1956-os hivatkozott P.M. rendelet alapján is deklarált.

Forrás: Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek története és modernizációja OTSZ Bp. 1994. 57.o.

2. Az új gazdasági mechanizmus időszaka

A megváltozott körülmények, a gazdasági szabályozók rendszere a takarékszövetkezetek tekintetében a kezdeti időszakban közvetlenül nem éreztették hatásukat, működésüket 1971-ig a falusi takarékszövetkezetekről kiadott 1959-es P.M. rendelet határozta meg. *Az új gazdasági mechanizmus első 3 évében* napvilágot látott szövetkezetpolitikai elvek, Kormány határozatok, hitelpolitikai irányelvek rendelkezéseit áttekintve megállapítható, hogy az 1959-es P.M. rendelet *takarékszövetkezeti fejlődést gátló tényezőit nem sikerült kiküszöbölni*. Annak ellenére, hogy elvi szinten erre irányuló kezdeményezések születtek, a jogalkotási szinten a konkrét elképzelések nem öltöttek megfelelő formát. A gazdasági szabályozók körében a megváltozott körülményekhez igazítottan elsősorban alapvető jogi normák kialakítására nyílt lehetőség, amely takarékszövetkezeti szintre lefordítva azt jelentette, hogy az új ágazati jogszabály megalkotása előtt, az egységes szövetkezeti koncepciót kellett törvényi szinten lefektetni. *Tekintettel arra, hogy a takarékszövetkezetek a szövetkezeti rendszerben nem foglaltak el központi helyet, jogi szabályozásuk is háttérbe került más, preferált szövetkezeti formákkal szemben*, mint például a fogyasztási típusú szövetkezeteken belül az ÁFÉSZ-ek. Azért hozható fel ez a szövetkezeti típus jelen esetben példaként, mert a takarékszövetkezeteket is ebbe a típusba sorolták.

A kezdeti időszak (1968-1970) normanyaga alapján a takarékszövetkezetek működésének különböző területen került sor liberalizációra. Ez azonban nem jelentett teljes áttörést, a takarékszövetkezetek működési feltételein lazított a gazdasági követelményeknek megfelelően az alábbi szabályozási körökben:

Szövetkezeti jelleget érintően:

- szövetkezeti szövetségek hármas szintje
- érdekképviselő
- alapszabály korszerűsítés: - központkényszer megszüntetése
 - testületi szervek hatáskörének fejlesztése
 - kisebbségi jog érvényesítése
 - tulajdonosi ellenőrzés

Pénzügyi működést érintően:⁴⁰

- hitelezés (kötelező tartalékráta, pénzügyi keretek, források)
- kölcsönalapok, kölcsönkeretek átcsoportosítása (1971-ig)
- tevékenységi kör bővülése:
 - MERKUR Vállalat által értékesített személygépjárművek előjegyzési rendszerében, a magánszemélyek által befizetett vételár elfogadása és egyéb feladatok bonyolítása
 - IKKA utalványok beváltása
 - IBUSZ forintutalványok beváltása
 - állami tulajdonú külterületi földek értékesítésében való közreműködés és az értékesítéshez kapcsolódó kölcsönnyújtás lehetőségének biztosítása
 - új kölcsönfajták, konstrukció-korszerűsítés
 - magánkisiparosok, magánkiskereskedők részére folyósítható kölcsön
 - mezőgazdasági termelési kölcsön futamidejének, kihelyezhető pénzösszeg nagyságának és céljának bővítése
 - általános takarékszövetkezeti szolgáltatások körének bővítése
 - lottó nyeremények kifizetése
 - államkölcsönkötvények beváltása
 - gépkocsi- nyeremény takarékbetétek átvétele, visszafizetése

A szabályozási körökben jelzett változások közvetlenül és közvetve is kihatottak a szövetkezeti jelleg erősítésére a tagsági érdekek erőteljesebb érvényre juttatása során. Ez megfigyelhető a pénzügyi működést érintő szabályozás területén is, hiszen a korszerűsítés és a megjelölt bővítés során a takarékszövetkezetek számottevő bevételeire nem tettek szert, viszont a szolgáltatások szélesebb körben történő nyújtásával a tagság irányába jelentősen megkönnyítették ezek igénybevételét. A takarékszövetkezeti intézmény népszerűsítését jelentették ezek az intézkedések, mivel ezeket a szolgáltatásokat kívülálló személyek is igénybe vehették, helyben tudták intézni a pénzügyeiket. Egyre többen fordultak a takarékszövetkezetekhez, megismerték működésüket, személyes kapcsolatokat alakítottak ki a község lakóival, amelynek jelentős szerepe volt a takarékszövetkezetek forrásgyűjtésében, a tagsági kör

⁴⁰ Regényi Emil: A takarékszövetkezeti funkciók fejlesztéséről. Szövetkezeti Kutató Intézet Bp. 1983. Kézirat

bővítésében. A forrásgyűjtésnek ugyanis legjelentősebb tényezőjét a részjegytőke növelésében jelölték meg.

A vizsgált időszakban *összefoglalva egyrészt* úgy jellemezhető, hogy megvalósult a *mozgalom kiszélesítése*, amely kifejezésre jut a takarékszövetkezetek számának dinamikus növekedésében, a taglétszám bővítésében és a működési körzet legszembetűnőbb kiszélesedésében.⁴¹

Másrészt a jellemzéshez hozzátartozik az *üzlethálózat korszerűsítése*, amelyet a takarékszövetkezetek önerőből voltak kénytelenek végrehajtani. Az üzlethálózat korszerűsítéshez tartozó jelentős állomás, amely a bővítési lehetőséget is magában hordozta az volt, hogy lehetőség nyílt a kirendeltségek működtetése mellett, illetőleg azt felváltva, takarékszövetkezeti betétgyűjtő pénztárak felállítására. A betétgyűjtő pénztárak kisebb költségtenyezőt jelentettek a takarékszövetkezetek számára, mert a működtetésükhöz előírt személyi feltételek lazábbak voltak. Ez azért nagyon jelentős, mert a takarékszövetkezetek költségterítésre nem tarthattak igényt más szervezetektől, ennek terheit maguk viselték. Mindkét kézzelfogható változás alapvetően a takarékszövetkezeti mozgalom erősödésében ragadható meg, amely a szövetkezeti belső viszonyokon belül a tagsági érdekekre is pozitív hatást gyakorolt, az önszegélyen keresztül megvalósuló kölcsönnyújtás lehetőségének bővülésével, a gazdaságos működést megalapozó tárgyi feltételek növelésével. Ennek fő mozgató rugói maguk a tagok, akik a takarékszövetkezetek gazdálkodásának letéteményesei a jogaikon és kötelezettségeinek keresztül megvalósuló önszegély elve⁴² alapján, amelynek korlátait az állami jelenlét szabta meg a centralizált pénzgazdálkodás keretében.

Harmadrészt ezen időszak alatt megfigyelhető a takarékszövetkezetek minőségi átalakulása, a *fogyasztói típushoz való besorolásuk*. A szövetkezetek tipizálásának kérdésével a szövetkezeti jog elméleti és gyakorlati szakemberei közül sokan

⁴¹ Az 1960-as években elejére a takarékszövetkezetek száma elérte a 388-at, amelybe a kirendeltségek és az 1968-tól megalakítható betétgyűjtő pénztárak nem szerepelnek, addig a működési körzetbe vont települések száma dinamikusan megduplázódott és a 60-as évek végére elérte a 2611 település számot. Forrás: Semjén Andorné-Majoros Oszkár: A takarékszövetkezetek szerepe és jövője a szocialista társadalomban Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 87. SZÖVORG Bp. 1973. 7.o.

A takarékszövetkezetek általában 2-5 települést vontak be működési körükbe. Forrás: uo. 9.o.

A tagok száma 1961-ban 140 ezer főben határozható meg, míg 1969-ben elérte a 684 ezer főt. Forrás: Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek története és modernizációja OTSZ Bp. 1994. 57.o.

⁴² Az önszegély elvén nyugszik a tagok személyes közreműködésének meghatározása, amely három irányú: 1. Vagyoni közreműködés 2. Szervezeti közreműködés (egy tag egy szavazat) 3. Szövetkezet adott típusától függően jelenthet munkavégzést illetően a szövetkezet szolgáltatásainak igénybevételét.

Prugberger Tamás: A kereskedelemi szövetkezetek szerepe a Közép-Kelet-Európai térségben Szövetkezés 1994/1-2. 21-22.o.

foglalkoztak eltérő csoportosítások felállításával. Ezek az eltérő megállapítások a szövetkezeteknek az adott gazdasági és társadalmi rendszerekben betöltött különböző megítéléséből eredtek, levezetve a jogi szabályozás struktúrájából illetőleg a tagsági viszony jellegéből⁴³, a tevékenységi kör orientáltságából. Az elméleti meghatározások részletes ismertetését mellőzve –tekintettel az előbbieken ismertetett tevékenységi kör, szolgáltatási funkciók szélesítésére- megállapítható, hogy a takarékszövetkezetek a tagok fogyasztási igényeinek kielégítését vették célba, amelynek indokai a megváltozott gazdasági-társadalmi viszonyokból vezethető le. Az első takarékszövetkezet megalakításához képest a vidék életében és a mezőgazdaságban illetőleg általánosságban az agrárstruktúrában lényeges változások következtek be, amelyek a foglalkoztatáson keresztül a megtakarítások forrásaira, azok felhasználásának céljaira, a hiteligenyekre fejtettek ki hatást. A takarékszövetkezetek célja általánosságban úgy határozható meg, hogy a szövetkezeti mozgalom aktív tagjaként, a pénzügyi intézményrendszer keretében a lakosság pénzbeli megtakarításait összegyűjtse, kezelje, meghatározott körben pénzforgalmat bonyolítson le és kölcsönöket nyújtson. A takarékszövetkezeti cél alapján meghatározott feladataikat az 1960-as években az 1959-es P.M. rendelet fogalmazta meg, többek között a mezőgazdasági termeléssel kapcsolatos kölcsönök folyósításában. Ez azonban már nem a korábban deklarált mezőgazdaság, az egyéni árutermelő réteg pénzeszközökkel való ellátását jelenti, hanem megváltozott tartalommal a háztáji és kisegítő gazdaság irányába hatottan jelentkezett.⁴⁴(A viták elkerülése érdekében le kell szögezni, hogy a háztáji gazdálkodás keretében árutermelő tevékenység folytatható, ez azonban nem elsődleges célként jelentkezik, hanem a fogyasztási struktúrához kapcsolódóan az egyéni szükségletek kielégítése, jövedelem kiegészítése érdekében.)

A takarékszövetkezetek hiteligenyei körében növekvő számban jelentkeztek a lakásépítési, fogyasztási (pl. háztartási berendezések vásárlására) célú kölcsönök igénylése és folyósítása is. Ezt a kialakult állapotot rögzítette az 1971-ben megalkotott P.M. rendelet, amely a takarékszövetkezetek célját és feladatait a népgazdaság érdekeivel összhangban álló gazdálkodás folytatásában, a tagok életviszonyainak javításában, a szocialista gondolkodás mód fejlesztésében, a takarékos életmódra való

⁴³ Lásd bővebben: Hegedűs István: A termelőszövetkezeti tagsági viszony jogi alapkérdései. Közgazdasági és Jogi Kiadó Bp. 1973.

⁴⁴ Bak József: A takarékszövetkezetekről Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 146. SZÖVORG BP. 1979. 18-19.o.

nevelésben határozta meg többek között.⁴⁵

Az így kialakult *hitelezési gyakorlat* megteremtette a takarékszövetkezetek *rendszerintani besorolásának alapját* azzal, hogy a szocialista viszonyok között meghatározott termelő szövetkezeti típus mellett a másik jelentős típusba *a fogyasztási típusú szövetkezetek pénzgazdálkodási ágazatába sorolták*.

3. A takarékszövetkezetek jellemző vonásai napjainkig

3.1. A takarékszövetkezetek működési feltételeinek liberalizálása 1971-től

Az 1971. évi III. törvénnyel megalkotásra került az *egységes szövetkezeti törvény*, amelyhez képest a szövetkezetek tevékenysége alapján megszülettek az ágazati jogszabályok (különböző jogforrási szinten), *kialakítva a többlépcsős szabályozási rendszert*. A takarékszövetkezetek működési kereteit *ágazati jogszabályalkotás keretében a 29/1971.(VII.23.) PM számú rendelet "a takarékszövetkezetekről" szabályozza*. (Míg az előző, 23/1959.(X.15.) számú PM rendelet "a falusi takarékszövetkezetekről" elnevezést viselte, az 1971-es PM rendelet minőségi változást hordoz már magában az elnevezésében is.)

A 29/1971.(VII.23.) P.M. rendelet 1. § (2) bekezdés a *területi korlátozás feloldását* fogalmazta meg a jogszabály címének alátámasztására: "Takarékszövetkezet alakítása elsősorban ott indokolt, ahol a lakosság pénzügyi szolgáltatások iránti igényei nem kielégítettek, illetve ahol ilyen irányú igényeinek jobb kielégítése érdekében ez szükséges, a lakosság a takarékszövetkezet létesítését kezdeményezi, és e célra hajlandó saját pénzeszközeit is rendelkezésre bocsátani." Ezáltal *megszűnt a földrajzi megkülönböztetés*. Ennek azonban "ára" volt, a saját pénzeszközök rendelkezésre bocsátása megfogalmazásban, mely szerint *szigorították a takarékszövetkezetek alakításának, valamint a kirendeltségek nyitásának feltételeit*: "3. § (1) A takarékszövetkezet megalakulásához és működéséhez

⁴⁵ 29/1971.(VII.23.) PM számú rendelet 1.§. 2.§.(1) bekezdés

-
- a) a legfeljebb 10.000 lélekszámú helységeiben a lakosság legalább 5%-ának tagként való belépése és legalább 120.000,- Ft részjegyalap befizetése,
- b) a 10.001-20.000 lélekszámú helységeiben a lakosság legalább 4%-ának tagként való belépése és legalább 300.000,- Ft részjegyalap befizetése,
- c) a 20.001-30.000 lélekszámú helységeiben a lakosság legalább 3%-ának tagként való belépése és legalább 1.000.000,- Ft részjegyalap befizetése szükséges.
- (2) 30.000-nél nagyobb lélekszámú helységeiben a működési bizonyítvány (7.§) kiadásának feltételeit a pénzügyminiszter esetenként állapítja meg."

Megszüntette a rendelet a hitelkeret átcsoportosításának lehetőségét⁴⁶, amely intézkedést szakmai körökben vitattak. Az átcsoportosított állomány 110-120 millió forint (a kölcsönállomány 8%-át érintette) körüli összegben határozható meg. A kölcsönaktív takarékszövetkezetek számára ez kedvezőtlen intézkedésként értékelhető, hiszen forrásszűkítést jelentett, ellentétben a betétaktív (kölcsönpasszív) takarékszövetkezeteknél, ahol ez plusz bevételi forrást jelentett, mert a szabad forrásait az OTP-nél helyezték el tartós betétként.⁴⁷

A takarékszövetkezetek irányába jelentkező *állami tevékenység*, hatósági jogkörök, jelentős változásokon mentek keresztül, megteremtve az új gazdasági mechanizmus szellemében azt a koncepciót, hogy a gazdálkodó szervezetek mellérendelt pozíciót foglaljanak el, egymásnak partnerei és ne felügyeleti, irányító szervei legyenek. Az *állami tevékenység két fő területe közül az ágazati irányítást* a pénzügyminiszter feladatává tette a 29/1971.(VII.23.) PM számú rendelet 14. §-a, az *állami törvényességi felügyeletet* pedig a szövetkezet székhelye szerint illetékes járási hivatal, illetőleg a városi tanács végrehajtó bizottságának illetékes szakigazgatási szervének feladataként határozta meg.

A takarékszövetkezetek és az OTP közötti viszony is módosult. Az OTP kezelte a takarékszövetkezetek számláit, nyújthatott hitelt a takarékszövetkezeteknek és

⁴⁶ "A takarékszövetkezetek kölcsönalapjukat más takarékszövetkezetnek nem adhatják át. A hitelpolitikai irányelvekben rögzített kölcsönalap ki nem helyezett része után a takarékszövetkezeteket magasabb kamattérítésben kell részesíteni." 29/1971.(VII.23.) P.M.számú rendelet 12.§.(4)bekezdés

⁴⁷ Semjén Andorné-Majoros Oszkár: A takarékszövetkezetek szerepe és jövője a szocialista társadalomban Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 87. SZÖVORG Bp. 1973. 118.o.

feldolgozta - a pénzügyminiszter által meghatározottak szerint - az ágazati statisztikai adatokat a takarékszövetkezeti adatszolgáltatási kötelezettség körében.

Alapvető változások következtek be a *jövedelemszabályozás*⁴⁸ területén is. 1971-ig a takarékszövetkezeteknél az állam részéről jövedelemszabályozásról nem beszélhetünk, a nyereség felhasználásáról a szövetkezetek saját hatáskörükben döntöttek. A 10/1971.(III.13.) PM-MüM számú együttes rendelet⁴⁹ teremtette meg a jövedelemszabályozást az alábbi elvek figyelembevételével:

- szövetkezeti szövetség fenntartásához való hozzájárulás (megyéenként változó SZÖVOSZ-nak, MESZÖV-nek fizetendő jutalék 6,5-10% között)⁵⁰
- fenntartás után fennmaradó nyereség után adófizetési kötelezettség (20%),
- ezek után fennmaradó nyereség (mérleg szerinti nyereség 72-75%-a) szövetkezeti döntés keretében felhasználható az alábbi célokra:
 - tagsági érdekeltség (részjegyek utáni részesedés, választott vezetők díjazása)
 - alkalmazotti érdekeltség (10%-ig)
 - vállalati érdekeltség (tartalékalap, fejlesztési célok)

A szövetkezetek számára előírt tartalékképzési kötelezettség nem jelentette azt, hogy a tartalékalap növelésére fordítandó összeg teljes egészében a szövetkezeteknél maradt. Annak ellenére, hogy a 29/1971.(VII.23.) PM számú rendelet 18. § (1) bekezdése önkéntes alapon tette lehetővé a szövetkezeti szövetségnek létrehozott kölcsönös támogatási rendszerhez való csatlakozást, valamennyi takarékszövetkezete részesévé vált a rendszernek, és kötelező jelleggel fizette a megállapított (általában a tartalékalapba helyezhető összeg 25%) hozzájárulást a Kölcsönös Támogatási Alapba (KTA).

A Pénzügyminisztérium Titkársága 1973-ban ellenőrzési szabályzatot és vizsgálati programot készített, amelynek alapján a revizorok a takarékszövetkezetek szakmai

⁴⁸ Semjén Andorné-Majoros Oszkár: A takarékszövetkezetek szerepe és jövője a szocialista társadalomban Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 87. SZÖVORG BP. 1973. 94-114.o.

⁴⁹ A 10/1971.(III.13.) PM-MÜM számú együttes rendelet a nyereségelosztási tényezőket állapította meg, a mértékek számításai alapjának mutatóit a 6/1971.(II.10.) PM számú rendelet tartalmazta.

⁵⁰ 29/1971.(VII.23.) PM számú rendelet 17. § (1) bek.: "A takarékszövetkezet önkéntes elhatározásból - a közgyűlés határozata alapján - érdekképviselőt ellátására szövetkezeti területi szövetségbe léphet." 17. § (2) bek.: "A szövetkezeti szövetségbe lépett takarékszövetkezet a jogszabály, illetve a szövetkezeti szövetség által meghatározott szövetségi fenntartási hozzájárulást tartozik fizetni."

tevékenységét 2 évente legalább egyszer kötelesek megvizsgálni, és az ellenőrzés tapasztalatairól a megvizsgált takarékszövetkezetek igazgatóságát és felügyelő bizottságát, a MESZÖV Takarékszövetkezeti Titkárságát és a Pénzügyminisztérium Titkárságát tájékoztatni kötelesek. Az ellenőrzési szabályzatot és vizsgálati programot többször módosítva az ellenőrzések hatékonyságát a társadalmi síkon, a takarékszövetkezeti tagság érdekeinek védelmében, illetőleg a takarékszövetkezeti tevékenység fejlesztésének indokoltságában határozták meg.

A szabálytalanságok megállapításával és feltárásával, annak kiküszöbölésével kívánták az előírás szerű működés biztonságát megvalósítani. A feltárt szabálytalanságok (1976. évi ellenőrzés megállapításaira támaszkodva⁵¹) főként a hitelezési tevékenység kapcsán jelentkeztek, a takarékszövetkezeti két főtevékenységet vizsgálva: "A hitelpolitikai irányelvek szerint a lakosság hitel igényét elsősorban mezőgazdasági termelési kölcsönök nyújtásával kell, a tagság fogyasztási hitel igényeit pedig az áruvásárlási kölcsönakció keretében célszerű kielégíteni. A takarékszövetkezetek rövid- és középlejáratú kölcsönöket folyósíthatnak, s csak kivételesen lehet 5 évnél hosszabb lejáratra hitelt nyújtani, s az egységes hitelpolitika alkalmazása érdekében ugyanarra a célra csak egy kölcsön engedélyezhető. 5 évnél hosszabb tartamú, főleg építési kölcsönöket nyújtottak akkor is, ha ennek előfeltételei nem forogtak fenn, vagy ha ugyanarra a célra az Országos Takarékpénztár is már folyósított kölcsönt, továbbá ugyanazon hitelcélban egy adósnak egyszerre két kölcsönt is nyújtottak."

A takarékszövetkezetekre vonatkozó magasabb szintű jogszabály megszületésére 1978-ig kellett várni (1978. évi 22. sz. törvényerejű rendelet a takarékszövetkezetekről), amely megállapította az 1971. évi III. törvény keretei között a takarékszövetkezetekre vonatkozó speciális, sajátos szabályokat.

Az 1978. évi 22.számú törvényerejű rendelet, a 29/1971.(VII.23.) PM számú rendelethez, a korábbi szabályozáshoz hasonlóan jelöli meg a *takarékszövetkezeti célt*, azaz hangsúlyozza *a lakosság pénzmegtakarításainak saját, önálló szervezete útján történő összegyűjtését, illetőleg a kölcsönös segítség elve alapján a tagok*

⁵¹ Sebes Ferenc összeállításában: A takarékszövetkezetek 1976.évi ágazati (szakmai) ellenőrzésének tapasztalatai SZÖVORG Bp. 1977. 22.o.

hitelszükségletének kielégítését. Ezen a megfogalmazáson az 1978. évi tvr-t módosító 1982. évi 32. számú törvényerejű rendelet 1. §-a változtatott, kiterjesztve a szövetkezés célját: "A *takarékszövetkezet célja az, hogy a szövetkezeti mozgalom és a pénzügyi rendszer keretében pénzbeli megtakarításokat saját, önálló szervezete útján összegyűjtsön, és meghatározott körben pénzforgalmi és hitelműveleteket végezzen.*" 1983-tól tehát a takarékszövetkezetek feladata:

- takarékbetétek gyűjtése, 1983-ig a takarékszövetkezetek takarékbetétet csak magánszemélytől fogadhattak el. A módosítás során⁵² azonban a takarékszövetkezetek takarékbetétet bárkitől elfogadhattak, a bankszámlaszerződés kötésére kötelezett jogi személyek kivételével.⁵³
- kölcsön nyújtása, 1983-ig a takarékszövetkezetek alaptevékenységük körében tagjainak adhattak kölcsönt. A módosítás során⁵⁴ a tagoknak nyújtott kölcsönön túl, a nála bankszámlával rendelkezőknek is a tevékenység előmozdítására nyújtottak kölcsönt⁵⁵
- pénzügyminiszteri engedéllyel más pénzügyi és egyéb szolgáltatások végzése:

⁵² 1982. évi 32. tvr. 6. §.

⁵³ A takarékszövetkezeteknek az alábbi betétek kezelésével foglalkoztak:

- 1, "Könyves betétek": - kamatozó takarékbetét
 - nyereségbetét
 - gépkocsi-nyereségbetét
 - takaréklevelet-betét
2. Számlabetét:
 - csekkszámlabetét
 - átutalási betét
 - ifjúsági takarékbetét
 - lakástakarékossági betét

⁵⁴ 1982. évi 32. tvr. 7. §.

⁵⁵ Nyújtható kölcsönök csoportosítása a célja szerint:

- mezőgazdasági termelési kölcsön annak, aki mezőgazdasági földterülettel rendelkezik és azt élelmiszeripari vagy ipari alapanyagokat szolgáló növény termesztésével kívánja hasznosítani, valamint aki állattartással kíván foglalkozni. Ezen belül általános feltételű kölcsön azok a kistermelők kaphatnak, akik árutermelést folytatnak, az alapanyagokat azonban magánszemélytől szerzik be, de áruikat a szabadpiacon értékesítik, szőlő-, gyümölcsstelepitést végeznek, saját fogyasztásukra termelnek. Kedvezményes kölcsönt azok igényelhetnek, akik nagyüzemi szervezésben integrált termelést folytatnak, és termékeiket a nagyüzemen keresztül, szerződés alapján értékesítik.
- Kölcsöncélok: szőlő-, gyümölcsstelepités, zöldségtermesztés, állathízlás, -tenyésztés
- építési kölcsön új családi ház építésére, befejezésére, bővítésére, lakások korszerűsítésére felújítására,
- hőszigetelésre igénylésre jogosultak az ingatlan tulajdonosok, bérlők, telektulajdonosok
- áruvásárlási kölcsön általában nagyobb értékű fogyasztási cikkek vásárlására
- személyi kölcsön bármely célra felhasználható
- kisipari, kiskereskedői kölcsön a takarékszövetkezetek működési területén telephellyel, állandó
- lakóhellyel rendelkező kisiparosok, kiskereskedők részére folyósítható beruházási vagy forgóeszköz kölcsön formájában

-
- Állami Biztosítóval kötött szerződés alapján biztosítási szerződés kötésére jogosultak, díjbeszedést és kisebb károk esetén kifizetéseket bonyolíthatnak a takarékszövetkezetek
 - a háztáji és kisegítő gazdaságoktól felvásárolt termények, termékek, stb. ellenértékét kifizetheti a termelőknek
 - idegenforgalmi irodákkal való együttműködés alapján társasutazásokat szervezhet
 - OTP megbízásából külföldi fizetőeszközök vásárlása, totó-, lottószelvények, sorsjegyek árusítása, nyeremények kifizetése
 - MERKUR Vállalat által értékesített gépkocsik vételárának megfizetése a takarékszövetkezeteken keresztül
 - megyei lapkiadókkaal kötött szerződés alapján újsághirdetéseket és hirdetési díjakat vesznek fel, illetőleg szednek be
 - áramszolgáltató vállalatokkal kötött megállapodás alapján beszedhetik a lakosságtól a díjakat, stb.

A takarékszövetkezetek *működési körülményei* tehát az 1970-es évektől kezdődően lényegesen *liberalizálódtak* (területi korlátozás megszüntetése, OTP jogköre szűkült, az ágazati irányítás, felügyelet pénzügyminiszter tekintetében a pénzügyminiszteri feladatkörök bővültek stb.). Ugyanakkor megfigyelhető, hogy a pénzügyi előírások tekintetében *szigorú* előírások születtek (hitelkeret átcsoportosítás megszüntetése, jövedelem szabályozás bevezetése stb.).

A takarékszövetkezetek *tevékenységi köre egyértelműen* szélesedett, bővült 1983-tól kezdődően. Ez a folyamat megfigyelhető az alaptevékenységeknél (betétgyűjtés, hitelezés személyi köre) és a kiegészítő pénzügyi szolgáltatásoknál egyaránt.

3.2. Intézményi és jogi szabályozás reformja

3.2.1. Áttérés a kétszintű bankrendszerre

Magyarországon 1987-ig *egyszintű bankrendszer*, a Magyar Nemzeti Bank, mint központi bank "monopóliumával" működött. A *Magyar Nemzeti Bank* közvetlen kapcsolatban áll a gazdálkodó szervezetekkel, vezette számláikat, hitelezte őket, stb., a "gazdálkodó bankjának" tekintették. Ezen túl az "állam és a bankok bankjaként" uralta

a pénzügyi szektort. A központi bankon kívül néhány speciális feladatra rendelt pénzügyintézet is működött:

- takarékszövetkezetek (lakossági)
- OTP (lakossági)
- Állami Fejlesztési Bank (beruházások)
- Magyar Külkereskedelmi Bank Rt. (külkereskedelem)
- Pénzügyintézeti Központ (devizagazdálkodás)

1987. január 1-jétől működik Magyarországon a kétszintű bankrendszer, megteremtve az erős központi bank koncepcióját, megszabadítva a nem jegybanki pénzügyintézeti tevékenységtől, átadva ezt a funkciót a pénzügyintézeti szektor képviselőinek (bankok, takarékszövetkezetek, stb.). A kétszintű bankrendszer struktúrájában tehát a Magyar Nemzeti Banknak a “gazdálkodók banki” szerepe szűnt meg. Megmaradt a jegybanki továbbra is az “állam bankjának” (mint költségvetés fő finanszírozója), és a “bankok bankjának” (vezeti számláikat, részt vesz a refinanszírozásban).⁵⁶

A jegybank a gazdálkodó szervezetekkel tehát nem áll közvetlen kapcsolatban, kereskedelmi banki tevékenysége erőteljesen korlátozott. A gazdálkodó szervezetek irányába a hitelezési tevékenységet a pénzügyintézetek végzik, az általuk folyósított és folyósítható hitelkonstrukció figyelembevételével. Ezzel összefüggésben kerülhetett sor a szabad bankválasztás bevezetésére, azaz mind a magánszemélyek, mind jogi személyek dönthetnek abban a kérdésben, hogy melyik pénzügyintézettől igénylik a hitelt attól függően, hogy milyen hitelkonstrukcióra van szükségük, illetőleg a pénzügyintézetek milyen ügyfelek részére nyújthatnak kölcsönt.

A takarékszövetkezetek fő tevékenysége körében a kölcsön nyújtása problematikus az 1980-as években fellelhető szabályozás tekintetében, amikor a megfogalmazott tagsági kényszer érvényesült a kölcsönnyújtási tevékenység korlátjaként (1978. évi 22. tvr. 32. § (2) bekezdés). Ugyanakkor kimondta a jogszabály azt is, hogy a takarékszövetkezet tagja más takarékszövetkezetnél nem létesíthetett tagsági viszonyt. Ez eleve kizárta annak lehetőségét - figyelembe véve a tagsági viszonyhoz kötött kölcsönfolyósítási előírást -, hogy a takarékszövetkezetek vonatkozásában választási szabadsága legyen a

⁵⁶ A jegybank tevékenységének egyik fő célja a pénz vásárlóerejének megtartása. Ennek érdekében a refinanszírozási tevékenységén keresztül befolyásolja a bankok hitelezési tevékenységét, meghatározza a kölcsöntípusokat is. Petrik Ferenc szerk.: Bankjog a gyakorlatban. Egyetemi Nyomda Bp. 1990. 28.o.

hiteligénylőnek. Természetesen a korlátok tovább göngyölíthetők, ha figyelembe vesszük a tagsági viszony létesítéséhez szükséges feltételeket (munkahely, lakóhely, stb.). Mindamellet, hogy a tagsági viszonyhoz kötött hitelezési tevékenység, illetőleg a tagsági kört preferáló szempontok figyelemre méltóak, a takarékszövetkezeti tagsági viszony számának minimálisra csökkentése azonban indokolatlan volt.

A kétszintű bankrendszer megvalósítását jelentő intézményi reformhoz kapcsolódóan (többek között az előzőekben vázolt korlátozást is feloldva) a jogi szabályozás reformjára került sor az 1990-es évek elején.

3.2.2. Reformok a jogi szabályozás terén

A takarékszövetkezeteket érintő jogi szabályozásban mind a takarékszövetkezeti működést, tevékenységet, mind pedig a szövetkezeti jellegéből adódó sajátosságokat meghatározó *jogalkotás terén felgyorsultak a folyamatok*. Az 1991. évi LXIX. törvény megalkotásával a pénzügyintézetekről és a pénzügyintézeti tevékenységről (Pit.) szóló jogszabály⁵⁷ keretei között került sor a takarékszövetkezeteket érintő, a pénzügyintézeti tevékenység körébe tartozó előírások megfogalmazására.⁵⁸ Ezt megelőzően került sor az 1990. évi VI. törvény, az egyes értékpapírok nyilvános forgalomba hozataláról és forgalmazásáról, valamint az értékpapírtőzsdéről szóló jogszabály elfogadására, amely a - kereskedelmi, üzleti bankokat illetőleg - szövetkezeti formában működő pénzügyintézeteket még teljes mértékben kizárta az értékpapír-forgalmazási tevékenység köréből⁵⁹.

⁵⁷ A Pit. az állami pénzügyekről szóló 1979.évi II. törvény és végrehajtására kiadott 23/1979.(VI.28.) MT rendelet (Ápt.) helyébe lépett.

⁵⁸ A takarékszövetkezetekkel kapcsolatos jogi szabályozás a Pit. megalkotásáig rendeleti úton valósult meg, ahogy az a történeti résznél kifejtésre került. A takarékszövetkezetek az 1980-as évekig saját üzletpolitikával nem rendelkező, nonprofit intézményként működtek, a tagsági, tulajdonosi jogok gyakorlása kiüresedett kategóriává vált a hitelfelvételhez társított tagsági kényszer miatt. Az 1980-as évek során a tevékenységi kör tekintetében jelentős változások következtek be, kereskedelmi banki tevékenységet is végeztek, amelynek során jelentős eredményeket értek el. A kockázatos üzletágból egyenlőre veszteségek nem keletkeztek, mert tevékenységi körüket konjunkturális időszakban liberalizálták.

⁵⁹ 1990. évi VI. törvény 11. § (1) bekezdés: "A forgalombahozatali, illetve a kereskedelmi tevékenységre jogosító engedélyt a korlátozott felelősségű társaság, vagy kizárólag névre szóló részvényekkel rendelkező részvénytársaság kaphat, amely..."

b) a forgalombahozatali, illetve a kereskedelmi tevékenységet kizárólagos tevékenységként fogja végezni."

"Magyarországon akkor az elkülönült banki és értékpapír-kereskedelmi tevékenység mellett döntött, lehetővé téve azonban, hogy a bankok értékpapír-kereskedelmi tevékenységet folytató leányvállalatokkal rendelkezzenek." Földes Gábor: Pénzügyi jog II. Közgazdasági és Jogi Kiadó Bp. 1997. 328.o.

Megemlítés szintjén a jogszabálynak annyiban van jelentősége, hogy a rendelkezéseit hatályon kívül helyező 1996. évi CXI. törvény az értékpapírok forgalomba-hozataláról, a befektetési szolgáltatásokról és az értékpapír-tőzsdéről szóló (Épt.), illetőleg az 1997. évi CLI. törvény 7. §-ával történő módosítás, 1999. január 1-jei hatállyal az univerzális bankrendszer megvalósítása irányába meghatározó lépést jelentett. A Pit. rendelkezései már figyelembe vették a megváltozott struktúra kereteit, és nemzetközi kitekintéssel az EU-direktívákat is beépítette rendelkezéseibe.

A Pit. által meghatározott és a pénzüintézeti rendszer elemei közé tartozó pénzüintézetek:

- kereskedelmi bankok
- szakosított pénzüintézet
- takarékpénztár ("... az a törvény alapján meghatározott kivételekkel betét elfogadására és hitelnyújtásra felhatalmazott, a pénzüintézeti tevékenységeket elsősorban a természetes személyek körében végző pénzüintézet" 5. § (4) bekezdés)

A Pit. által meghatározott pénzüintézeti rendszerben a takarékpénztárak meghatározás alá sorolták be a takarékszövetkezeteket és hitelszövetkezeteket⁶⁰.

A Pit. elfogadását követően került sor időrendben (de nem logikai rendben, amely alatt azt értem, hogy nem a Pit. tekinthető előfeltételnek az Szvt. megalkotásánál) az 1992. évi I. törvény (Szvt.) és az 1992. évi II. törvény (Amt.) megalkotására, amely alapjaiban változtatta meg a szövetkezet jogi szabályozási rendjét és annak szervezeti és vagyoni modelljét. Az 1992. évi II. törvény a szövetkezetekről szóló 1992. évi I. törvény hatálybalépésétől, és az átmeneti szabályokról szóló törvény a szövetkezeteket - és ezen belül a takarékszövetkezeteket is - érintően koncepcionális jelentőségű volt.

Egyrészt hatályba léptette az Szvt-t, amely már mint egységes szövetkezeti törvény szabályozza valamennyi szövetkezeti típust és formát, megteremtette az egységes törvényi szintű szabályozást és megszüntette az ágazati jogi szabályozás többlépcsős,

⁶⁰1991. évi LXIX tv. 7. § (1) bek.: "Kereskedelmi bank, szakosított pénzüintézet, befektetési bank kizárólag részvénytársaságként, takarékpénztár részvénytársaságként, takarékszövetkezetként vagy hitelszövetkezetként alapítható. A részvénytársaság és a szövetkezet alapításának szabályait külön jogszabályok állapítják meg."

lebontásos rendszerét⁶¹. Ezen belül tehát a takarékszövetkezetekre vonatkozó 1971. évi III. törvény a szövetkezetekről szóló 1978. évi 22. törvényerejű rendelet és módosításai hatályukat veszítették.

Másrészt átmeneti szabályokat vezetett be a vagyoni viszonyokat, valamint a szövetkezeti státuszkérdéseket és a hozzájuk kapcsolódó eljárási szabályokat érintően. A vagyoni viszonyokat módosító rendelkezései a vagyonnevesítési eljárás és a termőföldre vonatkozó szabályozás alatt kerültek megfogalmazásra, amelynek részletes szabályait mellőzve, hatását és végeredményét illetően megállapítható, hogy a szövetkezeti vagyon felosztásához (üzletrész, földalap képzés), és a szövetkezeti tulajdon magántulajdonná történő átkonvertálásához vezetett. Ezek az átmeneti szabályok a takarékszövetkezeti vagyoni viszonyokat alapvetően nem változtatták meg, hiszen a takarékszövetkezeti szektor tekinthető a "legprivátabb" intézménynek, és a vagyonnevesítés során vagyonuk nem volt felosztható.⁶²

A Pit. hatályba lépését követően "átélte" a szövetkezeti szabályozás struktúraváltását, hiszen az 1971. évi III. törvény és az 1978. évi 22. törvény rendelkezéseivel is együtt hatályosult. (A Pit. hatályba lépésével ugyanis csak az 1978. évi 22. törvény 2. § (2) és (4) bekezdése, 3-4. §-a és a 6. §-ának (2) bekezdése veszítette hatályát.) Megállapítható ugyanakkor, hogy a szövetkezeti szervezet és alapítás szabályaira az 1971. évi III. törvény míg a takarékszövetkezeti szervezeti és működési specifikumokat az 1978. évi 22. törvény rendezte, addig a Pit. a pénzügyi tevékenység szabályait tartalmazta törvényi szinten. Az Ámt. hatályon kívül helyező rendelkezéseivel a pénzügyi tevékenységre tehát a Pit., a szövetkezet alapvető szervezeti és vagyoni kérdéseire az Szvt. (illetőleg a Pit.) teremti meg a szabályozást.

Az Szvt. és a Pit. elfogadását követően módosításokra került sor. Az Szvt. átfogó módosítása jelenleg folyamatban van. A pénzügyi tevékenységet érintő átfogó kodifikációra azonban 1996-ban került sor, az 1996. évi CXI. törvény az értékpapírok forgalombahozataláról, a befektetési szolgáltatásokról és az értékpapír-tőzsdéről (Épt.),

⁶¹ A szövetkezetekre az Szvt. kódex jellegű előírásai láttak napvilágot, amely egységes és diszpozitív módon rendezte a viszonyokat, háttér joganyagként a Ptk. rendelkezéseit alkalmazva, mint általánost az egyébként nem szabályozott vagyoni és személyi viszonyokra.

⁶² 1992. évi II. törvény 4. § (1) bek.: "A vagyonnevesítés során nem osztható fel:

a) az általános fogyasztási szövetkezet (a továbbiakban ideértve a Hangya Szövetkezetet is) vagyonának 30%-a

b) a lakás-, a takaréks-, és az iskolai szövetkezet (szövetkezeti csoport) vagyona"

(2) bek.: "Az (1) bek.-ben meghatározott vagyonrész az Szvt. szerinti fel nem osztható vagyonnak minősül."

illetőleg az 1996. évi CXII. a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról (Hpt.)⁶³ szóló törvény megalkotásával, amelyek időközben szintén módosításokra kerültek a nemzetközi elvárásoknak⁶⁴, illetőleg az univerzális bankrendszer⁶⁵ követelményeinek megfelelően.

⁶³ A Hpt. rendelkezésein túl a takarékszövetkezeti modell működtetése során figyelemmel kell lenni a bankfelügyeleti rendelkezésekre, valamint az MNB szabályrendszerére is. A pénzügyi intézmények alapvető szabályait a Hpt. tartalmazza, amelynek célja: működőképesség, bizalomerősítés a pénzügyi szektorban, hitelintézeti tevékenységek verseny semleges meghatározása, tartalékképzés megfelelő szintre állítása, szükséges hiteltőke biztosítása, elhelyezett betétek biztonságának fokozása, stb. A Bankfelügyeleti rendelkezések előírás tartalmaznak a tőke megfelelés alapelveiről, számításának szabályairól, adatszolgáltatásról, kintlévőségek, kötelezettségek minősítéséről, stb., az MNB-rendelkezések a jegybanki és likviditási tartalékképzésre, a pénzforgalomra, illetőleg a devizaműveletek végzésére stb. határoznak meg előírásokat.

⁶⁴ A Hpt. megalkotásával három alapvető változtatási szempontot jelöltek ki: univerzális bankrendszerhez való közelítés, fekete gazdaság visszaszorítása, Európai Unióhoz való csatlakozást szolgáló jogharmonizációs program elképzelései. Forrás: Szentiványi Iván: Pénzügyi tevékenység – pénzügyi szolgáltatás Gazdaság és Jog 1997/6. 3.o. Lásd bővebben továbbá: Szentiványi Iván: A tevékenységi szabályozás alakulása a pénzügyi rendszer területén Gazdaság és Jog 1998/12. 14-19.o.

⁶⁵ Az univerzális bankrendszer fogalmi megközelítésében a szakirodalomban eltérő álláspontok alakultak ki. Bodnár Zoltán álláspontja szerint az Épt., illetőleg a Hpt. 1999. január 1-jétől hatályos módosításai értelmében azzal, hogy a bankok azontúl, hogy a pénzügyi szolgáltatások teljes körét jogosultak végezni, és a befektetési szolgáltatások teljes körének végzésére is jogosultságot kaptak, a magyar bankrendszer lényegében univerzális bankrendszerré alakult át. Forrás: Földes Gábor szerk.: Pénzügyi jog II. Közgazdasági és Jogi Kiadó Bp. 1997. 33.o.

Szentiványi Iván álláspontja szerint ebben a vonatkozásban csak a bankok univerzális jellegéről van szó, hiszen a kétszintű bankrendszer intézménytípusai közül gyakorlatilag csak a bankokra vonatkozik a liberalizáció, a Magyar Nemzeti Bank kivételével, amely intézmény a kétszintű bankrendszer struktúráját és jogi szabályozását tekintve (Hpt. hatálya nem terjed ki rá) fogalmilag kizárt az univerzalitás körébe vonni. A bank, mint intézménytípus, univerzális jellegétől meg kell különböztetni a bankrendszer univerzálisságának fogalmát, amely a monetáris szféra szintjén ragadható meg a hitel- és tőkepiac "egyesítése" révén. Forrás: Szentiványi Iván: Univerzális vagy specializált legyen bankrendszerünk? Gazdaság és Jog 1994/2. 3-6. o., valamint Szentiványi Iván: Újabb lépés az univerzális bankrendszer felé Gazdaság és Jog 1997/12 11-13.o.

Megállapítható ugyanakkor, hogy a szövetkezeti hitelintézetek intézménytípusán belül a takarékszövetkezetek tevékenység-specifikus vizsgálata azt mutatja, hogy nem tekinthető univerzálisnak tevékenységük sem a Hpt. rendszerében, sem pedig az Épt.-vel összefüggésben. A Hpt. eleve nem teszi lehetővé számukra a pénzügyi szolgáltatások teljes körének végzését, ez önmagában olyan hiányosság, amely a fentiekben vázolt problémát körvonalazza, takarékszövetkezeti szinten. Az Épt. vonatkozó rendelkezései értelmében (8.§. (3) bekezdés a, b, pont) meghatározott befektetési eszközök esetében végezhet korlátozott mértékben befektetési szolgáltatási (ügynöki tevékenység), és kiegészítő befektetési szolgáltatási tevékenységet (értékpapír-letétkezelés és ehhez kapcsolódó szolgáltatás, értékpapír-letétőrzés, befektetési tanácsadás).

III. Integrált takarékszövetkezeti rendszer létrehozásának körülményei

Magyarországon

1. A takarékszövetkezetek jogi szabályozásának ismérvei

A takarékszövetkezetek *jogi jellege* két aspektusból jelölhető meg, egyrészt mint *szövetkezet*, amely a szövetkezeti normáknak megfelelően lép a gazdaság színterére, másrészt mint *hitelintézet*, amely dinamikájában, működésében a pénzügyi szféra előírásait sajátítja el. A kettős jellegre való utalás megtalálható a szövetkezeti törvényben megfogalmazott specifikációban⁶⁶, azaz abban, hogy ezekre a szövetkezetekre más jogi előírásokat is alkalmazni kell.

A szövetkezeti jelleg alapvetően az Szvt. által megfogalmazott tételes jogi előírásokból és alapelvi meghatározásokból vezethető le, míg a hitelintézeti jelleg a Hpt. előírásai alapján, amely kogens jelleggel ad iránymutatást a szövetkezeti formában működő pénzügyi intézményekre. A két jogszabály egymáshoz való viszonyát a jogszabályi rendelkezések adják meg konkrét formában, amikor az Szvt. úgy fogalmaz, hogy a pénzügyi tevékenységet folytató szövetkezetekre a Hpt. előírásait is alkalmazni kell, addig a Hpt. ezt a kapcsolatot úgy határozza meg, hogy a szövetkezeti formában működő szövetkezetekre az Szvt. rendelkezéseit a Hpt.-ben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni. A két jogszabály kapcsolata tehát a generális és a speciális viszonyában áll egymással. Megjegyezve azt, hogy a pénzügyi tevékenységet végző pénzügyi intézmény szövetkezeti formában történő működtetése a szervezeti kérdésekben is a speciális szabályok előtérbe kerülését eredményezi, a működés során pedig teljes mértékben a specialitás jellemző. A specialitás a Hpt. szabályainak teljes körű alkalmazásában ragadható meg, amelynek természetesen nem vitatható módon a prudens működéshez, a fizetőképesség fenntartásához (likviditás illetőleg szolvencia),

⁶⁶ Szvt.2.§.(2) bekezdés: "Pénzügyi tevékenységet folytató szövetkezetre a pénzügyi tevékenységről és a pénzügyi tevékenységről szóló törvényt ... is alkalmazni kell". Az Szvt. elfogadásakor a Pénzügyi tevékenységről és a pénzügyi tevékenységről szóló törvény volt hatályban, amelynek hatályon kívül helyezésével egyidejűleg került megalkotásra a Hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. Évi CXII. Törvény. Ez a jogszabályi változás azonban az Szvt. módosításakor nem került átvezetésre.

makro-, és mikrogazdasági szinten a pénzügyi rendszer biztonságos működéséhez kapcsolódnak, figyelembe véve a nemzetközi előírásokat (EGK irányelvek)is.

1.1. A pénzügyi intézmények csoportosítása a Hpt. rendszerében

A hitelintézeteket a Hpt. a pénzügyi intézmények kategóriájába sorolja a pénzügyi vállalkozásokkal együtt. Hitelintézet bank , szakosított hitelintézet vagy szövetkezeti hitelintézet (takarékszövetkezet vagy hitelszövetkezet) lehet.⁶⁷

Szövetkezeti szervezeti formában pénzügyi vállalkozás és hitelintézet is működhet ha egyébként megfelel az Szvt. és a Hpt. előírásainak.

Pénzügyi intézmény

<i>Hitelintézet:</i>	<i>Pénzügyi vállalkozás</i>
Bank	
Szakosított hitelintézet	
Szövetkezeti hitelintézet	

A takarékszövetkezet bankszerűen működő szövetkezeti hitelintézet, amely érvényesíti a pénzügyi normákat és a szövetkezeti alapelveket. Egyfelől a gazdaságos működést tartja szem előtt (jövedelmezőség, biztonság, fejlesztés) másfelől a tagi érdekek vezérlik, amelynek keretében érvényesül a szövetkezeti formából adódó helyi döntési mechanizmus és a szolidaritás mindhárom szintje.⁶⁸

*A szolidaritás szintjeinek érvényesülése:*⁶⁹

Első szint: A szövetkezeten belüli tagok közötti szolidaritás, amely azt jelenti, hogy a takarékszövetkezetek azon a településen is működtetnek fiókot, ahol ez a tevékenység nem nyereséges hanem veszteséges és ezáltal a többi fiók nyereséges működése révén korrigálják a veszteséget, azért, hogy a pénzügyi szolgáltatás az adott település lakói,

⁶⁷ Hpt.5.§.(3) bekezdés

⁵⁴ Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek története és modernizációja
OTSZ Bp 1994. 12.o.

⁶⁹ Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek története és modernizációja
OTSZ BP.1994. 92-93.o.

társadalmi és gazdasági szereplői részére is biztosított legyen. A takarékszövetkezeteknek természetesen nyereségesen kell működniük a Hpt. előírásait betartva, nem engedhető meg és nem tartható fenn hosszú távon a takarékszövetkezeten belül egyetlen fiók veszteséges gazdálkodása sem, ezért ennek az állapotnak a megszüntetésére ösztönöznek a piaci viszonyok. Ennek keretében fel kell tární a veszteséges gazdálkodás okait és azokat a lehető legrövidebb időn belül fel kell számolni a fiók további megtartása érdekében. Először a kiadási oldal, a költségek csökkentésére kell törekedni (létszám csökkentés, időszakos nyitva tartás), majd ha ez sem vezet eredményre drasztikus intézkedések bevezetésére is sor kerülhet, amely a fiók illetőleg a takarékszövetkezet státusz-kérdéseit érinti. Végző döntésként, alapos mérlegelést követően kerülhet sor a fiók megszüntetésére, amely természetesen azzal a veszéllyel jár, hogy az adott település pénzügyi szolgáltató nélkül marad.

Második szint: A szövetkezetek közötti szolidaritás, amely a szövetkezeti mozgalom mozgató rugójaként a hálózatszerű működés biztosítása érdekében és ezáltal közvetetten a tagság érdekében bír jelentőséggel. A hálózatszerű működés első lépéseket a biztonsági alap közös működtetése jelent meg, mint az integráció egyik központi intézménye. 1975-től van lehetőség arra, hogy a takarékszövetkezetek az adózott nyereségük egy részének felhasználásával közös támogatási alapot hozzanak létre megyei és országos szinten, majd 1991-től az OTBA kezdte el működését az OTSZ keretén belül, tekintettel arra, hogy az OTBA külön szervezeti felépítéssel nem rendelkezett. Az OTBA utóda az integráció keretén belül külön szervezettel működő OTIVA látja el jelenleg az intézményvédelmi és ellenőrzési feladatokat a takarékszövetkezetek irányában, amely a Hpt rendelkezései értelmében létrehozott önkéntes intézményvédelmi alap. A közös alapok általános célként a biztonságos működés érdekében alakított olyan jogintézmények, amelyek a válsághelyzetek kiküszöbölésére és a veszteségek fedezésére, pótlására, a takarékszövetkezetekbe vetett bizalom megőrzésére és fokozására hivatottak.

Harmadik szint: A nemzetközi szolidaritás, amely a világ szövetkezeti bankjainak és szövetségeinek együttműködését jelenti információ és tőkeáramlás tekintetében egyaránt. Erre hazai viszonylatban is hozható példa a kanadai szövetkezeti bankszektortal való kapcsolattartás megemlítésével. A nemzetközi szolidaritás jelentősége vitathatatlan a pénzügyi intézményrendszer és szabályozási környezet EU

harmonizációja kapcsán, tágabb értelemben pedig a nemzetközi globalizáció hatására. Itt jegyezhető meg az, hogy a hazai szabályozást tekintve a szövetkezeti szektor, de különösen a pénzügyi szektor, ezen belül a Hpt. szabályozása gyakorlatilag megfelel a nemzetközi követelményeknek, figyelembe véve a várható módosításokat is.

Megállapítható ugyanakkor, hogy a pénzügyi szabályozás több ponton szigorúbb szabályokat állapít meg a Magyarországon működő hitelintézetek számára, amelyek enyhítését is célszerű lenne átgondolni a jogharmonizáció kapcsán. Ezen megállapítás kapcsán külön kitérnék a szövetkezeti hitelintézetek korlátozott tevékenységi körére a bankokkal szemben. Az EU jogában ilyen jellegű szigorítással nem találkozhatunk. A tőkenagyság alapulvétele során elsődlegesen nem a tevékenységi kört korlátozzák, hanem nyilvánosságra hozzák az adatokat, fokozott publicitás figyelhető meg. Figyelemmel arra, hogy a gazdasági mechanizmusok alappillére a pénzügyi szektor szabályozása, a magyar jogalkotás is elsőként ezt preferálva harmonizálta a joganyagot.

1.2. A szövetkezet jogintézményének tartalmi vonásai és érvényesülése a takarékszövetkezeteknél

Világjelenség, hogy a pénzügyi szférában működő szövetkezetek, a *kistelepülések tagi érdekektől vezérelt pénzügyi szolgáltatói*. A szövetkezeti törvény várható módosítására tekintettel a *szövetkezetek alapvető célja* a vidéki népesség megtartásában, szociális és gazdasági helyzetének javításában és ezzel összefüggésben a vidék fejlesztés komplex kérdéskörében ragadható meg. A szövetkezetekre vonatkozó várható jogi szabályozásban *modellváltás* következik be a munkaszövetkezet helyett az önállóan gazdálkodó személyek igényeit kielégítő beszerző, szolgáltató, értékesítő és *hitelszövetkezeteket állítja középpontba*.

A szövetkezetek *“duális struktúrája”* alapján *egyrészt* belső kapcsolatrendszerében az egyesületek, *másrészt* a külső viszonyaiban a gazdálkodó szervezetek jellemző vonásait hordozza. Az egyesületi sajátosságok közül kiemelhető a nyitott tagság elve, szavazategyenlőség stb. A szövetkezet a piaci forgalomban a gazdaság többi szereplőivel azonos feltételekkel vesz részt.

A tagi érdekek alapján a szövetkezet gazdasági tevékenysége a tagi érdekeknek alárendelten jelenik meg. Ezért a szövetkezet annyiban jogosult gazdasági tevékenységet üzletszerűen folytatni, amennyiben a tagjaival kialakított gazdasági együttműködés szempontjából szükséges illetőleg azt eredményesebbé teheti. A szövetkezet gazdasági tevékenysége tehát különbözik aszerint, hogy tagjaival illetőleg nem tagjaival folytatja. *Az eltérő működési elvek szerint a szövetkezet és a tagjai közötti együttműködés során a szövetkezet nem törekszik nyereségre, az együttműködés során keletkezett bevételt visszatérítik. A nem tagokkal folytatott gazdasági tevékenység során viszont ugyanazok a szempontok vezérlik a szövetkezetet, mint a gazdasági társaságokat. A szövetkezet üzemkiesztítő szerepe révén, a szolidaritás alapján a működési költségek csökkentésével illetőleg külső források kiváltásával alkalmassá válhat a kisvállalkozások finanszírozására és ezen keresztül a fejlesztésére.*

A szövetkezeti tagság *kettős minőségének* ártértékelése során megállapítható, hogy a tag egyrészt a szövetkezet irányítója, másrészt a szövetkezeti szolgáltatások első számú igénybevevője. A szövetkezeti tagsági viszony tehát nem a tőkebefektetői státuszt erősíti, hanem a szövetkezet jellegéből kiindulva személyegyesítő szerepet tölt be. Ennek megfelelően a szövetkezet lényeges működési elve, hogy a belső jogviszonyaiban a tőkeérdekeltség helyett a non-profit jelleg a meghatározó.

A tőkeérdekeltség korlátozása, mint legfontosabb sajátosság magyarázata abban foglalható össze, hogy a szövetkezetek éppen a versenyhátrány kiküszöbölése érdekében jöttek létre és fejtik ki tevékenységüket, ezért a tőke motiváltság kérdését a minimális szintre kell szorítani. A minimális szint meghatározása a szövetkezeti életképesség biztosítása során azonban előtérbe kerül és került a szövetkezeti mozgalomban. Ezért több európai országban biztosítják a vagyoni befektetést vállaló személyek (un. befektető tag) szövetkezeti taggá válásának lehetőségét. Álláspontom szerint a befektető tag kérdése nem jelent hátrányt a szövetkezetek számára, az alapvető és jogszabályi korlátozásokra tekintettel, hiszen a tőkét növeli, de ehhez többletjogosítványok nem társulnak. A kérdés akkor válik izgalmassá, ha a befektető tag "érdekeit védő" szövetkezeti vagyoni és szervezeti viszonyokban kell kompromisszumot kötni, milyen jogosítványok társulnak a befektetői tagsághoz. Ha az alapvető tagsági érdekeket és jogokat nem érintik hátrányosan, a befektetői státusz

lehetőségét meg kell adni. Önmagában ennek léte vagy nem léte a szövetkezeti belső non-profit jellegét nem befolyásolja, szövetkezeti személyegyesítő jellegét nem sérti.

A szövetkezeti hitelintézetek, *takarékszövetkezetek*, illetőleg *hitelszövetkezetek* lehetnek. *A kettő közötti különbség a hitelszövetkezetek esetében érvényesülő tagsági viszonyhoz kötött hitelezésben ragadható meg. A hitelszövetkezetek tehát forrásaikból, amelyben a nem tagoktól összegyűjtött betéteket is figyelembe kell venni, csak tagjaik részére végezhetnek hitelezési tevékenységet, nyújthatnak kölcsönt. A takarékszövetkezeteknél ilyen korlátozás nincs.*

A takarékszövetkezetek tehát a tagsági viszonytól függetlenül nyújthatnak hitelt. A takarékszövetkezeti hitelszabályzatok azonban az adós személyét annyiban korlátozzák, hogy csak a működési területükön belül élő és működő személyeket hiteleznek.

A működési körzeten kívüli hitelezést csak abban az alábbi esetekben engedélyezik:

- takarékszövetkezeti tagsági viszony fennáll
- lakó- vagy üdülő ingatlan, földtulajdon a működési körzetben
- vállalkozó telephelye a működési körzetben található, illetőleg a számlavezetését a takarékszövetkezet végzi.

A működési területen ideiglenes lakással rendelkező ügyfél abban az esetben hitelezhető, ha az állandó lakóhely szerinti hitelintézet igazolja, hogy nincs tartozása.

A takarékszövetkezetek üzletszerű tevékenysége a hitel nyújtása, amelynek forrása az ügyfelektől átvett pénzeszközök egy része. *A tőke belső körforgása* akként valósul meg, hogy az átvett pénzeszközöket (betét), meghatározott használati díj ellenében az ügyfelek másik csoportja részére helyezi ki. Ez csak akkor tekinthető belsőnek, ha a betételhelyezők és a hitelfelvevők köre zárt, amelyet a tagsági viszony, de megítélésem szerint a működési körzethez igazított elv is hivatott alátámasztani.

A működési körzethez igazított hitelkihelyezés a helyi lakosság, vállalkozások számára biztosít alapvetően pénzügyi forrásokat. A tagsági viszony tehát a takarékszövetkezeti tevékenységben nem alapvető szempont, azonban a takarékszövetkezetek által kifejtett üzletszerű tevékenység a tagság érdekeit szolgálja.

A szakirodalom és a gyakorlati tapasztalatok azt támasztják alá, hogy a takarékszövetkezetek a tagság felé kedvezményes hitelkonstrukciókat nem dolgoztak ki, amelyet nagy hiányosságnak látok a szövetkezeti jelleg szempontjából. A működési körzethez igazított hitelezésben a banki szempontok érvényesülnek (megfelelő biztosíték, azonos hitelezési feltételek).

1.2.1. Minimális taglétszám

A szövetkezeti jogviszonyok és szövetkezet-elméleti elhatárolások (pl. tipizálás) központi intézménye a tagsági viszony, annak keletkezése, tartalma és megszűnése. A tagsági viszony alapvető szabályait az Szvt. határozza meg általános jelleggel. A tagsági viszonyhoz kapcsolódó lényeges változás a jogi személy tag bevezetése. (A jogi személy tagsághoz fűzött forrásnövelő elméletek kudarcot vallottak, takarékszövetkezeti szinten a jogi személyiségű tagság áttörést nem jelentett, és általában a jogi személy tagság a takarékszövetkezetekben elenyésző.)

Az Szvt. nem ír elő a takarékszövetkezet megalakulásához és működéséhez a lakosság számarányához viszonyított taglétszámot, illetőleg a tagsági viszony feltételeként a korábbi takarékszövetkezeti szabályozáshoz képest helyben lakást, helyben létesített munkaviszonyt, illetőleg a működési területen ingatlannal való rendelkezést. (A működési körzet alapszabályban való rögzítésének kötelezettségét is megszüntette az Szvt., de a szövetkezeti alapszabályok kitérnek rá.)

A tagsági viszony feltételeként megállapított követelmények elsősorban a hitelezéssel, és az ehhez kapcsolódó tagsági viszonnal álltak összefüggésben.⁷⁰ Egyrészt a tag számára a pénzügyi szolgáltatások és szervezeti jogok gyakorlása elérhető legyen, másrészt a szövetkezet működése helyi igényeket szolgáljon, a szövetkezeti stabilitáshoz szükséges hitelezési biztonság garanciája. Az Szvt. 42. § (3) bekezdése alapján a szövetkezet közgyűlése, illetőleg alapszabálya meghatározhatja azt a közös érdeket, amelynek megléte a tagság feltétele. Tehát a jogi lehetőség rendelkezésre áll a tagság "szelektálására", de ez a jelenlegi körülmények között nem célja a takarékszövetkezeteknek.

⁷⁰ Bak József: A takarékszövetkezetekről Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 146. SZÖVORG Bp. 1979. 24-28.o.

A szövetkezeti hitelintézetekre vonatkozó, az integrációs modellt érintő törvényi szabályozás előkészítése során a *szövetkezeti törvényt figyelembe kell venni*. A *szövetkezeti hitelintézeti tagságot* illetően a várható integrációs törvénytervezet szigorú korlátokat állít fel 200 főben meghatározva a minimális taglétszámot. Egyrészt korlátozza a minimális taglétszámot, amely önmagában nem újdonság⁷¹, viszont nagy hátrányt jelent a pénzügyi szférában működő és működni kívánó szövetkezeti formának. Ez a nagyfokú szigorítás az Szvt. várható módosításaira tekintettel is indokolatlan. Elegendő a jegyzett tőkére vonatkozó változatlan előírások fenntartása, amely legalább 100 millió Ft-ban került meghatározásra a szövetkezeti hitelintézetek esetében (Hpt. 9. § (3) bek, 217. § (1) bek.), amely egyértelműen a hitelezési kockázatok mérséklése miatt és a biztonságos tevékenység kifejtése érdekében indokolt. Figyelemmel arra, hogy a taglétszámhoz rendelt szigorítás nemcsak a szövetkezeti hitelintézet alapításakor, hanem működtetésekor is fennálló követelmény, a már működő, de a 200 fő taglétszámot el nem érő takarékszövetkezetek, illetőleg hitelszövetkezetek sorsát elbizonytalaníthatja. Másrészt korlátozott a tagság a jogi személy és természetes személyek számaránya tekintetében is, amely szintén nem újdonság az Szvt. jelenlegi és várható módosítására tekintettel.⁷² A Hpt. várható módosítása a jogi személy tagságot a taglétszám egyharmadában kívánja maximalizálni. Ez a korlátozás a szakmai koncepció ismerete nélkül önmagában is vitatható, mert ellentétben áll a tőkeerős vállalkozások bevonásának lehetőségére vonatkozó elképzelésekkel, amelyek lehetséges útját a jogi személy tagság bővítésében állapítják meg. Gyakorlati tapasztalatok alapján jelenleg vitathatatlan, hogy a szövetkezetek tagsági állományában a jogi személy tagság elhanyagolható, de mint fejlődési tendencia várható. Harmadrészt a várható módosítás az Szvt. által elfogadott másodlagos szövetkezet⁷³ intézményét kizárja, mint szövetkezeti hitelintézetet. Ez a korlátozás, figyelemmel a pénzügyi intézmények rendszerére és az abban működő társasági formákra, indokolatlan szigorításnak tekinthető.

1.2.2. Tagsági viszony tartalma

⁷¹ Az Szvt által a takarékszövetkezetek esetében 5 főben határozza meg a minimális taglétszámot, míg a hitelszövetkezetek esetében 15 főben. A Hpt. egységesen 15 főben határozza meg a szövetkezeti hitelintézetek esetében kötelező minimális taglétszámot, szigorítva az Szvt. előírásait.

⁷² Szvt. 4. § (1) bek.: "...A szövetkezetnek természetes és jogi személyek lehetnek a tagjai. A jogi személy tagok száma nem haladhatja meg a természetes személy tagok számát..."

⁷³ Szvt. 4. § (1) bek. folytatása: "... Kizárólag jogi személyek részvételével akkor alapítható vagy működtethető szövetkezet, ha a tagok többsége szövetkezet."

A tagsági viszony tartalmát a tagok között a szövetkezeten belül megvalósítandó kooperáció tartalma és célja határozza meg, amely a takarékszövetkezetek esetében a bankügyleteket végző közös szervezet működtetéséhez kapcsolódó jogok és kötelezettségek rendszerét jelenti⁷⁴. A takarékszövetkezetek esetében, mint a kiegészítő szolgáltató tevékenységet végző szövetkezeteknél, a tagsági kapcsolatok rendje lazább, tevékenységi körük egysíkúbb.

Az Szvt. 45. § (1) bekezdése alapján a tag jogai:

- részt vegyen a szövetkezet tevékenységében és személyes közreműködésének, vagyoni hozzájárulásának és egyéb érdekeltiségének megfelelően részesedjen a gazdálkodás eredményéből
- *igénybe vegye a szövetkezet által a tagok részére rendszeresített szolgáltatásokat, és élvezze a szövetkezés előnyeit*
- tanácskozási és szavazati joggal részt vegyen a közgyűlésen
- *tisztséget viseljen a szövetkezetben*
- a tisztségviselőktől és a vezetőktől felvilágosítást kérjen a szövetkezetet érintő bármely kérdésről

A takarékszövetkezetek esetében a jogosultságok közül a "leggyengébb láncszem" a szövetkezet által a tagok részére rendszeresített szolgáltatások igénybevétele és a tagsági viszonyból eredő, szövetkezésben rejlő előnyök kihasználása, azaz a szövetkezet szolgáltatásait igénybevevő kívülálló és a tag szövetkezethez való viszonyának különbözősége.

Történelmi távlatban - 1991-ig, a Pit. hatályba lépéséig - a takarékszövetkezetek és hitelszövetkezetek kölcsönt csak tagjaiknak nyújthattak. A kölcsönfelvételnek tehát feltétele volt a tagsági viszony. Ez volt a legfontosabb előny, amely a tagot a kívülálló személyektől elhatárolta, és megteremtette a pénzügyi szektorban a szövetkezetek különbözőségét a többi résztvevőtől. A tagsági viszonyhoz kötött hitelezési tevékenység miatt sokan formálisan létesítettek tagsági viszonyt a takarékszövetkezetekkel, az előny kihasználása érdekében. A formalitás ezen jogviszonyban azt jelentette, hogy a tagsági viszonynak egyetlen értelmét a kölcsön felvételében látták, egyéb tagsági jogok és

⁷⁴ Bak József: A takarékszövetkezetekről Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 146. SZÖVORG Bp.

kötelezettségek (a részjegy befizetésén túl) nem érdekelték őket, tulajdonosi jogaikat egyebekben nem kívánták gyakorolni. A részjegy befizetési kötelezettség, mint kötelező vagyoni kapcsolat a tag és a takarékszövetkezet viszonyában - a formális tagsági viszony esetében - kedvezően hatott a részjegytőke-állomány növelése tekintetében, ugyanakkor kedvezőtlenebbül a tagsági viszony megszüntetésekor (hitelezési jogviszony megszűnését követően) a részjegy intézményéhez kapcsolódó elszámolási kötelezettség során.

Takarékszövetkezeti taglétszám (fő):

1980.	1985.	1989.	1990.	1991.	1992.
1.466.000	1.812.000	2.000.000	1.980.000	1.920.000	1.780.000

Forrás: Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek története és modernizációja OTSZ Bp. 1994.

62.o.

A tisztségviselők megválasztásánál figyelembe kell venni a Hpt. előírásait, mivel az ügyvezetőknek, felügyelő bizottság, illetőleg az igazgatóság elnökének megfelelő képzettséggel kell rendelkeznie. A Hpt. 44. § (1)-(6) bekezdése kétirányú korlátozást vezet be, egyrészt a Felügyelet engedélyezési jogkörét, másrészt eleve kizáró személyi megfelelésségre vonatkozó szabályokat, amelyek az Szvt-ben rögzített kizáró szabályokon messze túlmutatnak.

Az Szvt. 36. § (1) bekezdése értelmében nem lehet tisztségviselő

- aki nem tagja a szövetkezetnek, kivéve ha a törvény vagy az alapszabály szerint a tisztség betöltéséhez tagsági viszony nem szükséges
- akit a bíróság cselekvőképességet korlátozó vagy kizáró gondnokság alá helyezett
- akit bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték mindaddig, amíg a büntetett előlethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól fel nem mentesül
- akit valamely foglalkozástól eltiltottak, az ítélet hatálya alatt az abban megjelölt tevékenységet folytató szövetkezetnél
- aki az alapszabályban előírt szakmai követelményeknek nem felel meg. Az Szvt. felsorolása nem taxatív, az alapszabály egyéb kizáró okokat is megállapíthat.

1979. 25.o.

A takarékszövetkezeti alapszabályok általában nem térnek ki a szakmai követelményekre, azok a Hpt. alapján érvényesülnek (az Szvt-vel való jogszabályi kapcsolatra hivatkozással). Az Szvt. 2. § (2) bekezdésében rögzített azon szabály, hogy a takarékszövetkezetekre a Hpt-t is alkalmazni kell, nem jelentheti azt, hogy a "szakmai törvények" beavatkozzanak a szövetkezet belső szervezeti és működési rendjébe.⁷⁵

A takarékszövetkezeteknél - típusbeli jegyeik alapján - a tagsági és alkalmazotti kör elválik egymástól. A takarékszövetkezeti gazdálkodáshoz kapcsolódó működésben az alkalmazotti körnek van nagy szerepe, amely korábban lehetőleg kapcsolódott a tagsági viszonyhoz, de természetesen azt nem fedte le teljes mértékben. A Pit., illetőleg a Hpt. által előírt szigorú szakmai követelmények (vezetői szinten) az alkalmazotti kör tekintetében is abba az irányba hatottak, hogy a szakmai képesítési feltételeket helyezték előtérbe.

A takarékszövetkezetek általában nagy taglétszámot tömörítő szervezetek, amelyek kis ügyviteli apparátussal, alacsony működési költséggel működtek. Az alkalmazotti kört lehetőleg tagjaikból alakították ki.⁷⁶

1.2.3. A takarékszövetkezetek személyi és tárgyi feltételei

A takarékszövetkezetek és a tagok között nincs állandó kapcsolat a tagsági viszony keretében. A szövetkezeti önkormányzat tartalmát vizsgálva a jogszabályi keretek között a tagság dönt a szövetkezet működésének, gazdálkodásának és a tagok érdekeit szolgáló tevékenységek kérdésében, választás útján létrehozza testületi szerveit, megalkotja önkormányzati szabályzatait, ellenőrzi a szövetkezeti szervek működését,

⁷⁵ Dr. Szép György: Szövetkezeti jövő a jog tükrében. Szövetkezés 1997/1-2. 125.o.

⁷⁶ Bak József: A takarékszövetkezetekről Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 146. SZÖVORG Bp. 1979. 30.o. A szövetkezet kettős lényege /társadalmi szervezet, vállalati jelleg/ szervezeti viszonyokban is jelentkezik. A takarékszövetkezetek - mint fogyasztói típusú szövetkezetek - jellemző specialitását az adja, hogy a két szervezet elkülönül egymástól, a vállalati működés egységei a tagságnak nem szervezeti keretei. A vállalati működés egységeihez az alkalmazottak, illetőleg a munkaviszonyban álló tagok tartoznak, míg a termelő típus esetén a vállalati működés egységei a tagság tömegét átfogó szervezeti formákat is jelentenek. A tagság szervezete és a "vállalat" szervezete elkülönül egymástól (gazdálkodási egység - tagság kollektívájának egysége).

tisztviselők tevékenységét, beszámoltatja a tisztviselőket és a vezetőket (Szt. 15. §.).

Az igazgatóság, mint operatív irányító szerv, az önkormányzati szabályzatok tág keretei között és a közgyűlés határozatainak megfelelően irányítja a szövetkezet tevékenységét. Kialakítja a szövetkezet munkaszervezetét, gyakorolja meghatározott körben a munkáltatói jogokat és dönt minden olyan ügyben (pl. tagfelvétel általában), amely nem tartozik más szerve hatáskörébe. A takarékszövetkezeti tevékenység irányítását az igazgatóságon keresztül olyan személyek végzik, amelyek a tagság érdekében tevékenykednek, de nem a tagsági viszonyhoz kötődően, a tagi körből kerülnek megválasztásra (pedig erre lenne lehetőség az Szt. alapszituációjából kiindulva), a tagok által.

Visszatérve a takarékszövetkezetek tipizálásának kérdéséhez mint kiinduló ponthoz, a munkaszervezetet, mint végrehajtó apparátust, a tagsági viszonytól külön kell választani. Az igazgatóság keretében az irányító és végrehajtó apparátus képviselői a korábban leírtaknak megfelelően együtt tudnak működni, álláspontjaikat egyeztetni tudják, bár a végrehajtó szervezet igazgatósági képviselte az ügyvezető személyében korlátozott és abszolút kisebbséget feltételez, amelyet a Hpt. kifejezett előírásaival is megerősít (Hpt. 63. §).

A Hpt. az igazgatóság, mint testület tekintetében meghatározza a személyi összetétel kereteit (pl. külső tagok többsége, legalább 2 igazgatósági tagnak magyar állampolgárnak kell lenni, állandó belföldi lakóhellyel rendelkezve), mint személyek összessége tekintetében pedig meghatározza az egyes személyekkel szemben támasztott követelményeket. A szövetkezeti hitelintézet esetén az igazgatóság elnökévé, a felügyelő bizottság elnökévé, ügyvezetőjévé történő megválasztáshoz a Felügyelet (PÁSZF) engedélye szükséges (Hpt. 14. § e) pont). Az irányító önkormányzati testület tagjait érintő engedélyezési eljárás kiterjed a vezető állású személyekre is.

"A Felügyelet előzetes engedélyével választható meg, illetőleg nevezhető ki:

- a) a hitelintézetnél vezető állású személy
- b) a pénzügyi vállalkozásnál az igazgatóság és a felügyelő bizottság elnöke" (Hpt. 44. § (1) bekezdés)

A Felügyelet az engedélykérelmet csak akkor utasíthatja el, ha a vezető állású személlyel szemben támasztott feltételeknek megfelel, illetőleg kizáró okok vele szemben nem állnak fenn.

A megfogalmazott követelmények egyik része a banküzemi működés tisztaságához, a jogbiztonsághoz, fedhetetlenséghez kapcsolódnak (Hpt. 44. § (4), (6) bekezdés), a másik része a szakmai megfelelés témakörét érintik (Hpt. 44. § (5) bekezdés⁷⁷).

A takarékszövetkezetek korszerűsítése 3 területet érint: tőke, tudás, technika (3T). A személyi és tárgyi feltételeket a tudás és a technika címszó alatt találhatjuk meg. A takarékszövetkezetek, illetőleg tágabb értelemben az egész pénzügyi intézményrendszer mellőzhetetlen és mással nem pótolható kritériuma a szakmai hozzáértés. A szakmai követelményeknek való megfelelés tisztségviselői, illetőleg vezető állású személyi szinten nem vitatható, de tény, hogy a tagi részvételt korlátozza ezen a szinten.

Tárgyi feltételek:

A tárgyi megfelelőséggel érintőlegesen és röviden kívánok foglalkozni, és csak annyiban, amennyiben a tevékenység végzéséhez szükséges infrastrukturális oldalt jelenti. A tárgyi feltételek vizsgálatánál elsődlegesen a törvényi előírásból kell kiindulni, amely értelmében a pénzügyi szolgáltatási tevékenység, többek között a tevékenység végzésére alkalmas technikai, informatikai, műszaki, biztonsági felszereltség, helyiség megléte esetén kezdhető meg, illetve folytatható (Hpt. 13. § (1) bekezdés d) pont). "A pénzügyi intézmény csak olyan helyiségben működhet, amely a szakmai és érdekképviselői szervezetek által ajánlott és a Felügyelet által jóváhagyott biztonsági és ügyfélszolgálati követelményeknek megfelelő." (Hpt. 13. § (2) bekezdés.)⁷⁸

A takarékszövetkezeteknek a legnagyobb hátrányt a technikai, informatikai, műszaki téren jelentkező lemaradás jelentette a pénzintézeti rendszer résztvevőivel szemben. Ennek legszembetűnőbb eleme a számítógépesítés, amellyel a pénzintézeti és számviteli előírások érvényesítése során a banki tevékenység lefedhető, figyelemmel a bővítési lehetőségekre, a banküzemi biztonságra és titkosságra. 1992/93. évben a

⁷⁷ "Hitelintézetnél nem lehet vezető állású személy, a felügyelő bizottsági tag kivételével a (4) bekezdésben foglaltakon túl az sem, aki

a) nem rendelkezik legalább háromévi - a banki vagy vállalati gazdálkodás, illetve az államigazgatás pénzügyi, illetve gazdasági területén szerzett - vezetői gyakorlattal,

b) más pénzügyi intézménynél könyvvizsgáló,

c) olyan tisztséget tölt be, amely tisztség-ellátás korlátozhatja szakmai feladatainak ellátását."

⁷⁸ A biztonsági és ügyfélszolgálati követelmények szabályozásáról most készül egy Kormány rendelet, amely meg fogja határozni a feltételeket, a képviselői szervek ajánlására a jövőben nem lesz szükség.

takarékszövetkezetek 17%-ában, a kirendeltségek 53%-ában még a manuális módon végezték a bankműveleteket.⁷⁹

A takarékszövetkezetek döntő hányadánál az alkalmazott számítástechnikai eszközök elérték a professzionális szintet, minőségileg nem maradtak el versenytársaikétól. Voltak azonban olyan takarékszövetkezetek, amelyek költségkímélés miatt az olcsóbb gépeket vásárolták meg, amelyek azonban bővítésre, rendszerbe kapcsolásra nem alkalmasak, így le kellett cserélni őket. Az integrációs rendszer kiépítése során az integrált takarékszövetkezetek professzionális számítógépparkkal rendelkeznek, (de ez elmondható mára már az egész takarékszövetkezeti szféráról), amelynek kiépítésében és rendszerbe állításában nagy szerepe volt az integráció keretén belül az integrációs szervezethez kapcsolódó TAKINFO Kft-nek. Az informatikai cég alapításának az volt a célja, hogy ügyfelei - elsősorban a Magyar Takarékszövetkezeti Bank Rt., az integrált takarékszövetkezetek és kirendeltségeik, és a bankcsoport tagjai - számára korszerű informatikai hátteret biztosítson és kezdeményező szerepet töltsön be a mindenkor banki, üzleti igényeknek megfelelő informatikai fejlesztések bevezetésében. Nagy hangsúlyt helyez az informatikai fejlesztésekre, kifejlesztett rendszerek üzembe állítására, hardver, szoftver termékek és ezekhez kapcsolódó szolgáltatások értékesítésére.

Az integráción belüli kommunikációs rendszer létrehozásában a TAKINFO Kft-nek vitathatatlan érdeme volt, amely lehetővé tette, hogy a takarékszövetkezetek elektronikus úton közvetítsék az információkat és részt vegyenek az országos GIRO rendszerben is.

A rendszerfejlesztési projekt területén bevezetésre kerül a BOSS rendszer (a Takarékbanknál és a takarékszövetkezeteknél), amely rendszerbe integrálják a nemzetközi fizetések, betéti okiratok, takarékkönyvek, váltó, faktoring ügyletek és a treasury tevékenységek funkcióit. A korábbi infrastrukturális fejlesztések lehetővé teszik az Internet/Intranet szolgáltatás technológiai alkalmazását, amely a takarékszövetkezetek egymás közötti információ-áramlását nagy mértékben modernizálná.

Szvt. 46. §-a rögzíti a tag alapvető kötelezettségeit:

⁷⁹ Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek története és modernizációja OTSZ Bp. 1994. 74.o.

-
- vagyoni hozzájárulás teljesítése, vállalásának megfelelően részt vegyen a szövetkezetnek és önkormányzati szerveinek a tevékenységében
 - a szövetkezeti vagyont gondosan kezelje és védje

1.2.4. Tagsági szervezeti viszonyok

A szervezeti viszonyokat jelentős mértékben érintik a tagsági viszonyok, de nem merítik ki azokat. A szövetkezet szervezeti felépítéséről, a szervek struktúrájáról és működéséről, valamint egymáshoz való viszonyáról beszélhetünk. A szövetkezeti viszonyok (külső és belső) közé tartoznak a tagsági viszonyok alapvető jelentőséggel, de teljességgel nem ölelik fel ezen viszonyok egészét.⁸⁰

A tagsági viszony meghatározó jelentőségű a szövetkezet társadalmi szervezeti viszonyai között. A takarékszövetkezetek szervezeti jellege - demokratikus igazgatás, szövetkezeti önkormányzat keretei között - az önigazgatás jegyében tükröződik. A szövetkezetek önkormányzati szerveit az Szvt. rendszerében kötelező és fakultatív szervekre lehet bontani és csoportosítani:

Kötelező szervek:

- a) közgyűlés (részközgyűlés)
- b) igazgatóság - ügyvezető elnök
- c) felügyelő bizottság - könyvvizsgáló, szövetkezeti tag
felügyelő bizottsági feladatokkal

Fakultatív szervek: az alapszabály keretei között meghatározható szervekről van szó, tehát a közgyűlés és ezen keresztül a tagság döntési körébe utalva

- a) küldöttgyűlés
- b) helyi önkormányzati egység
- c) egyeztető bizottság

A *közgyűlés*, mint a tagsági jogok gyakorlásának első számú fóruma, a szövetkezet legfőbb önkormányzati szerve, a belső szervezet struktúrájának és működésének alapvető szabályait meghatározó szervezet, az Szvt. diszpozitivitására tekintettel, az önigazgatás letéteményese. Az Szvt. meghatározza a *közgyűlési hatásköröket*, egyrészt a kizárólagos hatáskör (szövetkezeti státuszkérdések), másrészt a *hatáskör bővítés*

lehetőségének kiemelésével, harmadrészt pedig utal azon *hatáskörökre*, amelyek a küldöttgyűlésre (ha ezt a szervet a szövetkezet rendszeresíti), igazgatóságra (önkormányzati szabályzat megalkotása), helyi önkormányzati egységre (igazgatóság, felügyelő bizottság tagjainak megválasztása, felmentése) *átruházhatók*. Az Szvt. a közgyűlés megtartásának módjaként a részközgyűlés és az írásbeli szavazás lehetőségét teremti meg.

A takarékszövetkezetek a módozatok közül *a részközgyűléseket* alkalmazzák, azok *körzeteinek kialakításánál a működési körzethez kapcsolódó elvek megállapításával*. A takarékszövetkezeti taglétszám nagyságára tekintettel, *vertikálisan is* bontva, a közvetett képviselő rendszerét építették ki, amely a *küldöttgyűlés intézményének* bevezetését jelentette. A Hpt. a közgyűlés, illetőleg küldöttgyűlés hatáskörét és az Szvt.-ben meghatározott mechanizmusát nem érinti.

*A takarékszövetkezeti modernizáció egyik tendenciája éppen abban figyelhető meg, hogy az igazgatósági tagságot és ügyvezetői státuszt szétválasztják és ezáltal a gazdasági szervezet elkülönülését, szétválasztását az operatív vezetés keretén belül intézményesített formában megjelenítik.*⁸¹

Az Szvt. (28. § (1) bekezdése) az igazgatóság, illetőleg taglétszámtól függően lehetőségként az ügyvezető elnök tisztségét, mint kötelező szervet határozza meg. A Hpt. 62-65. §-a a taglétszámtól függetlenül az igazgatóság szervezetét állítja fel, amelynek csak természetes személy tagjai lehetnek, és szövetkezeti hitelintézet esetén az igazgatóságban legalább egy belső tagnak⁸² kell lennie. A szövetkezeti hitelintézet esetében az igazgatósági tagság szempontjából nem a tagsági viszonynak tulajdonítanak jelentőséget, hanem a munkaviszonynak. A külső és a belső tagok arányát tekintve pedig a külső tagok többségét kívánják meg a felépítésben és a döntési

⁸⁰ Hegedűs István: A termelőszövetkezeti tagsági viszony jogi alapkérdései Közgazdasági és Jogi Kiadó Bp. 1973. 128-129.o.

⁸¹ A takarékszövetkezetet társadalmi elnök és főfoglalkozású ügyvezető közösen irányítja. Ez megfelel az Európai Unió bankdirektíváinak, amelyek szerint a társadalmi elnök a tulajdonos képviselőjeként gyakorol ellenőrzést az ügyvezető felett. Ószabó Attila: Egységben a nyerő (Takarékszövetkezeti konszolidáció) Figyelő 1995.február 2. 35.o.

⁸² Belső tag: Hpt. 62. § (2) bek. alapján definiálva, aki a hitelintézettel munkaviszonyban áll, külső tag: Hpt. 63. § (2) bek. alapján definiálva, aki nem áll munkaviszonyban, Hpt. 63. § (3) bek.: "Belső igazgatósági taggá a hitelintézet ügyvezetői választhatók"

mechanizmusban is. (A tagsági viszony természetesen jelentőséggel bírhat, de alapszabályi szinten az Szvt. 28. § (2) bek. korlátját feloldják, Hpt. 63. § (1)-(3) bek.)

A belső igazgatósági tag(ok) az ügyvezető(k), munkaviszonyban álló személy(ek). A hitelintézetben legalább két ügyvezetőnek kell az ügyvezetést ellátni. Munkáltatói jogokat felettük az igazgatóság gyakorol.

Az *ügyvezetők*, mint vezető állású személyek a takarékszövetkezetek munkaszervezetéhez kapcsolódnak, a gazdálkodási-tevékenységi körhöz tartozó feladatok végrehajtására, koordinálására, szervezésére irányuló tevékenységet látnak el, ugyanakkor az igazgatóság működésében is részt vesznek. A munkaviszony megszüntetése esetén az igazgatósági tagságuk is megszűnik. Tekintettel arra, hogy a munkáltatói jogokat felettük az igazgatóság gyakorolja, kiszolgáltatott helyzetben vannak, mint tisztségviselők saját szervezetük dönt a munkaviszonyukról. Garanciális azonban az a szabály, hogy a közgyűlés, illetőleg a küldöttgyűlés dönt tisztségviselői státusz létrejöttéről illetőleg megszüntetéséről egyaránt.

A takarékszövetkezetekben az Szvt. felhatalmazása alapján az ügyvezető igazgató tisztségét is rendszeresítik. Szövetkezeti hitelintézet ügyvezető igazgatója, ügyvezetője választás útján, de kinevezéssel is elnyerheti ezt a beosztást.⁸³

A *felügyelő bizottság*, mint kötelező szerv létszámát a Hpt. (66. § (2) bek.) 9 főben maximalizálja és a testület felállítását szintén taglétszámtól függetlenül kötelezővé teszi. A felügyelő bizottsági tagok csak természetes személyek lehetnek, és nem állhatnak munkaviszonyban a szövetkezettel.

Az *egyeztető bizottság és a helyi önkormányzati egység*, mint fakultatív szerv alkalmazása a takarékszövetkezetek esetében nem kimunkált és alkalmazott intézmény. A takarékszövetkezetekre vonatkozó jogi szabályozás alapján a szervezetük és működésük pénzügyi intézmények rendszerében megfelelő, ezáltal ezen fakultatív szervek alkalmazására nem igazán kerül sor (a küldöttgyűlés kivételével és indokoltságával).

Az irányító szervek közül a közgyűlés (küldöttgyűlés) keretén belül, közvetve vagy közvetlenül a tagsági érdekek tükröződnek, szervezeti és működési kérdések alapvető szabályozása útján. Ez a szabályozás a szövetkezet társadalmi jellegét fejezi ki és érvényesíti, akárcsak a felügyelő bizottság az ellenőrzés terén, mint a tagság érdekében a szövetkezet gazdálkodását és törvényes működését kontrolláló belső szervezeti egység. (Így a felügyelő bizottság a szövetkezeti hitelintézetek, illetőleg tágabban a pénzügyi intézmények külső önálló jogi személyiséggel rendelkező felügyeleti szerveitől megkülönböztethető.)

Az irányító szervek közül az igazgatóság szervezeti viszonyokhoz való kapcsolatát nem lehet egyértelműsíteni, kategorizálni társadalmi vagy vállalati jelleg szerint. Mint operatív irányító szerv egyrészt a tagsági érdekeket kell, hogy kifejezze a vállalati, gazdálkodási tevékenység során, és az elsődleges gazdasági tevékenységet végző szervezet ezen keresztül illeszkedik a társadalmi-szervezeti keretekbe. Tehát az igazgatóság közbenső helyet, átmenetet képez a szervek és szervezeti viszonyok rendszerében.⁸⁴ Az igazgatóság felépítését, működését, demokratikus garanciáit ebből a szempontból és alapról vizsgálják a szövetkezet-elmélet művelői és gyakorlati szakemberek is. Ebben a vonatkozásban, ebből a szempontból van jelentősége az Szvt. és a Hpt. viszonyának a takarékszövetkezet tevékenységéhez kapcsolódó személyi feltételrendszernek.

A tagsági jogok és kötelezettségek részletezése és testre szabása az alapszabály, más önkormányzati szabályzat, illetőleg a tagsági megállapodások szabályozási körébe került át.

A tagsági kényszer (hitelezési tevékenység vonatkozásában értendő) megszüntetéséhez a Pít., majd a Hpt. teremtette meg a jogszabályi alapot, amikor csak a hitelszövetkezetek esetében tartotta fenn a hitelnyújtás feltételeként a tagsági viszony szükségességét. A takarékszövetkezetek esetében ez a kötöttség megszűnt. A takarékszövetkezetek ezáltal bankszerűen működő szervezetek irányában fejlődnek, némi tevékenységi korlátozással. Ezáltal a tagsági önsegély elvének csorbulása, a szövetkezeti jelleg sérülése körvonalazódik, amely kifejeződik abban is, hogy a tagsági

⁸³BH.1999.375.

⁸⁴ Lásd bővebben Bak József: A takarékszövetkezetekről Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 146. SZÖVORG Bp. 1979. 36-37.o.

körre szabott kedvezményes hitelkonstrukciók sem tapasztalhatók a takarékszövetkezeti szférában.

A szövetkezeti önszegély és a kölcsönösség elve alapján az érdekegység megteremtése a tagság és a szövetkezet között tehát két fokozatban képzelhető el:

- a) *a tagsági kényszer helyreállítása*: a legkézenfekvőbb és legegyszerűbb megoldásnak látszik a korábbi joggyakorlatot is figyelembe véve. A Hpt. "felkínálja" a tagsági kényszer lehetőségét, mint a hitelszövetkezetek esetében. A gyakorlati megvalósulásra tekintettel, a hitelszövetkezetek száma 8 db, amely azt mutatja, hogy önmagában a tagsági érdek előtérbe állítása nem ösztönzi a lakosságot és a szövetkezni vágyókat a "zárt formájú" hitelezési rendszer alkalmazására. Természetesen a tagsági kényszer szükségességét bizonyítandóan ez egy kiragadott momentum, a számszaki indokoltság mellett még számos körülményt is figyelembe kell venni. Az viszont tény, hogy a tagsági kényszer intézményének fenntartása, illetőleg megszüntetése jogalkotói akarat függvénye. Ennek meghatározása nem a szövetkezeti demokrácia körébe tartozó kérdés, hanem az intézményi formát háttérbe szorító, a hitelintézeti rendszer működésére koncentráló gazdaságpolitikai és pénzügyi döntés. Ennek feloldására és a helyi, lehetőleg tagsági igények előtérbe állítására alkalmazzák a takarékszövetkezetek - az Szvt. rendelkezései adta kereteken belül - a működési területhez kapcsolódó pénzügyi tevékenység végzését. A tagsági kényszer önmagában véve nem vezet eredményre, sőt a tagsági viszonyt formálissá teszi. Történeti adatok támasztják alá, hogy a takarékszövetkezeteknél fennállott tagsági kényszer időszakában a taglétszám nőtt, de csak a hitelezési lehetőséget igénybevétele miatt.
- b) A tagsági érdek érvényesülésének döntő momentuma *a tagság preferálása a hitelintézeti tevékenység során, mind a hitelezés, mind a hozamok biztosítása, mind pedig az egyéb kiegészítő szolgáltatások terén. Véleményem szerint* ezáltal tudja betölteni szövetkezeti szerepét, azaz a belső viszonyokban érvényesíteni a non-profit jelleget, megkülönböztetve a "külső" és "belső" személyekkel folytatott tevékenységet.

1.2.5. Tagi kapcsolatok fejlesztésének dilemmái a takarékszövetkezetekben

"A szövetkezetek a szövetkezés szabadsága és a önségély elvének megfelelően létrehozott közösség, amely a tagok személyes közreműködésével és vagyoni hozzájárulásával, demokratikus önkormányzat keretében a tagok érdekeit szolgáló vállalkozási és más tevékenységet folytat..." (Szvt. 3. §.) A szövetkezet definíciójából levezethető szövetkezeti elvek és a tagsági jogviszony tartalma, amely alapján a szövetkezés előnye és központi kategóriája a tagság érdekének szolgálata. Az Szvt. preambulumban megfogalmazott jogalkotási cél is ezt támasztja alá, mely szerint "az Országgyűlés ... abból a célból, hogy a szövetkezetek korszerű jogi keretek felhasználásával megfelelően szolgálhassák tagjai érdekeit" - alkották meg a törvényt.

A szövetkezetnek, mint közösségnek alapvető filozófiai célja a tagság helyzetének kölcsönös segítségen keresztül történő javítása, gazdasági és társadalmi téren⁸⁵. Ennek érvényre juttatása független a szövetkezeti típusoktól, ágazatoktól és országhatároktól. Az SzNSz nyilatkozata a szövetkezeti identitásról az elvek között megfogalmazza a tagság elvét: "A szövetkezet elsőrendű célja a tagjai szolgálata és adott esetben a nemtagoké, megfontolt és hatékony módon ..."

A tagság és a szövetkezet közötti kapcsolatok rendszerét a tagsági viszonyból vezethetjük le, azon belül is legmarkánsabban a tagsági viszony tartalmából, amely egyébként központi kategóriája a szövetkezet-elméletnek.

Az Szvt. jelenlegi rendszeréből kiindulva a *tagsági kapcsolatok három szegmensét* szükséges megkülönböztetni, egyrészt a *szervezeti*, másrészt a *vagyoni*, harmadrészt pedig a *szövetkezet tevékenységéhez* való kapcsolatokat. Az osztályozás elméleti alapvetéseit mellőzve, és az elnevezésnek esetleges pontatlanságától eltekintve⁸⁶, a tag

⁸⁵Macpherson, Ian: A szövetkezeti identitás a XXI. században, 75.p.: A tagságát elvének értelmezésekor, hogy sok szövetkezet nemtagokat is szolgál, amely csökkentheti a szövetkezet szövetkezeti elkötelezettségét, de ezen keresztül széles társadalmi réteg meg tudja ismerni a szövetkezeti mozgalom előnyeit. "Az, hogy a szövetkezet csak tagokat szolgál vagy nemtagokat is szövetkezeti elhatárolás kérdése, és függ az adott üzletágtól, amiben tevékenykedik, a tagok hozzáállásától és a jogi keretektől, amin belül működik."

⁸⁶ A szövetkezeti jogi irodalom a tagsági jogviszonyban a jogok és kötelezettségek három csoportját különbözteti meg: a) vagyoni jogok és kötelezettségek, b) szervezeti jogok és kötelezettségek, c) közös munka végzésével kapcsolatos jogok és kötelezettségek.

és a szövetkezet között több pólusú kapcsolatrendszer létezik, amelynek szoros vagy laza rendszere számos tényező függvénye.

A *szervezeti kapcsolatok* esetében, a felépítés meghatározása, az irányítási és ellenőrzési szerep vállalása és megvalósítása (szövetkezeti önkormányzat keretében - Szvt. 15. § - dönt, választ, megalkot, ellenőriz, beszámoltat) erőteljesen függ a tagság összetételétől és létszámától. Mint ahogy a takarékszövetkezeteknél bemutatásra került, a személyi feltételeknek a vezető állásúak tekintetében törvényi alapon előírásai vannak, tehát a tagsági viszonyhoz kötött tisztségviselői minőség meghatározása általában oka fogynak. A nagy taglétszámot felvonultató szövetkezeteknél pedig a (nagyobb tagság előnyeinek vitatása nélkül) hátránya az, hogy a tagság eltávolodik a szövetkezettől, kapcsolata "áttételessé" válik (lásd küldöttgyűlés).

A *vagyoni kapcsolatok rendszerét* a következő pontban taglalom bővebben, ezért a harmadik szegmensre térek rá. *A tagnak a szövetkezethez fűződő kapcsolatai a tevékenység keretében*, takarékszövetkezetek esetében a gazdasági tevékenységhez, a tevékenységi körhöz szorosan kapcsolódó kérdés.

A tag részt vesz a szövetkezet tevékenységében és személyes közreműködésének, egyéb érdekeltségének megfelelően részesedik a gazdálkodás eredményéből, igénybe veszi a szövetkezet által a tagoknak rendszeresített szolgáltatásokat és élvezi a szövetkezés előnyeit. A szövetkezeti tevékenységben való részvétel és a tagsági kapcsolatok rendszerének elvei szoros együttműködésben léteznek és működnek. A tevékenységben való részvétel a törvényi előírásokon túl tagsági döntés függvénye is, és kihat a vagyoni kapcsolatok elemeire is (osztalék, visszatérítés, stb.).

A személyes közreműködés három iránya (vagyoni, szervezeti) közül a harmadikként megjelölhető a szövetkezet szolgáltatásainak igénybevétele, amely a szövetkezeti típusok szerint különböző.⁸⁷ A tagság számára rendszeresített szolgáltatásokat a takarékszövetkezetek nem tekintik kiemelt fontosságúnak. A tevékenységi kör vizsgálata során bemutatásra került a szolgáltatások rendszere, amelyből okkal vonható

⁸⁷Prugberger Tamás: A kereskedelmi szövetkezetek szerepe Közép-Kelet-Európai térségben. Szövetkezés 1994/1-2. 21-22. o.

le ez a következtetés. A szolgáltatások bővítésének lehetőségét a tagsági kapcsolatok keretében az alábbiakban foglalhatók össze:⁸⁸

- közmű számlák vezetése, alacsonyabb díj felszámításával, ha a tag a takarékszövetkezetnél vezeti a számlát,
- adótanácsadás, befektetési tanácsadás, jogi tanácsadás (ingyenes),
- könyvelési szolgáltatás,
- mezőgazdasági fejlesztési pályázatok hitelkérelmének elkészítése,
- tanfolyamok szervezése,
- oktatás.

A pénzügyi szolgáltatások bővítésének lehetősége mellett másik lényege kérdésként fogalmazható meg a szolgáltatások kedvezményes nyújtásának a lehetősége. Ez véleményem szerint lényeges szempont a szövetkezeti aspektusból. Ebben ragadható meg leginkább a tagsági érdek érvényre juttatása. Ez a kérdés azonban, mint minden más szövetkezeti hitelintézeti probléma, pénzügyi kérdés is egyaránt. A takarékszövetkezetek jelenlegi pénzügyi lehetőségeikre és az erős pénzpiaci versenyre tekintettel nem engedhetik meg maguknak a tagsági preferenciát. Nem tudják kigazdálkodni és "visszaosztani" a tevékenység eredményét a szolgáltatásokat igénybevevő tagoknak. Ez a hiányosság véleményem szerint a piaci versenypozíciók erősítésével küszöbölhető ki, amelyben az állami szerepvállalásnak és az integrációnak jelentős szerepe van.

1.3. A takarékszövetkezetek jogi szabályozásának ambivalenciái

A hitelszövetkezetek és takarékszövetkezetek speciális pénzügyi képződmények a pénzügyi intézmények sorában. Alapvető különbségük a bankoktól abban ragadható

⁸⁸Lásd bővebben: Polgár Zoltán: Takarékszövetkezetek egyes szövetkezet politikai kérdései, Szövetkezés 1997/1-2 147.o.

meg, hogy elsődlegesen nem profitorientált szervezetek⁸⁹, szervezetük és működésük elsődleges célja nem a tőkehozadék növelése.⁹⁰

Történeti bemutatásuk is bizonyítja, hogy elsődlegesen olyan területen vált elkerülhetetlenné szerepük, amelyek hagyományos banki módszerekkel nem voltak finanszírozhatók. A szerepük erősödése nemcsak területorientáltan határolható be, hanem a makró és mikro gazdasági működés ciklikusságához mérten is, amikor a banki kockázat-optimalizációs lehetőségek szűkültek. A társadalmi-gazdasági összefüggések elemzése során megállapítható, hogy térnyerésük ugyanakkor kapcsolódik az állami támogatások volumenéhez is.⁹¹

A takarékszövetkezetek számára kedvező folyamatok felerősödése esetén is nagy hátrányban vannak a bankokkal, mert tőkeerejük kicsi. A részvénytársasági formában működő bankok a szükséges tőke összegyűjtéséhez korlátlan eszköztárral rendelkeznek. A takarékszövetkezetek azonban a szövetkezeti forma által behatárolt keretek között nem mindig képesek a hatékony működéshez szükséges tőkét előteremteni.

A takarékszövetkezeti méretgazdaságos működés keretei és fejlődési lehetőségei a tőke által behatároltak, amelynek alapvető elmei a következők:

⁸⁹ A közgazdaságtudományban használt kifejezés szerint not for profit (nem profitért) szervezetek, a nyereséget visszaosztják tagjaiknak, vagy tartalékalapba helyezik, amely általában osztatlan alapot képez. Laczó Ferenc: A szövetkezeti bankok jogi és gazdasági működésének feltételei piactudományokban Szövetkezeti Kutató Intézet kutatási beszámoló Bp. 1993. 60.o.

⁹⁰ Ez az állítás több tényező vizsgálatával is alátámasztható. A szövetkezetek a személyi egyesülések kategóriájába sorolhatók. Mindemellett a megkülönböztetve a tőkés társaságoktól Bernard Thiry a harmadik szektorba, a szociális gazdaság szektorába sorolja őket. Forrás: Bernard Thiry: A szövetkezetek és a szociális gazdaság az Európai Unióban. Szövetkezés 1999/2. A szövetkezeti jellegből adódóan, amely nem a nyereségérdekltségben ragadható meg, a jogi szabályozás elvi alapjaiból kiindulva elsődleges helyen emelik ki az önszolgálatot és a pénzügyi stabilitást(amely utóbbit csak a pénzügyi szférában működő szövetkezetek esetében emelik ki), mint működési alapelveket Forrás:Laczó Ferenc: Szövetkezeti bankok működése piactudományokban Bankszemle 1993/6. 45.o. A pénzügyi stabilitás megteremtése a hitelszövetkezetek elsődleges célja, azaz olyan pénzügyileg stabil szövetkezeti szervezet kialakítása, amely a tagok folyamatos és biztonságos szolgálatát teszi lehetővé. Tehát nem a pénzügyi haszonszerzés.

⁹¹ Ez utóbbi megjegyzés főleg a mezőgazdaság finanszírozásával összefüggésben ragadható meg oly módon, hogy amikor az állami támogatások szerepe nagyobb, akkor ezt a kört érintő szövetkezeti finanszírozásban a hitel háttérbe szorul.

Tagi tőke	További tőkeelemek ⁹²	Tőkebevonás
Vagyoni hozzájárulás ⁹³ :	Alapvető tőkeelemek	Külső tőkebefektetés
Részejeg ⁹⁴	Járulékos tőkeelemek	Állami szerepvállalás
A tag más vagyoni hozzájárulásai		

Tagi tőke:

A tagi tőke formái közül a *részejeg*⁹⁵ a szövetkezet megalakulásakor alapvető jelentőségű. A szövetkezet működése során átalakul a belső tőkefelhalmozás folyamata révén, azonban a későbbi működésben is meghatározó tényező.

A részejeg a tag és a szövetkezet elsődleges vagyoni kapcsolata, tagsági viszony a részejeg jegyzése illetőleg befizetése nélkül nem képzelhető el és az egy tag egy szavazat elve is a részejeghez kötött, annak ellenére, hogy a tag által több részejeg is jegyezhető az alapszabályban meghatározott mértékig illetőleg darabszám szerint limitáltan. A tagsági viszonyhoz társítható szövetkezeti alapelvek a demokratikus irányításban kicsúcsosodva a nagymértékű részejeg jegyzését csak annyiban indukálják,

⁹² *A szavatoló tőke elemei:* Alapvető tőkeelemek: jegyzett tőke, tőketartalék, eredménytartalék, mérleg szerinti eredmény, általános tartalék. Járulékos tőkeelemek: értékelési tartalék, alárendelt kölcsöntőke. (Hpt.5. számú melléklete szerint) A szavatoló tőke a hitelintézetnek a számviteli jogszabályok által meghatározott saját tőkéje és azok a források, amelyek a hitelintézettel szemben fennálló követelések kielégítésébe tőkeként bevonhatók. (Hpt. 2.számú melléklet III. Egyéb meghatározások 17.pont)
A tőkemegfelelési mutató a fizetőképesség mérését szolgáló összetett mutatószám, amelyet a szavatoló tőke összege (számláló) és a korrigált mérlegfőösszeg (nevező) aránya fejezi ki. (Hpt. 2.számú melléklet III. Egyéb meghatározások 19.pont)

⁹³ Sztv.54. § (1) Az önkormányzati szabályzat, továbbá a közgyűlés határozatainak keretei között a szövetkezet tagja a részejeg jegyzésén felül más formájú vagyoni hozzájárulást is teljesíthet, és a szövetkezetnek kamat ellenében kölcsönt nyújthat.

(2) Az (1) bekezdés szerinti vagyoni hozzájárulás befizetésének, felhasználásának, felmondásának és

visszafizetésének rendjét, továbbá az utánuk járó részesedés (kamat) mértékét - az önkormányzati

szabályzatban meg nem határozott részletek tekintetében - a tag és a szövetkezet közötti

megállapodásba kell foglalni. A megállapodást írásban kell megkötöni.

(3) Ha a tag a részejeg jegyzésén felül - a szövetkezetnek nyújtott kölcsönt kivéve - más formájú vagyoni hozzájárulást teljesített, annak értéke erejéig - az alapszabály eltérő rendelkezése hiányában - a szövetkezettől részejegyet igényelhet."

⁹⁴ Sztv.52. § (1) "A tag az alapszabályban meghatározott számú és összegű részejegyet jegyezhet.

(2) Alapításkor és belépéskor - a lakásszövetkezetek kivételével - egy részejeg jegyzése kötelező."

⁹⁵ A részejeg jogdogmatikai kimunkálásában Szalay Lászlónak és Prugberger Tamásnak nagy szerepe volt. Tartalmi és jogi jellegét illetően lásd bővebben: Prugberger Tamás: A szövetkezet és a tagok

amennyiben a szövetkezet adózott eredményéből való részesedés⁹⁶ és ezáltal a befektetés megtérülése várható tőle.

A takarékszövetkezetek forrás bővítésének, a saját tőke növelésének, a belső tőkefelhalmozásnak elengedhetetlen eszköze a részjegy növelésének kérdése. A részjegy állomány növelésével a saját tőke Hpt. által előírt nagysága⁹⁷ biztosítható.

A saját tőke és a részjegy a számszaki összefüggései az alábbi táblázatban foglalhatók össze:

Megnevezés	1993	1994	1996	1997
Saját tőke	4 265	8 399	14 618	16 310
Részjegy	1 113	1 481	1 630	1 936
Részjegy/saját tőke	26%	17,6%	11,2%	11,9%

Forrás: Polgár Zoltán: A takarékszövetkezetek egyes szövetkezetpolitikai kérdései Szövetkezés 1997/1-2. 144.o. Az adatok millió Ft-ban értendők.

Ahhoz, hogy a takarékszövetkezeti befektetők széles, tőkeerős táborát meg tudják nyerni, a részjegy státuszát kedvezőbb elbírálás alá kell helyezni. A változtatásokra vonatkozó javaslatok során természetesen mindig figyelemmel kell lenni a szövetkezeti jellegre. Ennek keretében Polgár Zoltán megállapításaival és javaslataival egyetértve:

- a szövetkezeti elvek elvetése nélkül ki lehetne mondani a részjegy örökölhetőségének lehetőségét
- oldani lehetne az egy tag egy szavazat elvét –amelyre az Sztv. rendszerében is van példa- a gazdálkodási kérdések tekintetében. A szolidaritás és a személyi jellegű kérdések körében ezt az elvet változatlanul fenn kell tartani
- a tag által jegyzett részjegytől függően lehetne differenciálni a szolgáltatások igénybevételének lehetőségét
- a takarékszövetkezet szolgáltatásait rendszeresen igénybevevők részére kedvezményeket nyújthatnának.⁹⁸

vagyonit valamint vállalkozási kapcsolatának jogi kérdései. Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 185. SZÖVORG Bp. 1985. 35-46.o.

⁹⁶ Azoknál a takarékszövetkezeteknél, amelyek az OTIVA-n keresztül a konszolidációban részt vettek és az OTIVA jegyzett részjegyet, a részjegy utáni osztalék kifizetése korlátozva van.

⁹⁷ A Hpt. előírása szerint a takarékszövetkezeteknek 2003. December 31-ig 100 millió forint saját tőkét el kell érniük.

⁹⁸ Polgár Zoltán: A takarékszövetkezetek egyes szövetkezetpolitikai kérdései. Szövetkezés 1997/1-2. 145.o.

A nyitott tagság elvéből kiindulva a tagsági viszony keletkezésének szabályai az Szvt. által meghatározottak. A törvény meghatározza a minimális taglétszámot, a természetes és jogi személy tagok tag részvételét, valamint a tagsági viszony vagyoni oldalát a részjegy jegyzését⁹⁹, amely a jegyzett tőke és a saját tőke részét képezi. A tagok száma és a részjegy állomány nagysága között szoros az összefüggés. A takarékszövetkezetek közgyűlése hivatott az előbbiek szerint meghatározni az egy tagot megillető részjegy mértékét és számát, ezáltal a eleve szabályozni tudja a taglétszámot¹⁰⁰

A taglétszám méretét tekintve alapvetően két szélsőséges álláspont alakult ki:

- a taglétszámot minimálisra kell csökkenteni, mert ezáltal a tagság könnyen kezelhető, nincs szükség részközgyűlések megtartására, elegendő csak a közgyűléseket szervezni. Negatív oldala viszont az, hogy a részjegy névértékét magasán kell megállapítani, hogy ezáltal a jegyzett tőke szintje biztosítva legyen. Ezáltal a kispénzű potenciális tagokat zárják ki a szövetkezetből, ami szűkíti az ügyfélkört, azt a személyi bázist, akik, mint tagok jobban meg tudják ismeri a takarékszövetkezeti tevékenységet. Mindemellett spekulatív célokat is szolgálhat a banki jogosítványok megszerzése érdekében.
- A nagy taglétszám előnyös, mert mindenben az ellentéte, mint az előbbi pontban felsoroltak (magas részjegy állomány, szélesebb ügyfélkör).

Véleményem szerint a részjegytőke nagysága a meghatározó a taglétszám tekintetében. Viszonylag magasabb részjegy névértéket határoznék meg, mert a jelenlegi részjegyek névértéke oly csekély, hogy sem a részjegytőke növelésére, sem pedig a tagsági részvételre nem alkalmasak. Magasabb részjegy meghatározásakor a részjegytőke növelhető lenne, és a tagsági aktivitás is fokozható lenne. Számszerűsítve 10 ezres nagyságrenddel kiküszöbölhető a kis taglétszámú szervezet és optimalizálható a szervezeti keret.

A tagi tőke változó jellege:

⁹⁹ Sztv 17.§.(2) bekezdés f) pont: a szövetkezet alapszabálya határozza meg a részjegy összegét, befizetésének feltételeit és az egy tag által jegyezhető részjegyek számát.

A szövetkezeti tőke illetőleg a tagi tőke változó jellegét az európai országok többsége (Franciaország, Spanyolország, Belgium stb.) jogszabályi szinten és az Európai Unió irányelvi¹⁰¹ szinten elismerte. Vannak olyan országok (Németország, Olaszország, Portugália stb.), ahol a jogszabályok nem tesznek erről említést, de a szövetkezeti tőke változó jellegét nem tagadják. A szövetkezeti bankokra külön szabályozással állandó alaptőkét írnak elő pl. Franciaországban, Hollandiában.¹⁰² Ugyanakkor azokban az országokban, ahol osztatlan szövetkezeti tőkével (tagra nem nevesített) találkozunk, valamint a zárt tagsággal rendelkező szövetkezetek esetében a tőke változó jellege fel sem merül.¹⁰³

A nyitott tagság elve jelenti egyrészt a tagsági viszony létesítését, másrészt a tagsági viszony megszüntetését is. A tagsági viszonyt érintő státusz kérdések óhatatlanul felvetik a vagyoni kapcsolatok rendezését, amely elszámolás kihat a tag- szövetkezet, illetőleg a szövetkezet belső viszonyára. *A nyitott tagság elvével hozható tehát összefüggésbe a tőke változó jellege.*

*A tagi tőke -mint a szövetkezeti belső tőke része- változó jellege kihat a szövetkezet gazdasági stabilitására, ezért az elszámolással együtt járó kifizetésre későbbi időpontban is sor kerülhet, a jogszabályok által behatároltan.*¹⁰⁴ Az elszámolási kérdéskörhöz hozzátartozik a kifizetés mértéke, azaz az, hogy a tagi tőke névértékét meghaladóan, a felhalmozott szövetkezeti vagyonból tarthat-e igényt kifizetésre a tag. A névértéken történő kifizetés általánosan elfogadott a nemzetközi gyakorlat szerint. Vannak országok azonban, ahol a névértéket meghaladóan is lehetőség van kifizetésre(pl. Ausztria, Németország, Hollandia) Magyarországon¹⁰⁵ fő szabály törvényi szinten deklarálva a névérték szerinti megtérítés. A szövetkezeti szabályozás

¹⁰⁰ Polgár Zoltán: A takarékszövetkezetek egyes szövetkezetpolitikai kérdései. Szövetkezés 1997/1-2. 141.o.

¹⁰¹ 77/91 (EGK) számú ún. második társasági jogi irányelv a részvénytársaságok alapításával, valamint tőkéjük megtartásával és megváltoztatásával összefüggésben

¹⁰² Laczó Ferenc: A szövetkezeti bankok jogi és gazdasági működési feltételei piacgazdaságokban Szövetkezeti Kutató Intézet kutatási beszámoló Bp. 1993. 109.o.

¹⁰³ Laczó Ferenc: A szövetkezeti tőke természete. Szövetkezés 1995/1. 6.o.

¹⁰⁴ Magyarországon a legközelebbi mérlegelfogadó közgyűlést követő 30 nap. Németországban például, ha a tagsági viszony folyó év novemberéig megtörténik akkor év végéig, ha később szűnik meg, akkor a következő év végéig kell kifizetést eszközölni.

¹⁰⁵ Szvt 58.§. "Ha a tagsági viszony a 48.§.(1) bekezdés a)-c) pontja vagy (2) bekezdése alapján szűnik meg, a volt tagot (örökösét) részjegyenek összege illeti meg, amennyiben a részjegytőkét veszteség fedezésére nem használták fel. Igényt tarthat továbbá a volt tag a szövetkezet közgyűlése által ilyen célra létesített külön tartalék rá eső részére is."

diszpozitivitása lehetővé teszi –német megoldáshoz hasonlóan- az e célra rendszeresített tartalékalap létrehozását, megteremtve ezáltal a névértéket meghaladó kifizetés lehetőségét. Természetesen erre csak akkor van lehetőség, ha a veszteség fedezésére nem használták fel, illetőleg csak ennek arányában. Eredményes gazdálkodás esetén a tag igényt tarthat az osztalékra is.

A tag más vagyoni hozzájárulásai:

Jogdogmatikailag a szövetkezeti jogban a vagyoni hozzájárulás két típusa különböztethető meg a kötelező (részjegy) és önkéntes¹⁰⁶, amely utóbbi írásbeli megállapodáson alapul. A tagi kölcsön is a szerződéses, önkéntességen alapuló kategóriába sorolható a tagsági megállapodások rendszerében.¹⁰⁷

A tag más vagyoni hozzájárulása erőteljesen hiteljellegű intézmény, gyakorlatilag a kölcsön valamely formáját jelenti. Az tőkepótló elemnek tekinthető a kölcsön formája akár tagtól, akár külső személytől eredhet.

A tagi kölcsönre az Sztv. rendelkezései is kitérnek, a tag a szövetkezetnek kamat ellenében kölcsönt nyújthat, de ennek fejében a szövetkezettől részjegyet nem igényelhet (54.§.(3) bek.). A tagi kölcsön kialakulása egyidős a szövetkezeti szektor kialakulásával, amellyel a lüktetésszerűen jelentkező forrás gondokat próbálták enyhíteni az önszegély elve alapján.¹⁰⁸ Az 1971.évi II.tv 63.§-a legalizálta a tagi kölcsön intézményét, a 10.§-ban szabályozott önszegély és kölcsönös segítség elve alapján meghatározva a tag vagyoni hozzájárulásának egyik formájaként, a pénzeszközök szövetkezeti használatba adását.¹⁰⁹

Tagi kölcsön intézménye alatt a szövetkezet részére a tag által nyújtott kölcsön értendő, amelynek gyökerei az Sztv-ben lefelől az alapvető szinten és konkrét (direkt) jogszabályi rendelkezésben megfogalmazva egyaránt. A szövetkezeti alapelvek szintjén tagok személyes közreműködése, az önszegély alapfeltétele és kifejezi azt a tartalmi

¹⁰⁶ Prugberger Tamás a fakultatív és önkéntes tagsági hozzájárulás, mint megállapodáson alapuló pénzbeli hozzájárulás kategóriájába sorolja a tagsági kölcsönt, a termelési fejlesztési hozzájárulást és a célrészjegyet. Prugberger Tamás: A szövetkezet és a tagok vagyoni valamint vállalkozási kapcsolatának jogi kérdései. Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 185. SZÖVORG Bp. 1985. 49-60.o.

¹⁰⁷ Prugberger Tamás: Tagsági megállapodások a szövetkezetekben 322.o.

¹⁰⁸ A tagi kölcsön gyakorlati alkalmazására 1960-as évektől rendszeresen sor került, amely gyakorlat 1971-től törvényi szinten intézményesített lehetőség (ágazati jogszabályok által is biztosítottan)

megvalósulást, amely a szövetkezeti szerveződés lényegét jelenti, azaz a közös összefogást. Ennek keretében a szövetkezet a legnagyobb kedvezményekkel szolgálja a tagság érdekeit, a tagság pedig személyes közreműködésével és vagyoni hozzájárulásával szolgálja a szövetkezet céljainak realizálását.

A tagi kölcsönt a szövetkezetek szűkös forrásaik miatt szokták igénybe venni, a hirtelen és kampányszerűen fellépő átmeneti pénzhiány enyhítésére¹¹⁰. A tagsági kölcsön intézménye tehát a szövetkezeti aspektusból és gazdasági szükségszerűséből is vitathatatlan.

Más a helyzet ugyanakkor a pénzügyi szolgáltatások megítélésének szemszögéből, amely vitára adhat illetőleg adott okot. Ennek jogi megítélésével foglalkozott többek között Prugberger Tamás és Szentiványi Iván is. A Felügyelet részéről a Hpt. hatályba lépését követően vitatták a szövetkezeti tagi kölcsön jogszerűségét, mert ezt a tevékenységet betétgyűjtésnek minősítették és ezáltal, mint pénzügyi szolgáltatást csak Felügyeleti engedéllyel rendelkező hitelintézet végezhet. Ez az álláspont azonban több szempontból vitatható. A szövetkezet pénzügyi működési zavarai miatt veszi fel a tagi kölcsönt és nem betétgyűjtést végez üzletszerűen, hanem az előbbieken hivatkozott önszegély elve alapján biztosítja működését. Zártkörűen a tagsági kör bevonásával valósítja meg a kölcsön felvételét.

A szövetkezeti hitelintézetek esetében a probléma megoldása evidens, hiszen Felügyeleti engedély birtokában kezdheti meg a tevékenységét. Ebben a körben is el lehet különíteni a betétgyűjtő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet és a tagi kölcsön intézményét elméleti síkon. "... egy hitelszövetkezet a betétgyűjtéstől elkülönítve kezeli a tagi kölcsönt, azt azért teszi, mert az így összegyűjtött pénzügyi alapot nem közvetlen pénzügyi tevékenysége keretében kívánja hasznosítani, hanem a szövetkezet

¹⁰⁹ Prugberger Tamás: Tagsági megállapodások a szövetkezetekben 333.p.

¹¹⁰ Az Szvt. 54.§. (3) bekezdése értelmében: "Ha a tag a részjegy jegyzésén felül –a szövetkezetnek nyújtott kölcsönt kivéve- más formájú vagyoni hozzájárulást teljesített, annak értéke erejéig –az alapszabály eltérő rendelkezése hiányában- a szövetkezettől részjegyet igényelhet." Az elengedett tagi hitel nem helyezhető tőketartalékba (az elengedett kötelezettségeket a rendkívüli bevételek között kell elszámolni). A helyes eljárás tehát az, ha a társaság visszafizeti a tagi hitelt, majd a tagok az így visszakapott pénzzel megemelik a jegyzett tőkét. Ez esetben egyértelmű, hogy a tagok saját pénzeszközeiket viszik a társaságba. Az olyan tagi hitelt, amelynek visszafizetéséről a tagok lemondanak, az érvényes előírások szerint, mint elengedett kötelezettséget, rendkívüli bevételként kell elszámolni és amennyiben a társaság nem veszteséges, az eredménytartalékba kerülhet, amelyből jegyzett tőke emelhető. (1999/3. APEH iránymutatás)

szerteágazó működésének elősegítésére használja fel, aminek csak egy részét képezi a szövetkezet pénzügyi tevékenységének előmozdítása. Felhasználták és felhasználják ma is a tagok segélyezésére. Ez következik abból, hogy a szövetkezet kettős jellegű intézmény. Nemcsak vállalkozás, hanem a tagok érdekében működő társadalmi szervezet.”¹¹¹

Nem szövetkezeti hitelintézetek esetén jogelméletileg is elválik egymástól a tagi kölcsön a szövetkezet tevékenységétől, amely egyértelműen a tag és a szövetkezet közötti vagyoni kapcsolatok rendjébe tartozik (Szt. 54.§-ra hivatkozással). A tagi kölcsönre valamennyi szövetkezetnek (szövetkezeti hitelintézetnek is) szüksége van, amely szövetkezeti dogmák alapján Felügyeleti engedély nélküli jogosítvány.

Szövetkezeti hitelintézetek esetén a tagi kölcsön felvételének lehetőségét azért is biztosítani szükséges –a betétgyűjtéstől megkülönböztetve- , mert Magyarországon a német és osztrák szövetkezeti joghoz hasonlóan abszolút típuskényszer áll fenn, szövetkezet más társasági formában nem működhet. Azokban az EU országokban, ahol a szövetkezetekre nem áll fenn a típuskényszer, a szövetkezeti alapelvek betartása mellett a megfelelő tőkekövetelmények biztosítása érdekében társasági jogi formában működnek. Az esélyegyenlőség biztosítása érdekében is felmerülhet az az igény, hogy pénzügyi szolgáltatásokon kívüli tevékenységnek, a szövetkezeti vagyoni közreműködés formájának tekintse a tagi kölcsön intézményét. Felügyeleti engedély nélkül, az alapszabály és ezen keresztül a tagság döntési körébe utalva a tagi kölcsön intézményét.¹¹²

A szövetkezeti szemszög vizsgálatán túl a Hpt. aspektusából is célszerű megvizsgálni a tagi kölcsön és a betétgyűjtés viszonyát, hiszen a betétgyűjtést alapvetően a Hpt. sorolja meghatározott feltételek felsorakoztatása mellett a pénzügyi szolgáltatások körébe. Szentiványi Iván a Pit és a Hpt. szabályozási rendszereit összevetve kitér a tagi kölcsön vitatható státuszára is.¹¹³ Megállapítja, hogy az Szt.

¹¹¹ Prugberger Tamás: A szövetkezeti tagsági kölcsön meghirdetésének és alkalmazásának jogszerűsége a befektetési szövetkezetek és a szövetkezeti hitelintézetek esetében. Gazdaság és Jog 1997/10. 18.o.

¹¹² Lásd bővebben az előző pontban rögzített hivatkozást 19.o.

¹¹³ Lásd bővebben: Szentiványi Iván: Pénzügyi tevékenység-pénzügyi szolgáltatás Gazdaság és Jog 1997/6. 3-6.o.

rendelkezései figyelembevételével kell a választ megadni és a fentiekben vázolt következtetésekre jut.

A Hpt. rendszere is megadja a hasonló választ, a fogalom meghatározásokból kiindulva is érezhető, hogy a tagi kölcsön nyújtása a zövetkezet részére nem igazán tekinthető engedélyköteles pénzügyi szolgáltatásnak. A Hpt. szabályozási köre egyértelműen az üzletszerűséget feltételezi. Pénzügyi szolgáltatásnak tekinti –a tagi kölcsön szempontjából szóba jöhető- betétgyűjtést és más visszafizetendő pénzeszköz (saját tőkét meghaladó mértékű) nyilvánosságtól történő elfogadását illetően a pénzkölcsön nyújtását. A betétgyűjtés irreleváns, hiszen a Hpt a betét fogalmi köréből többek között kiveszi a szövetkezeti hitelintézetnél a szövetkezeti tag hozzájárulását.¹¹⁴

A “nyilvánosságtól származó visszafizetendő pénzeszköz gyűjtése” minősítése teheti problematikusá tehát a tagi kölcsön megítélését. A szövetkezeti tagság azonban nem tekinthető “nyilvános közegnek”, jogdogmatikailag zárt közösségről van szó, akinek érdekében kerül sor a pénzeszköz gyűjtésére. A jogi megközelítések és szóhasználatok kizárhatóvá teszik azt a megközelítést, mely a szövetkezeti tagi kölcsön intézményét Hpt. alapú rendszerbe illesztenék.

A Felügyelet (ÁPTF) ugyanakkor közleményben¹¹⁵ hívta fel a figyelmet a szövetkezeti tagi kölcsön kockázataira, amelyben a fentiekben levont következtetésekkel összhangban megállapítást nyert, hogy a *szövetkezeti tagi kölcsön-ügyletek nem minősülnek sem pénzügyi, sem pedig befektetési szolgáltatásnak, ezért nem terjed ki rájuk sem az OBA, sem pedig a Befektetővédelmi Alap által nyújtott biztosítás és nem tartozik a Felügyelet hatáskörébe.* A tagi kölcsönöket a szövetkezetek azáltal teszik vonzóvá, hogy általában a banki kamatot meghaladó hozam fizetését ígérik. A kamatprémium nagysága tükrözi a szövetkezetek forrásigényét. A szövetkezetek maguk illetően tagságuk alakítja ki a kamatpolitikájukat. Ugyanakkor a szövetkezetek

¹¹⁴ Hpt.IV. fogalom meghatározások: “1.Betét: e melléklet I62 pontja szerinti betét, ide nem értve a) hitelintézetnél más hitelintézet által elhelyezett betétet b) alárendelt kölcsöntőkkét c) szövetkezeti hitelintézetnél a tagi hozzájárulást” Hpt. Értelmező rendelkezések I/2..pont“Betét: a Ptk szerinti betétszerződés vagy takarékbetét-szerződés alapján fennálló tartozás, ideértve a bankszámlaszerződés alapján fennálló pozitív számlaegyenleget is.” 3.pont: “Betét és más, a nyilvánosságtól származó visszafizetendő pénzeszköz gyűjtése: pénzeszközök egyedileg előre meg nem határozott személyektől történő üzletszerű gyűjtése oly módon, hogy azzal a betétgyűjtő tulajdonosként rendelkezhet, de köteles azt –kamattal, más előny biztosításával vagy anélkül- visszafizetni ...”

¹¹⁵ Magyar Nemzet 2000. február 14.

működésének elengedhetetlen forrása, a szövetkezetek nagyobb része lehetetlen helyzetbe kerülne a tagi finanszírozás nélkül. *Közös érdekből tehát a kamatprémium nagyságára tekintet nélkül (banki kamatlábak alacsony szintje miatt is) kellene a tagságnak ezt az intézményt továbbra is fenntartani.*

A takarékszövetkezetek esetében a betét elhelyezése tagsági szinten és kívülálló (nem tag) szintjén is jelen van, hiszen a betétgyűjtési főtevékenység történetiségében is a takarékszövetkezeti szektor életre keltésének fő mozgatója. Elviekben a kölcsön formájának tekinthető, hiszen kamatfizetési kötelezettség ellenében a lejáratkor vissza kell fizetni.

További tőkeelemek:¹¹⁶

A takarékszövetkezetek saját tőkéje 1994-ben majdnem megduplázódott, 5,7 milliárd forintról 10 milliárd forintra emelkedett. Ebben két tényezőnek volt nagy szerepe egyrészt a konszolidáció során juttatott állami tőke, másrészt az integrációban résztvevő takarékszövetkezetek ingatlanjainak ártértékelési lehetősége a Pit alapján.¹¹⁷ Az ártértékelés tőkenövelő hatása volumenében nagyobb erejű volt, amely 60%-ra tehető.

A takarékszövetkezetektől a Hpt. által megkívánt tőkemegfelelési mutató elérésének feltétele a tőke belső felhalmozásának biztosítása, nemzetközi példák alapján az eredménytartalék¹¹⁸ növelése.

Alárendelt kölcsöntőke:

A járulékos tőkeelemek közül az alárendelt kölcsöntőkének volt nagy jelentősége, mert a konszolidációba bevont takarékszövetkezetek az alárendelt kölcsöntőke összegét a szavatoló tőkéjükbe beszámították, amely javította a tőkemegfelelési mutatót. A megfelelő szint eléréséhez az alárendelt kölcsöntőke juttatás tekinthető az integrációban részt vevő takarékszövetkezetek számára megoldásnak, amely csökkent a részjegytőke

¹¹⁶ Vö. 64. Oldal 78. lábjegyzet

¹¹⁷ Csilléry Józsefné-Magyar László: A takarékszövetkezeti szektor működése, tapasztalatai a szükségszerű korszerűsítés tükrében. MNB Titkárság Bp. 1996. 36.o.

¹¹⁸ Az eredménytartalék a szövetkezet mérleg szerinti eredményeinek halmozott összege, amelynek vannak növelő és csökkentő tényezői. A szövetkezetek esetében a belső tőkefelhalmozásnak súlyozott jelentősége van, mert ez az alapja a szükséges tőke biztosításának. A szövetkezeti elvek között szereplő korlátozott tőkekamat hangsúlyozása az adózott eredmény tartalékba való helyezését szorgalmazza.

változó jellegéből adódó kockázatot és előre kalkulálható költségű új forrást teremt, anélkül, hogy ahhoz tagsági jog társulna. A hitelező részére hozamérdekeltséget teremt, a takarékszövetkezet pedig növelheti üzleti lehetőségeit.

A tőkebevonás:

A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, amit már többször hangsúlyoztam, hogy a szövetkezetek hatékony működésének elengedhetetlen feltétele a belső tőkefelhalmozás. Ennek keretei a hazai takarékszövetkezetek számára nincsenek meg, az eddig megvalósult kísérletek (állami szerepvállalás) nem oldják meg az alacsony tőkeellátottságból fakadó versenyhátrányt.

A külső tőkebefektetés hátránya a szövetkezetek esetében tehát a tagsági jogokhoz kapcsolódó hiányosságokban ragadható meg. Az Európai Unió szövetkezetekre vonatkozó szabályai lehetővé teszik a külső tőkebevonást, és a külső befektetők részére a szavazati jog biztosítását, azzal a korlátozással, hogy nem lehetnek többségben (befektetői tag).

Az állami szerepvállalás a takarékszövetkezetek esetében a konszolidációs folyamat eredményeként jelent meg.

Takarékszövetkezetek illetőleg hitelintézetek esetében kedvező lehetőség a jegybanki refinanszírozás, amely javíthatja az üzleti aktivitást, a méretgazdaságosságból eredő hátrányok leküzdését.

A szövetkezeti tőke finanszírozása elvileg tehát öt forrásból eredhet A.E.Rasmussen megítélése szerint¹¹⁹:

1. tagi tőke hozzájárulásból
2. a többlet tartalékalapba helyezésével
3. hitelből
4. állami vagy más alapjuttatásból
5. külső befektetőtől

A takarékszövetkezetek a szövetkezeti jellegre tekintettel nem képesek a tőke bővítésére, a jelenlegi magyar szabályozás az Szvt. korlátozza ezeket a lehetőségeket.

¹¹⁹Laczó Ferenc: A szövetkezeti tőke természete. Szövetkezés 1995/1. 8.o.

Megoldást jelentene a takarékszövetkezetekre vonatkozó jogi szabályozás módosítása, amely elméleti szinten több variációval lenne megoldható. Felmerült szakmai körökben annak lehetősége, hogy törvénymódosításokkal lehetne változtatni, más vélemények szerint átfogó jogi rendezésre, új külön törvényi szabályozás bevezetésére lenne szükség, amely közelíteni tudná a tőkeérdekeltségű takarékszövetkezeti modell jogszabályi kereteit a szövetkezeti jelleggel, a tagsági érdekek figyelembevételével. A takarékszövetkezetekre vonatkozó jogi szabályozás változtatására a közeljövőben az integrált takarékszövetkezetek tekintetében kerül sor –várhatóan- törvényi szinten.

A szövetkezeti hitelintézetek vagyoni kapcsolatai tehát az Szvt. által meghatározottak. A Hpt. jogi szabályozása a pénzügyi szolgáltatások hatékony, bővített és biztonságos végzésére magas tőkekövetelményeket ír elő. Ezek a szabályok indukálják (Hpt.) és korlátozzák (Szvt.) a tőke bővítésének kérdéseit.

A részvénytársasági formában működő hitelintézetek lényegesen kedvezőbb helyzetben vannak a forrásbővítés tekintetében. Mind a részvényesek, mind a külső személyek szívesebben vesznek részt a tőkeérdekelte szervezetben, hiszen annak előnyeit jobban ki tudják használni.

A szövetkezeti formában működő hitelintézetek alapvetően szövetkezeti szempontok szerint épülnek fel elsődlegesen személyegyesítő közösségként. A szövetkezeti alapelvek, különösen az egy tag egy szavazat elve illetőleg a részjegy jogi jellege megnehezíti a tőkebevonás lehetőségét. A szövetkezeti hitelintézetek tőkéjének növelése a tőkeérdekelte modell keretei felé mutatnak, amely szervezeti keretek között is meg kell őrizni a tagi érdekek szolgálatát.

2. A takarékszövetkezeti integráció

2.1. A takarékszövetkezetek integrációjának elméleti megközelítése

A szövetkezetelmélet művelőinek általánosan elfogadott nézete, a szövetkezeti integráció kategóriájának a *gazdasági, társadalmi integráció és vegyes* szerinti megkülönböztetése. Az integráció alapfogalmából kiindulva a csoportosítás különbségét az teremti meg, hogy *milyen érdek motiválja az integrálódást*.

A gazdasági és társadalmi integrációk a szövetkezeti mozgalomban határozottan elkülönültek.¹²⁰

Az integráció általános értelemben beilleszkedést, részek összekapcsolását, egyesülését jelenti.¹²¹ Az *integrációtól* megkülönböztethetők az *integrációs kapcsolatok*¹²², amelyek elkülönült szervezet nélküli, állandó együttműködés egyéb formáiban öltenek testet, ahol az állandó együttműködés lényeges és tartós változásokat idéz elő a résztvevő szervezetek működésében.

A takarékszövetkezetek gazdasági integrációja:¹²³

“Gazdasági integráció: ...gazdasági szervezet egyesülési folyamata, egységes rendszerbe tömörülés a nagyobb gazdasági egység előnyeinek kihasználása érdekében.”¹²⁴

A gazdasági integráció ismérvei:¹²⁵

- szervezeti elkülönülés
- irányított folyamat eredménye
- rendszerezett kapcsolati formák (elérni kívánt célnak megfelelő együttműködési szervezet létrehozása)
- ösztönzött szabályozási rendszer, minőségileg új kapcsolati formák kialakulása
- túlmutatva a gazdasági folyamatokon, nemzetgazdasági szinten éreztetik hatásukat

¹²⁰ Bak József: A takarékszövetkezetekről. Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 146. SZÖVORG Bp 1979. 61.o.

¹²¹ Magyar Nagylexikon kilencedik kötet 890.o.

¹²² A takarékszövetkezetek egyéb állami vállalatokkal, különösen az OTP-vel alakított ki tartós együttműködést (pénzforgalmi műveletek), amelynek hatása gazdasági szempontból mérhető volt. Ez a viszony azonban csak integrációs kapcsolatnak volt tekinthető. Lásd bővebben a történeti résznél kifejtetteket.

¹²³ A takarékszövetkezetek gazdasági integrációját a jogszabályi előírások korábban nem tették lehetővé (kizárólagos pénzügyi jelleg, közös kockázatviselés tiltása). A szövetkezetek egymással illetve állami vállalatokkal közösen alakíthattak társulásokat, vállalatokat, vállalkozásokat, a takarékszövetkezetek tevékenysége azonban számukra nem tette lehetővé a gazdasági integrációt. Lásd bővebben: Bak József: A takarékszövetkezetekről Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 146. SZÖVORG Bp. 1979. 59.o.

¹²⁴ Magyar Nagylexikon nyolcadik kötet 514.o.

A takarékszövetkezeti integráció –a gyakorlati szakemberek megállapítása szerint- a részt vevő takarékszövetkezetek együttműködésének és az összefogás előnyeinek kihasználása érdekében létrehozott közös szerveik működtetésének alapvető intézményrendszere illetőleg annak írott formában megjelent valamint a gyakorlatban kialakult szabályai.¹²⁶

Az integrációs szerződés aláírásával, annak keretében a takarékszövetkezetek megvalósították a gazdasági integrációt. Létrehozták az OTIVA-t, amely mint önkéntes intézményvédelmi alap, működését tekintve a takarékszövetkezetek biztonsági szervezete, a Takarékbankkal fennálló kapcsolatukkal (annak apex banki funkciójára tekintettel) és az OTSZ érdekvédelmi tevékenységével az integrációban betöltött szerepükre tekintettel, megteremtették a gazdasági integráció alapját.

A szövetkezetek integrációjának egységes definícióját megadni nagyon nehéz feladat, a szervezeti felépítése és működési mechanizmusa alapján meghatározható ismérvekkel egzakt megállapítások tehetők. A takarékszövetkezetek integrációja, mint gazdasági integráció gazdaságpolitikai döntés eredményeként született meg a takarékszövetkezeti szektor konszolidációs folyamatának hatására és feltételeként.

2.2. Takarékszövetkezeti integráció létrehozásának indoka

A lakosság jelentős része él olyan falvakban, községekben, kisebb városokban, amelyekben takarékszövetkezetek működnek. A takarékszövetkezeteknek országosan kb.1,8 millió taguk van (figyelembe véve azt, hogy a kölcsönnyújtásnak ugyanakkor nem feltétele a tagsági viszony) és a bankszolgáltatással ellátott települések közel kétharmadában kizárólag takarékszövetkezetek működnek. A vidéki ügyfélkörnek (lakosság kis- és középvállalkozások, önkormányzatok) és tagságnak a gazdasági körülményekre tekintettel egyre nagyobb szükségük van a korszerű és könnyen elérhető banki szolgáltatásokra. A magyar pénzügyi (hitelintézeti) rendszer nem hagyhatja kiszolgáló szervezet nélkül ezeket a területeket és személyi kört.

¹²⁵ Ferenczi Tibor: Az ipari szövetkezetek gazdasági integrációja. Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 125. SZÖVORG Bp. 1977. 7-11.o.

A takarékszövetkezetek működési körzetei egyrészt olyan településeken alakultak ki, ahol a bankszféra más intézményei is jelen vannak, másrészt olyan településeken, ahol egyedül vannak jelen, mint pénzügyi szolgáltatók. *A takarékszövetkezetek kiterjedt hálózattal rendelkeznek, mind területi lefedettség, mind pedig számarányukat tekintve. Ez a hálózati rendszer teszi nélkülözhetetlenné a takarékszövetkezetek jelenlétét a magyar pénzügyi viszonyok között.* Ezen településeknek ugyanakkor nem elegendő a mérete ahhoz, hogy megfelelő tőkeellátottsággal rendelkező és jövedelmezően működő, optimális üzemméretű egységek jöjjenek létre.

Az 1990-es évek elején takarékszövetkezeti szektorban *mutatkozó válság tünetek* gyökerei egyrészt a múltból eredtek (tőkehiány, vezetés hiányosságai, szakmai szint alacsony, belső ellenőrzés hiánya, felügyeleti ellenőrzés gyengesége stb.), *másrészt* a gazdasági környezetből, *harmadrészt* a jogi szabályozásból eredtek, amely alacsony tőkekövetelményt írt elő a széles tevékenységi körhöz képest.

A közgazdasági viszonyok tételes és átfogó elemzését mellőzve csak a kialakult helyzetet vizsgálva, megállapítható, hogy a 90-es évek elején a gazdaságban a *tőkeszegénység jelei mutatkoztak, amelynek mikrogazdasági kihatásai erősen befolyásolták a takarékszövetkezeti tevékenységet.* A hitelezési tevékenység rizikóssá vált, a visszafizetés jogi garanciái elvesztették létjogosultságukat¹²⁷. Az adósok teljesítő képességének gyengülése a takarékszövetkezetek forrás szűkülésével járt, amelyhez hozzájárult a betétállomány csökkenése is. A vidéki lakosság körében tapasztalható munkanélküliség növekvő aránya, a megtakarítások, betétek felbontását eredményezte.¹²⁸

A takarékszövetkezetek a gazdasági körülményekre különbözőképpen reagáltak. Voltak olyan takarékszövetkezetek, amelyek a kölcsönnyújtási tevékenységüket visszafogták tevékenységükben *a betétgyűjtés dominált,* amely passzív magatartásukkal

¹²⁶ Szőke András-Lipták József Attila: A takarékszövetkezeti integráció gazdasági pozíciója a hazai bankrendszerben. Szövetkezés 1999/2. 53.o.

¹²⁷ A takarékszövetkezeti szférában a problémamentes állomány növekedése 11,8%-os volt, míg a rossznak minősített követelésállomány a hatszorosára nőtt. Nagy Krisztina: A takarékszövetkezetek konszolidációjának gyakorlati problémái. POLVAX 1997/3. 32.o.

¹²⁸ Megjegyzés: Ennek ellenére mintegy 100 milliárd Ft összegű elsősorban lakossági betétállománnyal rendelkeznek a takarékszövetkezetek.

a jövedelmező működést nem tudták fenntartani, hiszen a betéti és a kölcsön kamatok közötti kamatmargó-t nem tudták biztosítani. A csökkenő jövedelmezőség mellett próbálták stabilizálni helyzetüket.

Voltak ugyanakkor olyan takarékszövetkezetek, amelyek tovább folytatták *kölcsönaktív tevékenységüket*, amely nagy bizonytalansági tényezőt rejtett az adósi pozíció kedvezőtlen változása miatt. Az expanzív tevékenységet főként a vállalkozói kör irányába nyitották, amely csak kevés takarékszövetkezetnek volt jövedelmező. Ez az üzleti stratégia nagyfokú körültekintést kívánt meg a hitelkérelmek bírálójától, a fedezeti kör meghatározása egyre nagyobb jelentőséget kapott és ennek ellenére nagy felelősséggel járt. A jövedelmezőség fenntartása érdekében vállalt magatartás gyakran a kölcsönök “befagyásához” vezetett, és a takarékszövetkezetek átlagos hozamának szempontjából nem feltétlenül járultak a jövedelmezőségi szint emeléséhez. A takarékszövetkezetek szövetkezeti jellegét előtérbe állítva azonban megjegyezhető, hogy a kölcsönnyújtási tevékenység végzése, lehetőleg tagsági érdekektől vezérelten kívánatos hozzáállásnak tekinthető. *Harmadrészt voltak olyan takarékszövetkezetek*, amelyek a bankközi piacra való kilépéssel próbálták a korábbi tevékenységük fenntartani, kiegyensúlyozott piaci magatartásukkal pozícióikat megőrizni. A kamatszint megválasztásával és egyéb pénzügyi technikai eszközök figyelmen kívül hagyásával jövedelmezőségüket nem tudták fenn tartani.¹²⁹

Az általános tőkeszegénység a takarékszövetkezeteknél és a szövetkezeti banknál (Takarékbank Rt.) is éreztette hatását, amely a jegyzett tőke folyamatos elvesztését vetítette előre. Fennállt annak a veszélye, hogy a takarékszövetkezetek elveszítik pozícióikat és eredeti funkcióikat azokban a térségekben ahol leginkább szükség van tevékenységükre. A kialakult helyzet előre vetítette, hogy a meggyengült takarékszövetkezetek önerőből nem képesek a tőke helyzetüket javítani .

A szövetkezeti mozgalom során kialakított takarékszövetkezeti hálózat felszámolása indokolatlan lett volna és mindamellett új hálózat kiépítése nagy költségigénnyel járt volna. A takarékszövetkezetek helyzetének, piaci pozíciójának, anyagi megerősítésének

¹²⁹ Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek története és modernizációja OTSZ Bp. 1994. 86-87.o.

költségei egytizedét tették ki annak, mint az új hálózat kiépítésének költségei. *A takarékszövetkezetek anyagi alapjainak megerősítése a bankkonszolidáció keretei között valósultak meg, tehát az állami szerepvállalással a takarékszövetkezetek tőkehelyzete megerősítést nyert, működésük biztonsága fokozódott.* Mind a takarékszövetkezetek tulajdonosainak egyéni érdeke, mind pedig a nemzetgazdasági érdek azt szorgalmazta, hogy a vidéki bankhálózat kialakítása megvalósuljon Magyarországon.

A vidéki bankhálózat megteremtése és a konszolidáció előfeltételeként meg kellett teremteni a takarékszövetkezeti integrációt. A versenyképesség biztosítása és a szövetkezeti jelleg fenntartása indokolta, hogy a kereskedelmi bankokat nélkülöző integrációs kapcsolat, a szövetkezetek között jöjjön létre. *A konszolidációban nem részesített szövetkezeti hitelintézetek is a Hpt. 216.§-a¹³⁰ alapján integrációs kényszer alatt állnak. Ez általánosságban, míg a konszolidációhoz kapcsolódó takarékszövetkezeti integráció speciálisan írja elő az integrációs kötelezettséget.*

Az integráció létrehozását sürgető tényezők:

1. Hpt-ben rögzített előírás az integrációs szervezethez való csatlakozás kötelezettségével,
2. állami segítséggel megvalósított feltőkésítés előfeltétele

Az értekezés a továbbiakban a takarékszövetkezeti integrációs modell sajátosságait elemzi, az integrációs kényszer konszolidációs összefüggéseit szem előtt tartva. Általánosságban és specialitásában a konszolidációhoz kapcsolódó integrálódás érinti a szövetkezeti hitelintézetek és ezen belül a takarékszövetkezetek 94%-át, létrehozva az OTIVA-alapú integrációs modellt. Figyelemmel ezen integrációs rendszer dominanciájára és jövőbeni szerepére az értekezés a hazai integrációs modellt ezen keresztül szemlélteti.

Az integrációs szerződés teremtette meg az integráció szervezeti kereteit, és ezáltal megadta a lehetőséget az anyagi alapok rendelkezésre bocsátásának.

¹³⁰ Hpt. 216.§.(1) bekezdés: "A szövetkezeti hitelintézet köteles csatlakozni –a külön törvényben meghatározott feltételeknek megfelelő- olyan integrációs szervezethez, amelynek központi szerve biztosítja a csatlakozott intézmények ellenőrzését, illetőleg azonnali és folyamatos fizetőképességének fenntartását." A külön törvény még nem készült el.

A vidéki bankhálózat kialakítása a takarékszövetkezeti integrációval valósult meg. A *Kormány a vidéki bankhálózatnak a takarékszövetkezetek integrációján alapuló megvalósítását a közös intézményvédelmi alaphoz történő hozzájárulás és a takarékszövetkezetek konszolidációjának az intézményvédelmi alapon keresztül történő lebonyolítás formájában támogatta.*¹³¹

1993. október 13. napján Integrációs szerződés aláírására került sor, amelyben a takarékszövetkezeti integráció alapvető szabályait határozták meg a szerződő felek, a takarékszövetkezet, az együttműködés és a közös szervek működtetésének deklarálásával. Az integráció, mint eszköz, a takarékszövetkezeti modernizáció megvalósításának eszköze, a 90-es évek elején elkerülhetlenné vált a takarékszövetkezetek számára, ha biztonságos, hatékony, versenyképes és piackonform keretek között akarták létjogosultságukat biztosítani.

Az állami döntés értelmében a bankok stabilitásának megerősítését szolgáló konszolidációba az integrációban részt vevő takarékszövetkezetek is bevonásra kerültek. A takarékszövetkezeti konszolidáció az OTIVA-n keresztül valósult meg. Az állam 1993-ban megbízta az OTIVA-t a takarékszövetkezetek konszolidációjának megszervezésével és lebonyolításával. Az OTIVA bevonásával megvalósult konszolidáció, mint válságkezelés az intézményvédelem kereti között döntő szerepet játszott.

2.2.1.Konszolidációs folyamatokról általában

A konszolidáció célja a pénzügyi szektorba vetett bizalom visszaszerzése és erősítése, a pénzügyi intézetek működésének helyreállítása volt, amelyre több lépésben került sor:

1. *Állami garanciavállalás:* A kétszintű bankrendszerre történő átállás (1987) során a jegybank, az MNB meghatározott követelésállományt adott át a kereskedelmi bankoknak. Ezeknek a követeléseknek az egyik része mint kétes követelés került át a kereskedelmi banki szektorba, amelyek felére 1991-ben az állam garanciát vállalt, megosztva ezáltal a veszteség viselését.

¹³¹ 1067/1993.(X.15.) Korm. határozat: a vidéki bankhálózat létrehozásáról

-
2. *Hitelkonszolidáció:* Ennek keretében 1992-ben az állam megvásárolta a felkínált rossz követeléseket, eredetileg 150,3 milliárd Ft értékben. A konszolidációban a 7,25%-nál rosszabb tőkemegfelelési mutatóval rendelkező bankok vehettek részt, amely 14 kereskedelmi bankra és 68 takarékszövetkezetre terjedt ki. A konszolidáció technikai lebonyolítása úgy történt, hogy 20 éves lejáratú, lényegében piaci kamatozású "A"- kötvényt, míg a kamatkövetelésekért ehhez képest fele hozamú "B"- kötvényt adtak át a hitelintézeteknek. A feltételeket megismerve a hitelkonszolidációs keretet nem használták ki a bankok, amelyeken belül a takarékszövetkezetek mintegy 2,5 milliárd névértékű követelés állománnyal vettek részt a portfólió tisztításban.¹³²
 3. *Vállalatorientált banki portfóliótisztítás:* 1993-ban a Kormány többségi állami tulajdonban levő ipari, élelmiszeripari vállalatok állammal szembeni követeléseit elengedte illetőleg átutemezte, majd megvásárolta a bankoktól a követelések nagy részét hitelkonszolidációs kötvény ellenében.
 4. *Bankkonszolidáció:* 1993-ban megtörtént államkötvény-apportálással illetőleg alárendelt kölcsöntőke nyújtásával az újratőkésítés, a bankkonszolidáció. 1993 év végén és 1994 év közepén valósult meg, amelyben a Takarékbank is részt vett.¹³³

2.2.2. A takarékszövetkezeti konszolidáció

A takarékszövetkezetek konszolidációjában csak azok vehettek részt, akik beléptek az integrációba. Tehát a takarékszövetkezeti integráció feltétele volt a konszolidációnak, mert az állam csak a következő intézkedések megvalósítása esetén juttatott tőkét részükre:

1. Integrációs szerződésben rögzíteni kell a feladatok szétválasztását:

 - az integráció alapvető szereplői a takarékszövetkezetek, az integráció célja a takarékszövetkezetek megerősítése és fejlesztése
 - az integráció központi bankja az MNB által előírt szabályok szerint biztosítja a tagszövetkezetek likviditását, részükre pénzügyi szolgáltatásokat nyújt, gondoskodik az egységes üzletpolitika kialakításáról és hozzájárul a banküzemi feltételek fejlesztéséhez

¹³² Nagy Krisztina: A takarékszövetkezetek konszolidációjának gyakorlati problémái. POLVAX 1997/3.

¹³³ 1997-ben került privatizálásra, amelynek keretében az állam 61%-os részesedését megszerezte a DG Bank és a Hungária Biztosító konzorciuma. A takarékszövetkezetek meghatározó részvényesei maradtak a Takarékbankban, ugyanis tulajdonosi részesedésüktől függetlenül 25%+1 szavazati joguk van, tehát a stratégiai kérdéseket nélkülük nem lehet eldönteni.

-
- az integráció érdekképviselői szerve az OTSZ
 - 2. A takarékszövetkezetek létrehozzák az integráció közös intézményvédelmi alapját, amelynek feladata, hogy megelőzze a válsághelyzetek kialakulását. Az intézményvédelmi alap és az integráció belső ellenőrző szervezete egy rendszeren belül működik.
 - 3. Az integrációt alkalmassá kell tenni arra, hogy a takarékszövetkezeteket bevonva az egész ország területét behálózó vidéki bankhálózat létrehozásának bázisa legyen.¹³⁴

Az integrációs szerződés aláírásával a takarékszövetkezetek 94%-a (233 db) vállalta az integrációt és létrehozta a OTIVA-t.

A konszolidáció célja a 8%-os tőke megfelelési mutató elérése, amely két ütemben valósult meg. A konszolidáció első ütemében 72 takarékszövetkezet kötött szerződést az OTIVA-val a 4%-os tőke megfelelési mutató elérése céljából. Közülük 48 már nem került a második ütembe, mert a Pit. alapján felkínált lehetőséggel élve vagyonaikat ártértékelték és ezáltal sikerült a 8%-os feltőkésítési szintet elérniük. Ennek ellenére további 10 takarékszövetkezet került be, az első körből meglevő 24 mellé a második fordulóba, tehát összesen 82 takarékszövetkezet konszolidálására került sor.¹³⁵

A konszolidációban az állam közvetlenül nem juttathatott tőkét, mert egyrészt az egy tag egy szavazat szövetkezeti alapelv értelmében technikailag megoldhatatlan lett volna az állami részvétel, másrészt nem biztosított volna döntési pozíciót. Az elméleti elképzelések végül az OTIVA-n keresztül¹³⁶ megvalósított feltőkésítésben realizálódtak, amely intézményvédelmi alapon az állam bizonyos kérdésekben vétőjoggal rendelkező tulajdonosként vállalt szerepet.

¹³⁴ 1067/1993(X.15.) Korm.határozat 2.pont

¹³⁵ Csilléry Józsefné-Magyar László: A takarékszövetkezeti szektor működése, tapasztalatai a szükségszerű korszerűsítés tükrében. MNB Titkárság Bp. 1995. 24.o

¹³⁶ Az Állam 2. 700. 000. 000 Ft-tal járult hozzá az OTIVA induló vagyonához, melyet konszolidációs kötvény formájában névértéken bocsátott az OTIVA rendelkezésére.

Az FM PHARE Program Irodája összesen 11. 500. 000 ECU összegű támogatást pályázott meg és továbbított az integrált takarékszövetkezetek javára a Vidék Bankja projekt keretében annak érdekében, hogy a vidéki lakosság valamint a kis- és középvállalkozások magas szintű pénzügyi szolgáltatással való ellátása a takarékszövetkezeteken keresztül megvalósuljon. Az FM PHARE Program Irodája technikai segítségnyújtás címén, ezen összegen belül 4. 000.000 ECU-el támogatta az integrációt és a fennmaradó 7.500.000 ECU összegű pénzügyi támogatás pedig az intézményvédelem céljait szolgálta.

Annak érdekében, hogy biztosítva legyen az OTIVA induló vagyonnal történő ellátása, az alapító tagszövetkezetek az OTIVA alapítását megelőző évi zárómérlegük főösszegének 0,5 ezrelékét befizették hozzájárulásként.

A konszolidáció módjaként az OTIVA tőkét bocsátott a takarékszövetkezetek rendelkezésére (feltőkésítés), annak érdekében, hogy a tőke megfelelési mutató elérje a meghatározott (8) százalékot. A feltőkésítés úgy történt, hogy az Szvt. 54.§-a alapján az OTIVA vagyoni hozzájárulást teljesített (hitelkonszolidációs államkötvény formájában) a takarékszövetkezeteknek, akik ennek fejében részjegyet bocsátottak az OTIVA részére, továbbá a takarékszövetkezeteknek alárendelt kölcsöntőkét nyújtott az OTIVA.¹³⁷

Vagyoni hozzájárulás:¹³⁸

Az OTIVA a teljesített vagyoni hozzájárulással egyenértékű részjegyet kapott a takarékszövetkezetektől. A részjegy után az Szvt., valamint a takarékszövetkezetek önkormányzati szabályzatai alapján és az önkormányzati szervek által hozott döntéseknek megfelelően az OTIVA-t részesedés illeti meg. A takarékszövetkezetek tőkehelyzetének függvényében az OTIVA lemondhat a részjegy után járó részesedésről, amely forrástöbblet kizárólag a szavatoló tőke növelésére fordítható. Az OTIVA tagsági viszonyának megszűnése után az Szvt. rendelkezései szerint a feleknek el kell számolniuk.

Alárendelt kölcsöntőke:¹³⁹

Az alárendelt kölcsöntőke nyújtása hitelkonszolidációs államkötvénynek a takarékszövetkezetek részére hitelben (határozatlan időre, 5 éves felmondási idővel) történő eladásával valósult meg. Az OTIVA a vételár halasztott megfizetésével hitelt (alárendelt kölcsöntőke) nyújtott a konszolidációs

¹³⁷ A szövetkezeti hitelintézetek konszolidációja három tőkeelem –jegyzett tőke, tőketartalék, alárendelt kölcsöntőke- útján valósulhat meg. A jegyzett tőkeként és az alárendelt kölcsöntőkeként adott tőkejuttatás kivonható, a tőketartalék gyakorlatilag végleges tőkejuttatásnak tekinthető.

¹³⁸ A takarékszövetkezetek összesen 7,1 milliárd forint értékben kaptak konszolidációs kötvényt, amelyből 5 takarékszövetkezet kapta a 2,5 milliárd forintot. Forrás: Nagy Krisztina: A takarékszövetkezetek konszolidációjának gyakorlati problémái. POLVAX 1997/3. 32.o.

¹³⁹ Alárendelt kölcsöntőke feltételei:

- olyan kölcsön, amely ténylegesen rendelkezésre áll és amely az igénybe vevő pénzügyi intézmény számára azonnal, jogvita vagy sortartási kötelezettség nélkül hozzáférhető, továbbá az igénybe vevő pénzügyi intézmény mérlegében szerepel
- a szerződés tartalmazza a kölcsönt nyújtó fél egyetértését arra vonatkozóan, hogy az általa nyújtott kölcsön bevonható a pénzügyi intézmény adósságának rendezésébe és a kölcsönt nyújtó követelése a törlesztések sorrendjében a részvényesek előtti legutolsó helyen áll
- a kölcsön eredeti futamideje öt évet meghaladó lejáratú illetve –ha a lejárat nincs meghatározva- a kölcsön csak a szerződésben rögzített, legkevesebb öt év múlva mondható fel
- az alárendelt kölcsöntőke összegének a szavatoló tőkébe történő beszámítását legalább a visszafizetési időpontot megelőző öt év során –évente fokozatosan- csökkenteni kell

kötvény megvásárlására. A takarékszövetkezetek a hitel után kamatot kötelesek fizetni, amelynek mértéke megegyezik a konszolidációs kötvény kamatáéval. A takarékszövetkezetek a konszolidációs kötvényt illetőleg annak értékét a mérlegben szerepeltették és az alárendelt kölcsöntőke összegét az adósság rendezésébe bevonhatta. A alárendelt kölcsöntőkét a takarékszövetkezetek a szavatoló tőkébe beszámíthatták és annak összegét fokozatosan csökkenteni voltak kötelesek.

2.2.3. Takarékszövetkezeti csoportok Magyarországon

Integrált takarékszövetkezetek:

Az integrációs szerződéssel létrejött (OTIVA-alapú) közösség vagy csoport a tagszövetkezetek jogi személyiségét nem érintette és önkéntes csatlakozást deklarált, már amennyiben a tényezők között kiolvasható gazdasági és jogi “kényszerszertől” eltekintünk. Az integráció ugyanakkor üzletpolitikai, gazdálkodási önállóságot érintő és korlátozó előírásokat tartalmazva (egységes minősítési rendszer, egységes szabályzatok, stb.), uniformizálta a tagszövetkezeteket. A takarékszövetkezetek egy része, amelyek gazdaságilag erős alapokon álltak, illetőleg önállóságukat féltették, nem csatlakoztak az integrációs szerződéshez. Ezen takarékszövetkezetek száma 16 db, amelyből 14-en lazább integrációs kapcsolat kialakításának, míg 2-en teljes önállóságnak az útjára léptek.

TÉSZ-csoport tagjai:

Ezek a takarékszövetkezetek egyrészt önállóságukat féltették, másrészt gazdaságilag jó tőkemegfelelési mutatóval rendelkeztek. Továbbá féltették az eddigi hozamaik biztosítását, mert –egyrésztük, mint a bankközi piacon aktív betételhelyező- a szabad forrásaikat a Takarékbanknál kellett volna elhelyezni. Mindezen indokok hatására távol maradtak az integrációs szerződés aláírásától és létrehozták érdekvédelmi szervezetüket, a *Takarékszövetkezetek Érdekvédelmi Szervezetet* (TÉSZ). Elképzeléseik szerint aktív üzletpolitikájukkal biztosítani tudják a Hpt-ben rögzített biztonsági követelményeket. Ezen a téren egyes takarékszövetkezetek túlzott optimizmussal hátrították el az integrációs szerződés aláírását, a későbbiek során azonban néhányan mégis csatlakoztak hozzá.

-
- a hitel esetében a tőketörlesztés az eredeti lejárat vagy a szerződésben kikötött felmondási idő előtt

A TÉSZ- csoport tagjai (14-en) állami háttér nélkül kölcsönösen előnyös üzleti kapcsolatokon alapuló pénzügyi, üzleti együttműködést határoztak el annak érdekében, hogy növeljék versenyképességüket, piaci részesedésüket, erősítsék működésük stabilitását és a biztonságos működés követelményének megteremtését, melynek elemei a következők:

- a tagok az OTIVA-nál sokkal lazább együttműködésen alapuló integrációs szerződést kötöttek
- alapelveként rögzítették, hogy az üzleti együttműködés középpontjában a jövedelemorientált tevékenység, illetve követelményként az ügyfélkör igényeinek reális kielégítése áll
- megkezdték ellenőrzési rendszerük kiépítését
- a tagszövetkezetek folyamatos fizetőképességét kölcsönös célhitelek révén biztosítják
- létrehozták közös intézményvédelmi alapjukat, az IVA-t, mely feltöltése két éve folyamatosan történik
- a pénzforgalmi szolgáltatások javítása érdekében a tagok többsége közvetlen MNB számlával rendelkezik, és folyamatban van csatlakozásuk a Giro Elszámolásforgalmi Rendszerhez
- üzleti kapcsolataikat főként egymás között fejlesztik, de például a pénzügyi műveletekben, a bankkártya- és devizaszámla üzletágban együttműködnek a Magyarországi Volskbank Rt-vel
- üzletpolitikájuk elsősorban a lakossági és kisvállalkozói körre épít

A TÉSZ-csoport annak ellenére mutatott gyors fejlődést az utóbbi években, hogy semmilyen állami támogatást nem kapott, nem részesedett a támogatott számítástechnikai és egyéb fejlesztésekben. A TÉSZ-csoport tagjai, valamint az integritásukat megőrző takarékszövetkezetek esetében az állami jelenlét hiánya miatt ugyanakkor az állami ellenőrzés sem valósul meg, mint az OTIVA-n keresztül az integrált takarékszövetkezetek esetében.

Integritásukat megőrző takarékszövetkezetek:

nem lehetséges (Hpt. 5.számú melléklet 2.pont)

Teljesen önállóan lépnek fel a takarékszövetkezeti palettán a Ceglédberceli és Vidéke Takarékszövetkezet és a HBW Express Takarékszövetkezet, amely utóbbi 1996-ban kezdte el működését (a takarékszövetkezeti szektor mélypontján, a konszolidációs időszakban került sor alapítására, amikor alapítási és működési engedélyt nem adtak takarékszövetkezetek részére), és sajátos tőkeérdekeltségi modell irányában kezdte el fejlődését a takarékszövetkezeti szférában.

A HBW Express Takarékszövetkezet három év alatt Magyarország legnagyobb szövetkezeti hitelintézetévé, és a körülmények folytán mára az ország legnagyobb magyar magántulajdonban lévő pénzintézetévé vált. Felismerték azt, hogy a magyar magántőke a bankok privatizációja révén, illetve a külföldi bankok megerősödésével teljesen kiszorul a pénzintézeti szektorból, és az így átalakult bankszféra a feltörekvő, de tőkeszegény vállalkozások pénzforgalommal vagy finanszírozással kapcsolatos igényeit nem kezeli a kellő rugalmassággal. Ezek a bankok elsősorban a jól jövedelmező multinacionális cégeket, a jelentősebb projektfinanszírozásokat célozzák meg, lakossági üzletáguk is az elit kiszolgálására szakosodott. Az induló HBW Express Takarékszövetkezet stratégiája ezért az így keletkezett piaci résre alapozott.

3. Az Integráció intézményrendszere

3.1. Az integráció központi szervei:

3.1.1 Országos Takarékszövetkezeti Szövetség:

Az Szvt. valamint az egyesülési jogról szóló törvény alapján működő, az integrációban részt vevő takarékszövetkezetek érdekképviselőt ellátó társadalmi szervezet. Létrehozására 1990-ben került sor, a Fogyasztási Szövetkezetek Országos Tanácsának 1989. évben történő megszűntetését követően.

3.1.2. Országos Takarékszövetkezeti Intézményvédelmi Alap:

Az integráció keretében „a Pít. alapján került megalakításra, mint önkéntes intézményvédelmi alap. A takarékszövetkezetek hozták létre (1990), a szolidaritás elve alapján.

Az OTIVA célja, hogy a rendelkezésre álló forrásokkal, megfelelő ellenőrzéssel és válságelhárító tevékenységgel növelje az integrációban résztvevő takarékszövetkezetek működésének biztonságát és ezáltal erősítse a tagoknak és üzletfeleinek a takarékszövetkezetek iránti bizalmát.

Az OTIVA fő feladata, a válsághelyzet kialakulását megelőző intézkedéseket megtétele, reorganizáció végrehajtása illetőleg kezdeményezése és kölcsön vagy juttatás formájában pénzügyi segítség nyújtása. Feladatát úgy kell végeznie, hogy beavatkozása hosszabb időre biztonságos megoldást jelentsen a felmerült működési problémákra és ennek eredményeként a takarékszövetkezeti csoport egészének biztonságát szolgálja. Ennek megfelelően csak a rendes gazdálkodás helyreállítását biztosító feltételek elfogadása és teljesítése esetén nyújt pénzügyi támogatást. Feladatai közé tartozik továbbá, hogy az integrációs szövetkezetek keretei között dönthessék el az integrációt érintő alapvető kérdéseket, módosíthassák az integrációs szerződést.

3.1.3. Magyar Takarékszövetkezeti Bank Rt:

A gazdasági társaságokról szóló törvény és a pénzintézeti törvény alapján részvénytársasági formában működő bank, amely megalakítása 1989. évben történt. A takarékszövetkezetek hozták létre, mert pénzforgalmi területen is függetlenedni akartak az OTP-től. Alapítására az alábbi célkitűzések miatt került sor: mint központi bank működjön, elősegítse a szövetkezetek közötti pénzáramlást, széles körű kereskedelmi banki szolgáltatást biztosítson a szövetkezetek és azok tagjai számára. Kereskedelmi bankként funkcionált, majd az integráció keretében, az integráció központi bankjaként, apex banki funkciót is ellát.

Központi banki funkciói:

- az integrációban résztvevő takarékszövetkezetek bankszámláinak vezetése, pénzforgalmának bonyolítása, csatlakozás az országos elszámolási rendszerhez¹⁴⁰

¹⁴⁰ Az 1992. évi LX. Tv értelmében az MNB vezeti a pénzintézetek (takarékszövetkezetek) pénzforgalmi számláit. A törvényi felhatalmazás alapján az MNB erre más pénzintézetet is felhatalmazhatott, amely jogával 1989-ban élve a Takarékbankot hatalmazta fel a takarékszövetkezetek számláinak vezetésére. A törvénnyel ellentétben sok takarékszövetkezet több banknál is vezetett pénzforgalmi számlát. Ezt a kialakult törvényellenes helyzetet kívánta rendezni az MNB. Ha a takarékszövetkezet az integráció tagja pénzforgalmi számláját csak a Takarékbanknál, ha nem tagja az integrációnak az MNB-nél vezethet.

-
- az integrált takarékszövetkezetek valamint az integráció egészének likviditás menedzselése
 - az integrált takarékszövetkezetek számára szükséges devizaműveletek¹⁴¹ bonyolítása, nemzetközi bankkapcsolatok kialakítása és fenntartása
 - bankközi piacon való fellépés és a takarékszövetkezetek részvételével hitelezői és tőkebefektetői konzorciumok szervezése
 - stratégiai és üzletpolitika, fejlesztési koncepciók és egységes ügyrendek kidolgozásában való részvétel
 - új, standardizált pénzügyi, hitelintézeti termékek kialakítása a vidéki lakosság, vállalkozók és önkormányzatok igényeinek megfelelően
 - betéti kamatok közzététele

3.2. Integrált takarékszövetkezetek:

A takarékszövetkezeti szektor konszolidációjának feltételeként megvalósított integráció minőségi változást idézett elő a takarékszövetkezeti működés és stabilitás tekintetében. A konszolidációs döntéseket és a takarékszövetkezeti szektor minőségi feljavítására tett lépéseket determinálták azok a tények, amelyek a szektor jelentőségét hivatottak alátámasztani.

“ A takarékszövetkezetek az országot teljes körűen lefedő, a pénzpiacon domináns mennyiségű üzleti egységgel rendelkező szervezetet jelentenek. A közel 1800 kirendeltség fele olyan településen van, ahol más pénzügyi szolgáltató egység nem működik, így helyzeténél fogva predesztinált arra, és nemzeti elvárásként megfogalmazható missziója, hogy az univerzális szolgáltatású, országos bank szerepét betöltse.”¹⁴²

A magyar bankhálózat megoszlása: 57% takarékszövetkezetek

43% többi bankfiók összesen¹⁴³

¹⁴¹ 8/1992. (PK.24.) MNB rendelkezés értelmében a takarékszövetkezetek devizaműveleteket, illetve nemzetközi pénzügyi műveleteket csak a Takarékbankon keresztül végezhetnek és csak azok, akik csatlakoztak az integrációhoz. Más takarékszövetkezetnek az MNB nem kívánt felhatalmazást adni devizaműveletek végzésére.

¹⁴² Dr. Kiss Gy. Kálmán: A takarékszövetkezetek és a magyar pénzügyi rendszer. Tények és lehetőségek. Szövetkezés 1998/2. 35-36.o.

¹⁴³ Forrás: OTSZ kiadványa 1997.

A takarékszövetkezeti szektor területi elhelyezkedéséből adódó előnyök kiaknázására került sor az integráció keretében és eszközével a modernizációs folyamatok beindítására, amellyel a takarékszövetkezetek piaci részaránya, a szolgáltatások színvonala és a jövedelmezőség lényegesen javítható.

IV. Az integrált takarékszövetkezeti rendszer működési mechanizmusai

1. Az integráció fejlődési fázisai

Az integrációs szerződés aláírásával a felek arra vállaltak kötelezettséget, hogy a tevékenységüket összehangolják. Az integráció létrehozása a szerződési szabadság polgári jog alapelvéből kiindulva, az önkéntesség és demokratikus igazgatás, közvetett és közvetlen képviselői szövetkezeti alapelve alapján valósult meg, amely közösségben a felek önállóságukat és egyéni felelősségüket fenntartották.

Az integráció fejlődési fázisait 3 irányban határozhatjuk meg:

- a. *Az első öt év során kialakításra kerültek a szervezeti keretek és a működésben a lehetséges veszélyek elhárítására koncentráltak. Megtörtént a tagszervezeteken belüli szabályozás egységesítése, a kockázatvállalás és a minősítő rendszer azonos elvű alkalmazása. Folyamatosan kialakult az ellenőrző és válsághárító szervezet, amelynek fő feladata a belső veszteségek feltárása az egyedi válságok kezelése, a kockázatok ésszerű mértékű szintre szorítása, azaz a prudenciális működés feltételeinek megteremtése. A megvalósult konszolidáció és egyéb pénzügyi lehetőségek kihasználásával (60%-ban a vagyon átértékeléséből eredően) a takarékszövetkezetek mérlegfőösszege megduplázódott¹⁴⁴.*
- b. *A második fejlődési irány a lehetséges esélyekre koncentráció időszaka. A válsághelyzetet elkerülő takarékszövetkezetek egyre inkább sürgették az együttes üzleti fellépést, a termékfejlesztést, a versenypozíciók erősítését. Ebben a fázisban fogalmazódott meg az integráció modernizálásának, az új rendszer-szervezeti kereteinek és működésének fejlesztésére irányuló törekvés.*
- c. *Jövőkép: Az integrációs modell újragondolásának fázisa a központi szerv meghatározásának tükrében, amelynek alapja a jogi előírásokban rejlő anomáliák felszámolása és a működési környezet, ezen belül a jogi szabályozás megteremtése.*

2. Az első fázis jellemzése:

2.1. Likviditásmenedzselés

A pénzforgalom, valamint a likviditás technikai bonyolításához a takarékszövetkezeteknek azonos hitelintézethez (apex bankhoz) kell csatlakozniuk. Ez két formában képzelhető el:

- a szövetkezeti hitelintézetek egy hitelintézetben meghatározó tulajdoni hányadot szereznek és mint tulajdonosok érvényesítik az integráció egészének érdekeit
- az integráció egésze a hitelintézettel magánjogi szerződést köt.

Az első variáció tekinthető hosszú távon elfogadhatónak. A likviditásmenedzselés a szövetkezetek önállóságának részleges feladását jelenti. A szövetkezetek szabad forrásait kötelesek felajánlani az apex banknak, aki ugyanakkor azt köteles elfogadni.

Az apex banki szerepkör ellátása csak akkor képzelhető el, ha az apex bank ezen tevékenységét üzletpolitikájába elsődlegesnek tekinti. A kereskedelmi banki és apex banki tevékenység tehát érdekellentétben áll egymással, amelynek feloldása a szövetkezetek tulajdonosi ellenőrzésében képzelhető el.

A takarékszövetkezetek és a Takarékbank is kölcsönös kötelezettséget vállaltak a pénzforgalmi számla vezetésére és annak az MNB előírásai szerinti bonyolítására. A Takarékbank az integrált takarékszövetkezeti kérésre folyószámlahitel-keretet nyit. A Takarékbank köteles a takarékszövetkezetektől származó forrásainak a folyószámlahitel-kerettel le nem kötött részét, igény szerint az integráción belül kihelyezni.¹⁴⁵

A likviditás kezelése részben megjelenik az integráció válságmegelőző- és kezelő funkciójában, részben pedig hozzátartozik a szokásos banküzemi tevékenységhez.

¹⁴⁴ Forrás: Szőke András-Lipták Attila: A takarékszövetkezeti integráció gazdasági pozíciója a hazai bankrendszerben. Szövetkezés 1999/2. 57.o.

¹⁴⁵ Vö. hitelkeret átcsoportosítása

Az integráció egészét érintő likviditási gondok jelentkezése esetén a Takarékbank haladéktalanul köteles értesíteni az MNB-t. A takarékszövetkezetek likviditási gondjai esetén pedig az OTIVA-t, aki az értesítést követően köteles megindítani a tag ellenőrzését és szükség esetén a válságkezelési eljárást.

2.2. Intézményvédelem

Az integrációs szerződés értelmében a takarékszövetkezetek kötelezettséget vállaltak közös biztonsági rendszer működtetésére, amelynek célja

- *a tőke megfelelés javítása:* az integráció kereteit kihasználva az integrációban részt vevő takarékszövetkezetek, a központi bankkal közösen megteszik azokat az intézkedéseket, hogy tevékenységük mértékének és kockázatuknak megfelelő nagyságú szavatoló tőkével rendelkezzenek, valamint a takarékszövetkezetek, mint a központi bank tulajdonosai a többi tulajdonossal egyeztetve törekszenek arra, hogy a központi bank a megfelelő mértékű szavatoló tőkével rendelkezzen.
- *a likviditás- és kockázatkezelési tevékenység erősítése*
- *az intézményvédelem és ennek keretében közös ellenőrző szervezet működtetése*

Az intézményvédelem alatt szűkebb értelemben az integrációban részt vevő takarékszövetkezetek biztonságos működésének fenntartását, tágabb értelemben az eredményesebb működés biztosítását is értjük. A szűkebb értelemben definiált intézményvédelem alapvető feladata a válságmegelőző illetve –elhárító tevékenység, amelynek alapja az ellenőrzés, azaz az, hogy a takarékszövetkezetek működésében feltárják azokat a veszélytényezőket, amelyek a válság kialakulásához vagy a gazdálkodási eredmények romlásához vezethetnek.

Az intézményvédelem alapvető letéteményese az OTIVA, illetőleg a keretein belül létrehozott ellenőrző szervezet, amelynek létrehozására és működtetésére vállaltak kötelezettséget az integrációban résztvevő takarékszövetkezetek.

Az intézményvédelem alapvető feltétele annak biztosítása, hogy a takarékszövetkezetek ellenőrzési és tájékoztatási kötelezettséget vállaltak, annak érdekében, hogy a működésükről, pénzügyi és vagyoni helyzetükről a valóságos állapot felmérhető legyen.

2.3. Az integrált takarékszövetkezeti modell felügyeleti rendszere

A felügyeletről általában:

"A felügyelet ... olyan tevékenység, amelynek célja annak biztosítása, hogy a felügyelt szerv tevékenysége megfeleljen az előírt vagy cél illetve feladat által meghatározott magatartásnak. Ennek során a felügyeletet gyakorló ellenőrzi a felügyelt szerv tevékenységét és szükség esetén a jogszabályban meghatározott intézkedések útján a megfelelő magatartást kikényszerítheti."¹⁴⁶

A felügyeleti tevékenység vizsgálata során az *ellenőrzés, irányítás, felügyelet* kategóriái számos esetben felmerülnek. Történetiségében és ágazati jellegtől függően ezeknek a fogalmaknak az egymáshoz való viszonya más-más formában jelent meg, hozzáátve azt, hogy a jogalkotás sem határozta meg kétséget kizáróan és egyértelműen az e körben használt fogalmakat és nem határolta el azokat. Bizonyos szempontból ezt nehéz is megtenni, hiszen egymással szoros kapcsolatban állnak, mégis tisztázni szükséges elvi szinten, a teljesség igénye nélkül viszonyukat. Megállapítható, hogy az ellenőrzés az alaptevékenység, amely mind az irányítás, mind pedig a felügyelet tevékenységében szerepet játszik. A felügyelet az ellenőrzéstől tágabb jelentéstartalommal, hiszen az ellenőrzésen kívül egyéb hatósági jellegű tevékenység végzését is magában foglalja. Legtágabb körként az irányítást jelölhetjük meg, amely magában hordozza az ellenőrzési tevékenységet, mint elengedhetetlen elemét az irányításnak, valamint a felügyeleti tevékenységet, amelyet kiegészítve operatív beavatkozási lehetőséget is birtokol.¹⁴⁷

"Az irányítás rendelkezési jelleggel tevékenység meghatározást jelent, amelynek alapján az utasított köteles végrehajtani az utasító parancsát, amelynek megtörténtét a rendelkező ellenőrizni vagy ellenőriztetni is jogosult egyben. Az irányítás kétféle lehet, közvetlen, azaz direkt és közvetett, azaz indirekt."¹⁴⁸ Az előbbi a parancs jellegű aktusokat foglalja magába, míg az utóbbiban testesül meg a normativitás. Az indirekt irányításhoz kapcsolódóan erőteljesen jelentkehetnek a felügyeleti kérdések, vagyis egyes időszakra vonatkozó felügyeleti tevékenység, amely arra terjed ki, hogy a

¹⁴⁶ Lévai Tibor: A törvényességi felügyelet időszerű kérdéseiről. Magyar Jog 1986/12. 1011-1012.o.

tevékenység során mennyiben követték a gazdasági szabályozókat. A felügyelet másik iránya alapvető ellenőrzési funkció ellátását jelenti, és a jogellenes gyakorlat megszüntetése érdekében szankcionálási lehetőséggel bír.¹⁴⁸

A törvényességi felügyelet:

A jogi szabályozás teremti meg az alapját a törvényességi felügyeletnek. A jogi szabályozottság megfelelő szinten történő kialakítása számos vita forrása volt az Szvt. hatályba lépése előtt. Ez a probléma a szervezetekre irányadó többlépcsős jogi szabályozásból vezethető le. Az 1971. évi III. tv. (Szt.) a szervezetekre vonatkozó átfogó szabályokat teremtette meg, amelynek szervezeti típus és forma szerinti ágazati lebontása jelent meg különböző szintű jogforrásokban. (Az Szt. 108.§.(1) és (2) bekezdés értelmében a szervezetek szervezetére és szerveinek a szervezeten belüli működésére a kormányrendeletnél és kormányhatározatnál, a szervezetek működésére és gazdálkodására a miniszteri rendeletnél és államtitkári rendelkezésnél alacsonyabb jogforrásokban nem lehet kiadni.) A takarékszövetkezetek rövid történeti áttekintéséből is megállapítható, hogy a szervezeti kérdésekre PM rendeletekben történt szabályozás, míg a gazdálkodás terén a PM utasítások és közlemények száma uralkodott. Az így kialakult törvényellenes helyzet, amely az ágazat alulszabályozottságára utal, egyben gyengítette az állami törvényességi felügyelet helyzetét. A jogi szabályozás rendszere a 90-es években alapvetően megváltozott. A szervezetek szervezetére és működésére vonatkozó szabályozás törvényi szinten (Szvt. Ptk. Hpt.) ezáltal behatárolt.

Az Szvt. 12.§-a értelmében a szervezetek törvényességi felügyeletét a cégbíróság látja el, amely eljárás szabályait a bírósági cégnyilvántartásról szóló jogszabály¹⁴⁹ határozza meg. Ez az általános érvényű megfogalmazás a takarékszövetkezetek esetében -figyelemmel az Szvt.2.§.(2) bekezdésére- kiegészül a Hpt. előírásaival. A Hpt. felügyeleti rendszere a jogszabályban megkövetelt előírások betartására terjed ki és a tevékenység végzéséhez kapcsolódik. A két felügyeleti eljárás kapcsolódási pontja a PSZÁF engedély birtokában végezhető tevékenység.

¹⁴⁷ Szentiványi Iván: Bankjog. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1988. 312.o.

A törvényességi felügyelet vizsgálata -cégbíróági hatáskörben- a szövetkezet szerveinek működését kontrollálja, a szövetkezeti törvénynek való megfelelés jegyében, azaz az alapszabály megfelel-e az Szvt. előírásainak, az önkormányzati szabályzatok, pedig megfelelnek-e az alapszabálynak és az Szvt. előírásainak illetőleg az önkormányzati szervek határozatai, megfelelnek-e az előbb említett előírásoknak. A cégbíróság a szövetkezeti működést gazdálkodási, gazdaságossági szempontok figyelembe vételével nem vizsgálhatja felül, hatásköre erre nem terjed ki. A prudens működéshez kapcsolódó felügyelet a Hpt. szabályozási körébe vont Felügyelet hatáskörébe tartozik.

A PSZÁF felügyeleti tevékenysége a szövetkezeti hitelintézetek tekintetében

A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (PSZÁF) 2000. április 1. napjától jogutódja az ÁPTF-nek, az Állami Biztosításfelügyeletnek és az Állami Pénztárfelügyeletnek. A jogelőd szervek ettől az időponttól megszűntek (összevonásra kerültek) hatáskörüket a PSZÁF vette át, a rájuk vonatkozó státusz törvények hatályukat veszítették, a jogszabályi hivatkozások a PSZÁF-ról szóló 1999. évi CXXIV törvény rendelkezései értelmében módosultak. Az összevont felügyelet indokait a jogharmonizációban kell keresni.

Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk során meg kell teremteni azokat a jogi kereteket, amelyek elősegítik a konszolidált felügyelet rendszerének¹⁵⁰ kialakítását, a felügyeleti szervek közötti operatív együttműködés fejlesztését. A harmonizáció keretében a felügyeleti szervezet keretrendszerét oly módon kívánja biztosítani az 1999.

¹⁴⁸ Prugberger Tamás: A "nem termelő" típusú szövetkezetek állami felügyeletének jelenlegi tapasztalatai és problémái. Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 151. SZÖVORG Bp. 1979. 29.o.

¹⁴⁹ 1997. évi CXLV. törvény a cégnilyántartásról, a cégnilyánosságáról és a bírósági cégeljárásról

¹⁵⁰ Hivatkozva a Tanács 1992.április 6-i, 92/30 (EGK) irányelvére, amely a hitelintézetek konszolidált felügyeletéről rendelkezik, valamint a Tanács ezt megelőző 1983.junius 13-i, 83/350 (EGK) számú irányelvére, amely a konszolidált felügyelet bevezetésének keretrendszerét teremtette meg.

évi CXXIV törvény, hogy az ÁPTF, az Állami Biztosításfelügyelet és az Állami Pénztárfelügyelet összevonásával elősegítse az egységes pénzügyi felügyeleti szerv megteremtésének jogi kereteit¹⁵¹. Hazánk gazdasága és megítélése szempontjából lényeges tényező a pénzügyi rendszer stabilitása és az ezt biztosító hatékony felügyeleti rendszer kiépítése. Mindemellett a bankrendszer, a banki tevékenységek egyre inkább univerzálissá¹⁵² válása, az új termékek megjelenése, a pénzügyi intézmények összefonódása, közös termékskála kialakítása alapvetően indukálta a felügyeleti rendszer korszerűsítését és kompatibilitását.

A PSZÁF a hatáskörébe tartozó szervezetek¹⁵³, személyek és tevékenységek felügyeletét annak érdekében látja el, hogy a pénz és tőkepiac biztonságos működésének, az ügyfelek érdekvédelmének, tisztességes piaci verseny fenntartásának elősegítését biztosítsa. Ezeket a célokat a pénzügyi szervezetek prudens működésének, tulajdonosi joggyakorlások felügyelete útján valósítja meg.

¹⁵¹ A PSZÁF jogállását tekintve a Kormány irányítása alatt működő országos hatáskörű közigazgatási szerv (jogi személy, önállóan gazdálkodó költségvetési szerv), amelynek felügyeletét a pénzügyminiszter látja el.

¹⁵² Lásd bővebben Szentiványi Iván: Újabb lépés az univerzális bankrendszer felé. A szerző az univerzalitást alapvetően két oldalról közelíti meg, egyrészt a tevékenységi kör teljes skáláját felölelő lehetőségben, másrészt az Épt-ben rögzített befektetési szolgáltatási tevékenység teljes kiterjesztésében a hitelintézetek irányába.

¹⁵³ A Felügyelet hatásköre kiterjed: a Hpt, az Épt., a befektetési alapokról szóló 1991.évi LXIII tv, az árutőzsdéről és az árutőzsdei ügyletekről szóló 1994.évi XXXIX.tv., a biztosító intézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995.évi XCVI.tv, az Önkéntes Kölcsönös Biztosító Pénztárakról szóló 1993.évi XCVI.tv, a magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról szóló 1997.évi LXXXII.tv., a közraktározásról szóló 1996.évi XLVIII.tv., az egyes szakosított hitelintézetekről szóló törvények, a kockázati tőkebefektetésekről, a kockázati tőkealapokról szóló 1998.évi XXXIV.tv. hatálya alá tartozó szervezetek, személyek és tevékenységek felügyeletére.

A PSZÁF (továbbiakban: Felügyelet) a pénzügyi intézmények, ezen belül a hitelintézetek és ezen belül a szövetkezeti hitelintézetek tekintetében az alábbi feladatköröket látja el:¹⁵⁴

- engedélykérelmek és más beadványok elbírálása
- vezeti az előírt nyilvántartásokat, ellenőrzi a pénzügyi intézmények információ szolgáltatásának rendszerét és az adatszolgáltatást
- ellenőrzi és vizsgálja a pénzügyi és kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet meghatározó szabályok érvényesülését
- vizsgálja, elemzi és értékeli a pénzügyi intézmények prudens működését, a betétek és más visszafizetendő források biztonságát, illetve a független és szakszerű irányítást, ellenőrzést és vezetést veszélyeztető körülményeket
- intézkedéseket hoz az észlelt szabálytalanságok megszüntetésére
- bírságot alkalmaz a feltárt szabályszegés miatt
- segíti az Alap igazgatótanácsának működését, a döntések előkészítését és végrehajtását
- vitás esetekben határoz abban a kérdésben, hogy valamely tevékenység a Hpt. értelmében pénzügyi illetőleg kiegészítő szolgáltatási tevékenységnek minősül-e

A Felügyeleti ellenőrzések tapasztalatai a szövetkezeti hitelintézetek tekintetében megnyugtató eredményeket hoztak. Ebben nagy szerepet játszott az integráció, amely mindenek előtt belső ellenőrzése révén feltárta és feltárja és a prudens működés biztosítása érdekében az OTIVA-n keresztül lehetőség szerint orvosolja a hiányosságokat. Az integráció keretén belül megvalósult uniformizálás, a szabályzatok, iratminták stb. egységes és ajánlott megállapítása hozzájárult a szakszerű működés kereteinek kiépítéséhez. Az integráció keretén belül vállalt

¹⁵⁴ Hpt. 138.§.(2) bekezdése alapján összefoglalva

“önkorlátozás” hozzásegítette az integrált takarékszövetkezeteket a biztonságos működési feltételek kialakításához.

A Felügyelet megállapításai értelmében a szabályzatok alkalmazásában és a vállalkezési hitelezés terén találtak szabálytalanságokat. Megállapították, hogy az utóbbi időben a kisvállalkozói kölcsönök folyósítása háttérbe szorult, inkább a magasabb hozamú állampapírokba fektették a szövetkezeti hitelintézetek a szabad forrásaikat. Ez értelemszerűen összefüggésben áll a gazdaság és ezen belül a vidéki lakossághoz kapcsolódó mezőgazdaság terén jelentkező bizonytalanságokkal, a jövedelmezőségi szint alacsony fokával, a hitelezés megtérülésének rizikójával.

A Felügyeletnek minden hitelintézetnél legalább kétfévente átfogó helyszíni ellenőrzést kell tartania. Az ellenőrzésen túl a hitelintézetek kötelesek félévente illetőleg negyedévente adatszolgáltatási kötelezettségüknek eleget tenni, amely adatok, információk alapján a Felügyelet folyamatosan figyelemmel kísérik a hitelintézetek működését. Az integrált takarékszövetkezetek adatszolgáltatási kötelezettsége az OTIVA felé is fennáll, a Felügyelet az OTIVA-n keresztül is információkhoz jut, hiszen ezen hitelintézetek tekintetében az ellenőrzési tevékenység során szervezetek együttműködnek. A Felügyelet felé fennálló adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása a Hpt. 151.§. (1) bekezdése c) pontjára (határidőben nem tesz eleget a Felügyelettel, az MNB-val, a részvényeseivel, az Alappal szemben fennálló adatszolgáltatási kötelezettségének) figyelemmel, a Hpt. 153.§-ában rögzített Felügyelet által fogatosított intézkedéseket, illetőleg a Hpt. 169.§-ában rögzített bírságolást vonja maga után, nem beszélve az esetleges büntetőjogi szankciókról.

Az OTIVA felügyeleti tevékenysége a konszolidációban:

Az OTIVA a konszolidációs program megvalósítását ellenőrzi és ennek keretében a takarékszövetkezeteknek a szükséges információkat meg kell adniuk, az üzleti könyvekbe, nyilvántartásokba betekintést kell engedniük, féléves beszámolókat kell készíteniük és az állami szervek részére eljuttatott jelentéseket, kimutatásokat meg kell küldeniük, valamint minden gazdálkodást érintő körülményről és várható következményről tájékoztatni kötelesek az OTIVA-t.

Az ellenőrzés szervezete az OTIVA keretein belül található, amely ellenőrzés alapvető szabályait az OTIVA Biztonsági Testülete által jóváhagyott *ellenőrzési kézikönyv, éves ellenőrzési terv*, valamint az OTIVA Közgyűlése által elfogadott *ellenőrzési szabályzat*¹⁵⁵ állapítja meg. A célvizsgálatokat a Biztonsági Testületi döntést követően a megbízott ellenőrzést végző személy folytatja le, majd az ellenőrzésről elkészíti az ellenőrzési kézikönyvben foglaltak szerint az ellenőrzési jegyzőkönyvet, amelyet megküld az OTIVA Biztonsági Testületének és tájékoztatás céljából az OTSZ delegált ügyvezetőjének.

Az ellenőrzés az integrált takarékszövetkezetek biztonságos működésének feltárására irányul, a takarékszövetkezetek által rendelkezésre bocsátott iratok, dokumentumok alapján. Az ellenőrzés alapján sor kerülhet a takarékszövetkezet *pénzügyi támogatására*, amelyben a döntés szint a támogatás mértékétől függően alakul aszerint, hogy az OTIVA vagyonának mekkora részét érinti. A döntési limit mértéke az OTIVA vagyon 20%-hoz igazította került megállapításra a Biztonsági Testülete (pénzügyi támogatás mértéke az OTIVA vagyonának 20%-át nem éri el) és az OTIVA Közgyűlése (20%-ot meghaladja) között.

2.4. A pénzügyi támogatások rendszere

¹⁵⁵ A Biztonsági Testület készíti elő és terjeszti jóváhagyásra a Közgyűlés elé az OTIVA ellenőrzési szabályzatát, amely tartalmazza az ellenőrzési célokat, az ellenőrzési eljárás rendjét, az ellenőrző

Az önkéntes intézményvédelmi alap támogatási szerződés keretében a takarékszövetkezetek részére *kezességet vállalhat, tőkejuttatást adhat valamint kölcsönt nyújthat.*¹⁵⁶ A pénzügyi támogatás célja, hogy lehetővé tegye a tagszövetkezetek gazdálkodásában esetlegesen kialakuló válsághelyzetek megelőzését. Az integráció szervezeti kereteinek kidolgozásakor, figyelemmel kell lenni az integráció egészével szemben támasztott követelményekre, a fizetőképesség biztosítására. A támogatás során juttatott pénzügyi segítség nem szabad, hogy a tagszervezeteket kockázatos üzletpolitika folytatására bátorítsa, mondván, hogy a közösség majd úgyis megoldja a problémákat. Ebből a szempontból nagyon tanulságos a francia Credit Lyonnais Bank esete, illetőleg a banknak nyújtott állami támogatás, amellyel az Európai Unió Bizottsága is foglalkozott.¹⁵⁷

A pénzügyi támogatás keretében gyakori megoldás, hogy a válsághelyzet elkerülése érdekében takarékszövetkezeteknek a *beolvadást* javasolják.¹⁵⁸ A beolvadó szövetkezet elkerülheti a felszámolást és a befogadó szövetkezetet támogatja az OTIVA. Az ÁPTF 1999 év végére elkészített gyorstájékoztatója rögzíti, *hogy 226 takarékszövetkezet és 8 hitelszövetkezet működik az országban. Számuk az előző évhez viszonyítottn 15-tel csökkent, míg a hitelszövetkezetek száma változatlan maradt.*

A számszaki csökkenés mögött az előbbieken vázolt folyamatokra kell figyelemmel lenni, amely nem a takarékszövetkezetek megszűnését eredményezte és eredményezi, tehát a területi lefedettség változatlan maradt. A takarékszövetkezetek számának csökkenése tovább várható a tőkemegfelelési mutató függvényében.

megállapításairól való információ átadás rendjét és az ellenőrzés megállapításai elleni felszólamlás rendjét.

¹⁵⁶ 1996. évi CXII. tv. 129. §. (3) bekezdés értelmében

¹⁵⁷ Commission Decision Of 26 July 1995 Giving Conditional Approval to the Aid Granted by France to The Bank Credit Lyonnais (95/547/EC.) A Bizottság megállapította, hogy a Bank válságához a 80-as években folytatott üzletpolitika, valamint a monitoring hiánya vezetett. Az állami segítség összeegyeztethetőségéről a Bizottság úgy nyilatkozott, hogy egyrészt a segélynek összeegyeztethetőnek kell lennie a piaci viszonyokkal, a versennyel, másrészt a segély szükséges lehet, de nem feltétel nélküli.

¹⁵⁸ Az ellenőrzési szervezet létrehozásánál és működésénél a német minta érezteti hatását, ahol az intézményvédelmi alap tevékenysége döntően erős ellenőrzési tevékenységet lát el, amely szükség esetén fúziós kényszer alkalmazásában oldja fel a válsághelyzetet. A szövetkezeti bankrendszerek alapegységeinél Nyugat-Európában gyakran alkalmazott válságmegoldó technika a fúzió, amely az ún. virtuális bankmodell felé való mozdulást vetíti előre. A szövetkezeti hitelintézetek száma erősen csökken, amely nem jelenti a területi lefedettség hiányát, az erre vetített statisztikák megtévesztők, ha a számszaki csökkenés mögött a beolvadási, egyesülési folyamatot nem érzékeljük.

1999. évben egyesült takarékszövetkezetek:¹⁵⁹

<u>Befogadó takarékszövetkezet</u>	<u>Beolvadó takarékszövetkezet</u>
Barcs és Vidéke Takarékszövetkezet	Csurgó és Vidéke Takarékszövetkezet
Jászszentlászló és Vidéke Takarékszövetkezet	Mélykút és Vidéke Takarékszövetkezet
Nagyatád és Vidéke Takarékszövetkezet	Böhönye és Vidéke Takarékszövetkezet
Nagybajom és Vidéke Takarékszövetkezet	Igal és Vidéke Takarékszövetkezet Nagyberki és Vidéke Takarékszövetkezet
Szatmár-beregi Takarékszövetkezet	Öreglak és Vidéke Takarékszövetkezet Vásárosnamény és Vidéke Takarékszövetkezet
Tarcal és Vidéke Takarékszövetkezet	Taktaharkány és Vidéke Takarékszövetkezet
Zala Völgye Takarékszövetkezet	Tállya és Vidéke Takarékszövetkezet Zalalövő és Vidéke Takarékszövetkezet Türje és Vidéke Takarékszövetkezet

Pénzügyi szakértők szerint néhány év leforgása alatt 150-180 takarékszövetkezet fog működni. Az életképtelen takarékszövetkezeti csődök előzhetők meg a beolvadási folyamatok során. A takarékszövetkezeteknek ajánlott illetőleg felkínált lehetőségek közül a választás joga magát a takarékszövetkezetet illeti meg, amelyek végső lehetőségként a felszámolási helyzetet is választhatja. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy az integrált takarékszövetkezetek az OTIVA által javasolt megoldásokat mindig akceptálták.

2.5. Az integrációs takarékszövetkezeti modell első fázisának értékelése

¹⁵⁹ Forrás: Gyenis Ágnes: Takarékszövetkezeti egyesülések. Egy út áll előttük. 92.o. OTSZ és ÁPTF

A vidéki bankhálózat létrehozásáról megalkotott Kormány határozat két lényeges szempontot rögzített. Meghatározta a takarékszövetkezeti integráció szükségességét, amely feltétele a konszolidációnak és ezáltal megteremtette a vidéki bankhálózat létrehozásának szervezeti kereteit.

Az első fázis, mint a veszélyek elhárításának fázisa, két szempontból jelentős. Egyrészt a likviditásmenedzselés, másrészt az intézményvédelem keretében. Az OTIVA szerepe és jelentősége mindkét vonatkozásban meghatározó, de különösen jelentős az intézményvédelem területén. Az intézményvédelem alapja ugyanis az ellenőrzés, amelyben az OTIVA közvetlenül és közvetetten (PSZÁF-en keresztül) is részt vesz. Az intézményvédelem keretében jelentkező pénzügyi támogatás az OTIVA-n keresztül jut el a takarékszövetkezetekhez.

A takarékszövetkezeti szektor stabilitása az állam számára is alapvető érdekként jelentkezik, mert a takarékszövetkezeti csődök veszélyeztették volna az egész bankrendszer stabilitását, a takarékszövetkezeteknél államilag garantált betétállomány van, illetőleg a vidék bankszolgáltatásokkal való ellátásának egyetlen reális eszköze a takarékszövetkezeti hálózat. A takarékszövetkezeti szektor konszolidációját mindkét területen végre kellett hajtani a Takarékbank és a takarékszövetkezetek szintjén egyaránt. A takarékszövetkezeti konszolidáció szempontjaiként került meghatározásra, hogy az állami tulajdonlás a takarékszövetkezetek szövetkezeti jellegére tekintettel közvetlenül nem alkalmazható. Az állam ugyanakkor nem kívánt lemondani arról a jogáról, hogy a konszolidáció ellentételezéseként befolyást gyakoroljon a pénzügyi működésre. A konszolidációt követően a takarékszövetkezeteknek, mint önálló jogi személyeknek meg kell felelniük a Ptk. illetőleg a Hpt. előírásainak, a felügyeleti szervek és az MNB szabályainak.

A vidéki bankhálózat létrehozásának szervezeti kereteit megteremtve az integrált és konszolidált takarékszövetkezetek alkalmasság kellett tenni arra, hogy korszerű pénzügyi szolgáltatásokkal álljon a vidéki lakosság, vállalkozók, önkormányzatok rendelkezésére, a vidéki megtakarítások helyben hasznosuljanak és a vállalkozói

réteghez szervezeten jussanak el a kedvezményes hitel- és támogatási lehetőségek, amelyek a vidékfejlesztést szolgálják.

A fentiekből megállapítható, hogy a takarékszövetkezetek nem kizárólag a mezőgazdaság finanszírozását látják el és tevékenységüket piaci alapon végzik, amelytől akkor tudnak eltérni, ha a kedvezményeket továbbítják. Konceptcionális megközelítés szerint, a mezőgazdaság finanszírozása támogatáspolitikai kérdés. Természetesen nem zárható ki a mezőgazdaság finanszírozása a takarékszövetkezetek tevékenységi köréből, amely nem ágazat specifikusan körvonalazódott, hanem a helyi kisösszegű hitelügyletek bonyolítása irányába szakosodott.

3. A második fázis jellemzése

Az integráció a modernizálás eszköze. A második fázis keretein belül került sor 1998/99-ben a takarékszövetkezeti modernizációra, annak funkcionális és szervezeti megvalósítására.

A takarékszövetkezeti *integráció modernizációs céljaként* került megfogalmazásra:

- *a szövetkezeti alapon működő pénzügyi intézmény szerepének növelése a piacgazdaság keretein belül,*
- *a bankbiztonság és jövedelmezőség növelése,*
- *a vidéki gazdaság és társadalom igényeihez igazodó korszerűsítés.*

Ezek a célok funkcionális célként kerültek meghatározásra, amelyhez a szervezeti kereteket kellett hozzáigazítani.

A modernizációs célok hatékony megvalósítása érdekében *az integráció központi szerveinek (OTIVA, OTSZ) szervezeti átalakítását tűzték ki célul.* A modernizációhoz kapcsolódó szervezeti átalakításokra konkrét előírásokat a sem Hpt., sem az OTIVA alapszabálya, sem pedig az integrációs szerződés nem tartalmazott. Ezért elsőként az integrációs szerződést kellett módosítani (az OTIVA közgyűlése által)¹⁶⁰, a szervezeti átalakítás lehetőségének és kereteinek a meghatározásával, majd pedig a központi szervek alapszabályait kellett módosítani. A módosítások során az OTSZ feladatköre bővült, a társszervekkel szorosabb együttműködés keretében ellátja az

¹⁶⁰ A modernizáció során létrejött új struktúrában megvalósuló döntési mechanizmusban az integrációs szerződés módosítása az OTSZ-hez került át a PM előzetes hozzájárulásával.

integrációfejlesztéssel kapcsolatos feladatokat, a takarékszövetkezetek tevékenységét segítő szakmai tanácsadást is. Megfigyelhető a központi szervek közötti szorosabb együttműködés is (pl. amely kifejezésre jut abban, hogy az OTSZ rendes tagja egyben tagja az OTIVA-nak is, és a tagfelvételkor az OTIVA közgyűlésének kell állást foglalnia)¹⁶¹. *A modernizáció 1998/99. évre megvalósult és már az 1999. évben éreztette hatását.*

3.1. Az OTSZ modernizációs feladatai

(a) Érdekképviselő:

- a tagszervezetek jogait és kötelezettségeit érintő szervezeti, gazdasági, pénzügyi feltételek tárgyában a közgazdasági és jogi szabályozás kérdéseiben állást foglal, véleményt nyilvánít, javaslatokat tesz a szabályok megalkotására, módosítására és ezek előkészítésében részt vesz, kikérve az érintett tagszervezetek véleményét,
- Képviseli a tagszervezeteket az állami, társadalmi, érdekképviselői szervekkel, gazdálkodó szervezetekkel, pénzintézetekkel való kapcsolatban,
- részt vesz az országos érdekegyeztetés intézményrendszerében,
- ellátja a tagszövetkezetek érdekképviselői feladatát,
- ellátja a tagszervezetek és rajtuk keresztül a szövetkezeti tagok érdekvédelmét,
- elősegíti a tagszervezetek számára az általános szövetkezetpolitikai elvek érvényesülését, segíti demokratikus működésüket és társadalmi szerepük elismertetését,
- segíti a területi, szakmai szövetségek érdekképviselői feladatát és társadalmi munkáját,
- kiépíti és fejleszti kapcsolatait a nemzetközi szövetkezeti és pénzintézeti szervekkel,
- segíti és szervezi a szövetkezeti szolidaritás megnyilvánulásait,
- a takarékszövetkezetek működését elősegítő szolgáltató tevékenységet szervez,
- végzi az országos és nemzetközi tapasztalatcserék szervezését és a tapasztalatok közreadását.

(b) Ellenőrzés: az OTIVA felkérésére és megbízásából az PSZÁF-val együttműködve

- ellátja a tagszövetkezetek ellenőrzésének szakmai koordinálását,
- részt vesz a minta-szabályzatok és ügyrendek kidolgozásában,

¹⁶¹ A központi szervek együttműködését, feladat-, és hatáskörüket összefoglaló táblázat a 2. számú függelékben található.

-
- ellenőrzi a tagszövetkezeteket abból a szempontból, hogy megfelelnek-e a biztonságos és jövedelmező gazdálkodás követelményeinek, a törvényes előírásoknak és az integráció belső szabályainak,
 - javaslatot készít az OTIVA Biztonsági Testülete számára.
- (c) Oktatás
- (d) Integrációfejlesztés: e körben feladatait a Takarékbankkal együttműködve látja el, elősegítve az integráció technikai és gazdasági fejlesztését.
- (e) Takarékszövetkezeti tevékenységet segítő tanácsadás.

3.2. Az OTIVA modernizációs feladatai

A szervezeti változást követően is az integráció tagja az a takarékszövetkezet, amely cégszerűen aláírta a Integrációs Szerződést továbbá azok, amelyek ahhoz a későbbiekben csatlakoztak. Az integrációhoz történő csatlakozás az OTSZ, illetve az OTIVA egyidejű tagságát is jelenti. A Magyar Állam továbbra is tagja az OTIVA-nak.

A Magyar Állam és az OTIVA között létrejött - a konszolidációs államkötvények visszavételéhez és azonos célra történő újrafelhasználásához kapcsolódó - megállapodás, valamint az OTIVA jelenleg hatályos alapszabályában, a tagfelvétellel kapcsolatos döntés meghozataláról szóló rendelkezés (a csatlakozásra vonatkozó döntés során szavazati jog minden tagok az általa teljesített vagyoni hozzájárulás arányában illeti meg) érvényesítése kapcsán az integráció tagjává válásról az OTIVA közgyűlése dönt, amennyiben a csatlakozni kívánó szövetkezet a belépés iránti kérelmét az OTIVA Biztonsági Testületéhez, illetve az OTSZ Elnökségéhez egyidejűleg benyújtotta. Az esetleges kilépés szabályozásánál az alkotók a fenti rendelkezések figyelembe-vételével foglalmazták meg a vonatkozó szabályokat.

A tagszövetkezetek integrációjának fokozása érdekében az Integrációs Szerződéshez záradékkal csatlakozik az OTSZ, az OTIVA, a Magyar Takarékszövetkezeti Bank Rt. (Takarékbank Rt.), illetőleg a tagszövetkezetek területi szövetségei. Ez utóbbi szervezetek az OTSZ társult tagjaként is megjelennek, korlátozott jogokkal és kötelezettségekkel (pld. a közgyűlésen csak tanácskozási joggal történő részvétel, az OTSZ különböző testületeinek nem lehetnek választott tagjai, jelképes tagdíj, az OTIVA-tól támogatást nem igényelhetnek).

A Biztonsági Testületben biztosítva van a Magyar Állam minden olyan jogosítványa, amely az OTIVA jelenleg hatályos Alapszabálya szerint megilleti, így biztosított az a vétőjoga az OTIVA pénzeszközeinek felhasználásával kapcsolatos döntések és az OTIVA megszüntetésére vonatkozó javaslat tekintetében, az OTIVA és az Állam között megkötött szindikátusi szerződés tartalmának megfelelően. A biztonsági tartalék pénzeszközeinek felhasználásával kapcsolatban - a Biztonsági Testület keretén belül -, szavazással érvényesítheti vétőjogát az Állam. Az OTIVA pénzügyi alapjának kezelését a Biztonsági Testület látja el.

Az integráció belső ellenőrzésének szervezete az OTIVA keretein belül található. Az ellenőrzési kézikönyv, valamint az éves ellenőrzési tervet az OTIVA Biztonsági Testülete, az ellenőrzési szabályzatot az OTIVA közgyűlése hagyja jóvá, illetve fogadja el. Az ellenőrzési tevékenységre a Biztonsági Testület ad megbízást, az ellenőrzést végző személynek és finanszírozza a tevékenységet. A finanszírozás önköltségi elven történik.

Az éves ellenőrzési terv vagy a célvizsgálatokról szóló Biztonsági Testületi döntést követően a Testület írásban - megbízó levél formájában - megbízza az ellenőrzést végző személyt az ellenőrzés lefolytatásával.

Az ellenőrzés elvégzését követően az ellenőr elkészíti az ellenőrzési kézikönyvben meghatározott tartalommal rendelkező ellenőrzési jegyzőkönyvet, majd azt felhasználás céljából megküldi az OTIVA Biztonsági Testületének és tájékoztatás céljából az OTSZ által az OTIVA Biztonsági Testületében delegált ügyvezetőnek, aki meghatározott időnként tájékoztatja az OTSZ Elnökségét ellenőrzések tapasztalatairól.

A válságmegelőzési és -kezelési tevékenység az ellenőrzési területhez hasonló rendszerben működik.

Az OTIVA vagyonának kezelésével kapcsolatos stratégiai döntést az OTIVA közgyűlése jogosult meghozni, de az OTIVA pénzeszközeinek, illetve vagyonának kezeléséről és felhasználásáról az OTIVA Biztonsági Testülete gondoskodik.

A vagyonkezelésből adódó szerződéseket az OTIVA Biztonsági Testületének Elnöke és a Szövetség által a Biztonsági Testületbe delegált ügyvezető vagy valamelyikük a Testület erre felhatalmazott tagjával közösen írja alá.

Az integráció vagyonával a jogszabályi feltételek között úgy kell gazdálkodni, hogy a vagyon megőrzése, a feladatok ellátása biztosított legyen. Ebből kiindulva az integrációnak limitálnia kellene a kockázatviselési képességét, illetőleg a támogatást visszatérítendő formában (jegybanki alapkamathoz kötötten) kellene nyújtania.

3.3. Az állami hatóságok részvétele az integráció keretén belül

Pénzügyminisztérium

A Pénzügyminisztérium (továbbiakban: PM) az "új" szövetségben sajátos jogokkal rendelkezik, hiszen az OTIVA egyik alapító tagját, a *Magyar Köztársaságot képviseli*, a Takarékszövetkezeti Integrációs Szerződésben meghatározott jogosultságokat és az OTIVA-val létrejött szindikátusi szerződés figyelembevételével.

Az OTSZ esetében

A Takarékszövetkezeti Integrációs Szerződés módosítása vonatkozásában a PM előzetes jóváhagyása szükséges.

Állandó tagként részt vesz az OTSZ keretében tevékenykedő Tanácsadó Testület munkájában.

Az OTIVA esetében

Képviseli a Magyar Köztársaságot, mint alapító tagot az OTIVA-ban. Ennek következtében - értelemszerűen korlátozásokkal (pld.: támogatásban nem részesülhet, nem választható, stb.) - minden jog megilleti, amely az OTIVA Alapszabálya szerint a tagot megilleti.

A PM-nek vétőjoga van az OTIVA Közgyűlésének az OTIVA költségvetésének meghatározásáról és jóváhagyásáról, valamint új tag felvételéről vagy tag kizárásáról szóló döntés meghozatalánál.

A PM hivatalból tagja az OTIVA Biztonsági Testületének, ahol külön szindikátusi szerződésben rögzített feltételek szerinti vétőjoggal rendelkezik az OTIVA vagyonának felhasználására vonatkozó döntésekben. A PM vétőjoggal rendelkezik a Biztonsági Testületnek, az OTIVA megszüntetésével kapcsolatos javaslata vonatkozásában is.

PSZÁF

Az OTSZ esetében

Tagként tevékenykedik az OTSZ keretében működő Tanácsadó Testület munkájában.

Az OTSZ feladatainak ellátása során - az Alapszabályban meghatározott formában - együttműködik az PSZÁF-fel.

Az egyetértése szükséges az OTSZ által az OTIVA Biztonsági Testületébe delegált ügyvezetőjének kinevezéséhez.

Az OTIVA esetében

Tanácskozási joggal részt vesz az OTIVA Közgyűlésén.

Az OTIVA feladatainak ellátása során - az Alapszabályban meghatározott formában - együttműködik az PSZÁF-fel, ennek keretében az OTIVA rendszeresen információkat szolgáltat az PSZÁF részére.

Magyar Nemzeti Bank (MNB)

Az OTSZ esetében

Tagként tevékenykedik az OTSZ keretében működő Tanácsadó Testület munkájában.

Az OTSZ feladatainak ellátása során - az Alapszabályban meghatározott formában - együttműködik az MNB-vel.

Az OTIVA esetében

Tanácskozási joggal részt vesz az OTIVA Közgyűlésén.

Az OTIVA feladatainak ellátása során - az Alapszabályban meghatározott formában - együttműködik az MNB-vel, ennek keretében az OTIVA rendszeresen információkat szolgáltat az MNB részére.

Országos Betétbiztosítási Alap (OBA)

Az OTSZ esetében

Tagként tevékenykedik az OTSZ keretében működő Tanácsadó Testület munkájában.

Az OTSZ feladatainak ellátása során - az Alapszabályban meghatározott formában - együttműködik az OBA-val.

Az OTIVA esetében

Tanácskozási joggal részt vesz az OTIVA Közgyűlésén.

Az OTIVA feladatainak ellátása során - az Alapszabályban meghatározott formában - együttműködik az OBA-val, ennek keretében az OTIVA rendszeresen információkat szolgáltat az OBA részére.

Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium (FVM) és az FVM PHARE Segélyprogram képviselője (a PHARE által nyújtott technikai segélyprogram időtartama alatt)

Az OTSZ esetében

Tagként tevékenykedik az OTSZ keretében működő Tanácsadó Testület munkájában. Tanácskozási joggal részt vesz az OTSZ Közgyűlésén.

3.4. A Takarékszövetkezeti Integráció központi szervezetének finanszírozása

Az "új" központi szervezet finanszírozási alapelveinek meghatározása során az alkotók arra törekedtek, hogy a takarékszövetkezeti összes befizetés lehetőleg ne haladja meg a jelenlegi szintet, de *maradéktalanul biztosítsa az integrálódott takarékszövetkezetek azonnali és folyamatos fizetőképességének fenntartását.*

A finanszírozás *két pillérre támaszkodik* amikor rögzíti, hogy minden takarékszövetkezet a mérlegfőösszegének arányában teljesít *egy fix összegű befizetést*, illetve a *kockázatosnak minősített takarékszövetkezetek pedig további befizetést teljesítenek* az OTIVA Biztonsági Testülete javaslata alapján, a közgyűlés által - a háromnegyed éves előzetes mérlegadatok figyelembevételével - meghatározott arányszámok szerint. Az arányszámok meghatározása az OTIVA által kidolgozott és alkalmazott minősítő rendszernek megfelelően történik.

3.5. Takarékbank szervezeti és funkcionális újragondolása

A Takarékbanknak az integrációban betöltött szerepe alapján *szervezeti változásokat és tevékenységi körhöz kapcsolódó módosításokat kellett végrehajtani*, az ésszerű gazdálkodás, költségcsökkentés és a jövedelmezőség fokozása érdekében.

Ezek a lényegi változások elsőként arra készítették a Takarékbankot, hogy *olyan szervezeti egységet hozzon létre, amelyik az integrált takarékszövetkezetekkel közvetlen kapcsolatot tartott fenn. Ugyanakkor célul tűzték ki a bankfiókok számának csökkentését, ezáltal erősítve a takarékszövetkezetekkel való kooperációt.*

A takarékszövetkezetek magasabb szintű kiszolgálása érdekében termékkörét bővítette a bankkártya üzletág tekintetében, a devizasolgáltatások körében és jelentős szerepet vállalt az új betét- és hitelkonstrukciók kidolgozásában.

3.6.. Az integrációba bevont vállalkozások szerepe

A Hpt. lehetővé teszi a hitelintézetek számára, hogy járulékos vállalkozásokat alapítsanak illetőleg működtessenek, amelyek üzletszerű tevékenységüket elősegíti.

TAKINFO Kft.

A Takinfo Kft-t *1994-ben a Magyar Takarékszövetkezeti Bank Rt. és az Országos Takarékszövetkezeti Intézményvédelmi Alap hozta létre.* Az informatikai leányvállalat *alapításának célja* az volt, hogy ügyfelei - elsősorban a Magyar Takarékszövetkezeti Bank Rt., a mintegy másfélezer kirendeltséggel rendelkező takarékszövetkezetek és a bankcsoport tagjai számára - *korszerű informatikai háttérrel biztosítson, és kezdeményező szerepet töltsön be a mindenkori banki, üzletági igényeknek megfelelő informatikai fejlesztések bevezetésében.*

A Takinfo Kft. nagy hangsúlyt helyez az informatikai fejlesztésekre, a kifejlesztett rendszerek üzembe állítására, üzemi támogatási tevékenységre, valamint rendszerbevezetésre, hardver, szoftver termékek és ezekhez kapcsolódó szolgáltatások értékesítésére. A Takinfo Kft. magasan képzett munkatársai nagy gyakorlattal rendelkeznek az integrált banki rendszerek megvalósításában és üzemeltetésében. Az általuk kifejlesztett, központilag üzemeltetett rendszerek több száz pénzforgalmi helyen működnek.

A Takinfo Kft. korábbi tevékenysége az integráción belüli kommunikációs rendszer létrehozását célozta meg. Az X25-ös hálózat kiépítésével lehetővé vált, hogy mára az integrált takarékszövetkezetek 99%-a elektronikus úton közvetítse az információkat, és

ez lehetővé teszi, hogy részt vegyenek az országos GIRO rendszerben is. A cég teljes körűen átvállalta a Bank számítástechnikai feladatait és részt vállalt jó néhány fejlesztésben, amelyek közül az integrált számítástechnikai rendszer bevezetése bírt a legnagyobb jelentőséggel. Emellett megteremtették a technikai feltételeit néhány új, perspektivikus üzletág elindításának is. A szolgáltatások bővülését eredményezi a corporate banking bevezetése, illetve a csoportos átutalásokat és beszédéseket bonyolító UGIRO rendszer üzembe helyezése is. A fejlesztésekhez kapcsolódóan megnövekedett a jelentősége a Takinfo kereskedelmi tevékenységének is. Rajtuk keresztül bonyolítja le a szükséges hardverek és szoftverek beszerzésének nagy részét mind a Bank, mind pedig a takarékszövetkezetek túlnyomó része. A takarékszövetkezetek megnövekedett értékesítési és karbantartási igényeinek kielégítését szolgálja a cég regionális hálózatának kialakítása, amelynek első lépéseit ebben az évben tették meg, a munka nagy részét viszont a jövőben kell megvalósítani.

A Takinfo Kft. az 1998-as év legnagyobb feladatának az új takarékszövetkezeti kisbanki projekt megvalósítását tekinti, amelynek keretében ebben az évben 15-20 takarékszövetkezetnél vezetik be a BOSS rendszert. Az év első felében fog lezárulni a Takarékbank Rt. rendszerfejlesztési projektjének utolsó fázisa, amely során a nemzetközi fizetések, betéti okiratok, takarékbetétkönyvek, váltó, faktoring ügyletek és a treasury tevékenységének funkciói kerülnek a BOSS rendszerbe. 1998-ban került bevezetésre az Integráció első nemzetközi kártyaterméke, amely a késedelmes bevezetés ellenére jelentősen hozzájárulhat a szektor piaci pozíciójának megerősítéséhez.

Szintén ezt szolgálja a későbbiekben a corporate banking szolgáltatás kiterjesztése a takarékszövetkezetek irányába. A korábbi infrastrukturális fejlesztések lehetővé teszik majd az Internet/Intranet szolgáltatás technológia alkalmazását, amely a konszolidációs kör és a takarékszövetkezetek egymás közötti információáramlását nagy mértékben modernizálná.

A cég a kereskedelem terén megindult dinamikus fejlődésért a továbbiakban is szeretne mindent megtenni. Célja, hogy az Integráció piacán a bankkártya leolvasó eszközök mellett egyéb szoftver és hardver termékek meghatározó jelentőségű szállítójává váljon. Ennek megvalósítását szolgálja az épülőben levő regionális hálózat további bővítése is.

Takarék Bróker Rt.

A Takarékszövetkezet Rt. 1998-ban még a korábban megszokottnál is gyorsabban növelte piaci aktivitását. A céltudatos létszámfejlesztés eredményeképpen felvett vezető piaci értékpapírkereskedők közreműködésével a társaság a magyar piac legnagyobb állampapírforgalmazójává vált.

Az egymilliárd forint jegyzett tőkéjű Takarékszövetkezetben a Takarékbank 86%-os, míg a takarékszövetkezetek mintegy 14%-os tulajdonosi részesedéssel rendelkeznek. Az Euromoney című folyóirat 1999-ben is kitüntette a legjobbnak ítélt bankokat és brókercégeket (Euromoney award for excellence 1999.), amelyek között szerepelt ezúttal a Takarékszövetkezet Rt. is (Highly commended domestic securities firm in Hungary).

3.7. Az integráció második fázisának értékelése

A modernizáció funkcionális céljaihoz rendelt szervezeti változások részben közvetlenül, részben közvetve fejtenek ki hatást. A központi szervek szorosabb együttműködése, az OTSZ érdekvédelmi feladatainak kibővítése, az OTIVA ellenőrzési rendszerének erősítése és az állami szerveknek az intenzívebb részvétele ezen intézmények munkájában mindenképpen megteremti a biztonságos működés feltételeit és lehetőségét.

A biztonságos működés keretei között képzelhető el csak el a piaci pozíciók erősítése és a hatékonyság fokozása. Ez azonban a jövedelmezőség kérdésével szorosan összefüggő kérdés, amelyhez szükséges technikai feltételeket az integráció II. fázisa, a modernizáció teremtette meg (egységes működési szabályzatok, tájékoztatás, együttműködés, az integráción belül közös szervek működtetése stb.). A modernizációs célok funkcionális megvalósítása azonban az erős piaci verseny és közgazdasági összefüggések által meghatározottak, amelyekre jelen értekezés keretei között nem kívánok kitérni.

Jogi szempontból azonban leszögezhető, hogy az azonos versenyfeltételek a pénzpiac szereplői –bankok és a szövetkezeti hitelintézetek- között, a pénzügyi szolgáltatások végzésének lehetőségeire tekintettel. Itt visszatárlnék az univerzális bankrendszer verziójára, illetőleg arra, hogy indokolatlan a pénzügyi szolgáltatások végzésének szűkítése a szövetkezeti hitelintézetek tekintetében. A modernizációs célok

megvalósítása tehát jogalkotói akarat függvénye is. A prudenciális szabályok erősítésével komoly lehetőséget látok tehát arra, hogy teljes körű pénzügyi szolgáltatást végezzenek az integrált takarékszövetkezetek.

4. A harmadik fázis jellemzése

4.1. Változások a jogi szabályozás terén

Az integráció-fejlesztés belső lehetőségei a külső jogi környezet által is meghatározottak. Tekintettel arra, hogy az integráció törvényi szabályozására a Hpt. utal, de a jogi szabályozás még nem történt meg, a várható szabályozás központi kérdéseit az alábbiakban foglalom össze. A kérdések egy része ezen jogi szabályozáshoz, míg másik része a már meglevő jogi szabályozás esetleges módosítására vonatkoznak. Egyúttal az értekezés további részében a kérdésekre adott válaszaimat is megfogalmazom, de lege ferenda :

- a szövetkezeti hitelintézetek közül a takarékszövetkezetek döntő többsége részese az integrációnak, viszont vannak olyanok is (takaré-, és hitelszövetkezetek) akik nem írták alá az integrációs szerződést illetőleg később sem csatlakoztak hozzá. Ezért felmerül a kérdés elsőként, hogy *a takarékszövetkezetekről és a hitelszövetkezetekről külön-külön vagy szövetkezeti hitelintézetekről szóló jogi szabályozásról illetőleg a szövetkezeti hitelintézetekről vagy a szövetkezeti hitelintézetek integrációjáról rendelkezzen a jogszabály.*

A jogszabályok módosításából illetőleg azok sokszor egymásnak ellentmondó, hosszás jogértelmezést igénylő rendelkezései helyett célszerűnek látszik egy önálló jogi szabályozás kialakítása a szövetkezeti hitelintézetek integrációjáról. A szakmai körök véleményét megismerve a megoldás is ez irányba körvonalazódik.¹⁶²

A takarékszövetkezeti integráció mind szervezeti, mind funkcionális megközelítésben működő jogintézmény, amelynek létét az önszabályozás biztosítja. A külön törvényi előírások hiányában az integrációs szerződésben, valamint az

alapszabályokban rögzítettek szerint működő magánjogi jogintézményről beszélhetünk, amelynek már létező “specialitásait” kell jogszabályi szintre emelni. A szövetkezeti hitelintézeti szféra tehát igényli a specialitások figyelembe vételével megvalósuló, a kialakult gazdasági körülményekhez igazodó jogalkotást.¹⁶³ A jogalkotásnak tehát az önszabályozás adta mozgástérre feltétlenül figyelemmel kell lennie, azt csak a prudens működési feltételek tekintetében célszerű korlátozni.

- a jogi szabályozásnak továbbá választ kell adnia arra, hogy az integrációnak, mint közösségnek a meghatározására
- szervezeti kérdések tekintetében meg kell határozni az integráció központi intézményének a szervezeti formáját
- kérdés továbbá, hogy a jogi szabályozásban egy, vagy több integrációs szervezet működésének lehetőségét teremti meg
- funkcionális oldal tekintetében pedig kérdésként merülhet fel az univerzalitás kérdése az integrált takarékszövetkezetek tekintetében
- illetőleg az állami preferenciák körének bővítése az integrált takarékszövetkezeti szektor tekintetében

4.2. Az integráció fejlettségi szintjének megfelelő szervezeti változások várható tendenciái

*A Hpt. rendelkezése értelmében a szövetkezeti hitelintézet köteles csatlakozni olyan integrációs szervezethez, amelynek központi szerve biztosítja a csatlakozott intézmények ellenőrzését, illetőleg azonnali és folyamatos fizetőképességének fenntartását.*¹⁶⁴ Ennek szabályait külön törvényben kell meghatározni. Ez a törvény azonban még nem készült el, annak előkészítése folyamatban van.

¹⁶² Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek modernizációja. Szövetkezés 1994/1-2. 7.o. illetőleg Juhász János: Hitelszövetkezetek-elvek és gyakorlat. Szövetkezés 1991/2 27.o.

¹⁶³ A szövetkezeti szektort érintő jogalkotás az esetek többségében nem így formálódott, hanem ellenkező tendencia volt megfigyelhető, amikor az elképzelt makrogazdasági szint igényeihez igazították a szövetkezeteket érintő jogi normákat, elvetve az ágazat működő struktúrájából eredő mechanizmusokat. Ez azzal az ismert ténnyel járt, hogy a kialakított jogi szabályanyagot kellett, megtörve a szövetkezeti dinamikus és jó értelemben vett öntörvényű (működési alapelveknek megfelelő) fejlődési tendenciáit, a gazdasági, szövetkezeti célszerűség mellőzésével megtölteni tartalommal, amely a szövetkezeti önkorlátozáson keresztül valósult meg.

¹⁶⁴ Hpt. 216.§. (1) bekezdés

Az integrációnak, mint szervezetnek, mint közösségnek az elismertetése kérdésében a Hpt. jelenlegi rendelkezéseiből célszerű kiindulni. A Hpt. alapján a *bankcsoport* az un. bankholding vállalat és az általa ellenőrzött pénzügyi intézmények, befektetési vállalkozások, biztosító részvénytársaságok és járulékos vállalkozások összessége. A bankholding vállalat olyan hitelintézet, amely egy vagy több hitelintézetet, biztosító részvénytársaságot, befektetési vállalkozást, továbbá más pénzügyi, illetőleg járulékos vállalkozást ellenőriz. A Hpt. bankcsoportra vonatkozó lényeges szabálya, hogy a csoport összevont alapú felügyeletével foglalkozik, ugyanakkor mind a bankcsoport tagoknak, mind a bankholding vállalatnak külön-külön és együttesen is meg kell felelni a prudens működésre vonatkozó előírásoknak. Megjegyzem ugyanakkor, hogy az EU szabályozása¹⁶⁵ a csoportszintű megfelelést tekinti követendőnek. A Hpt. a csoportszintű szabályozás alanyának a bankcsoportot ismeri el, a hitelintézetek körében.

A szövetkezeti hitelintézetek bankcsoportként történő elismerésének legfontosabb feltétele a tagszövetkezetek fokozott mértékű kockázatvállalása, amely megvalósítható egyetemleges felelősségvállalással illetőleg az integráció központi szervének korlátlan felelősségével.

A közösség bankcsoport-szintű meghatározását rövid távon nem tartom megvalósíthatónak illetőleg csak a Hpt bankcsoportra vonatkozó jelenlegi szabályainak módosításával tartom elfogadhatónak.

Először is a felelősségi kérdések tekintetében, az egyetemleges felelősség kimondását az integráció tagszervezetei vonatkozásában kockázatosnak tartom. A takarékszövetkezetek tőkehelyzete jelenleg nem teszi lehetővé és kivitelezhetővé.

Másodsorban annak kimondása, hogy az integráció, mint *bankcsoport központi szerve hitelintézet lehet, nagyon szigorú előírás az integráció tekintetében.* A központi szerv meghatározásakor figyelemmel kell lenni mindazokra a széles jogosítványokra, amelyek a prudens működés érdekében megilletik a központi szervet. Ezek a jogosítványok a felügyeleti, irányítási, döntési pozíciókhoz kapcsolódnak. A központi szerv meghatározásakor ezen tényezőkre is tekintettel nem tartom elfogadhatónak a hitelintézetet. Ezért célszerűnek tartom a bankcsoport Hpt. definíciójának módosítását illetőleg más meghatározást az integrációra, mint közösségre, kiterjesztve a csoportszintű szabályozás és megfelelés körét ezen közösségre is.

¹⁶⁵ 77/780 (EGK) számú első banki irányelv, valamint a 89/646 (EGK) számú második irányelv

A Hpt. nem szabályozza azt a szervezeti formát, amelyben az integráció működhet. Ennek rendezése elkerülhetetlen, mert a szabályozatlanság számos felelősségi és vagyoni probléma forrása lehet. Az integráció központi szervének átgondolásakor felmerült (a már meglevő, az integráció keretén belül működő szerveken kívül) az egyesület illetőleg az egyesülés formája is.¹⁶⁶

A társadalmi szervezatként működő egyesület, valamint a sajátos társasági formában működő egyesülés elsődlegesen érdekvédelmi, kooperációs célra jöhet létre és mindkettő alapvetően non-profit jelleggel működhet. A két forma között a legalapvetőbb különbség, hogy az egyesület elsődlegesen gazdasági, vállalkozási célra nem alapítható, lényegét tekintve kulturális, közösségi, érdekvédelmi célból hozták létre. A Legfelsőbb Bíróság egyik döntésében¹⁶⁷, hogy a társadalmi szervezet létrehozásakor különösen ügyelni kell a rendeltetésre, az elsődleges cél nem lehet gazdasági tevékenység végzése. A központi szerv feladatait tekintve azonban a gazdasági rendeltetéstől nem lehet eltekinteni.

A gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV törvény 272.§. (1) bekezdése az egyesülést jogi személyiséggel rendelkező kooperációs társaságnak tekinti, amelyet a tagok a gazdálkodásuk eredményességének előmozdítására és gazdasági tevékenységük összehangolására, valamint szakmai érdekeik képviselésére alapítanak. A hivatkozott jogszabály a kapcsolódó vállalkozások körében sorolja az egyesülést, amely összehangolási feladatok teljesítését segítő kiegészítő szolgáltatást végez.

A jogi norma megalkotásánál illetőleg a törvény indokolásánál és a jogharmonizációnál figyelembe vett 2137/85 (EGK) rendelet az Európai Gazdasági Érdekvédelmi Egyesülés létrehozásáról, az egyesülés jogi jellegének alapvető tartalmi ismérveit emeli ki. A téma szempontjából ki kell térni különösen a 3.cikkelyére:

“ Az Egyesülés azt a célt szolgálja, hogy megkönnyítse vagy fejlessze tagjai gazdasági tevékenységét, valamint, hogy javítsa vagy fokozza a tevékenység eredményességét, nem célja az , hogy saját maga számára nyereséget érjen el. Működésének

¹⁶⁶Szőke András-Lipták József Attila: A takarékszövetkezeti integráció gazdasági pozíciója a hazai bankrendszerben. Szövetkezés 1999/2. 66-67.o.

¹⁶⁷BH 1997/311.

összefüggésben kell állnia tagjai gazdasági tevékenységével és csakis annak kiegészítő tevékenységét alkothatja.”

A fenti idézetből illetőleg a rendelet egyéb megállapításaiból két lényeges momentum emelhető ki:

- az egyesülés semmilyen formában nem gyakorolhat irányítást, ellenőrzést tagjai vagy más vállalkozások saját tevékenysége felett, amely különösen gazdasági és pénzügyi téren jelentős
- az egyesülés céljával összhangban a rendelet garanciális szabályokat tartalmaz arra nézve, hogy az egyesülés ne lehessen burkolt módon sem a tagvállalatok tulajdonosa és ne szolgálhasson lehetőségként kartellek szerveződésére

A két negatív feltétel leve kizárja (figyelemmel arra, hogy a válságmegelőző és –kezelő technika gyakorlata éppen ezeket feltételezi), hogy az egyesülés jogintézménye egyáltalán szóba jöhessen az integráció központi intézményének meghatározásakor illetőleg kialakításakor.

Az új integrációs modell kiinduló pontja tehát annak meghatározása, hogy az integráció központi intézményének a jövőben mely intézményt fogadják el. Alternatívaként felmerülhet a Takarékbank illetőleg az OTIVA szerepvállalása. A takarékszövetkezeti tulajdonlást tekintve egyik szervezetben sem egyeduralkodók, míg az OTIVA-ban az állammal, addig a Takarékbankban meghatározóan a DG Bankkal kell osztozniuk.

A lehetőségek közül annak eldöntése szükséges előjáróban, hogy a takarékszövetkezetek működésében az önállóságot mennyire tekintik meghatározó elemnek. *A Takarékbank központi intézményként való elfogadása a takarékszövetkezetek működési önállóságának feladását, szoros üzleti együttműködésen alapuló, a prudenciális szabályoknak történő egyedi és csoportos megfelelést biztosító integráció kialakítását vetíti előre. Ebben az esetben a takarékszövetkezetek és a Takarékbank együttműködése, mint bankcsoport képzelhető el. A Takarékbank, mint bankholding vállalat és az általa ellenőrzött takarékszövetkezetek együtteseként lépnének fel a pénzügyi szférában.*

A prudens működésekre vonatkozó törvényi előírás értelmében a bankholding vállalat köteles úgy irányítani és összehangolni az ellenőrzése alatt álló intézmények

tevékenységét, hogy mind a bankcsoporttagok, mind a bankholding vállalat számára külön-külön és együttesen is biztosított legyen a prudens működés. A bankholding vállalat felelős a takarékszövetkezetek tőkemegfeleléséért, valamint a prudens tevékenység végzésére vonatkozó előírások csoportszintű betartásáért.¹⁶⁸

Ezek a törvényi előírások természetesen két lényeges kérdéskört ölelnek fel. Egyik az irányítás, másik a felelősség kérdése. Az irányítási feladatoknak a Takarékbank igazgatóságának hatáskörébe telepítése ellentétes az integrációs szerződésben megfogalmazott integrációs és szövetkezeti alapelvekkel, hiszen az integrációban résztvevő takarékszövetkezetek szabályozási körébe utal döntésekről van szó, belső szabályzatai lehetnek a meghatározók csak ebben a kérdésben. Az integrációs bank kereskedelmi banki tevékenység végzésére jogosult, de a tag szövetkezetek által végezhető tevékenységeket és az ehhez kapcsolódó követelményrendszert a Takarékbank határozná meg. A takarékszövetkezetek intézményvédelme a Takarékbank keretén belül valósulna meg, de ehhez nem körvonalazódtak a takarékszövetkezetek felelősségének a kérdése, amely várhatóan az egyetemleges felelősség irányába mozdul el.

A Takarékbank központi szerepének elfogadása esetén az OTIVA tevékenysége okafogyottá válna, vagyona felosztásra kerülne a takarékszövetkezetek között az integrációs bankban történő tulajdonszerzés érdekében.

Az OTIVA központi intézményként történő meghatározása során, tekintettel az integrációs szerződésben megfogalmazott együttműködési és szervezeti keretek elveire, az integrációban részt vevő szervezetek gazdálkodási önállóságuk és felelősségük megtartása mellett tevékenységüket az integráció követelményeinek megfelelően összehangolják. Ennek keretében üzleti tevékenységüket egyeztetett módon folytatják, egységes információs rendszert és közös biztonsági rendszert működtetnek. Tőkemegfelelés és likviditásmenedzselés kapcsán önállóan illetve a csúcsbankkal közösen megtennék a jövőben is a szükséges lépéseket. Az integrációban részt vevő takarékszövetkezetek kötelezettséget vállalnak egységes ellenőrzési és válságkezelési apparátus kiépítésére.

¹⁶⁸ Hpt 90.§. (2) és (3) bekezdés

Az OTIVA célja a rendelkezésre álló forrásokkal, az általa végzett ellenőrzéssel növelje az integrált takarékszövetkezetek működésének biztonságát. Válsághelyzet kialakulását megelőző intézkedéseket tesz, reorganizációt hajt végre és pénzügyi segítséget nyújt, amely tevékenységének alapja az ellenőrzés. Megjelenik a kockázatközösség sajátos intézménye, amely a Takarékbankra nem terjed ki.

Az OTIVA a takarékszövetkezetek felé kezdeményezheti a testületi szervek összehívását a jogszabály és a szerződés rendelkezéseinek betartása érdekében, de utasítási, irányítási jog nem illeti meg, a válságkezelés megoldására javaslatokat dolgoz ki. A döntési szint a takarékszövetkezetekhez telepített.

Az OTIVA tevékenysége és szervezete megfelel az integráció központi szervével támasztott követelményeknek. Az integráció jelenlegi helyzetének értékelése során nem szabad megfeledkezni arról a "történeti tényről", hogy a már létezik a takarékszövetkezeti integráció kapcsán egy integrációs szerződés és szervezet és az működik. A jövőbeni integrációs modell kiválasztásakor figyelemmel kell lenni erre és nem szabad olyan helyzetet teremteni, amely ezeket az értékeket sérti. Ezért *megalapozott az az álláspont, amely a jelenlegi struktúra továbbfejlesztésére törekszik.* Az integrációs kényszerrel elfogadva az egyedi megfelelés elvét kell előtérbe állítani az OTIVA központi szerepének hangsúlyozásával és azzal, hogy az integráció alapvető céljának a prudenciális működés kereteinek erősítését kell tekinteni, de azon túlterjeszkedni nem szabad a takarékszövetkezeti önállóság fenntartása érdekében.

Az integrációs bank intézményének bevezetése, takarékszövetkezetek jogi önállóságának megszűnése illetőleg szűkítése, az egymásért és a teljes körű kereskedelmi banki funkciót ellátó integrációs bank kötelezettségeiért vállalt korlátlan felelősség bevezetése nem időszerű a takarékszövetkezetek életében. Létjogosultsága csak akkor lehet, ha a rendszert decentralizált modellként kezelik és a várható jogi szabályozás során speciális integrációs csoport meghatározására kerül sor a jelenlegi struktúrában meghatározott takarékszövetkezeti érdekekre tekintettel.

A Hpt. rendelkezései, nem határozzák meg, hogy egy vagy több integrációs szervezet működhet- e. A tagszövetkezetek a gyakorlatban különböző integrációs rendszert alakítottak ki. Vannak olyan takarékszövetkezetek amelyek az OTIVA-alapúhoz

csatlakoztak, vannak amelyek az IVA-hoz (TÉSZ-csoport) illetőleg a hitelszövetkezetek (8db) amelyek az Első Hazai Önkéntes Betétbiztosítási és Intézményvédelmi Alaphoz (HBA).

A várható jogi szabályozásnak ki kell tehát térnie arra, hogy egy vagy több integrációs szervezetet kíván-e a szövetkezeti hitelintézeti palettán. A napvilágot látott törvénytervezetek tükrében direkt módon nem szűkítik a lehetőségeket, indirekt módon azonban olyan feltételeket teremtenek a jogi előírások, amelyekből az OTIVA-alapú integrációs modell létjogosultságát ismerik el és preferálják. (Pl. az integrációban résztvevő tagszövetkezetek minimális létszámának meghatározása 20 tagban. Ez eleve kizárja a TÉSZ-csoport tagjait (14 tag) illetőleg a hitelszövetkezeteket (8 tag) a külön-külön működtetett integrációs lehetőségből. Jelenlegi formájában egyedül az OTIVA-alapú integrációs rendszer válhat életképpé (feltéve ha a TÉSZ-csoport takarékszövetkezetei és a hitelszövetkezetek nem hoznak létre közös szervezetet) A szövetkezeti hitelintézetek integrációs rendszere várhatóan az OTIVA-alapú konstrukcióra alapozva fog kiépülni. Álláspontom szerint nem kellene szűkíteni a kört, a minimális tagszervezetek meghatározásakor a jogszabály biztosíthatná az alternativitást.

V. A szövetkezeti bankrendszerek nemzetközi vonásai

1.A szövetkezeti hitelintézetekkel kapcsolatos nemzetközi elvárások

1.1. Európai Közösség bankirányelvei

A pénzügyi szabályozás terén Magyarország jogalkotása és a pénzpiac működése követi a nemzetközi előírásokat és vállalt kötelezettségeinket, amelynek jelentősége vitathatatlan csatlakozásunk szempontjából, illetőleg a kedvező elbírálás várható esetében.

A pénzügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos EU követelményeket az EGK-t létrehozó Római Szerződés és az EGK irányelvei fogalmazzák meg. A Magyarországgal szemben támasztott követelményeknek való megfelelést az EU normák tükrében az Európai Megállapodás (EM), a Fehér Könyv és Együttműködési és Fejlesztési Szervezethez (OECD)¹⁶⁹ való csatlakozási megállapodás¹⁷⁰ tartalmazza.

Az EGK alapításának célja az egységes piac megteremtése volt. A pénzügyi szolgáltatások egységes piacának alapelvehez a csatlakozó országoknak legkésőbb a csatlakozásuk idejére meg kell felelniük. Ennek teendőit fogalmazzák meg a dokumentumok a felkészülési időre.

AZ EM 1994. február 1-jén lépett hatályba¹⁷¹, amely *tízéves átmeneti* időszakot fogalmazott meg, *két ötéves időszakra bontva*¹⁷². *"A közösségi vállalatok és állampolgárok*

¹⁶⁹ Ennek keretében különös jelentőséggel bír az OECD két, ún. liberalizációs kódexe, a Láthatatlan Műveletek Liberalizációs Kódexe és a Tőke mozgások Liberalizációs Kódexe.

¹⁷⁰ A csatlakozással egyidejűleg Magyarország megerősítette az OECD tagországok által elfogadott Nemzetközi Befektetésekről és a Multinacionális Vállalatokról szóló Nyilatkozathoz (Deklaráció) való csatlakozást, és annak II. pontjában rögzített nemzeti elvárás elvének teljesítését.

¹⁷¹ A Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai közötti társulás létesítéséről Brüsszelben írták alá 1991. december 16-án az Európai Megállapodást. Ennek kihirdetéséről az 1994. évi I. törvény rendelkezik. MK. 1994. I. szám

¹⁷² "Bár a letelepedés szabadságának követelménye tekintetében a Megállapodás kivételként kezeli a pénzügyi szolgáltatásokat és nem sorolja az első ötéves időszak feladatai közé, a Fehér Könyvben felsorolt, az egységes belső piac megteremtésére irányuló alapvető irányelvek a letelepedés és szolgáltatásnyújtás liberalizálása szellemében íródtak. Ezért, ha nem is érvényes ránk kötelező erővel, a közeledés fokának elbírálása során a Közösség ezt a szempontot minden bizonnyal fontos mércének

letelepedésével" kapcsolatos legalapvetőbb szabályokat az Em 44. Cikke tartalmazza. A 44. Cikk (1) bek. i) pontja értelmében Magyarország vállalta, hogy legkésőbb a 10 éves átmeneti időszak első 5 éves szakaszának végéig a közösségi vállalatok és állampolgárok letelepedéséhez olyan elbánást nyújt, amely nem kedvezőtlenebb a saját vállalatai és állampolgárai számára biztosítottnál (nemzetközi elbánás elve). E főszabály alól az EM két vonatkozásban enged kivételt Magyarország számára. A kivételi körök egyike az ún. "tízéves", míg a másik az ún. "örökös" kivétel-lista. A "tízéves kivétel-lista" elemeiként szereplő tevékenységi szektorok tekintetében legfeljebb 10 éves átmeneti időszak végén kell biztosítanunk a "nemzeti elbánást", míg az ún. "örökös kivétel-listában" szereplő területek és ügyek vonatkozásában csak akkor, ha Magyarország is a Közösség tagja lesz. A *"tízéves kivétel-lista"* körében (EM XII.a. és a XII.b. melléklet) tartoznak:

- pénzügyi szolgáltatások,
- privatizációs folyamatban állami tulajdonban álló vagyon megszerzése, használata, bérlete,
- az ingatlanok, természeti erőforrások terén adásvételi és ügynöki tevékenység."¹⁷³

A Fehér Könyv az alábbi irányelveket ajánlja megvalósítani a tagállamokra vonatkozó szabályozás szintjén, a csatlakozó országok számára.

1.1.1. Az első szakasz irányelvei

a) A hitelintézetekről szóló első irányelv:

A Tanács 1977. december 12-i 77/780 (EGK) számú *első bankirányelve* a hitelintézetek üzleti tevékenységének megkezdésére és gyakorlására vonatkozó törvények, rendeletek és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról, amely a letelepedés jogának és a szolgáltatásnyújtás szabadságának alapelvét rögzítette: "... az átmeneti idő letelte után tilos a letelepedés és a szolgáltatás területén minden diszkriminatív bánásmód, mely az állampolgárságon vagy azon a tényen alapul, hogy valamely vállalat nincs abban a tagállamban letelepedve, ahol a szolgáltatás történik!!"

tekinti." Várhegyi Éva: Az Európai Közösség bankirányelvei és a magyar szabályozás. Európa Fórum 1996/3. 4.o.

A hitelintézet¹⁷⁴ liberalizáció keretében a cél a pénzügyi tevékenység megkönnyítése és a tagállamok jogában előforduló és fenntarthatatlan eltérések felszámolása. Ezt a célt csak fokozatosan egymásra épülő irányelvekkel lehet megvalósítani. A koordinálásnak alapvető szempontja a megtakarítások védelme és a tagállamok objektív eltéréseinek szem előtt tartásával a versenysemlegesség biztosítása. Ennek érdekében hasonló pénzügyi követelmények felállítását sürgeti az irányelv, olyan strukturális mutatók rögzítésével, amelyek az egyes hitelintézeti csoportok egységes módszerek szerinti felügyeletét lehetővé teszik (alkalmazott mutatószám-rendszer közelítése - hitelintézetek beszámolóinak tagolásának egységesítése).

Az irányelv utal az egységes engedélyezési rendszer kialakítására, amelynek keretében a felügyeleti hatóságok széles mérlegelési jogát csökkenteni kell. "A koordinálás végső célja egy olyan rendszer létrehozása marad, amelyben azok a hitelintézetek, melyek társasági székhelye valamely tagállamban található, mentesülnek minden engedélyezési eljárástól, ha más tagállamokban fiókot kívánnak létrehozni."

b) A saját tőkéjéről szóló irányelv:

A Tanács 1989. április 17-i 89/299 (EGK) számú irányelve a hitelintézetek saját tőkéjéről. A hitelintézetek közötti versenyben a saját tőkére vonatkozó előírásoknak egységesnek kell lenniük, a Közösség bankrendszerének erősítése céljából. A saját tőkére vonatkozó mutatókból megállapítható a hitelintézet fizetőképessége és biztosítható a biztonságos működés.

A Nemzetközi Fizetések Bankja (BIS) ajánlásaival egyetértésben határozták meg a saját tőke elemeit: alapvető tőkeelemek, járulékos tőkeelemek. Előírja az irányelv a járulékos és alapvető tőkeelemek közötti arányokat, amelynek keretében meghatározták, hogy a járulékok tőke összege nem haladhatja meg az eredeti saját tőkét, sőt ezen túlmenően a járulékos tőke bizonyos tételei (alárendelt kölcsöntőke)

¹⁷³Dr.Kecskés László-Dr.Szécsényi László: A termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény 6. §-a a nemzetközi jog és az EK-jog fényében. Magyar Jog 1997/12. 721.o. Lásd bővebben: Kecskés László: EK-jog és jogharmonizáció. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1999.

¹⁷⁴"hitelintézet: olyan vállalkozás, amelynek üzleti tevékenysége abból áll, hogy a közönségtől betéteket vagy más visszafizetendő pénzeszközöket fogad el, és saját számlájára hiteleket nyújt"

nem haladhatják meg az eredeti saját tőke felét. Ehhez szükséges a számviteli előírások figyelembe vétele és a nemzeti jogba való beillesztésük.¹⁷⁵

c) A fizetőképességi arányszámról szóló irányelv:

A Tanács 1989. december 18-i 89/647 (EGK) számú irányelve a hitelintézetek fizetőképességi mutatójáról. A Második Bankirányelv (89/646/EGK) elválaszthatatlan részeként került megfogalmazásra. A fizetőképességre vonatkozó normák bevezetéséhez kapcsolódóan a hitelintézetek tőkepozícióját, tőke megfelelési arányszámát, fizetőképességi mutatóját 8%-os minimális értékben határozták meg.

10. cikkely (1) bek.: "A hitelintézetek 1993. január 1-jétől kezdődően kötelesek folyamatosan legalább 8%-on tartani a 3. cikkelyben meghatározott mutatót."

10. cikkely (3) bek.: "Amennyiben a mutató 8% alá esik, az illetékes hatóságok gondoskodnak arról, hogy a szóban forgó intézmény megtegye a szükséges intézkedéseket, és a lehető legrövidebb időn belül állítsa vissza az előírt minimális mutatót¹⁷⁶."

d) A betétbiztosításról szóló irányelv:

A 94/19 (EGK) számú irányelv, amely a hitelintézetek betétbiztosítási feltételeit hivatott összehangolni, és ennek keretében garanciarendszer létrehozását írja elő.

e) A pénzmossásról szóló irányelv:

A 91/308 (EGK) számú irányelv a pénzügyi rendszer pénzmossási célokra való felhasználásának megelőzéséről rendelkezik. "E szerint 15 ezer ECU-t meghaladó ügyleteknél az ügyfél azonosítására alkalmas okmányt kell kiállítani, amelyet öt évig meg kell őrizni, továbbá minden gyanús ügyet ki kell vizsgálni és jelenteni kell a hatóságnak."¹⁷⁷

f) A Tanács 1973. június 28-i 73/183 (EGK) számú irányelve, a bankok és más pénzügyintézetek önálló tevékenységeivel összefüggő, a letelepedés és a szolgáltatásnyújtás szabadságát korlátozó intézkedések eltörléséről.

¹⁷⁵ A Tanács 1986. december 8-i 86/635 (EGK) számú irányelve a bankok és más pénzügyintézetek éves beszámolójáról és konszolidált beszámolójáról. A Tanács 1983. június 13-i 83/349 (EGK) számú irányelve az összevont beszámolóról.

¹⁷⁶ A Hpt. a tőke megfelelési mutató folyamatos 8%-os értékét határozza meg (Hpt. 76. § (2) bek.). A takarékszövetkezeti szektor konszolidációjának és integrációjának pénzügyi okai ezt támasztották alá.

A Tanács az irányelv szempontjait meghatározva az Általános Programok¹⁷⁸ előirányzatai alapján a letelepedésre és szolgáltatásra vonatkozó olyan korlátozásokat, melyek nem kapcsolódnak a tőkeforgalomhoz, a második szakasz második évének eltelte előtt el kell törölni, az olyan bankszolgáltatásokra vonatkozóan, melyek a tőkeforgalomhoz kapcsolódnak, a tőkeforgalom liberalizálásával azonos időrendben kell az eltörlést megvalósítani.¹⁷⁹

1.1.2. A második szakasz irányelvei

a) A hitelintézetekről szóló második irányelv:

A Tanács 1989. december 15-i 89/646 (EGK) számú második irányelve a hitelintézetek létesítésére, üzleti tevékenységének megkezdésére és gyakorlására vonatkozó törvények, rendeletek és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról, valamint a 77/780 (EGK) számú irányelv módosításáról.

A belső piac megteremtésének alapidokumentuma, csatlakozva a már elfogadott Közösségi joganyaghoz. "Az elfogadott megközelítési mód alapján a cél a leglényegesebb harmonizáció megvalósítása, amely szükséges ahhoz, hogy biztosítható legyen az engedélyezés és a biztonságos működésre vonatkozó felügyelet kölcsönös elismerését lehetővé tevő, az egész Közösségben elfogadott egyetlen működési engedély kiadása, és a székhely tagállam felügyelete elvének érvényesítése."

Elvei a következők¹⁸⁰:

- egyetlen engedély elve,
- székhelyország szerinti szabályozás elve,
- viszonyosság elve (harmadik, EU-n kívüli országokra vonatkozik).

¹⁷⁷ Várhegyi Éva: Az Európai Közösség bankirányelvei és a magyar szabályozás. Európa Fórum 1996/3. 5.o.)

¹⁷⁸ A szabad letelepedést korlátozó intézkedések eltörlésének Általános Programja, és a Szolgáltatásnyújtás szabadságát korlátozó intézkedések eltörlésére vonatkozó Általános Programja.

¹⁷⁹ "3. cikkely

(1) A tagállamok mindenekelőtt azokat a korlátozásokat törlik el:

a) melyek a kedvezményeket korlátozzák abban, hogy a befogadó országban a belföldiekével azonos

feltételekkel és jogokkal letelepedjenek vagy ott szolgáltatásokat nyújtsanak,

b) melyek olyan közigazgatási gyakorlatból alakulnak ki, amely azt eredményezi, hogy a kedvezményezettek a belföldiekkel szemben eltérő bánásmódban részesülnek."

¹⁸⁰ Várhegyi Éva: Az Európai Közösség bankirányelvei és a magyar szabályozás. Európa Fórum 1996/3. 5-6.o.

b) Az éves beszámolókról és a konszolidált mérlegekről szóló irányelv:

A Tanács 1986. december 8-i 86/635 (EGK) számú irányelve a bankok és más pénzüzetek éves beszámolójáról és konszolidált beszámolójáról. Számviteli kérdéseket ölel fel.

c) A tőkeegfelelési irányelv:

93/6/EEC direktíva az értékpapír-befektetési szolgáltatásokra vonatkozó tőkeegfelelési irányelv.

d) A nagykockázat-vállalásról szóló irányelv:

A Tanács 1992. december 21-i 92/121 (EGK) számú irányelve a hitelintézetek nagykockázat-vállalásainak nyomon követéséről és ellenőrzéséről. A hitelintézetek kockázatvállalásainak figyelemmel kísérése alapvetően érinti a felügyeleti kérdéseket, és a kockázatok túlzott mértéke kihatással van a hitelintézet fizetéseképtelenségére. Ennek érdekében a Bizottság a 87/62 (EGK) számú irányelv ajánlásával bevezette a hitelintézetek nagykockázat-vállalásainak nyomon követését és ellenőrzését. A szabályozás ezen eszköze biztosította a rendszer fokozatos átalakításának lehetőségét, a zavartalan működést, a kötelező rendelkezések elfogadását megelőzően.

A 86/635 (EGK) számú irányelv, illetőleg a 89/647 (EGK) számú irányelv rendelkezései alapján a nagykockázat-vállalások szabályozásának célja egy ügyféllel vagy ügyfélcsoporttal bonyolított bankügyletek következményeként a hitelintézetnél keletkező maximális veszteség korlátozása. Ennek érdekében került szabályozásra kötelező érvénnyel a vállalható nagykockázat mértéke. A tagállamok a jelen irányelvnek megfelelően 1994. január 1-jéig voltak kötelesek a szükséges jogszabályokat megalkotni.¹⁸¹

¹⁸¹ "3. cikkely: Nagykockázat-vállalások jelentése:

(1) Egy hitelintézet egy ügyféllel vagy összetartozó ügyfelek csoportjaival szembeni kockázatvállalása akkor minősül nagykockázat-vállalásnak, ha értéke eléri vagy meghaladja a hitelintézet saját eszközeinek 10%-át."

A nagykockázat-vállalás esetén a hitelintézetnek bejelentési kötelezettsége van az illetékes hatóság

felé (3. cikkely (2) bek.).

1.1.3. Magyarország liberalizációs kötelezettségei és a harmonizáció eredményei

a) Tevékenységhez kötött szabályozás:

A Pit. a nemzetközi követelményeknek és belföldi elvárásoknak megfelelően megalkotott jogszabálynak tekinthető. A Pit-et felváltó Hpt. a szabályozás jellegét tekintve azonos alapokon áll a Pit-tel, mivel még mindig az intézmények szabályozását követi, ellentétben a nemzetközi normákkal, amelyek szabályozása tevékenység alapú. A Hpt. rendszerében a tevékenységi köröket, illetőleg a tevékenység végzését intézményi feltételekhez köti. Nagyobb jogosítványok eléréséhez magasabb követelményeknek kell megfelelni, és ez fordítva is igaz.

"... az egyes tevékenységek kockázatához igazoló tőkekövetelmények meghatározásával megteremtik az előfeltételét annak, hogy a felügyeleti munka megerősödése nyomán egy későbbi időpontban át lehessen térni az EU irányvonalához jobban illeszkedő tevékenységi szabályozásra."¹⁸²

b) Alaptőke követelmények:

A Hpt. szabályozása, főként a prudenciális működéshez kapcsolódóan megfelel a nemzetközi elvárásoknak, sőt több ponton szigorúbb feltételeket (hitelintézetekben történő tulajdonszerzés, felügyeleti engedélyezési eljárás - hitelintézet alapításához és tevékenység gyakorlásához is engedély szükséges, mindamellett a Felügyeletnek az EU doktrínákat meghaladó jogosítványai vannak, pl. lásd befolyásoló részesedés, stb.) támaszt, mint az EK doktrínák.¹⁸³ Szigorúbb a szabályozás az alaptőke esetében

"4. cikkely: A nagykockázat-vállalásokra vonatkozó limitek:

(1) Egy hitelintézet nem vállalhat egy ügyféllel vagy összetartozó ügyfelek csoportjával szemben olyan kockázatot, amelynek értéke túllépi a hitelintézet saját eszközeinek 25%-át.

(2) Abban az esetben, ha az ügyfél vagy összetartozó ügyfelek csoportja egy hitelintézet anyavállalata vagy leányvállalata, és/vagy az anyavállalat egy vagy több leányvállalata, az (1) bek.-ben hivatkozott százalékos arány 20%-ra csökkenthető. A tagállamok azonban mentesíthetik a hitelintézeteket az ilyen 20%-os kötelező limit alól, amennyiben egyéb intézkedésekkel vagy eljárásokkal rendelkeznek az ilyen kockázatok konkrét nyomon követéséről...

(3) Egy hitelintézet által vállalható nagykockázatok összértéke nem haladhatja meg a hitelintézet saját eszközeinek 800%-át."

A tagállamok szigorúbb feltételeket is megállapíthatnak, illetőleg az irányelvben meghatározott

esetekben mentesítésre van lehetőség (4. cikkely (4)-(12) bek.).

¹⁸²Várhegyi Éva: Az Európai Közösség bankirányelvei és a magyar szabályozás. Európa Fórum 1996/3. 14.o.

¹⁸³A Második Bankirányelv rendelkezései a bankokra 5 millió ECU-t írnak elő, ugyanakkor a Hpt. rendelkezései értelmében bank legalább 2 milliárd forint, szakosított hitelintézet külön törvényben meghatározott, szövetkezeti hitelintézet legalább 100 millió forint, pénzügyi vállalkozás legalább 20 millió forint jegyzett tőkével alapítható. Hpt. 9. § (1)-(4) bek.). "Külföldi hitelintézet fióktelepe - ha

is, amelynek hátránya a kedvezőtlen versenypozíció a hazai hitelintézetek esetében (hazai szabályozás elve). Ugyanakkor a hazai viszonyok, gazdasági körülmények egyenlőre megkövetelik a szabályozás ezen szintjét.

c) Szavatoló tőke:

A Hpt. nem írja elő az alárendelt kölcsöntőkére vonatkozó arányszámot (50%), az alapvető tőke vonatkozásában.

d) Befektetések korlátozása:

A hitelintézet tulajdoni részesedésének elidegenítésére vonatkozó időbeli korlát (3 év) szigorú, eltörlése indokolt az EU konformitás szintjén.

e) Betétbiztosítás:

A betétbiztosítás kárfizetési mértéke messze elmarad az EK betétbiztosítási irányelvében rögzített mértéktől, de messze elmarad a hazai pénzromlás viszonylatában is. Ennek emelése halaszthatatlan feladat.

f) Fióknyitás követelménye:

A letelepedés és szolgáltatásnyújtás liberalizációs követelményeinek a csatlakozáskor kell Magyarországnak megfelelnie, azonban az OECD-hez való csatlakozásunkkal kötelezettséget vállaltunk a fióknyitás engedélyezésére 1997. év végétől. A Hpt. 1997. évi CLVIII. törvénnyel történő módosításával 1998. január 1. hatállyal megszületett a jogi szabályozás a külföldi hitelintézet fióktelepének létesítését illetően.

g) Befolyásoló részesedés:

"Köteles a Felügyelethől - a szerződéskötést megelőzően - engedélyt kérni, aki a pénzügyi intézményben

a) befolyásoló részesedést kíván szerezni, vagy

b) befolyásoló részesedést úgy kívánja módosítani, hogy a tulajdoni részesedése vagy szavazati joga elérje a 15, 33, 50 vagy a 75 %-os határértéket." (Hpt. 37. § (1) bek.)

törvény másként nem rendelkezik - legalább 2 milliárd forint dotációs tőkével létesíthető." (Hpt. 9. § (6) bek.

A Második Bankirányelv rendelkezéseivel összhangban, a Bankszövetség javaslatát figyelembe véve, a szigorú engedélyezési eljárást fel kellene, hogy váltsa a bejelentési kötelezettség azzal, hogy a nemzetközi szabályozáshoz hasonlóan a Felügyeletnek legyen joga 3 hónapon belül megtiltani a befolyásoló részesedés megszerzését vagy az előírt befolyásoló részesedés módosítását. Célszerű lenne továbbá a Második Bankirányelv 11. cikkelyében meghatározott (15% helyett) 20% mérték átvétele.

A hitelintézeti szférát érintően az EU doktrínáknak való megfelelés gyakorlatilag biztosított, sőt helyenként szigorúbb előírások láttak napvilágot, amelyeket célszerű a várható törvénymódosítás kapcsán kiiktatni a versenyfeltételek azonos szintre hozása miatt.

A Hpt. eddigi módosításai az aktuálisan előírt követelményeket teljesítették, sőt túlteljesítették, a későbbiek során adaptálandó szabályokat is beépítettek. Ezek azonban a nemzetközi szinten is várható esetleges módosítások miatt további hozzáigazításokat jelenthetnek, a már meglévő és kötelezően harmonizált joganyaghoz képest.

1.2. SZNSZ alapelvek¹⁸⁴

1995.szeptember hónapban Manchesterben tartotta meg kongresszusát a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége (továbbiakban: SZNSZ), amely állásfoglalást adott ki a szövetkezetek identitásáról és ennek keretében meghatározta a szövetkezetek fogalmát, a szövetkezeti értékeket és a szövetkezeti alapelveket is.

¹⁸⁴ Az SZNSZ az 1895. évi megalakulásától kezdődően, mint a szövetkezetek nemzetközi együttműködésének letéteményese hivatott arra, hogy a szövetkezeti mozgalom alapelveit általános érvénnyel meghatározza és ezáltal biztosítsa a szövetkezeti mozgalom létjogosultságát. Több évtizedet átfogó alapvető meghatározásokra került sor 1934-ben, 1966-ban, majd 1995-ben, figyelemmel a változó gazdasági és társadalmi folyamatokra, amely körülmények a szövetkezeti mozgalomra jelentős hatást gyakoroltak.

Magyarország kapcsolata az SZNSZ-el fennáll, tagjai sorába felvételt nyertünk. Az SZNSZ története során a magyar szövetkezetek jelen voltak, működésünkre jelentős hatással volt a Szövetség tevékenység, megjegyezve azt, hogy e viszony nem volt felhőtlen mert időlegesen Magyarországot kizárták tagjai sorából, az önkéntesség alapelveinek megsértése miatt.

1.2.1.Előzmények

A szervezeteket, mint elsősorban (belső viszonyaiban) nem profit orientált szervezeteket, a magántulajdonon alapuló tőkes társaságok és a közszolgálati szféra mellett a harmadik szektorba, a szociális gazdaságba sorolják az önszervező szervezetekkel, az alapítványokkal, és az egyesületekkel együtt.(A szociális gazdaság meghatározása francia területéről kiindulva vált elfogadottá, pontos meghatározásán azonban még viták folynak.)

Megjegyzés [C2]:

A szervezetek a versenyszférát nem nélkülöző körülmények között tevékenykednek, amely viszonyok között kell megőrizniük pozícióikat és fenntartani működési feltételeiket, azaz állni a versenyt. Ez jelentős kihívást jelent a szervezetek számára,(különösen a termelői, szolgáltatói, pénzügyi szférában működők esetén) és ez a környezet megteremtheti annak lehetőségét, hogy a szervezetek elvesztik alapvető értékeiket, hasonló működési mechanizmusokat alakítanak ki, mint a profit orientált szervezetek, tőkes társaságok.

A gazdasági körülmények változása világgazdasági szinten, makro és mikro szinten is mérhető intézkedéseket produkált a kereskedelmi határok változásával, szabadkereskedelmi övezetek kialakításával, támogatási rendszerek változásával, pénzügyi deregulációval stb., amelyek a szervezetek gazdasági működési mechanizmusaira jelentős hatást gyakoroltak néhány évtized alatt. Ezen túlmenően Közép-és Kelet-Európában a szervezeti mozgalom jelentős hátrányokat szenvedett a szervezetek újra értékelése, jogi szabályozása és a támogatási rendszer során, amely megkérdőjelezte létjogosultságukat, ezzel szemben a “harmadik világ” országaiban kedvező táptalaj mutatkozott a szervezeti mozgalom fejlesztésére és megszilárdítására.

Az SZNSZ kongresszusának ezeket a körülményeket mérlegelve kellett meghatározni a szervezeti mozgásformához kapcsolódó objektív mozgatóerőket és alapvető szinten kifejezésre juttatni. A gazdasági, társadalmi és politikai sokszínűség közepette kellett az SZNSZ Nyilatkozatnak átfogni, a különböző “táptalajon” kialakult és fejlődött szervezetek, szervezeti mozgalmak szervezési elveit megragadni. A Nyilatkozat tolerálja azt a sokszínűséget, amely a fogyasztási szervezetek, munkás szervezetek, hitelszervezetek, mezőgazdasági szervezetek, szolgáltató szervezetek (a tipizálás

adekvát meghatározását mellőzve) gyökereiből kiindulva jelentkezik világszerte, különböző igényeket szolgálva, eltérő körülmények között.

Az Szvt., amelyből a magyar szövetkezeti mozgalom táplálkozik a benne megfogalmazott szövetkezeti alapelveken¹⁸⁵ keresztül, a szövetkezeti alapelveket és értékeket a törvényi szabályozás egyes rendelkezéseiből következtetve fogalmazza meg, az SZNSZ által meghatározott alapokon állva. Az esetleges eltérés oka az időrendi eltéréssel indokolható és nem a gazdaságival, figyelembe véve a hazánkban lezajlott folyamatokat.

1.2.2. SZNSZ által megfogalmazott értékek

A szövetkezeti elvek, a szövetkezés alapelvei, amelyeken keresztül a szövetkezetek az értékeit hivatottak a gyakorlatban megvalósítani. *"A szövetkezetek az önségítés, demokrácia, egyenlőség, méltányosság és szolidaritás értékein épülnek fel. A szövetkezeti tagok hisznek az őszinteség, nyíltság, társadalmi felelősség és másokkal való törődés etikai értékében."* A megfogalmazott értékék második mondatát történelmi hagyományokon alapuló etikai értékékek tekinthetjük, míg az első mondatban megfogalmazott értékek azok, amelyek valójában tükröződnek a szövetkezetek statikus és az alapelvek dinamikus fogalmában. A statikus és dinamikus megfogalmazást abban az értelemben használom, mely szerint a szövetkezeti definíció a működés vázát, keretét adja meg, mint forma, az alapelvek pedig a külső és belső működési mechanizmusra utalnak, mint tartalom.

1.2.3. SZNSZ által megfogalmazott szövetkezet fogalom

"A szövetkezet önkéntesen egyesült személyek autonóm szövetsége, akik abból a célból szerveződnek, hogy közös gazdasági, társadalmi és kulturális szükségleteiket és igényeiket egy közös tulajdonú és demokratikusan vezetett vállalkozás segítségével elégítsék ki." adja meg az SZNSZ Nyilatkozat a szövetkezet meghatározását. A definíció meglehetősen tág keretet fogalmaz meg, általános érvénnyel, minimális követelményekkel, lehetőséget teremtve ezáltal arra, hogy ezen az alapon egzakt meghatározásokat lehessen alkotni.

A meghatározás értelmezése szerint a szövetkezetek független szervezetek, ahol a tagság önkéntesen szerveződő személyek szövetsége. Az Szvt. kinyilvánítja a függetlenség kritériumát azáltal, hogy az állam támogatja az önkéntes társuláson alapuló szövetkezeteket, elismeri önállóságukat. A szövetkezetek függetlensége biztosított az állam vonatkozásában és más szervezetek irányában is, nem tekintve a gazdasági szféra működésével összefüggő közvetett és közvetlen kapcsolatokat.

A személyek kifejezéssel elismeri az elsődleges és másodlagos szövetkezetek létjogosultságát, figyelemmel arra, hogy vannak olyan elsődleges szövetkezetek, amelyek csak a természetes személyeket ismeri el, viszont vannak olyanok is amelyek a természetes és jogi személy tagságot is legalizálja. A szövetkezeti tagságot az Szvt. lehetővé teszi, de korlátként meghatározza a jogi személy létszámot, amely nem haladhatja meg a természetes személyekét. Másodlagos szövetkezetként az Szvt. a jogi személy tagok által alapított szövetkezetet definiálja, azzal, hogy a szövetkezeti létszámnak többségben kell lenni. A szövetkezeti kör bővítésének előnyét, a korábbi szabályozáshoz képest a tőkebevonás, forrásgyűjtés lehetőségének szélesítésében látom alapvetőnek.

A szövetkezet olyan vállalkozás, amely piaci körülmények között működik, meghatározott tulajdon alapján, demokratikus irányítás és ellenőrzés keretei között, közös szükségletek kielégítési céljából, amely megkülönbözteti alapjaiban az egyéb, klasszikus értelemben vett vállalkozási formáktól. Az Szvt. megalkotásával az Országgyűlés azt a célt szolgálta, hogy a szövetkezetek korszerű jogi keretek felhasználásával megfelelően szolgálhassák tagjaik érdekeit. A jogi keretek adottak, a működési környezet, különösen a mezőgazdasági szférában működő szövetkezetek esetében vitatható, amely az Európai Unió előírásait, a Közös Agrárpolitika irányvonalait és a támogatási rendszert tekintve érthető, de nem fogadható el.

1.2.4. SZNSZ által megfogalmazott szövetkezeti alapelvek

Hét alapelvet sorol fel az 1995. évi Nyilatkozat. Ezek:

¹⁸⁵ Hazai szövetkezeti alapelvek: önkéntesség, nyitott tagság, demokratikus igazgatás, tagok személyes közreműködése, egy tag egy szavazat, önszegély, szövetkezeti nevelés, szaktanácsadás

-
- · az önkéntes és nyílt tagság;
 - · a tagok demokratikus irányítása;
 - · a tagok gazdasági részvétele;
 - · önrendelkezés és függetlenség;
 - · oktatás, képzés és tájékoztatás;
 - · együttműködés a szervezetek között;
 - · közösségi felelősség, gondoskodás a közösségről.

1.2.5. A szervezetek hitelintézetek működési alapelvei

A szervezetek önazonosságát az SZNSZ által megfogalmazott értékek és alapelvek biztosítják, homogenizált kereteket meghatározva az egyébként heterogén szervezetek szektor számára. A szervezeti heterogenitás megmutatkozik a szervezetek tevékenységi körében, méretükben és a változó szükségletekhez, igényekhez igazodó létrehozásukban, amely alapján eddig a szervezeti szektor számára ismeretlen területeken való megjelenésükhöz vezetett. (Pl. svéd szervezet által fenntartott bölcsődék, portugál jóléti szervezetek, hátrányos helyzetű gyermekek rehabilitációját szolgáló szervezet a CERCI.) Ez a folyamat nagymértékben összefügg a közszolgálati feladatokat ellátó szervezetek megszűnésével illetőleg a szociális feladatokat ellátó szervezetek privatizációjával, amely a szervezetestést indukálta egyértelműen Svédországban.

A szervezeti gazdaság tényezője a szervezeti jelleg felhígulásához vezetett. Ez egyrészt érezhető a korábban említett kereskedelmi tőke társaságokhoz való elhajlásban, másrészt a közszolgálat terén fellépő olyan személyegyesülési formában működő szervezeti típusoknál, ahol a szervezeti alapelvek nem érvényesülnek.

Az új szervezeti formák megjelenését mindenképpen tolerálni kell, attól függően, hogy milyen szervezeti struktúrában működnek a stratégiai szövetséget – szorosabban vagy lazábban – fenn kell tartani, viszont a túlzott alkalmazkodás nem járhat a szervezeti jelleg feladásával és azzal a veszéllyel, hogy a szervezetek eltűnjenek a gazdasági szereplők palettájáról. Ennek megőrzése érdekében kell a szervezeti alapelveket és értékeket feldolgozni, átdolgozni és a szervezeti identitást biztosítani.

Az SZNSZ által megfogalmazott elvek alapján az egyes ágazati szövetkezetek saját működési mechanizmusuknak megfelelően adaptálták és kialakították saját működési alapelveiket a fentiekre tekintettel. *A szövetkezeti hitelintézetek működési elveit az alábbiak szerint foglalhatjuk össze:*

- nyitott és önkéntes tagság
- demokratikus irányítás
- diszkrimináció-mentesség
- tagok szolgálata¹⁸⁶
- nyereség felosztása
- pénzügyi stabilitás megteremtése¹⁸⁷
- folyamatos oktatás, képzés
- együttműködés a szövetkezetek között
- társadalmi felelősség

Az alapelvek érvényesülése az egyes országok szövetkezeti bankrendszerének működési mechanizmusában megfigyelhető és fellelhető, országonként némi specifikációval.

1.3. Európai Szövetkezeti Társaság (ESZT):

Az ESZT megalakításának szükségessége az 1960-as években fogalmazódott meg, amelynek első változatát a Fogyasztási Szövetkezetek Európai Szövetsége dolgozta ki 1968-ban. Az Európai Részvénytársaság (ERR) rendelet-tervezetének kodifikációs munkálataihoz igazodva, annak második könyveként jelent volna meg. Az első önálló ESZT-tervezet 1974-ben készült el.

¹⁸⁶ “ A hitelszövetkezetek szolgáltatásai elsősorban azt célozzák, hogy tagjaik társadalmi és gazdasági helyzetét javítsák, ezért azok a tagságra korlátozódnak. Ezt a szabályt több-kevesebb szigorral azonban csak az elsődleges hitelszövetkezetek alkalmazzák. A másodlagos szövetkezeti pénzügyintézetek általában nem tagokkal is folytatnak üzleti tevékenységet, illetve nyújtanak hitelt nekik. Azonban a külsőkkel folytatott üzleti tevékenységet alá kell rendelni a hitelszövetkezeti tagság érdekének, pontosabban ezt az ő érdekükben, illetve hasznukra kell végezni.” Laczó Ferenc: Szövetkezeti bankok működése piacgazdaságokban. Bankszemle 1993/6. 44.o.

¹⁸⁷ “ A működési levek külön kiemelik, hogy a hitelszövetkezet elsődleges célja az, hogy olyan, pénzügyileg stabil szövetkezeti szervezetet építsen ki, amely a tagok folyamatos és biztonságos szolgálatát lehetővé teszi. *Elsősorban tehát nem az üzleti haszonszerzés a cél, hanem a pénzügyi szolgáltató szervezet kiépítése és megbízható működtetése.* Ez a szempont néhány országban (például Hollandiában) előbbre való még a tagok közvetlen, az éves osztalékon keresztüli jövedelmének növelésénél is. A pénzügyi stabilitás megteremtését, mint alapelveket gyakorlatilag csak a pénzügyi

A Gazdasági és Szociális Tanács (1972-ben) megfogalmazott véleményben kifejtette, hogy az *Európa Társaságot (Societas Europea)* olyan gyűjtőfogalomnak kell tekinteni, amelynek keretében a társasági formák (többek között a szövetkezetek) európai szabályzatát is meg kell alkotni. "Az ERT rendelet-tervezetének az Európa Parlamentben 1991. január 21-án sorra kerülő vitájakor a Parlament elfogadta azt a jogi bizottság nevében előterjesztett javaslatot, amely szerint a Európa Társaság, a Societas Europea alapítók szabad választásának megfelelően különböző jogi formában, nevezetesen az Európai Részvénytársaság, az Európai Szövetkezeti Társaság, az Európai Egyesület és az Európai Kölcsönös Biztosítási társaság formájában jöhet létre."¹⁸⁸ Az ESZT rendelet-tervezetét¹⁸⁹ illetően több módosító indítvány került napirendre és 1992-ben hirdették ki az EK Hivatalos Közlönyében. 1993-ban az Európa Parlament módosító indítványai figyelembevételével a Tanács még ebben az évben (1993) újra megfogalmazott ESZT-tervezetet adott ki. Az ESZT rendeletének végleges és elfogadott formája nem látott napvilágot, a véleménykülönbségek tisztázása nem fejeződött be. A folyamatot és az elfogadást "hátráltatja", hogy a szociális bizottság vállalatai "közös elnevezés alatt felsorakozott ESZT, EE, EKB rendelet-tervezetei és a hozzájuk tartozó dolgozói részvételről szóló irányelv-tervezetek ugyanis egységet alkotnak a közösség kodifikációs eljárásában."

A történeti előzmények tükrében a rendelet-tervezethez kapcsolódó normákat az alábbiakban foglalhatjuk össze:

A *Római Szerződés 58. cikke* értelmében a jogegységesítési eljárás keretében társaságnak kell tekinteni a szövetkezeteket. A szövetkezeti specifikumok figyelembevételével az ESZT szövetkezeti státusza társasági jogi alapokon, elveken áll, a kereskedelmi társaságokra vonatkozó közösségi irányelvek az ESZT-re is vonatkoznak, az előrehaladó kodifikációs munkálatok során figyelembe kell őket venni:

- a Tanács 1968. március 9-i, 68/151. számú irányelve

szférában működő szövetkezetek esetében emeli ki külön."” Laczó Ferenc: Szövetkezeti bankok működése piacgazdaságokban. Bankszemle 1993/6. 45.o.

¹⁸⁸Süveges Márta: Az EK Tanácsának rendelet-tervezete az Európai Szövetkezeti Társaságokról 30.p.

¹⁸⁹"Az Európai Szövetkezeti Társaság (a továbbiakban ESZT) státuszát szabályozó első rendelet-tervezet együttesen került kidolgozásra és kihirdetésre a szociális gazdaság másik két vállalatáról - az Európai Egyesületről (a továbbiakban EE) és az Európai Kölcsönös Biztosító szervezetekről (a továbbiakban EKB) - szóló rendelet-tervezetekkel. Mindhárom rendelet-tervezet kiegészül egy, a dolgozói részvételt szabályozó irányelv-tervezettel." Süveges Márta: Az EK Tanácsának rendelet-tervezete az Európai Szövetkezeti Társaságokról. Magyar Jog 1994/1. 28.o.

-
- a Tanács 1978. július 25-i, 78/66. számú irányelve
 - a Tanács 1984. április 10-i, 84/253. számú irányelve
 - a Tanács 1989. december 21-i, 89/48. számú irányelve
 - a Tanács 1989. december 21-i, 89/666. számú irányelve
 - a hitelintézetekre vonatkozó irányelvek

Az ESZT-re közvetlenül alkalmazandó szabályok:

- az ESZT-re vonatkozó rendelet
- ESZT alapszabálya
- mögöttes normaként: - a tagállamnak a közösség szabályok alkalmazásaként az ESZT-re vonatkozó specifikus szabályai
 - annak az országnak a szervezetekre vonatkozó szabályai, amelyben az ESZT székhelye található
 - a közösségi jog és a nemzeti jog által elfogadott szabályai
 - közösségi szabályozás hiányában ezek a nemzeti szabályok, amelyek meghatározott tevékenységre vonatkoznak (hitel, biztosítás)

Azokban az esetekben, amikor a nemzeti jog lehetővé teszi, hogy a szervezetet pénzügyi szolgáltatást, tevékenységet végezzen, az ESZT meg kell hogy feleljen azon tagállam vonatkozó szabályainak, ahol a székhelye van és ilyen tevékenységet végez.

1.3.1. Az ESZT jogi természete

Figyelembe véve, hogy módosító javaslatok változtatták, illetőleg változtatják a rendelet-tervezetet és az eddigiek során is több változat készült el, nehéz egzakt képet alkotni az ESZT-ről, ezért csak főbb vonalakban, a dolgozat szempontjából lényeges elemeket kiragadva kerül bemutatásra (célja, jogi jellege és működési mechanizmusa), főbb aspektusai.

Az ESZT célja a tagok érdekében végzett tevékenység, amelynek keretében kielégíti a tagok igényeit, illetőleg előmozdítja gazdasági és szociális tevékenységüket ¹⁹⁰.

¹⁹⁰ Ennek eszközei:

- tagokkal kötött szerződések (dolgozók, szolgáltatás szállítására),
- ESZT keretén belül végzett munka vállalása,

Az ESZT a Közösség egész területén megalakulhat, jogi személyiség a székhely állam bejegyzésével nyeri el. A szövetkezeti társaságokat természetes és jogi személyek egyaránt alapíthatják, akik közül legalább kettő különböző tagállam területén lakik, vagy legalább kettő különböző tagállamnak jogi szabályozása alá tartozik. Az ESZT változó tagságú és változó tőkéjű társaság.

Az ESZT szervei: - közgyűlés (részközgyűlés)

- igazgatótanács, igazgatóság

- felügyelő tanács

Tagsági jogviszony (természetes személy, jogi személy bármely variációban):

A szövetkezeti társaságban a tagfelvételi kérelmeket az igazgatóság, igazgatótanács bírálja el. Az írásban előterjesztett kérelemnek tartalmaznia kell az alaptőkéhez való hozzájárulást, valamint az alapszabály rendelkezéseinek betartására vonatkozó kötelezettségvállalást.

Az alapszabályok lehetővé tehetik, hogy olyan személyek is taggá válhassanak, akik nem veszik igénybe a szövetkezet szolgáltatásait, személyes közreműködésükkel nem vesznek részt a szövetkezet tevékenységében (beruházó, "nem használó tag"). Ennek a lehetőségnek a biztosítása alapvetően összefüggésben áll a szövetkezetek tőkeshiányosságával.

1.3.2. Tőkekövetelmények

Minimális alaptőke előírására ECU-ban, illetőleg a nemzeti pénzegységben meghatározva került sor. A társaság tőkéje változó. A tőke emelése akkor következik be, ha új tagok újabb üzletrészeket jegyeznek vagy a már tagsági viszonyban levők növelik az üzletrészüket. A tőke csökken, ha az üzletrészeket visszafizetik. A tőkemozgás követésére nincs szükség alapszabály módosítására. Az alapszabály ugyanakkor meghatározza azt az értéket, amely alá visszatérítés esetén sem csökkenhet a tőke. Ez az összeg nem lehet kevesebb a székhely szerinti nemzeti jogban meghatározott minimumnál. Rendelkezés hiányában a legmagasabb tőkeérték 1/10-e, de nem lehet kevesebb a rendeletben meghatározott minimumnál.

Tőke két része: 1. változó része: tagok

- munkák végzetetésével kötött szerződések.

beruházó tagok

szavazati joggal nem rendelkező üzletrészek

2. állandó része: törvényes és fakultatív alapok

1.3.3.Jövedelem-felhasználás

Az alapszabály határozza meg ennek kereteit és módozatait. A nyereség meghatározott részét a törvényes tartalékalapba kell helyezni, minden más levonást megelőzően, amely alap nem osztható fel.

A törvényes alapon kívül az alapszabály fakultatív alapok létrehozását is előírhatja. A jövedelem felosztására csak az alapba helyezést követően kerülhet sor.

Az ESZT-t kereskedelmi társaságként szabályozza a rendelet. A szövetkezeti jelleg kereteiből indul ki és annak diszpozitivitása révén az alapszabály keretei között ad lehetőséget a "társasági" szemlélet érvényesülésének, pl. beruházó tag.

A tőkeérdekeltségű modell térhódítása érezhető az ESZT jogi keretein belül is. Ennek alapvetően pénzügyi okai vannak, azaz a működéshez szükséges pénzügyi fedezet megteremtésével állnak összhangban, figyelemmel a tagság vagyoni hozzájárulásának korlátozott lehetőségeire.

Az "egy mindenkiért - mindenki egyért" szemlélet, a tagsági érdekek és a tag érdekében végzett tevékenység, a szövetkezetek személyegyesülésre hivatott mechanizmusa fő szabályként megtalálható az ESZT rendeletének tervezetében. Ez a merev személyegyesítő jelleg azonban kezd feloldódni és a személyes közreműködést, illetőleg a szövetkezet szolgáltatásait igénybe venni nem kívánó, de befektetni szándékozó tagság lehetőségét teremthetik meg a szövetkezeti társaságok alapszabályai (Európai szövetkezeti jogban nem ismeretlen kategóriaként találkozhatunk egyre gyakrabban a befektető tag terminológiájával).

Szövetkezeti alapelvekkel és értékekkel összehasonlítva kimutatható az, hogy a szövetkezeti jelleget meghatározó terminológiákat nem sérti a befektető tagság lehetőségének a megteremtése!

A tagság döntési kompetenciájába utalva (közgyűlés-alapszabály) az alapszabály keretei között lehetőséget kell biztosítani a tőke növelése érdekében. Ez még

önmagában nem teremti meg az átjárást a tőkeegyesítő társaságok felé abszolút értelemben. A befektető tagság jogosítványainak szabályozásával, a szövetkezet érdekeit szem előtt tartva, "kordában tartható" a rendes tagok és a szövetkezeti jelleg sérthetetlensége.

A megváltozott gazdasági körülmények (tőkeigényesség) indukálja ezen intézmény bevezetése iránti igényt a hazai jogalkotásba is.

2. A szövetkezeti bankrendszerek nemzetközi struktúrája

2.1. Szövetkezeti bankrendszerek nemzeti és nemzetközi jelentősége

A pénzügyi szférában működő szövetkezetek (bankszövetkezetek) jelentik a világ szövetkezeti mozgalmának a legerősebb ágát¹⁹¹. A taglétszám arányát tekintve a szövetkezeti tagok 37%-a tagja valamely szövetkezeti hitelintézetnek, amely 260 millió embert jelent.¹⁹²

A szövetkezeti bankrendszerek tevékenységéhez kapcsolódó piaci részesedésük a nemzeti pénzintézeti szektorban országonként eltérő és szélsőséges. *Világátlagban a piaci részesedésük (a betétállomány alapján) 5% körül mozog¹⁹³, amely nem tekinthető önmagában jelentősnek, országonként lebontva azonban az 5%-os átlagtól lényegesen nagyobb teljesítményekkel is találkozunk*, Gergely Sándor és Laczó Ferenc egybehangzó megállapításai alapján, a bekezdésben szereplő 2-es lábjegyzetre hivatkozással:

- egyharmados piaci részesedés: osztrák, francia, holland, japán
- egynegyedes piaci részesedés: német, finn, olasz
- egytizedes piaci részesedés: luxemburgi

¹⁹¹ "Az egyes szövetkezeti típusok, illetve formák elterjedése azonban földrészenként eltérést mutat. Így például Észak-Amerikában a legelterjedtebb szövetkezeti forma a fogyasztási típusú hitel- és takarékszövetkezet, az un. hitelegyesület (credit union). Ezzel szemben Európában legnagyobb számban a mezőgazdasági beszerző-értékesítő-szolgáltatós szövetkezetek találhatók. Kontinensünkön a szövetkezeti banki szférához tartozó szövetkezetek a mezőgazdasági szövetkezetek után csak a második helyet foglalják el." Laczó Ferenc: A szövetkezeti bankok jogi és gazdasági működési feltételei piacgazdaságokban. Szövetkezeti Kutató Intézet Kutatási beszámoló Bp 1993. 6.o.

¹⁹² Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek modernizációja. Szövetkezés 1994/1-2. 5.o.

¹⁹³ Laczó Ferenc: A szövetkezeti bankok jogi és gazdasági működési feltételei a piacgazdaságokban. Szövetkezeti Kutató Intézet Kutatási beszámoló Bp. 1993. 8.o.

A világtátlaghoz képest Nyugat- Európára szűkítve a piaci részesedés vizsgálatát megállapítható, hogy a bankszektor teljes piacának 17%-a a szövetkezeti bankrendszereké. Lásd bővebben: Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek modernizációja. Szövetkezés 1994/1-2. 6.o.

- világtárlagnak megfelelő piaci részesedést értek el: svájci, belga, dán, nagy-britanniai, ír, spanyol, svéd, USA

Hazai viszonylatban, de nemzetközi szinten is megállapítható, hogy a szövetkezeti bankok rendelkeznek a legkiterjedtebb, legnagyobb számú hálózattal, az ügyfelek igényeit helyben elégítik ki, "utánuk mennek" a szolgáltatásaik nyújtásával. Ezáltal pótolhatatlan szerepet játszanak a gazdasági és társadalmi téren egyaránt.

A legnagyobb európai szövetkezeti bankok fontosabb adatai

(1991)

Megnevezés	Szöv- ek száma	Fiókok száma	Tag- létszám	Alkalm .	Konsz. mérleg mil.Ec u	Betét mil. Ecu	Köl- csön	Piaci rész. %
Banques Populaires /F/	31	1.851	1.840.000	27.300	55.030	32.472	29.023	4,0
BVR-DG Bank /D/	3.150	18.867	11.698.015	141.000	424.110	353.958	327.112	26,04
Casse Rurale Ed Artigiane /I/	705	1.879	345.000	15.863	60.485	33.653	16.891	6,75
Caixas de Credito Agrícola Mutuo /P/	210	430	230.000	2.510	3.277	2.325	1.697	3,51
CERA /B/	395	1.015	409.000	4.492	18.023	16.177	12.337	5,48
Credit Agricole /F/	2.951	9.400	5.239.000	74.412	228.595	146.841	141.956	19,4
Credit Mutuel /F/	21	3.922	5.060.000	22.320	53.193	37.666	27.200	6,4
Foreinigsbank Sweden	373	658	804.000	5.127	16.927	7.126	12.518	8,5
Irish League of Credit Unions /IRL/	514	660	1.200.000	960	1.393	1.202	1.049	4,7
Okobank /SF/	329	1.087	600.000	12.200	26.000	13.200	19.300	27,6
Österreichische Genossenschafts-banken	90	573	645.000	4.500	14.306	9.051	9.270	7,2

Österreichische Raiffenbanken /A/	802	2.488	1.695.687	20.577	45.033	25.761	25.873	22,7
Rabobank Nederland	789	3.105	730.000	30.050	94.844	65.601	60.183	25,0

Forrás: Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek története és modernizációja. OTSZ Bp. 1994.

13.o.

A szövetkezetek társadalmi és gazdasági jelentősége valamennyi ágazatban kimutatható, amelyben szövetkezetek működnek¹⁹⁴. A szövetkezeti forma az évek során bebizonyította létjogosultságát és pótolhatatlan szerepét a gazdasági, társadalmi folyamatokban. *A szövetkezetek a nemzetgazdasági szintről egyre inkább kiléptek a nemzetközi szintre és az Európai Unión (illetőleg EK-n) belül elfogadtatták ágazati egyesüléseiket* (1957 óta kilenc szövetkezeti ágazat alakította meg egyesülését az EK szintjén):

- Fogyasztási Szövetkezetek Európai Közössége (EUROCOOP European Community of Consumer Co-operatives) 1957
- Mezőgazdasági Szövetkezeti Főbizottság (COGECA General Committee for Agricultural Co-operation) 1959
- Szociális Gyógyszertárak Európai Uniója (UEPS European Union of Social Pharmacies) 1961
- Kiskereskedők tulajdonában levő élelmiszer-nagykereskedők Egyesülése (UGAL Association of retail-owned Wholesalers in Foodstuffs) 1963
- Európai Szövetkezeti és Kölcsönös Biztosítók Egyesülése (ACME: Association of Committee Co-operative and Mutual Insurers) 1978

¹⁹⁴ A szövetkezetek szerepét vizsgálta az Európa Parlament az 1980-as évek elején, amely vizsgálat megállapításai alapján szorosabb együttműködés kialakítását célozták és valósították meg a szövetkezeti ágazatok között. Ezáltal az ágazatokon belüli egységesítés az ágazatok közötti szintre is kiterjedt. Ennek eredményeként két bizottság került felállításra: az egyik az Európai Szövetkezetek Ágazatközi Összekötő Bizottsága (CLICE European Co-operatives Inter-sectoral Liaison Committee), amely 1982-ben került felállításra, majd néhány éves működés után megszűnt és az UEPS-t, az ACME-t és még néhány belga, olasz szövetkezeti szervezetet foglalt magába, a másik pedig az Európai Közösség Szövetkezeti Egyesüléseinek Koordináló Bizottsága (CCACC Co-ordinating Committee of EU Co-operative Associations), amely 1983-ban került felállításra és a kilenc ágazatot tömöríti egyesült szervezeteik útján. Koordinációs és érdekvédelmi szervezet, amely az egyes ágazati specialitásokra és érdekekre figyelemmel és azon túl az egész szövetkezeti szektor pozícióját kívánja erősíteni az információcsere, munkaértekezleteken és konkrét intézkedések előkészítése révén (pl.ESZT tervezet előkészítésében, megvitatásában való aktív részvétel).

-
- Munkásszövetkezetek Európai Bizottsága (CECOP European Committee of Workers” Co-operatives) 1979
 - Szociálturizmus Európai Tanácsa (CETOS European Council of Social Tourism) 1984
 - Szociális Lakásügy Európai Bizottsága (CECODHAS European Committee o Social Housing) 1986
 - *Szövetkezeti Bankok Európai Egyesülése (EACB Association of Co-operative Bank)*

A *Szövetkezeti Bankok Európai Egyesülése* elnevezéssel 1993-tól a nemzetközi szakirodalomban, amelynek elődje (1970 évben történt alapítással) az *Európai Gazdasági Közösség Szövetkezeti Takaré- és Hitelintézményeinek Egyesülése* volt. Tagjai az EU tagállamok szövetkezeti bankjai, valamint az EFTA és a Közép- Kelet-Európa országai közül többek között Magyarország meghatározott szervezetei.¹⁹⁵

Célkitűzései:

- együttműködés erősítése a szövetkezeti banki csoportok között
- intézmények szakmai érdekvédelme
- ügyfelek finanszírozását befolyásoló konstrukciók kidolgozásában való részvétel
- PHARE programokban való részvétel
- szakértők biztosítása a kelet- európai szövetkezeti hitelintézetek számára
- tagszervezetek tájékoztatása az Európai Unió jogalkotási és egyéb tevékenységéről

2.2. Szövetkezeti bankrendszerek modernizált struktúrái

Az integrált szövetkezeti bankhálózatok modernizálása a fejlett országokban 20-30 éve zajlottak le, amelynek célja a szövetkezeti hitelintézetek hatékonyságának növelése, a szektor stabilitásának biztosítása, versenyképesség fokozása.

A modernizáció elemei: - integrált informatikai rendszer

- hatékony ellenőrzés

- közös biztonsági, kockázati- és segélyalapok

A modernizációs folyamatok feltétele integrált szervezeti, intézményrendszer kialakítása és probléma mentes működtetése, amely természetesen nem független a működési környezettől, azaz a társadalmi, gazdasági helyzettől és az azt legalizáló

jogalkotási folyamatoktól. A törvényi szabályozásnak biztosítani és erősíteni kell a szövetkezeti bankrendszerek működési feltételei és minimális követelményként verseny semleges piaci pozíciót megteremteni.

*Valamennyi fejlett országban legalább egy szövetkezeti bankrendszer működik. A szövetkezeti bankrendszerekre jellemző, hogy kétszintű, háromszintű vagy vegyes rendszerben működnek.*¹⁹⁶

- ❑ *Kétszintű szövetkezeti bankrendszer:* a szövetkezet közvetlenül kapcsolódik a központi bankhoz (pl. Rabobank- rendszer Hollandia)
- ❑ *Háromszintű szövetkezeti bankrendszer:* a szövetkezet és a központi bank közé önálló szervezetek (regionális bankok) ékelődnek (pl. Credit Mutuel Franciaország vagy a Cassa Rurali ed Artigiane Olaszország)
- ❑ *Háromszintű vegyes szövetkezeti bankrendszer:* vannak olyan szövetkezetek, amelyek közvetlenül kapcsolódnak a központi bankhoz, de a többség a regionális bankokon keresztül jut el a központi bank szolgáltatásaihoz (pl. DG-bankrendszer Németország)

2.2.1. A szövetkezeti bankrendszerek eltérő struktúrái

A szövetkezeti bankrendszer elnevezést a szakirodalomban¹⁹⁷ az üzleti hitelezésre berendezkedett szövetkezeti bankok (bankszövetkezetek)¹⁹⁸ hálózatára használják, amelynek alapegységei a szövetkezeti helyi bankok, általában a hitelszövetkezetek.

A bankszövetkezetek vagy szövetkezeti bankok illetőleg hitelszövetkezetek elsősorban a tagi érdekektől vezérelve tartják be a banki gazdálkodás három fő célját a biztonságot, a jövedelmezőséget és a fejlesztést.

Mielőtt a szövetkezeti bankrendszerek felépítésére rátérnék, az “alapegység” szervezeti formáját bemutató összefoglaló táblázattal kívánom érzékelteni az országunként eltérő jogi szabályozás jellegét:¹⁹⁹

¹⁹⁵ Sozanski Gabriella: Ágazati szövetkezeti szervezetek az Európai Unión belül. Szövetkezés 85-94.o.

¹⁹⁶ Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek története és modernizációja 14.p.

¹⁹⁷ Laczó Ferenc: A szövetkezeti bankok jogi és gazdasági működési feltételei piacgazdaságokban. Szövetkezeti Kutató Intézet Kutatási beszámoló Bp. 1993. 7.o.

¹⁹⁸ “A bankszövetkezet olyan speciális pénzügyi intézmény, amely elsősorban a tagjai számára nyújt pénzügyi szolgáltatásokat, betartva és érvényesítve egyfelől a pénzügyi normákat, másfelől a szövetkezeti alapelveket.” Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek története és modernizációja. OTSZ Bp. 1994. 12.o.

¹⁹⁹ Forrás: Laczó Ferenc: A szövetkezeti bankok jogi és gazdasági működési feltételei piacgazdaságokban. Szövetkezeti Kutató Intézet Kutatási beszámoló Bp. 1993. 46.o.

ORSZÁG	SZÖVETKEZET JOGI FORMÁJA	TÖRVÉNYESSÉGI FELÜGYELET MÓDJA
Belgium	szövetkezet, kft, egyesület non-profit társaság	Gazdaságügyi Minisztérium
Dánia	kereskedelmi társaság	mint a kereskedelmi társaságok
Németország	un. bejegyzett szövetkezet	könyvvizsgáló egyesületek
Franciaország	szövetkezet, polgári vagy kereskedelmi társaság	mint a gazdasági társaságok
Írország	szövetkezet	csak bejegyzési kötelezettség
Olaszország	szövetkezet	Munkaügyi és Jóléti Minisztérium
Hollandia	szövetkezet	mint a gazdasági társaságok
Egyesült Kir.	szövetkezet, kft	csak bejegyzési kötelezettség
Spanyolország	szövetkezet	Munkaügyi Minisztérium
Portugália	szövetkezet	csak bejegyzési kötelezettség

A szövetkezeti bankrendszerek eltérő modelljeit egy-egy országban működő szervezetrendszer áttekintésével kívánom bemutatni a kétszintű, háromszintű és a háromszintű vegyes szervezeti felépítéshez kapcsolódó rendszerben.

2.1.1.Hollandia

Hollandiában a *kétszintű szövetkezeti bankrendszer*, a Rabobank²⁰⁰ működik.

²⁰⁰ A holland szövetkezeti bankrendszert 1972 óta nevezik Rabobank-rendszernek, amióta a szövetkezeti hitelintézetek két központi intézménye a Raiffeisen bank és a Gazdaságok Hitelbankja egyesült. A Rabobank a világ első 50 bankja között foglal helyet, Hollandiában a második legnagyobb bank. 750

működik. *A központi bank a tagbankok érdekében tevékenykedik*, amely két irányban foglalható össze:²⁰²

- a szövetkezeti banki tevékenység folyamatos fejlődésének biztosítása
- széles banki szolgáltatások nyújtása, elsősorban a tagbankok felé

A helyi bankok a központi banknál kötelesek a társulási szerződésben meghatározott pénzeszközt elhelyezni, pénzügyi műveleteket egymás között csak a központi bankok keresztül folytathatnak. A központi banknál elhelyezett pénzeszköz a tartalékalapba kerül, a tagbankok forráshiányának biztosítására. A központi bank ugyanakkor kereskedelmi bankként is funkcionál, de ezen tevékenységével nem sértheti a tagbankok érdekeit.

A hitelkihelyezések ágazati struktúrája:

	Agrárszféra	Ipar,kereskedelem	Együtt
	szolgáltatás		
Helyi bankok	22,8	26,9	49,7
Jelzáloghitel bank	2,6	0,9	3,5
Központi bank	6,1	22,2	28,3

Forrás: Laczó Ferenc: A szövetkezeti bankok működése piacgazdaságokban 54.o.

Az adatok milliárd holland forintban értendők.(1991)

Az adatokból látható, hogy jelentős különbség van a központi bank és a helyi bankok hitelkihelyezésének ágazati magoszlása között. A központi bank tevékenységében a mezőgazdaság finanszírozása háttérbe szorult, egyre inkább a városi kis- és középvállalkozások hiteligényeire koncentrált.

A központi bank felelősséggel tartozik a tagbankok fizetőképességéért, amely kötelezettséghez számos jogosítvány is társul. A tagbankokra kötelező üzletpolitikai irányelveket fogalmaznak meg, tanácsadói szolgáltatásokat nyújtanak és a központi bank ellenőrzési osztálya jogosult a tagbankok irányításának és ügyvitelének a felülvizsgálatára.

²⁰² Laczó Ferenc: A szövetkezeti bankok jogi és gazdasági működési feltételei piacgazdaságokban. Szövetkezeti Kutató Intézet Kutatási beszámoló Bp. 1993. 90.o.

A központi bank ellátja a szövetkezeti bankhálózat *érdekeinek védelmét* a kormány, a hatóságok előtt és a gazdasági szférában. A központi bank a fentiekben vázolt feladatainak ellátására *8 területi irodát működtet*, amelyek banki funkciót nem látnak el, tanácsadói feladatokat végeznek.²⁰³

A szövetkezeti bankrendszer alapegységei a hitelszövetkezetek, amelyek szövetkezeti alapon szerveződő bankok tulajdonképpen. A hitelszövetkezetek működési mechanizmusa három tényezőre épül:

- kötelező tagság az üzleti hitel felvételéhez
- tagok kötelezettségvállalásának korlátozása
- helyi bankok működési területének kijelölése

Azok a személyek, akik üzleti hitel kívánnak felvenni a hitelszövetkezetektől *tagsági kényszer* alatt állnak, akik hitel igénybevétele nélkül a pénzügyi szolgáltatásokért fordulnak a bankhoz eldönthetik, hogy tagsági viszonyt is kívánnak-e létesíteni. A hitelfelvétel szempontjából a tagsági viszony egyben pénzügyi viszonyt is jelent.

A hitelszövetkezeti tagok korábban korlátlan felelősséggel tartoztak a szövetkezet kötelezettségeiért illetőleg a veszteségek fedezéséért. A hitelszövetkezetek tartalék vagyonának összeg azonban az évek során olyan szintet ért el, amely lehetővé tette a *tagok korlátozott felelősségének bevezetését*.

A hitelszövetkezetek működési területe pontosan meghatározásra került, amelyet két lényeges szempont hatására vezettek be, egyrészt a helyi közösség ismerete, másrészt az egyes szövetkezeti tevékenységek átfedésének az elkerülése.

A holland szövetkezeti bankrendszer szervezeti felépítésében és működésében *erősen centralizált*. A távlati fejlesztések a centralizált modell újrafogalmazásában ragadható meg, a demokratikus és decentralizált struktúra megerősítésének jegyében.

2.2.1.2. Franciaország

Franciaországban négy nagy bankszövetkezeti csoportot emelhetünk ki:

²⁰³ Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek története és modernizációja. OTSZ Bp. 1994. 26.o.

-
- Credit Mutuel
 - Credit Agricole
 - Banques Populaires
 - Credit Cooperatif

A francia agrárfinanszírozásban kiemelt helyet *a Credit Agricole és a Credit Mutuel* foglalja el. A *Credit Agricole speciális szervezeti felépítésű*, amely mint szövetkezeti vállalat háromszintes, de mint bankcsoport kétszintes. (A helyi bankok a regionális bankok ágazataiként működnek.)

A *Credit Mutuel* szövetkezeti bankrendszer szervezeti felépítését tekintve a *háromszintű* (helyi bankszövetkezet, területi bank, központi bank).

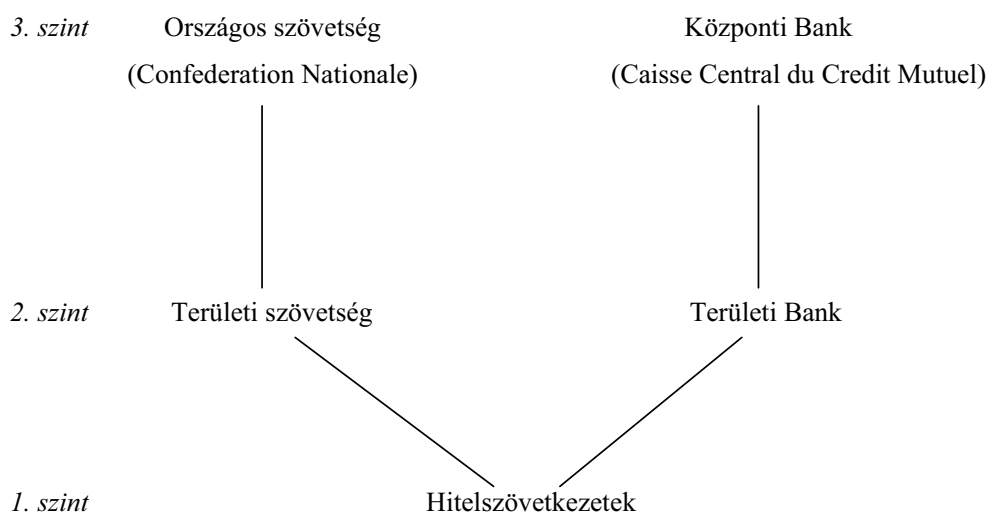
A CREDIT MUTUAL SZERVEZETE²⁰⁴

POLITIKAI SZERVEZET

TECHNIKAI ÉS

PÉNZÜGYI

SZERVEZET

²⁰⁴ Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek története és modernizációja. OTSZ Bp. 1994. 21.o.

A Credit Mutuel szövetkezeti bankrendszer alappillérei a *hitelszövetkezetek*, amelyek működési mechanizmusait a francia sajátosságokra tekintettel az alábbiakban foglalhatjuk össze:

- a betétek felének a tagoktól kell származni (más országban nem található meg ez a szigorítás)
- hitelt illetőleg kölcsönt csak a tagok kaphatnak
- tagok felelőssége korlátozott vagy korlátlan

A területi vagy regionális szinten helyezkednek el a regionális bankok. *Regionális szinten a hitelszövetkezetek csatlakoznak a regionális szövetséghez (20 db szakmai, adminisztratív struktúra) valamint a regionális bankhoz (21), amely a banki funkciókat látja el.*²⁰⁵ A regionális szövetség feladata *érdekvédelmi jellegű, ellenőrzési jellegű, valamint előkészítő jellegű, amely a minta-szabályzatok kidolgozásában ragadható meg.* A regionális bank feladata *igazgatási jellegű és pénzügyi jellegű, amely a pénzeszközök biztosításában ragadható meg.*

A harmadik szinten az országos szinten helyezkedik el az Országos Szövetség, amelyhez a regionális szövetségek tartoznak, valamint a Központi Bank, amelyhez a regionális bankok tartoznak. Az ellenőrzési feladatok az Országos Szövetség látja el. A Központi Bank ugyanakkor garantálja a regionális csoportok likviditását, irányítja a pénzügyi szolgáltatásokat, biztosítja a bankközi forgalmat fő feladataiként.

A három szint közötti funkcionális megoszlás az alábbiak szerint valósul meg:

- *első szint: betétgyűjtés, kölcsön nyújtás a tagoknak*
- *második szint: kölcsönnyújtás intézményeknek, betétgyűjtés*
- *harmadik szint: ellenőrzés, fejlesztési koncepciók kidolgozása a rendszer működtetése és működési biztosítékainak kiépítése*

2.2.1.3. Németország:

A Schulze-Delitzsch féle és a Raiffeisen féle szövetkezeti bankrendszer 1971-ben egyesült és a két rendszer ügykörét megtartva egységes szervezetrendszert hozott létre. A német szövetkezeti bankrendszer a háromszintű vegyes felépítésű szervezetrendszer modellje.

NÉMET SZÖVETKEZETI BANK (DG BANK)	NÉPBANKOK ÉS RAIFFEISEN BANKOK	ZENTGENO KISIPARI SZOLGÁLTATÓ SZÖVETKEZETEK
(Frankfurt am Main)	ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE	KÖZPONTI SZÖVETSÉGE
Nemzeti	(Bonn)	
Szint	32 SZÖVETKEZETI SZÖVETSÉGI KÖZPONT ÉS SPECIÁLIS INTÉZET	

12 REGIONÁLIS SZÖVETSÉG

49	8	13
Raiffeisen	Központi	Kisipari
Központ	Bank	Áruközpont
Regionális		
szint		

ÖSSZESEN 70 REGIONÁLIS KÖZPONT

Helyi szint	Hitelszövetkezetek (népbankok, Raiffeisen bankok, vasutasok szövetkezeti bankjai, postai alkalmazottak szövetkezeti bankjai, polgári alkalmazottak szövetkezeti bankjai részletvásárlási hitelbankok)
-------------	---

²⁰⁵ Laczó Ferenc: A szövetkezeti bankok jogi és gazdasági működési feltételei piacgazdaságokban. Szövetkezeti Kutató Intézet Kutatási beszámoló Bp. 1993. 81.o.

ÖSSZESEN 7.491 ALAPSZÖVETKEZET

A német szövetségi bankrendszer alapegységei a *hitelszövetkezetek*²⁰⁶, amelyek a regionális bankokkal és a központi szövetségi bankkal együtt kereskedelmi bankként működnek, azzal, hogy a hitelszövetkezeteknek a tagság érdekében kell tevékenykedniük. A szövetségi bankok tevékenysége a hitelkihelyezésben, és az tanácsadói illetőleg egyéb szolgáltatások nyújtásában jelölhető meg. A helyi szövetségi bankok a kis- és középvállalkozások pénzügyi szolgáltatói. A helyi hitelszövetkezetek nagyon fontos szerepet játszanak az állami finanszírozási programok, támogatási programok által nyújtott alacsony kamatozású kis- és középvállalkozások számára biztosított hitelek közvetítésében.²⁰⁷ A raiffeiseni hagyományokat a helyi hitelszövetkezetek még mindig őrzik és a vidék kereskedelmi központjai is egyben.

A *regionális bankok* fő funkciója a helyi bankok likviditásának biztosítása, a nagyvállalkozások fő finanszírozói.

A *Német Szövetségi Bank* a regionális bankok likviditását biztosítja és elsősorban a közép- és hosszúlejáratú hitelezésben játszik szerepet. A helyi bankok vagy közvetlenül vagy a regionális bankokon keresztül fordulnak a központi bankhoz.²⁰⁸

3. Az agrárhitelezés intézményrendszerének nemzetközi modelljei

3.1. Elvi alapvetések

Nyugat-Európában az agrárfinanszírozás (amelynek két fő vetülete különböztethető meg egyrészt az agrártámogatás, másrészt az agrárhitelezés) területén *jól működő mechanizmusok* alakultak ki. Ezek az országok többségében (pl. Portugália, Olaszország, Spanyolország) *állami segítséggel* valósultak meg. Az állami jelenlét a hitelezési rendszerek kialakításában és működtetésében is szerephez jut, *attól függően*,

²⁰⁶ Lásd bővebben: Dietrich Ohlmeyer-Prof.Dr Rüdiger Philipowski: Verschmelzung von Genossenschaften insbesondere von Kreditgenossenschaften 20.o.

²⁰⁷ Laczó Ferenc: Szövetségi bankok működése piacgazdaságokban. Bankszemle 1993/6. 51.o.

hogyan az adott ágazat jövedelmezőségi szintje és a banki hitelezés költségei hogyan viszonyulnak egymáshoz, tehát a gazdasági folyamatok tükrében kell az állami beavatkozás (preferenciák) intenzitását meghatározni²⁰⁹. A szakirodalomban fellelhető álláspontok hangsúlyozzák, hogy hazánkban is erre tekintettel a finanszírozási és ezen belül a hitelezési szisztéma kialakítása, az agrárfinanszírozás intézményi kereteinek felállítása és működtetése feltételezi az állami beavatkozás szükségességét.

A fejlett államokban a pénzügyi intézmények között jelentkező erős verseny miatt a hitelezők igyekeznek minél testre szabottabb hitelkonstrukciókat kialakítani a vállalkozások részére, újabb és újabb finanszírozási formákat felépíteni. A mezőgazdaság finanszírozását végző intézmények ugyanakkor kénytelenek tevékenységüket diverzifikálni a forrásbővítés érdekében. Ezért nem mondhatjuk azt, hogy az agrárágazat hitelezését ellátó intézmények csak és kizárólagosan ebbe az irányban fejtik ki tevékenységüket, különböző súllyal és mértékben más ügyeleket is kiszolgálnak. Ugyanakkor az agrárhitelezést országonként megvizsgálva megállapítható, hogy nem egy-egy meghatározott, erre specializálódott intézmény végzi, hanem több megosztva egymás között a szolgáltatásokat. (pl. lejárat szerinti csoportosításban a hitelfajtákat tekintve, különböző intézmények nyújtják, egyesek a rövid lejáratúakat, mások a hosszú lejáratúakat folyósítják stb.)

A nyugat-európai modelleket vizsgálva megállapítható az is, hogy nincs egységes szisztéma, eltérő az intézményrendszer dominanciája, az agrárhitelezés terén eltérő működési mechanizmusokat alakítottak ki.²¹⁰

²⁰⁸ Általánosságban megállapítható, hogy a központi bankok egyrészt védernyők a tagbankok felett, másrészt üzleti banki funkciókat is ellátnak. A helyi hitelszövetkezetek pénzügyi szolgáltatásaikat elsősorban a vidéki lakosság körében fejtik ki a szövetkezeti jellegből eredő specifikációra figyelemmel.

²⁰⁹ Lásd bővebben: Stephan Sommer: Kreditgenossenschaften in Westeuropa: ein vergleichender Beitrag zur europäischen Harmonisierungsdebatte

²¹⁰ A mezőgazdaság finanszírozásának, a mezőgazdaság sajátosságait figyelembe véve (ciklikusság, tőke megtérülési sebessége, környezeti-természeti hatások kiszámíthatatlansága stb.) nincsenek uniformizált modelljei, a nemzeti sajátosságok nagy szerepet játszanak az ezirányú szükségletek kialakításában. Ebben meghatározó tényezők: mezőgazdaság szerepe az adott ország gazdasági fejlődésében, amely kihatással bír az agrárszektor fejlesztésének koncepciójára, meghatározva abban az állam helyét és szerepét, amely erőteljesen tükröződik a jogi szabályozásban. Ezen túlmenően a finanszírozási kérdésekben meghatározó tényező az adott ország bankrendszerének fejlettsége és jellegzetességei, azaz a pénzügyi rendszer felkészültsége. (Fertő Imre: A mezőgazdaság finanszírozásának hazai és nemzetközi tapasztalatai. Külgazdaság 1992/1. 59.o.)

Az egyes országoknál feltárt eltérések indokait Tanka Endre is hasonló csoportosításban határozza meg (Agrárfinanszírozás a fejlett piacgazdaságokban. AKII Bp. 1998/15. 13-14.o.):

- mezőgazdaság nemzetgazdaságban betöltött szerepe
- működtetett pénzügyi intézményrendszer típusa

Az eltéréseket nem tudta felszámolni a pénzügyi és gazdasági szférát érintő globalizáció. " Az agrárfinanszírozás európai modelljeinek lényeges vonása az EU közösségi szabályozása, amely az egyes tagállamok pénzügyi intézményrendszerét -a monetáris unió fokozatos kiépítésével- összehangolja és egymáshoz közelíti. Az intézményi és jogi rendezés e téren nem mutat agrár-sajátosságokat, hanem azt tükrözi, hogy a mezőgazdaság tőke- és hitelellátása is az *acquis communautaire* általános rendje alá tartozik.

A jogharmonizáció főbb területei:

- a bankok, pénzintézetek alaptőkéje, működést érintő különböző alapjaik
- üzleti gyakorlat és hozzáértés garanciái
- kockázatvállalás behatárolása és a hitel kihelyezésének limitálása
- a mérleg- és eredménykimutatások közös paraméterei, módszerei és egyes konszernjogi vonatkozások"²¹¹

A pénzügyi intézményrendszer harmonizációja alapvetően prudenciális hatású, a banki szolgáltatásokra vonatkozó Eu irányelvek, ajánlások szintén ezt a célt erősítik.

A pénzügyi intézményrendszer hasonló alapokon áll és működik valamennyi országban, azonban az agrárhitelezés és finanszírozás domináns pénzügyi intézményei eltérőek, amelyek alapján modellezhetőek az agrárfinanszírozási rendszerek.

3.2. Agrárhitelezési modellek

Európában négy típusba sorolhatók a hitelezési rendszerek, a hitelezést döntő mértékben ellátó *intézményi rendező elv* alapján:

- Kereskedelmi banki modell (Nagy-Britannia)
- Szövetkezeti bankrendszerek (Németország, Hollandia, Franciaország, Belgium)
- Szakosított pénzügyi intézmények (Olaszország)
- Céghitelezés (Dánia)

- agrárhitelezés kialakított gyakorlata
- állami beavatkozás mértéke és módszerei

²¹¹ Tanka Endre: Agrárfinanszírozás a fejlett piacgazdaságokban 6.p.

3.2.1. Kereskedelmi banki modell:

Angliában a mezőgazdaság hitelezését döntően a bankok végzik. Négy nagy hitelező bank: - Barclays Bank

- National Westminster Bank

- Midland Bank

- Lloyds Bank

A bankhitelek 1971-1981 között a tízszeresére nőttek.²¹² A mezőgazdaság hitelezése terén a bankok közül a *80-as években a Midland Bank járt az élen*, amely bank foglalkozott legkorábban ezen a téren pénzkihelyezéssel. *Létrehozta a Midland Agriculture-t, amely külön üzletágként a mezőgazdaság speciális igényeinek kiszolgálására szakosodott.*²¹³ A banknak kilenc regionális központja van, amelyek a hitelezési tevékenységen túl egyéb szolgáltatásokkal is segítik a farmok finanszírozását (pl. lízing, faktoring, tanácsadás, export-import szolgáltatások, támogatási programok menedzselése stb.).

Az 1990-es évektől kezdődően a mezőgazdaság finanszírozásában egyre inkább előtérbe kerül a *Barclays Bank és a National Westminster Bank szerepe*, meghaladva a Midland Bank hitelezési tevékenységét.

	<i>Barclays Bank</i>	<i>National Westminster Bank</i>	<i>Midland Bank</i>	<i>Lloyds Bank</i>
<i>Hitel MFT-ban</i>	1.695	1.542	936	1.000
<i>Bank hitelei arányában (%)</i>	2	1,9	2,4	2,3
<i>Mezőgazd.-nak nyújtott hitel (%)</i>	24	22	14	15

Forrás: Matthias Balz, Rolf Rösch, Rüdiger Meimberg: Agrarkreditsysteme in der Europäischen Union 99.o.

A négy nagy bankcsoport 75%-ban vesz részt a mezőgazdaság hitelezésében.

²¹² Fertő Imre: A mezőgazdaság finanszírozásának hazai és nemzetközi tapasztalatai. Külgazdaság 1992/1. 60.o.

²¹³ Tanka Endre: Agrárfinanszírozás a fejlett piacgazdaságokban. AKIIBp. 1998/15. 14.o.

A bankok mellett *három másik hitelintézet* is szerepet játszik a mezőgazdaság pénzügyi szolgáltatásokkal való ellátásában:

- Agricultural Mortgage Corporation (AMC)²¹⁴
- Scottis Agricultural Securities Corporation (SASC)
- Lands Improvement Group Limited (LIGL)

Az SASC kivételével, amelyik csak Skóciában tevékenykedik, az AMC és a LIGL Angliában és Skóciában is jelen van és a hosszú lejáratú jelzáloghitelezésre specializálódtak.

Hitelezési tevékenység:

A bankok a rövid lejáratú hitelezésben játszanak meghatározó szerepet. Ezzel a hitelfajtaival (rövid lejáratú, éven belüli) a folyó tevékenységet a forgó eszközöket finanszírozzák (vetőmag, növényvédő szerek stb.). A bankok hitelezési tevékenységét a hitel futamidejének függvényében az alábbiakban táblázat foglalja össze:

	<i>Futamidő</i>		
<i>Bank (adatok %-ban)</i>	<i>éves, illetőleg éven belüli</i>	<i>1-5 évig terjedő</i>	<i>5 évnél hosszabb</i>
<i>Barclays</i>	52,8	22,1	25,1
<i>National Westminster</i>	53,1	23,4	23,5
<i>Midland</i>	59,8	20,9	19,3

Forrás: Matthias Balz, Rolf Rösch, Rüdiger Meimberg: Agrarkreditsysteme in der Europäischen Union 107.o.

Hosszú lejáratú hitelek beruházásokra, gép földvásárlásokra illetőleg tartozások finanszírozására nyújtanak. Itt emelhető ki a bankok mellett az AMC jelentősége is,

²¹⁴ Az AMC-t 1928-ban alapították az 1928-as "Agricultural Acts" alapján. 1932-től kezdődően mutatható ki tevékenysége a mezőgazdasági és erdőgazdasági ingatlanokon alapított jelzálogjoggal biztosított hosszú lejáratú hitelezésben a jelenléte. 23%-os részesedést képvisel a hosszú lejáratú és közép lejáratú hitelek volumenében. Részvénytársasági formában működik, alaptőkéjét a Bank of England, a négy nagy bankcsoport, valamint a Bank of Scotland jegyzi. A SASC-t 1933-ban alapították és ugyanazt a feladatot látja el Skóciában, mint az AMC. A SASC és a LIGL hitelezési volumene nagyságrendekkel elmarad az AMC mögött. Forrás: Matthias Balz, Rolf Lösch, Rüdiger Meimberg: Agrarkreditsysteme in der Europäischen Union 105.o.

amely jelzáloghiteleinek futamideje 5-40 év között mozog, de bizonyos esetekben eléri a 60 évet is. A jelzáloghitelek szerepe azonban egyre csökken, viszont a lízing térhódítása figyelhető meg.²¹⁵

A farmerek kétféle kamatfeltétel között választhatnak: változó vagy fix kamatozás. Nagy-Britanniában az állam nem szubvencionálja a mezőgazdasági hiteleket, a farmereknek ugyanazt a kamatot kell megfizetniük, mint ami a gazdasági szférában egyébként elfogadott.

Hitelek megoszlása a mezőgazdaságban:

A mezőgazdaság kötelezettségeinek mintegy 30 %-a a közép- és hosszúlejáratú (éven túli) hitel. Ezekben a bankok közel 55%-os részesedéssel bírnak, míg a többi pénzügyi intézmény (meghatározóan az AMC) 45%-os arányt képvisel.

A mezőgazdaság kötelezettségeinek mintegy 70%-a ugyanakkor rövid lejáratú hitel, amelynek döntő hányadát (70%-át) a banki források biztosítják

3.2.2. Szövetkezeti bankrendszerek:

a) Németország: Az országos szövetkezeti szervek átszervezésével 1871-ben új fejezet kezdődött a szövetkezeti bankrendszer életében. A Schulze-Delitzsch féle népbank és a Raiffeisen bank egyesült, amely egységes szövetkezeti bankhálózathoz csatlakoztak a hitelegyesületi jellegű kisbankok is. *A két típusú hitelszövetkezet egyesítése után is megőrizték hagyományos üzleti tevékenységüket, tehát a mezőgazdaság hitelezését döntően továbbra is a Raiffeisen hitelszövetkezeti hálózat végezte.*

A hitelszövetkezetek részaránya a mezőgazdaság hitelezésében 40-50%-ra tehető. A szövetkezeti bankok működésében és magas piaci részesedésében tradicionális okok játszanak szerepet. A gazdálkodók mindegyike tagja hitelszövetkezetnek, amelyek a hitelezési tevékenységen túl beszerző, értékesítő tevékenységet is végeznek, a mezőgazdasági vállalkozók tevékenységi körét szinte teljes mértékben felölölő szolgáltatások nyújtásával²¹⁶.

²¹⁵ Lásb Bővebben: Fertő Imre: A mezőgazdaság finanszírozásának hazai és nemzetközi tapasztalatai. Külgazdaság 1992/1. 61.o.

²¹⁶ Dr. Franz Otto: Hitelszövetkezetek Németországban. Szövetkezés 1998/1. 114-119.o.

Tekintettel arra, hogy a német szövetkezeti bankok is univerzális bankokká váltak, mezőgazdaságon kívüli tevékenységeket is szolgálnak. Tevékenységükben a mezőgazdaság hitelezésének aránya 10% körül mozog, mégis a mezőgazdaság fő finanszírozói.

A mezőgazdaság hitelezésében a *második legnagyobb bankcsoport* a takarékpénztárak (takarékszövetkezetek) és zsiroközpontjaik. Piaci részarányuk 30 % körül mozog. Eredetileg a lakossági megtakarítások összegyűjtésére hozták őket létre, de napjainkban már valamennyi bankügylettel foglalkoznak. Forrásaik nagyrésze a takarékbetétből tevődik össze. A takarékpénztárak fejlődésében nem ment végbe erős koncentrálódási folyamat. 1992. évi adatok szerint 585 takarékpénztár működött 17 000 fiókkal. A takarékpénztárak központi intézményei a zsiroközpontok, olyan pénzügyintézetek, amelyek a pénzforgalom bonyolítására szakosodtak. (Legnagyobb zsirobank a Westdeutsche Landesbank Girozentrale)²¹⁷

A "reálhitelintézetek" állnak a *harmadik helyen* a mezőgazdaság finanszírozásában, amely elnevezés alatt a *jelzáloghitelintézeteket és a földhitelintézeteket* tartja számon a szakirodalom. A mezőgazdaság hitelezésében piaci részarányuk csökken, 10% alatti.

Speciális hitelintézetek, amelyek támogatási célú segélyprogramok közvetítő szervei. Ilyenek a Mezőgazdasági Járadékbank, Német Települési és Tartományi Járadékbank stb. Tekintettel arra, hogy a mezőgazdasági támogatás a tartományi hatáskörbe került (pl szerkezet átalakítási programok), szerepük a mezőgazdaság számára nyújtott pénzügyi szolgáltatások tarén visszaszorult.

Hitelezési tevékenység:

A német szövetkezeti törvény a szövetkezeti sajátosságok közül két lényeges elemet emel ki és épít be a szövetkezet fogalmi körébe²¹⁸.

Az egyik a nyitott tagság elve, amely alapvetően megkülönbözteti a korlátolt felelősségű társaságtól. Míg a korlátolt felelősségű társaságnál a tőke összegének

²¹⁷ Fertő Imre: A mezőgazdaság finanszírozásának hazai és nemzetközi tapasztalatai. Külgazdaság 1992/1. 62.o.

²¹⁸ Hansjürgen Schaffland-Egon Metz: Genossenschaftsgesetz

rögzítésével a tagok számát is korlátozzák, a *változó tőke szövetkezeti jellege és a nyitott tagság elve alapvető kritériuma* a szövetkezeti státusznak.

A másik a *tagok bevételeinek növelése és vállalkozásainak hatékony működésének elősegítése, a közösen működtetett üzleti vállalkozások fenntartásának szolgálatával.*²¹⁹ A német szövetkezeti bankokra a szövetkezeti törvényen túl az 1961-es többször módosított Banktörvény rendelkezései is irányadók.

A német helyi szövetkezeti hitelintézetek a tagsági érdekekre koncentrálnak folytatják hitelezési tevékenységüket. Általában elmondható, hogy ügyfélkörük a kis- és középvállalkozói rétegből kerül ki és igyekeznek teljes körű pénzügyi szolgáltatást nyújtani.

A hitelfajták tekintetében -futamidő szerinti csoportosításban- a rövid- és középlejáratú hitelek a *hosszúlejáratú hitelezésre tevődik át a hangsúly* és a hitelezési célok tekintetében megállapítható, hogy az áruvásárlási hitelezésről, a beruházási finanszírozásra térnek át.²²⁰

A szövetkezeti bankok ezen túl fontos közvetítő szerepet játszanak az állami támogatási projektekhez kapcsolódó kedvező kamatozású hitelek nyújtásában.

b) Franciaország:

Pénzpiac csoportok:²²¹ 1/ Bankok: amelyek a pénzügyi tevékenység teljes skáláját

végezhetik. A pénzügyi részesedésük 56%-kal

meghatározó a francia gazdaságban. Ehhez a

csoportba tartozik többek között a

"Banque Nationale de Paris", "Credit Lyonnais"

"Societe Generale" nagybankok.

2/ Szövetkezeti bankok: - "Credit Agricole"

- "Banques Populaires"

- "Caisses de credit mutuel"

- "Caisse centrale de credit cooperatif"

²¹⁹ Laczó Ferenc: A szövetkezeti bankok jogi és gazdasági működésének feltételei piaci gazdaságokban. Szövetkezeti Kutató Intézet Kutatási beszámoló Bp. 1993. 35.o.

²²⁰ Lásd bővebben: Bernward Lintel-Hoeping: Der Markt für Agrarkredite in der BRD

²²¹ Matthias Balz, Rolf Lösch, Rüdiger Meimberg: Agrarkreditsystem in der Europäischen Union 26-36.o. alapján

A szövetkezeti bankok piaci részesedése a francia banki szférában 16-17%-os és ezzel a második legerősebb bankcsoport Franciaországban.

3/ Takarékpénztárak: 8-9%-os piaci részesedéssel

4/ Speciális hitelintézetek: a közjogi státuszú földhitelintézetek ("Credit Foncier de France") és a speciális jogállású "Credit National", amelynek az a feladata, hogy a hosszúlejáratú üzemi finanszírozást közvetítse. Piaci részesedésük 8-9% körül mozog.

Hitelezési tevékenység:

A francia agrártermelés elképzelhetetlen hitel nélkül. A mezőgazdaság számára a legnagyobb hitelt nyújtó pénzintézet a "*Credit Agricole*", 70%-os részesedéssel. A "*Credit Agricole*" mellett még négy bank releváns az agrárhitelezés terén: a "*Societe Generale*", a "*Credit Mutuel*", a "*Banques populaires*" és a "*Banque Nationale de Paris*".

c) Hollandia:

Hollandiában a mezőgazdaság irányába tevékenykedő hitelszövetkezetek a német Raiffeisen típusú mintára alakultak elsőként 1896-ban. Két év elteltével került sor a központi szövetkezeti bank²²² a *Rabobank* felállítására.

A Rabobank piaci részesedése (1991)²²³: - mezőgazdasági hitel: 90%

- ipari hitel: 40%

- jelzálogkölcsön: 30%

- betétállomány: 42%

Hitelintézeti csoportok: 1. bankok

2. takarékpénztárak

²²² Két központi bankok alakítottak egyrészt -a kezdetben a déli területeken működő- Központi Mezőgazdasági Hitelbankot, másrészt -az északi vidékeken tevékenykedő- Központi Raiffeisen Bankot, tehát gyakorlatilag regionális jelleggel működtek. A két szervezet konkurenciájának az 1972 évben történt egyesítésük vetett véget, Szövetkezeti Központi Raiffeisen Mezőgazdasági Hitelbank néven, a mai Rabobank néven egyesültek.

3. szövetkezeti bankrendszer (szövetkezeti hitelintézetek a Rabobank csoportba tömörülve)

4. tőkepiaci intézmények (tőketársaságok)

- speciális hitelintézetek
- jelzálogbankok (8db)

5. értékpapír hitelintézetek

Hitelezési tevékenység:

Az agrárfinanszírozás domináns szereplője a Rabobank csoport, amely kimagasló piaci részesedéssel (90%) uralja a mezőgazdaság hiteligényeinek ellátását. A hitelek döntő hányada hosszú- és középlejáratú hitel (mintegy 75%-os Rabobank rendszer részesedésével), a rövid lejáratú hitelek aránya 10% körül mozog.

d) Belgium:

A belga pénzügyi rendszerben a hitelintézetek három jelentős csoportja különböztethető meg: 1.közzogi hitelintézetek

2. magán takarékbankok

3. kereskedelmi magán bankok

Ezek mellett negyedik csoportként az egyéb pénzügyi tevékenységgel foglalkozó társaságok is megemlíthetők, bár tevékenységük nem bír igazán jelentőséggel, amelyet az alábbi táblázat is tükröz. A mérlegadatok alapján meghatározó szerepe a belga pénzpiacra a 3 csoportnak van , amely részt vevői általában a rövid- és középlejáratú hitelezésben vállalnak aktív szerepet. Ezen a területen Belgiumban számos külföldi bank is jelen van.

<i>Hitelintézetek</i>	<i>Számuk</i>	<i>Hitelezési tevékenység piaci részesedése (%)</i>	<i>Betétgyűjtő tevékenységük piaci részesedése (%)</i>
<i>magánbankok</i>	86	53,2	48,1
<i>közzogi hitelintézetek</i>	6	32,6	36,3

²²³ Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek története és modernizációja. OTSZ Bp. 1994. 25.o.

takarékbankok	28	13,8	15,3
egyéb	8	0,4	0,3

Forrás: Matthias Balz, Rolf Rösch, Rüdiger Meimberg: Agrarkreditsysteme in der Europäischen Union

114.o.

A 3 legnagyobb univerzális magánbank (kereskedelmi bank):

- "Générale de Banque SA"
- "Banque Bruxelles Lambert SA"
- "Kredietbank NV"

Közzogi hitelintézetek:

- "Kommunalkredit von Belgien" (KKB/CCB)
- Akgemene Spaar-en Lijfrentekas (Caisse Générale D'Epargne et de Rettaite (ASLK/CGER)
- "Société Nationale de Crédit a L' Industrie (SNCI)
- "Caisse Nationali de Crédit Professionnel" (NKBK/CNCP)
- "Institut National de Crédit Agricole" (NILK/INCA)
- "Office Central de Crédit Hypothécaire"

Magán takarékbankok:

Részvénytársasági vagy szövetkezeti jogi formában működő szervezetek. A legnagyobb bank ebben a csoportban a belga Szövetkezeti Bank, a "Centrale Raiffeisenkas/Caisse rurale (CERA), amelyet 1892-ben alapítottak a Raiffeisen típusú takarékos- és hitelügylet mintájára.

Hitelezési tevékenység:

Az agrárfinanszírozásban a főszerepet 3 bankcsoport játssza, az agrárszektor hitelei közel 90%-át biztosítva.²²⁴

- CERA (Leuvenben van a központ, amelyhez 395 helyi hitelszövetkezet és 1.015 fiók tartozik)
- NILK/INCA

²²⁴Matthias Balz, Rolf Rösch, Rüdiger Meimberg: Agrarkreditsystem in der Europäischen Union 118.o.

➤ ASLK/CGER

A 3 csoport közül is kiemelkedő jelentőségű agrárhitelezésben a CERA-csoport 50%-os részesedéssel, majd őt követi a NILK/INCA-csoport 30%-os részesedéssel és a ASLK/CGER bank közel 10% részesedéssel zárja a sort. (Megjegyzendő, hogy 1980-ban, tehát az itt vázolt arányszámok megállapítását megelőző 10 évvel a CERA és a NILK/INCA-csoport fordított pozícióban állt egymással, az arányszámok tükrében.)

	<i>Agrárpiaci részesedés a hitelintézetek tükrében (adatok %-ban)</i>					
<i>Bank</i>	<i>1980.</i>	<i>1987.</i>	<i>1988.</i>	<i>1989.</i>	<i>1990.</i>	<i>1991.</i>
<i>CERA</i>	34,3	47,1	50,7	50,7	50,8	55,3
<i>ASLK/CGER</i>	10,00	11,2	10,6	11,1	11,2	11,7
<i>NILK/INCA</i>	55,8	41,7	38,7	38,1	38,00	33,00

Forrás: Matthias Balz, Rolf Rösch, Rüdiger Meimberg: Agrarkreditsysteme in der Europäischen Union 120.o.

A 80-as évek második felétől a CERA élre törése figyelhető meg az agrárhitelezés terén, amelyben a mezőgazdaság a fő célpont.

3.2.3. Szakosított pénzügyi intézmények:

Olaszország:

Az olasz bankrendszer jogi és szervezeti kereteit érintően rendkívül magas állami irányítás (direkt és indirekt formában egyaránt) figyelhető meg, amelynek feloldására az Európai Unió előírásaira tekintettel megvalósított liberalizációs folyamat keretében került sor.

Hitelintézeti csoportok: 1. Kereskedelmi bankok (közjogi és magánjogi formában egyaránt)

2. Takarékpénztárak és közjogi jelzáloghitelintézetek

3. Mezőgazdasági és Ipari Szövetkezeti Pénztárak
(központi intézményük az " Istituto Centrale delle Casse

Rurali ed Artigiane")

4. Speciális hitelintézetek, szakosított pénzügyi intézmények

5. Egyéb hitelintézetek

Az agrárfinanszírozás területén a közép- és hosszúlejáratú²²⁵ (18 hónapnál hosszabb futamidővel) hitelezésben meghatározó szerepet a szakosított hitelintézetek játsszák. A szakosított hitelintézetek a mezőgazdaság finanszírozásában nem egyeduralkodók ugyanakkor, különösen nem a rövidlejáratú hitelezés terén, ahol a bankok és a szövetkezeti hitelintézetek is aktív szerepet vállalnak. A banki szférában tapasztalható univerzális irány bővíti a tevékenységi köröket és további lehetőségeket, térnyerést enged a hitelezés területén is.

Főbb szakosított hitelintézetek és hitelezési arányuk az agráriumban:

Név	Székhely
Banco di Napoli - Sezione credito agrario	Napoli
Banco di Sardegna	Cagliari
Banco di Sicilia - Sezione credito agrario e peschereccio	Palermo
Cassa di risparmio delle provincie lombarde - Sezione credito agrario	Milano
Centrobanca - Banca centrale di credito popolare - Sezione credito agrario	Milano
Consorcio nazionale credito agrario di miglioramento (a)	Roma
Istituto bancario San Paolo di Torino - Sezione credito agrario	Torino
Istituto credito fondiario delle Venezie - Sezione credito agrario di miglioramento	Verona
Istituto federale casse di risparmio delle Venezie - Sezione credito agrario	Venezia
Istituto federale credito agrario Italia centrale (a)	Roma
Istituto federale credito agrario Piemonte, Liguria e valle d'Aosta (a)	Torino
Istituto federale credito agrario Toscana (a)	Firenze

²²⁵ Lásd bővebben 3. számú függelék

Instituto regionale credito agrario Emilia-Romagna (a)	Bologna
Mediocredito Trentino-Alto Adige - Sezione autonoma credito agrario di miglioramento	Trento

Megnevezés	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
rövid lejáratú üzemi hitel (Mrd.Lire)	3297,6	4283,5	5401,3	6678,2	7482,1	8700,4	10045,6	10732,1	12626,8	13862,2
szakosított hitelint. részesedése (%)	36,0	36,2	40,1	41,2	40,2	42,7	45,9	44,2	42,7	43,9
közép- és hosszúlej. hitel (Mrd.Lire)	2865,3	3334,7	3898,5	4566,2	5325,7	6078,9	6850,3	7585,5	8558,1	9527,8
szakosított hitelint. részesedése (%)	76,3	75,8	75,3	75,4	75,8	78,6	83,4	83,5	82,4	82,0

Forrás mindkét táblázat esetében: Matthias Balz, Rolf Lösch, Rüdiger Meimberg: Agrarkreditsysteme in der Europäischen Union 60-61.o.

Az olasz mezőgazdaság finanszírozása kapcsán lényeges elem -az állami befolyás pozitív oldalaként megjegyezve- az állami támogatások szerepének kiemelése, amelynek keretében kezdetben a hitelintézeteket olcsó refinanszírozásban részesítették, majd kamat visszatérítés formájában támogatták a rendszert. Mind emellett megállapítható az állami jelenlét a gazdálkodók támogatása terén is, jövedelmi helyzetük javításában illetőleg a mezőgazdasági szövetkezeteknek nyújtott szubvenciók, támogatások formájában is.²²⁶

3.2.4. Céghitelezés:

Dánia:

²²⁶ Fertő Imre: A mezőgazdaság finanszírozásának hazai és nemzetközi tapasztalatai. Külgazdaság 1992/1. 63.o.

A bank és hitelmódozatokról szóló dán törvényt 1990. évben megreformálták és 1991-től léptették a hatályba, mely szerint a hitelintézetek két nagy csoportját különböztetik meg: a hitelintézeteket és a "reálhitelintézeteket". Az előbbihez tartoznak a bankok, takarékpénztárak, hitelszövetkezetek és egyéb hitelintézetek, míg az utóbbihoz a jelzáloghitelintézetek tartoznak, amelyek zálogjogilag biztosított kölcsönt nyújtanak.

Dániában mintegy 70 bank, 130 takarékpénztár részvénytársasági formában működik, ezenkívül 33 hitelszövetkezetet tartanak nyilván. A hat "reálhitelintézet" közül a legnagyobb a Nykredit.

A céghitelezés jelentősége abszolút értelemben nem figyelhető meg a nemzetközi viszonylatban, azonban nagyobb jelentőséggel bír azokban az országokban, ahol technikailag fejlett, jól prosperáló mezőgazdaság működik. Dániában is nem domináns a céghitelek szerepe, hiszen a pénzpiac "hivatalos szereplői" 80%-os mértékben lefedik az összhitelvolument, tehát a céghitelezés 20% körüli nagyságra tehető, és ezzel kiemelhető az országok közötti összehasonlításban.²²⁷

4. Az agrárhitelezési modellek fejlődési tendenciái

A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy az egyes országok eltérő gazdasági és agrárfejlődése meghatározó az agrárhitelezési rendszerek kialakulásában és fejlődésében.²²⁸ A vizsgált modellekben, figyelemmel arra, hogy minden országban működik szövetkezeti bankrendszer, annak szerepe a mezőgazdaság hitelezésében eltérő jelentőségű.

²²⁷ A jelzáloghitelintézetek elsősorban a hosszúlejáratú hitelezésben járnak élen. A mezőgazdasági jelzálogbankkal, a Dán Mezőgazdaság Reálkölcsön Alapjával a mezőgazdasági hitelpiac 50%-át uralják. A takarékpénztárak és bankok szolgáltatják a mezőgazdasági hitelek 15%-át. Dániában szövetkezeti bankrendszer is működik, amely az egész országra kiterjedő hálózattal rendelkezik, vidéki központjaiban szövetkezeti takarékpénztárakat működtetve. A takarékpénztáraknak Dániában egyébként erős a szövetkezeti jellege. Lásd bővebben: Fertő Imre: A mezőgazdaság finanszírozásának hazai és nemzetközi tapasztalatai. Külgazdaság 1992/1. 65.o. valamint Hahn Oswald: Kreditgenossenschaften in Europa: Bastandsaufnahme und Vergleich Zeitschrift für das gesamte Genossenschaftswesen 280-300.o.

²²⁸ Lásd bővebben: Johannes becker: Agrarkredit in der Bewahrung valamint Dr. Johannes Becker: Agrarkredit in der Bewahrung vom Realkredit zum dinglich gesicherten Personalkredit

<i>Ország</i>	<i>A legfontosabb bankcsoportok az agrárhitelezésben</i>	<i>Piaci részesedésük</i>	<i>Agrárhitelezésre specializálódott bankcsoportok jelenléte</i>
Belgium	CERA, ASLK, NILK-csoport	90 %	igen
Dánia	Bankok (Darok Bank, Unibank) Reálhitelintézetek (DLR, Nykredit)	10 % 75 %	igen
Görög-ország	Agrárbank	10 %	igen
Írország	Bankok	95 %	igen
Luxemburg	Caisse Raiffeisen csoport	meghatározó túlnyomó részben	igen
Portugália	CGD + agrár-hitelszövetkezetek	50 % fölött	igen
Spanyol-ország	Agrárhitelbank, Takarékpénztári csoport, Hitelszövetkezeti csoportok, 4 bank	75 % fölött	igen
Francia-Ország	CA, SG, CM, BND Banques populaires	95 %	igen
Olaszország	Szakosított hitelintézetek	a közép- és hosszúlejáratú hitelezésben 85 %	igen
Hollandia	Rabobank csoport	90 %	igen
Egyesült Királyság	Kereskedelmi bankok, Szakosított hitelintézetek (AMC)	75 % 10 %	igen igen
	Takarékpénztárak, szövetkezeti bankcsoportok	78 %	igen

Forrás: Matthias Balz, Rolf Lösch, Rüdiger Meimberg: Agrarkreditsysteme in der Europäischen Union 243.o.

Az állami jelenlét az agrárfinanszírozásban (hitelezésben és támogatásban) döntő jelentőségű, amely szorosan kapcsolódik az agrártámogatások rendszeréhez.

Franciaországban az agrárhitelezési rendszer a XX. század elején erősen központosított volt és nagy állami befolyással működött. Az államilag támogatott hiteleket kizárólagos jelleggel a "caisse Nationale de Credit Agricole" (CNCA) folyósította. A Credit Agricole monopolhelyzetének megszüntetésére az 1990-es években került sor, amikor

különböző hitelintézetek is lehetőséget kaptak azonos feltételek mellett a hitelfolyósításra (decentralizáció). Ennek ellenére az 1990-es évek elején a Credit Agricole mellett nem érték el számottevő emelkedést az agrárfinanszírozásban mérhető piaci részesedés terén. *A hitelezési rendszer terén végrehajtott reformok során a hitelintézetek diverzifikálják tevékenységüket és a szolgáltatási aktivitásukat erősítik a piaci pozícióik megőrzése érdekében. A Credit Agricole piaci részesedését azonban nem tudják visszaszorítani, amely a hosszú és középlejáratú hitelezésben töretlen.*

Olaszországban is erőteljes állami jelenlét figyelhető meg. Ennek egyik jellemzője az államilag kedvezményezett hitelek (60% fölött) aránya, másik jellemzője az olasz bankszektor erőteljes állami felügyelete.

Ország	Állami befolyás erőssége
Belgium	direkt: csekély indirekt: az Agrár Beruházási Alapon keresztül (FIA) és 1993-ig az ASLK és a NILK bankon keresztül
Dánia	direkt: nem indirekt: csekély
Görögország	1993-ig nagyon erős, azóta csökkenő tendenciában
Írország	direkt: nem indirekt: a CC-bank, mint állami tulajdonú szervezeteken keresztül
Luxemburg	csekély
Portugália	erős, bár csökkenő tendenciában
Spanyolország	erős, bár csökkenő tendenciában (állami Agrárhitelbank)
Franciaország	1983-ig nagyon erős, 1990-től a CA monopolhelyzetének felszámolásával és a liberalizációs tendenciákkal csökkenőben
Olaszország	erős, bár csökkenő tendenciában
Hollandia	direkt: nem indirekt: a Mezőgazdasági Minisztérium támogatási alapjain keresztül
Egyesült Királyság	direkt: nem indirekt: AMC, SASC-on keresztül a Mezőgazdasági Minisztérium
Német Szövetségi Köztársaság	direkt: nem indirekt: a szövetségi és a tartományi kormányzáson keresztül

Forrás: Matthias Balz, Rolf Lösch, Rüdiger Meimberg: Agrarkreditsysteme in der Europäischen Union 254.o.

A szövetkezeti bankrendszerek jelenléte és agrárhitelezési intenzitása nem független az elismert és támogatott *tradicionális háttértől*. Erős a szövetkezeti bankrendszerek pénzügyi pozíciója azokban az országokban, ahol nagy történelmi múltat tekint vissza a szövetkezeti hitelintézeti rendszer. *Nemzetközi szinten a szövetkezeti bankrendszerek dominánsan a hitelszövetkezetekhez kötődnek, amelyek fő mozgató erői a gazdálkodók és egyben tagok érdekeinek figyelembe vételével megvalósított hitelezési tevékenység.* A nemzetközi modellekben a hitelszövetkezetek mozgató erői jelen vannak napjainkban is, amely egyrészt kifejezésre jut a testre szabott és bővülő kínálat megteremtésével, másrészt a tagsági kör előtérbe helyezésével (elsősorban a tagok részére bonyolított hitelfolyósítás, kedvezményes konstrukciók, tagi kör preferálása).

A takarékszövetkezeti modell Nyugat- Európában nem jellemző illetőleg elterjedt forma. A takarékpénztárak -általában nem szövetkezeti formában- ellátják a klasszikus takarékszövetkezeti feladatot, a pénz gyűjtését. Találkozhatunk azonban nemzetközi szinten egyrészt a olyan takarékpénztárakkal, amelyeknél erős a szövetkezeti jelleg, másrészt olyanokkal, amelyek szövetkezeti formában működnek. Tendenciáját tekintve azonban nemzetközi viszonylatban a hitelszövetkezetekre alapított szövetkezeti bankrendszerek dominálnak.

Végül a nemzetközi összehasonlítás az 1996 évi adatokkal alátámasztva, és Közép-Kelet-Európára is kiterjesztve, a kutatás eredményeinek alátámasztására a következő táblázattal zárható le:

Ország	Bank	Fiók	Tag	Ügyfél	Alkalma- zottak.	Mérlegfő- összeg. ECU/Mill .	Betét	Hitel	Piaci rész. %- ban
Belgium									
CERA	218	939	449 262	1 499 418	4 573	33 702	31 195	19 397	5
Bulgária									
Central Co-Operative Bank	33	139	1 374	44 456	1 600	15	13	7	5,7

Németország									
BVR	2 504	19 449	13 811 521	30 000 000	173 550	479 100	35 900	287 800	21
Anglia									
Co-operative Bank		385		1 500 000	3 928	6 390	4 736	3 122	2
Franciaország									
Banques Populaires	30	1 885	1 875 000	4 500 000	26 937	93 000	49 193	43 351	7,5
Credit Agricole	2 775	8 174	5 513 000	15 000 000	85 240	384 290	252 314	185 304	22
Credit Cooperatif	35	209	68 000	195 000	2 098	6 141	2 448	4 138	1,1
Credit Mutuel	18	3 505	5 223 000	8 483 000	22 754	89 095	55 224	39 369	6,9
Olaszország									
Casse Rurali ed Artigiane	621	2 655	468 447	4 000 000	20 430	60 652	48 064	25 168	5,7
Luxemburg									
Caisse Centrale Raiffeisen	35	114	5 627	102 029	323	2 04	1 860	660	
Hollandia									
Rabobank Nederland	510	2 577	585 000	5 600 000	40 275	153 200	80 594	100 020	
Ausztria									
Österreichisch e Raiffeisenbank	700	2 445	1 738 495	3 500 000	21 822	68 556	38 311	37 673	24,5
Lengyelország									
Krajowy Związek Banków Spółdzielczych	9	4 500	2 500 000		26 000	2 561	1 312	684	5,7

Románia									
BANKCOOP		225	7 105	406 600	4 638	397	290	271	6
Svájc									
Raiffeisenbank en	381	1 343	654 979	1 400 000	2 925	53 320 (Sfr/Mi)	44 900 (Sfr/Mi)	46 020 (Sfr/Mi)	10
Cseh Köztársaság									
Coop Banka	8	20		25 000	413	206	79	96	0,5
Magyarország									
National Federation of Savings Co-operatives (Takarékbank)	231 ²²⁹	1 600	1 800 000	3 000 000	6 700	1 350	1 210	450	5

Forrás: Stephan Sommer: Kreditgenossenschaften in Westeuropa: ein vergleichender Beitrag zur europäischen Harmonisierungsdebatte 477-478.o.

Hazánk szövetkezeti bankrendszere a mutatószámok alapján a világátlaghoz közeli képet mutat, a nemzeti porondon 5% körüli világátlagnak megfelelő a piaci részesedése.

A szövetkezeti hitelintézetek nemzetközi porondon is olyan közegben tevékenykednek, amely nem nélkülözi az erős piaci versenyt és a pénzügyi tőkeérdekeltségi modell kialakulásának táptalaját jelentik. A szövetkezeti jogalkotás és a nemzetközi szervezetek egyre inkább felismerve ennek veszélyét óvják a szövetkezeti hitelintézeteket attól, hogy a tőkés vállalati modell szerint működve "elforduljanak tagjaiktól".

²²⁹ A takarékszövetkezetek száma 1998-ban 219db. Forrás: Szőke András- Lipták József Attila: A takarékszövetkezeti integráció gazdasági pozíciója a hazai bankrendszerben. Szövetkezés 1999/2. 57.o.

A kutatás eredményeinek összefoglalása

A szövetkezeti hitelintézetekkel kapcsolatban csupán néhány átfogó elemzéssel találkozhatunk a hazai szakirodalomban. Ezek döntő hányada a szocialista társadalomban keletkezett, illetőleg az azt megelőző időszakot ölelik fel. Napjainkban a szövetkezeti hitelintézetek egyes integrációs folyamatait vizsgálva láttak napvilágot tudományos művek, átfogó elemzéssel nem találkozhatunk.

Jelen értekezés keretei között - terjedelmi korlátokra tekintettel - alapvetően az *integrációs modell hazai vonatkozásai kerültek elemzésre*, történeti aspektusban és nemzetközi kitekintéssel egyaránt. *A kutatási irány* a bevezetőben megfogalmazott kérdésekre adott válaszok keresésében határozható meg.

- Milyen alternatívái vannak a tagsági kapcsolatok fejlesztésének a takarékszövetkezetekben?
- Hogyan határozható meg a hazai integrációs modell a várható jogi szabályozás keretei között?
- A nemzetközi vonatkozásokban tapasztalható sokszínűségből, heterogenitásból, milyen törvényszerűségek vonhatók le?

A témaválasztás magában hordozza a kutatás interdiszciplináris jellegét. A jogi szempontok figyelembevétele mellett gazdasági, közgazdasági szempontokat, illetőleg aspektusokat is fel kellett tárni a törvényszerűségek megállapítása érdekében. Mindezekre tekintettel a téma jogi aspektusai kerültek kidomborításra, két alapvető norma összevetése révén. A szövetkezeti hitelintézetek specialitását ugyanis az adja, hogy egyrészt a szövetkezeti előírásoknak, másrészt a pénzügyi normáknak egyaránt meg kell felelniük. Az értekezés, a jogi szabályozás kettős jellegét mindvégig elemzi, a szövetkezeti jelleg vizsgálatával.

Az értekezés első részében, a történeti részben, a hitel- és takarékszövetkezetek szerepe és jellemzői kerültek bemutatásra, átfogó jelleggel, elméleti és gyakorlati igényvel. A hazai hitelszövetkezeti rendszer elemzésében a nemzetközi vonások is összefoglalásra kerültek mind hitelszövetkezeti szinten, mind pedig a hitelszövetkezeti

rendszer szintjén egyaránt. *Ennek során megállapítottam azt, hogy a hazai hitelszövetkezetek a raiffeisen típusú szövetkezeti jegyeket hordozzák magukon, és mint rendszer "alulról építkezik".*

A hitelszövetkezeti mozgalom a XIX. század közepétől dinamikus fejlődési utat járt be Európában, és alapegységét képezi a szövetkezeti bankrendszereknek. Hazánkban a hitelszövetkezeti mozgalom 1952-ben megszűnt, az állami akarat révén felszámolásra került. A vidék pénzügyi szolgáltatásokkal történő ellátása ezt követően megoldatlan maradt, a pénzügyi intézményrendszer nem tudta felvállalni ezt a szerepet. Ez indukálta a takarékszövetkezeti mozgalom életre keltését 1956-ban, amely számos korlátozás ellenére bizonyította életképességét.

A hitelszövetkezetek és a takarékszövetkezetek szervezési elvei sok hasonlóságot és különbséget mutatnak. *Megállapítottam, hogy a szövetkezeti hitelintézetek (hitelszövetkezetek, takarékszövetkezetek) a szövetkezeti elveknek és értékeknek megfelelően, a tagság pénzügyi szolgáltatásokkal való ellátását valósították meg, azaz a szövetkezet tevékenységét a tagság érdekében fejtette ki. Ez a megállapítás - a pénzügyi szférában működő szövetkezetek történelmi fejlődését tekintve - alapvetően a kölcsönnyújtás tekintetében igaz, azaz kölcsönt csak tagjaiknak folyósítottak. A betétgyűjtés és más pénzügyi szolgáltatás tekintetében nem tagok irányába is fejtettek ki tevékenységet. Ez a szabályozás a hitelszövetkezetek fejlődését végigkíséri.*

A takarékszövetkezeti fejlődésben és jogi szabályozásban azonban ez az elv nem érvényesült töretlenül, hiszen 1983-tól kezdődően kiterjesztette a jogi szabályozás a takarékszövetkezeti tevékenységet a tagsági viszonnal nem rendelkezők (kivülállók) irányába. 1991-től kezdődően pedig a takarékszövetkezetek pénzügyi szolgáltatási tevékenységében a jogi szabályozás nem tesz különbséget tagokkal és kívülállókkal folytatott tevékenység között.

Megállapítottam továbbá, hogy a szövetkezeti hitelintézetek szervezési elvei eltérőek a megalakulásuk, illetőleg megalakításuk célja tekintetében is. A hitelszövetkezetek jelentőségét és létjogosultságát a tőkeszegénység indokolta, amely kiküszöbölésére a kölcsönös segítségnyújtás, önségély, tagok személyes és vagyoni közreműködése, demokratikus irányítás, ellenőrzés és önkéntesség elvei alapján került sor. A

hitelszövetkezetek azon gazdasági rétegek számára jelentettek előnyöket, akik részére a bankok, takarékpénztárak kedvezőtlen feltételekkel nyújtották szolgáltatásukat.

A hitelszövetkezetek alapvetően a kisvállalkozások - ezen belül a mezőgazdasági, ipari területen működő kisvállalkozások - hiteligényeinek kielégítése, valamint a lakossági hitelek nyújtása, illetőleg a betétek gyűjtése érdekében alakultak. A helyi közösségek "kiszegzisztenciák" betétgyűjtője, illetőleg a tagsági viszony keretein belül hitelezője.

A takarékszövetkezetek megalakítására - véleményem szerint - elsősorban a betétgyűjtés miatt került sor. Ezt a megállapítást történeti tényekből vezettem le. A hitelszövetkezeti rendszer megszüntetését követően a vidéki hitelezési és betétgyűjtési tevékenységet a kisvállalkozások, illetőleg a lakosság tekintetében az OTP vette át. Az OTP szervezeti felépítése és területi elhelyezkedése ugyanakkor alkalmatlannak bizonyult a pénzügyi szolgáltatások helyben történő végzésére. Ha valaki hitelt kívánt felvenni, azért hajlandó volt a városba, illetőleg a megyei központba utazni, a betét elhelyezése miatt azonban már nem. Szükségesnek bizonyult tehát ismét felállítani szövetkezeti alapokon működő pénzügyi szolgáltató rendszert, amely kitölti a hitelszövetkezeti rendszer megszüntetése után keletkező űrt.

A takarékszövetkezetek tevékenysége kiszélesedett mind a pénzügyi szolgáltatások, mind pedig a személyi kör vonatkozásában. A takarékszövetkezetek tevékenysége a pénzügyi szolgáltatások körében azonban nem teljes körű, a szövetkezeti hitelintézetekkel szemben a bankok még mindig szélesebb jogosítványokkal rendelkeznek. A pénzügyi szolgáltatások teljes körű végzésére - a Hpt. rendelkezései értelmében - csak a bankok jogosultak. Az értekezésben ennek kapcsán kitértem az univerzális bankrendszer problematikájára és arra, hogy a Hpt. illetőleg az Épt. tekintetében univerzalitásról a hitelintézetek körében csak a bankok esetében beszélhetünk. A takarékszövetkezetek tevékenysége a személyi kör vonatkozásában is kiszélesedett figyelemmel arra, hogy a lakosság, illetőleg a kisvállalkozások mellett az önkormányzatokat is ellátja pénzügyi szolgáltatásokkal.

Az első takarékszövetkezet 1956-ban történt megalakítását követően a mozgalom rohamos fejlődésnek indult, amelynek eredményeképpen napjainkban a legnagyobb bankhálózattal rendelkező hitelintézetként tartják számon. Jelenleg 231 takaré-

szövetkezet működik, mintegy 1.800 fiókkal. Ez volumenében is olyan rendszert jelent, amely országos területi lefedettséget biztosít a vidék tekintetében. Ezért is méltó az a kijelentés és jogalkotói szándék, amely "vidéki bankhálózatként", a "vidék bankjaként" jellemzi a takarékszövetkezeteket.

Az értekezés gerincét jelentő hazai integrációs rendszer vizsgálata két szinten is elemzésre került mind a takarékszövetkezeti, mind pedig az integrált takarékszövetkezeti rendszer vonatkozásában.

A szövetkezeti hitelintézetek vizsgálata során és jogi jellegének elemzésekor a szövetkezeti jegyeket igyekeztem felvázolni, és problematikáját körüljárni. Ezt azért hangsúlyozom, mert a szövetkezeti hitelintézetek jogi szabályozása alapvetően két jogszabály által behatárolt, egyrészt az Szvt. másrészt a Hpt. által.

A szövetkezeti hitelintézetek szövetkezeti aspektusait a tagsági kapcsolatok középpontba állításával elemeztem. A tagsági viszony, a tag és a szövetkezet közötti viszony három elemét vizsgáltam, a szervezeti viszonyokat, a vagyoni viszonyokat és a szövetkezet tevékenységéhez való tagi kapcsolatot, amelyből az alábbi következtetést vontam le:

- *A szervezeti viszony tekintetében a Hpt. rendelkezései erőteljes korlátozásokat, szigorításokat vezettek be az Szvt. szabályozásához képest. Ez a tény a pénzügyi normák által meghatározott biztonságos működés szempontjából vitathatatlan, a szövetkezeti demokratikus öngazgatás elvére való hivatkozással azonban erőteljes beavatkozást jelent, és a tagi kapcsolatokat lazítja. Megállapításaimat az alábbi példával is alá tudom támasztani: a tisztségviselők megválasztásánál figyelembe kell venni a Hpt. előírásait, mivel az ügyvezetőknek, felügyelő bizottság, illetőleg az igazgatóság elnökének megfelelő képzettséggel kell rendelkezni. A Hpt. 44. §-a kétirányú korlátozást vezetett be, egyrészt a Felügyelet engedélyezési jogkörét, másrészt eleve kizáró személyi megfelelésre vonatkozó szabályokat, amelyek az Szvt-ben rögzített kizáró okokon messze túlmutatnak. Az Szvt. 36. §-a értelmében nem lehet tisztségviselő többek között az, aki nem tagja a szövetkezetnek, kivéve ha törvény vagy az Alapszabály szerint a tisztség betöltéséhez tagsági viszony nem szükséges. Sem a Hpt., sem pedig a takarékszövetkezeti Alapszabályok nem szabályák feltételül a tagsági viszonyt, a szakmai követelmények teljesíthetősége miatt. Ez,*

pusztán a szövetkezeti szempontok figyelembevételével, a szervezeti viszonyokban, az operatív irányító és ellenőrző szervezetben a tagsági kör távolmaradását eredményezi általában.

- *A vagyoni viszonyok tekintetében* a tag és a szövetkezet közötti vagyoni kapcsolatok rendjét az Szvt. határozza meg, viszont a Hpt. számszerűsíti a jegyzett tőke, tőke megfelelési mutató, stb. tekintetében. Ez a szigorítás ismételtén a prudens működéshez és a hatékony jövedelmező tevékenységhez szükséges. A szövetkezeti hitelintézetek méretgazdaságos működése a tőke által behatárolt. A tőkeelemek közül a részjeggyel, a tag más vagyoni hozzájárulásaival, ezen belül a tagi kölcsönrel, az alapvető és járulékos tőkeelemekkel, a külső tőkebefektetéssel, és az állami szerepvállalással foglalkoztam. Álláspontom szerint a szövetkezeti tőke finanszírozásának lehetséges és vázolt formái a tőkeérdekeltségi modell irányába fordíthatják a szövetkezeti rendszert. Véleményem szerint a nagyobb részjegytőke tudná hatékonyan biztosítani és szolgálni a szövetkezeti hitelintézetek működését.

- *A tagságnak a szövetkezeti tevékenységhez való viszonyát vizsgálva*, az Szvt. által definiált szövetkezeti fogalomból indultam ki. Szövetkezetek meghatározásából levezethetők a szövetkezeti elvek és a tagsági viszony tartalma, amely alapján a szövetkezés előnye és központi kategóriája a tagság érdekének szolgálata. A takarékszövetkezetek tekintetében nincs jogszabályi előírás arra, hogy csak tagjaik részére folyósíthatnak kölcsönt, tehát az Szvt. általános szabályaiból kiindulva határozható meg a tagság érdekében kifejtett szövetkezeti tevékenység. A takarékszövetkezeteknél tagság részére kidolgozott kedvezményekkel azonban már nem igazán találkozhatunk, a tagsági érdek figyelembevétele csupán a takarékszövetkezeti tevékenység eredményességében, a nyereséges gazdálkodás vonatkozásában ragadható meg. Mivel a takarékszövetkezetek a pénzügyi szolgáltatások terén nem tesznek különbséget tagok és kívülállók tekintetében, bankszerűen működő szervezetek irányába fejlődnek. Ebben a tagsági önszegély elvének csorbulását, a szövetkezeti jelleg sérülését fedeztem fel. A tagság érdekeit a szövetkezeti identitás jegyében preferálni szükséges, különösen ha figyelembe vesszük a szövetkezet "duális struktúráját", a belső és külső jogviszonyokban rejlő megkülönböztetést. A szövetkezet "duális struktúrája" alapján a szövetkezet gazdasági tevékenysége különbözik aszerint, hogy tagjaival, illetőleg nem tagjaival folytatja. Az eltérő működési elvek szerint a szövetkezet és a tagjai közötti együttműködés során a szövetkezet nem törekszik nyereségre, az

együttműködés során keletkezett bevételt visszatérítik. Ez tehát azt jelenti, hogy a szövetkezeti tevékenység során a tagok irányában nonprofit szemléletnek kell érvényesülnie. A szövetkezet gazdasági tevékenysége kívülállók vonatkozásában üzletszerűen jogosult folytatni, tehát a külső gazdasági tevékenysége során a szövetkezetek is ugyanazok a szempontok vezérlik, mint bármely profitorientált szervezetet. A szövetkezet tevékenységében a tagsági kör preferálása véleményem szerint nem csak jogszabályi előírás, hanem tagsági döntés függvénye is. A szövetkezeti tagoknak jogi lehetőségük és felhatalmazásuk meg van arra, hogy a szövetkezeti alapszabály keretei között, illetőleg egyéb szövetkezeti szabályzatokban kedvezményes konstrukciókat a pénzügyi szolgáltatások terén kialakítsanak. A jogi lehetőségek megvalósulását közgazdasági szempontok korlátozzák. A pénzügyi szférában jelentkező éles verseny ugyanis nem teszi lehetővé, kedvezményes konstrukciók biztosítását. Gyakorlati tapasztalatok alapján megállapítható, hogy a takarékszövetkezetek ezen tagsági igényeket nem tudják kizsákmányolni.

A takarékszövetkezeti integrációs modell vizsgálata során megállapítható, hogy az integráció szükségességét két tényező motiválja, egyik a Hpt-ben rögzített integrációs kényszer, másik pedig a konszolidáció. A Hpt. 216. §-ában rögzített integrációs kényszer általánosságban fogalmazza meg az integráció szükségességét a szövetkezeti hitelintézetek esetében. A konszolidáció előfeltételeként az 1067/1993. (X.15.) Korm. hat. írja elő az integráció szükségességét, amely speciális követelményként értékelhető.

Magyarországon a takarékszövetkezeteket az *integráció szempontjából* három csoportba lehet sorolni. Az első csoportba azok a takarékszövetkezetek tartoznak, amelyek a Hpt. integrációs kényszere miatt, és részben konszolidációs előfeltételként létrehozták az OTIVA-alapú integrációs modellt. A második csoportba azok a takarékszövetkezetek tartoznak, amelyek konszolidációs elképzelések nélkül, az összefogás és együttműködés előnyeinek kihasználása érdekében hozták létre integrációs szervezetüket. A harmadik csoportba azok a takarékszövetkezetek tartoznak, amelyek önállóságukat megtartották, nem csatlakoztak integrációs szervezethez. Ezt azért tehették meg, mert a Hpt. az integrációs szervezethez való csatlakozás feltételeinek meghatározását külön jogszabályi rendelkezésekre bízta, azonban ezek az előírások még nem születtek meg. A takarékszövetkezeteken kívül a szövetkezeti hitelintézetek csoportjában külön kitértem a hitelszövetkezetekre, amelyek száma 8 db-ra tehető, és létrehozták hitelszövetkezeti integrációs szervezetüket.

Az integrációs szervezetek közül megállapítható, hogy az állami jelenlét a konszolidációhoz kapcsolódóan az OTIVA integrációs modellhez kapcsolódik. A takarékszövetkezeti konszolidáció ugyanis a szövetkezeti egy tag egy szavazat elvére figyelemmel, a közvetlen állami jelenlétet és befolyást nem tudta biztosítani, ezért a konszolidáció és az állami jelenlét az OTIVA-n keresztül valósult meg.

Az értekezés az integrációs modell szervezeti és funkcionális megközelítését az OTIVA- alapú modellhez kapcsolódóan vizsgálja. Az integrációs modell fejlődési fázisait három szakaszban jelölhetjük meg: az első szakasz az integrációs szervezetrendszer kialakulásának szakasza, a második szakasz a modernizáció szakasza, amelyben a modernizációs célként megfogalmazott bankbiztonság erősítése, piaci szerep növelése, illetőleg a korszerűsítés lényegében megvalósult. A takarékszövetkezetek a Hpt-ben rögzített bankbiztonsági előírásoknak megfelelnek, a tevékenységi körhöz kapcsolódó korszerűsítés tekintetében szintén előremutató jelek tapasztalhatók. A vidék igényeihez igazodó korszerűsítés tekintetében hátráltató tényezőként állapítottam meg azt, hogy a Hpt. előírásai szerint a takarékszövetkezetek, illetőleg szövetkezeti hitelintézetek nem jogosultak teljes körű pénzügyi szolgáltatások végzésére. A bankbiztonsági előírásokra tekintettel - az integráció keretén belül - véleményem szerint a takarékszövetkezetek jogosultak lehetnének a pénzügyi szolgáltatások teljes körű végzésére. Ezáltal a korszerűsítést hatékonyabban tudnák elvégezni, és a piaci versenyben is a bankokkal ebben a tekintetben egyenrangú félként tudnának részt venni. A harmadik fejlődési szakasz a Hpt. integrációs kényszeréhez kapcsolódóan előírt külön törvényi rendelkezéssel, az integrációs modell jövőjével jellemezhető.

Az értekezés bevezetésében megfogalmazott – a jogi szabályozás lehetséges irányai - kérdésre a harmadik fejlődési szakaszban találhatók meg a válaszok és megállapítások:

- *Az integrációs modellnek, mint közösségnek a meghatározása, a Hpt. előírásaira figyelemmel, bankcsoportként képzelhető el. A Hpt. alapján a bankcsoport az un. bankholding vállalat és az általa ellenőrzött pénzügyi intézmények, befektetési vállalkozások, biztosító részvénytársaságok és járulékos vállalkozások összessége. A Hpt. bankcsoportra vonatkozó lényeges szabálya, hogy a csoport összevont alapú felügyeletével foglalkozik, ugyanakkor mind a bankcsoport tagoknak, mind a bankholding vállalatnak külön-külön és együttesen is meg kell felelni a prudens működésre vonatkozó előírásoknak. A szövetkezeti hitelintézetek bankcsoportként történő elismerésének legfontosabb feltétele a tagszövetkezetek fokozott mértékű kockázatvállalása, amely megvalósítható egyetemleges felelősségvállalással illetőleg az integráció központi szervének korlátlan felelősségével.*

A közösség bankcsoport-szintű meghatározását rövid távon nem tartom megvalósíthatónak illetőleg csak a Hpt bankcsoportra vonatkozó jelenlegi szabályainak módosításával tartom elfogadhatónak.

Először is a felelősségi kérdések tekintetében, az egyetemleges felelősség kimondását az integráció tagszervezetei vonatkozásában kockázatosnak tartom. A takarékszövetkezetek tőkehelyzete jelenleg nem teszi lehetővé és kivitelezhetővé.

Másodszorban annak kimondása, hogy az integráció, mint *bankcsoport központi szerve hitelintézet lehet, nagyon szigorú előírás az integráció tekintetében.* A központi szerv meghatározásakor figyelemmel kell lenni mindazokra a széles jogosítványokra, amelyek a prudens működés érdekében megilletik a központi szervet. Ezek a jogosítványok a felügyeleti, irányítási, döntési pozíciókhoz kapcsolódnak. A központi szerv meghatározásakor - ezen tényezőkre is tekintettel - nem tartom elfogadhatónak a hitelintézetet. Ezért célszerűnek tartom a bankcsoport Hpt. definíciójának módosítását illetőleg más meghatározást az integrációra, mint közösségre, kiterjesztve a csoportszintű szabályozás és megfelelés körét ezen közösségre is.

- *Az integráció központi szervének átgondolásakor a szakemberek körében felmerült az egyesület, illetőleg az egyesülés formája, valamint a központi banknak, illetőleg az intézményvédelmi alapnak a lehetősége.* Véleményem szerint sem az egyesület, sem az egyesülés célját tekintve nem képes megvalósítani a Hpt-ben rögzített alapvető szempontokat: azaz a *központi szervnek biztosítani kell a csatlakozott intézmények ellenőrzését, illetőleg azonnali és folyamatos fizetőképességének fenntartását.* A Takarékbank, illetőleg az OTIVA központi szervként történő elismerésekor ugyanakkor az *OTIVA* szerepvállalása *mellett foglaltam állást.* Ennek indokait az alábbiakban foglaltam össze:

A takarékszövetkezetek egyik szervezetben sem egyeduralkodók, míg az OTIVA-ban az állammal, addig a Takarékbankban meghatározóan a DG Bankkal kell megosztaniuk tulajdonosi jogosítványait.

A lehetőségek közül annak eldöntése szükséges eljárásban, hogy a takarékszövetkezetek működésében az önállóság mennyire tekinthető meghatározó elemnek. *A Takarékbank központi intézményként való elfogadása a takarékszövetkezetek működési önállóságának feladását, szoros üzleti*

együttműködésen alapuló, a prudenciális szabályoknak történő egyedi és csoportos megfelelést biztosító integráció létrejöttét vetíti előre. Ebben az esetben a takarékszövetkezetek és a Takarékbank együttműködése, mint bankcsoport képzelhető el. A Takarékbank, mint bankholding vállalat és az általa ellenőrzött takarékszövetkezetek együtteseként lépnének fel a pénzügyi szférában.

Ezek a törvényi előírások természetesen két lényeges kérdéskört ölelnek fel. Egyik az irányítás, másik a felelősség kérdése. Az irányítási feladatoknak a Takarékbank igazgatóságának hatáskörébe telepítése ellentétes az integrációs szerződésben megfogalmazott integrációs és szövetkezeti alapelvekkel, hiszen az integrációban résztvevő takarékszövetkezetek szabályozási körébe utalt döntésekről van szó, csak belső szabályzatok lehetnek a meghatározók ebben a kérdésben. Az integrációs bank kereskedelmi banki tevékenység végzésére jogosult, de a tag szövetkezetek által végezhető tevékenységeket és az ehhez kapcsolódó követelményrendszert a Takarékbank határozná meg. A takarékszövetkezetek intézményvédelme a Takarékbank keretén belül valósulna meg, de ehhez nem körvonalazódott a takarékszövetkezetek felelősségének a kérdése, amely várhatóan az egyetemleges felelősség irányába mozdul el.

A Takarékbank központi szerepének elfogadása esetén az OTIVA tevékenysége okafogyottá válna, vagyona felosztásra kerülne a takarékszövetkezetek között, az integrációs bankban történő tulajdonszerzés érdekében.

Az OTIVA központi intézményként történő meghatározása során, tekintettel az integrációs szerződésben megfogalmazott együttműködési és szervezeti keretek elveire az integrációban részt vevő szervezetek gazdálkodási önállóságuk és felelősségük megtartása mellett tevékenységüket az integráció követelményeinek megfelelően összehangolják, ennek keretében üzleti tevékenységüket egyeztetett módon folytatják, egységes információs rendszert és közös biztonsági rendszert működtetnek. Tőke megfelelés és likviditásmenedzselés kapcsán önállóan illetve a csúcsbankkal közösen megtennék a jövőben is a szükséges lépéseket. Az integrációban részt vevő takarékszövetkezetek kötelezettséget vállalnak egységes ellenőrzési és válságkezelési apparátus kiépítésére.

Az OTIVA a takarékszövetkezetek felé kezdeményezheti a testületi szervek összehívását a jogszabály és a szerződés rendelkezéseinek betartása érdekében, de utasítási, irányítási jog nem illeti meg, a válságkezelés megoldására javaslatokat dolgoz ki. A döntési szint a takarékszövetkezetekhez telepített.

Az OTIVA tevékenysége és szervezete megfelel az integráció központi szervével támasztott követelményeknek. Az integráció jelenlegi helyzetének értékelése során nem szabad megfedkezni arról a "történeti tényről", hogy már létezik a takarékszövetkezeti integráció kapcsán egy integrációs szerződés és szervezet és az működik. A jövőbeni integrációs modell kiválasztásakor figyelemmel kell lenni erre és nem szabad olyan helyzetet teremteni, amely ezeket az értékeket sérti. Ezért *megalapozott azaz álláspont, amely a jelenlegi struktúra továbbfejlesztésére törekszik. Az integrációs kényszert elfogadva az egyedi megfelelés elvét kell előtérbe állítani az OTIVA központi szerepének hangsúlyozásával és azzal, hogy az integráció alapvető céljának a prudenciális működés kereteinek erősítését kell tekinteni, de azon túlterjeszkedni nem szabad a takarékszövetkezeti önállóság fenntartása érdekében.*

Az integrációs bank intézményének bevezetése, takarékszövetkezetek jogi önállóságának megszűnése illetőleg szűkítése, az egymásért és a teljes körű kereskedelmi banki funkciót ellátó integrációs bank kötelezettségeiért vállalt korlátlan felelősség bevezetése nem időszerű a takarékszövetkezetek életében. Létjogosultsága csak akkor lehet, ha a rendszert decentralizált modellként kezelik és a várható jogi szabályozás során speciális integrációs csoport meghatározására kerül sor a jelenlegi struktúrában meghatározott takarékszövetkezeti érdekekre tekintettel.

- Arra figyelemmel, hogy *egy vagy több integrációs modellt* ismerjen el a készülő jogi szabályozás, a napvilágot törvénytervezetekkel ellentétben, a több integrációs modell lehetőségét tartom elfogadhatónak. Ez lehetőséget tudna teremteni az önszerveződő integrációs szervezetek továbbélésének.

Az értekezésben, hazai és nemzetközi összehasonlításban egyaránt vizsgálom, a vidék finanszírozásának és ezen keresztül a vidék fejlesztésének a lehetőségeit. Ez a témakör a takarékszövetkezetek *funkcionális megközelítése szempontjából lényeges kérdés.* A szövetkezeti hitelintézeti rendszer, mint a legkiterjedtebb fiókhálózattal rendelkező

szervezet, a vidék pénzügyi szolgáltatását látja el. A 1067/1993 (X.15.) Korm. hat., az OTIVA- alapú integrációra alapítva, a takarékszövetkezeti integrációs modellt “vidéki bankhálózatként” említi. Ebben a modellben az állami jelenlét biztosított az OTIVA-n keresztül és egyéb állami szervek (PM, PSZÁF, MNB stb.) részvételén keresztül is.

A vidék finanszírozása ugyanakkor a hitelezési tevékenységen túl a támogatási rendszert is jelenti, amely alapvető feltétele a vidék fejlesztés kérdésének. *A megoldást funkcionális szempontból abban látom, hogy egyrészt az államilag támogatott hiteleket, másrészt az állami támogatásokat az integrált takarékszövetkezeti modellen keresztül lehetne folyósítani. Erre garanciát jelentene az állami részvétel és jelenlét, valamint az integráció maga. Természetesen a kedvezményes hitelek folyósításán kívül, az állami támogatásoknak kizárólagosan az integrált takarékszövetkezeti rendszeren keresztül történő folyósítása versenyjogi problémákat is felvethet. Ebben a tekintetben azonban leszögezhető, hogy nem döntésről csak folyósításról lenne szó, illetőleg a takarékszövetkezetek intézményi rendszere a legkiterjedtebb. A bankszolgáltatásokkal ellátott települések közel kétharmadában kizárólag takarékszövetkezetek működnek és az összes bankhálózat figyelembevételével részesedése közel kétharmados.*

Az értekezés 3. részét a nemzetközi kitekintés jelenti. Ebben a részben kívántam bemutatni és elemezni a nemzetközi folyamatokat, a szövetkezeti hitelintézetek szervezeti és funkcionális oldaláról. *Megállapítottam, hogy hazánkban, és Európa valamennyi országában működnek szövetkezeti bankrendszerek. A szövetkezeti bankrendszerek száma országonként eltérő. Vannak országok, pl. Franciaország, ahol több szövetkezeti bankrendszer is működik. A szövetkezeti bankrendszerek - hazai és nemzetközi vonatkozásban egyaránt - a legkiterjedtebb bankhálózattal rendelkeznek, az igényeket vidéken helyben elégítik ki.*

A szövetkezeti bankrendszerek a hasonlóságok ellenére *szervezeti felépítésüket* tekintve három csoportba sorolhatók:

- *kétszintű szövetkezeti bankrendszer* működik pl. Hollandiában a Rabobank-rendszer, ahol a központi bankhoz kapcsolódnak a tagszervezetek, a hitelszövetkezetek,
- *háromszintű struktúrában* működik pl. Franciaországban a Credit Mutuel, amelyben a központi bank és a helyi hitelszövetkezetek közé a regionális szint ékelődik be,
- *háromszintű vegyes szövetkezeti bankrendszerrel* pl. Németországban találkozhatunk, amelyben egyes hitelszövetkezetek közvetlenül, még mások a regionális bankokon keresztül kapcsolódnak a központi bankhoz.

Magyarországon a jelenlegi helyzetet elemezve megállapítható, hogy az integrált takarékszövetkezeti rendszer a kétszintű struktúrában működik. A regionális törekvésre tekintettel és arra figyelemmel, hogy a takarékbankban a német DG bank többségi tulajdonlása figyelhető meg nem tartom kizártnak, hogy a jövőben a háromszintű vegyes szervezeti modell kerüljön bevezetésre.

Megállapítottam továbbá, hogy Nyugat-Európában a szövetkezeti bankrendszerek hitelszövetkezeti egységeken épülnek fel. Magyarországon a hitelszövetkezeti mozgalom megszüntetése, majd az 1990-es években történt újraélesztése során jelenleg 8 db hitelszövetkezet működik. Ez a szám évek óta stagnál, tehát dinamikus fejlődés nem állapítható meg ebben a körben. Ezzel szemben a takarékszövetkezetek (231 db, közel 1.800 fiók) számarányát és területi elhelyezkedését tekintve olyan erőt képviselnek szövetkezeti hitelintézeti szinten, amely alkalmassá teszi őket arra, hogy - a nyugat-európai modellhez hasonlóan, de takarékszövetkezeti szinten - szövetkezeti bankrendszerként funkcionáljanak.

Nyugat-Európában a szövetkezeti hitelintézeti integráció és modernizáció már 20-30 éve lezajlott. A modernizáció eredményeként a szövetkezeti bankrendszerek prudens működésének biztosítékai erősödtek, az EU direktívák érvényesültek. A modernizáció eredményeképp továbbá megállapítható, hogy a hatékonyság fokozódott, a piaci részesedés emelkedett. A hitelszövetkezetek Nyugat-Európában a tradicionális okokra visszavezethetően a mezőgazdaság, illetőleg tágabb értelemben a vidék pénzügyi szolgáltatásokkal való ellátását biztosítják. Az erős piaci verseny azonban rákényszerítette őket is arra, hogy tevékenységüket diverzifikálják, illetőleg kedvezményes hitelezési konstrukciókat alakítsanak ki. A mezőgazdaság jövedelmezőségi szintjére tekintettel ugyanakkor megállapítható, hogy a szövetkezeti bankrendszerek nem képesek egyedül felvállalni ennek az áldozatnak a finanszírozását, más pénzügyi intézmények is részt vesznek ebben.

Az államnak nagy szerepe van az agrárfinanszírozásban, ezen belül az államilag támogatott hitelkonstrukciók, illetőleg az állami támogatások pénzügyi forrásainak biztosításában. *Az államilag támogatott hitelek folyósításában a szövetkezeti bankrendszereknek nagy szerep tulajdonítható, illetőleg tulajdonítottak* (pl. Franciaországban a Credit Agricole).

Nyugat-Európában az agrárhitelezés tekintetében sem állapítható meg egységes modell. Az agrárhitelezés intézményi háttere országonként eltérő:

- *kereskedelmi banki modell* (Nagy-Britannia): a kereskedelmi bankok végzik a mezőgazdaság hitelezését döntő mértékben,

-
- *szövetkezeti bankrendszerek* (Németország, Franciaország, Hollandia, Belgium): megállapítható, hogy azokban az országokban, amelyekben erős szövetkezeti bankrendszerek működnek, és amelyek nagy tradicionális múltat tekintenek vissza, az agrárhitelezésben is az élen járnak,
 - *szakosított pénzügyi intézmények* (Olaszország): a közép -és hosszú lejáratú hitelezésben a szakosított hitelintézetek játszanak meghatározó szerepet. A mezőgazdaság hitelezésében azonban nem egyeduralkodók, különösen nem a rövid lejáratú hitelezés terén, ahol a bankok és a szövetkezeti hitelintézetek is aktív szerepet vállalnak,
 - *cégHITELEZÉS* (Dánia): a cégHITELEZÉS valamennyi országban különböző intenzitással megfigyelhető, különösen ott, ahol a mezőgazdasági jövedelmezőségi szintje viszonylag magas. Domináns szerephez egyik országban sem jut, hiszen meglehetősen magasak a költségei, de kiegészítő jelleggel jelen van a piacon.

Megállapítottam a nemzetközi kitekintés alapján, hogy Európában sincsenek egységes modellek sem a szövetkezeti bankrendszerek, sem pedig az agrárhitelezés terén. Minden országban egyrészt a mezőgazdasághoz kapcsolódó tényezők határozzák meg a hitelezési struktúrákat, másrészt az állami jelenlét, befolyás, akarat és a történelmi háttér határozza meg az intézményrendszer struktúráját.

Álláspontom szerint Magyarországon is az EU-doktrinákban megfogalmazott nemzetközi elvárásoknak megfelelően, de azok keretei között, a hazai viszonyok figyelembevételével kell kialakítani és működtetni a szövetkezeti hitelintézeti rendszert.

Tehát el kell fogadni a takarékszövetkezeti alapú struktúrát, és a kétszintű bankrendszeri struktúra kereteit. Ezen túlmenően az állami szerepvállalást az intézményrendszer működési mechanizmusai során erősíteni kellene.

A konszolidáció keretei között tapasztalható állami feltőkésítés kedvezően hatott a szektor működésére, de ezt nem tekinthetjük egyedi jelenségnek, hiszen a bankok is hasonló eljárásban részesültek. A konszolidáció eredményeként ugyanakkor az állami jelenlét és befolyás az intézményvédelem (OTIVA) keretei között még mindig jelen van. *Az állami szerep ez egyrészt a múlthoz kapcsolódik, másrészt a jövőre nézve is előnyökkel járhat. Ebből a helyzetből kiindulva ugyanis nagy szerepet tulajdonítanék az*

integrált szövetkezeti hitelintézeteknek az államilag támogatott kedvezményes hitelek, illetőleg az állami támogatások folyósításában.

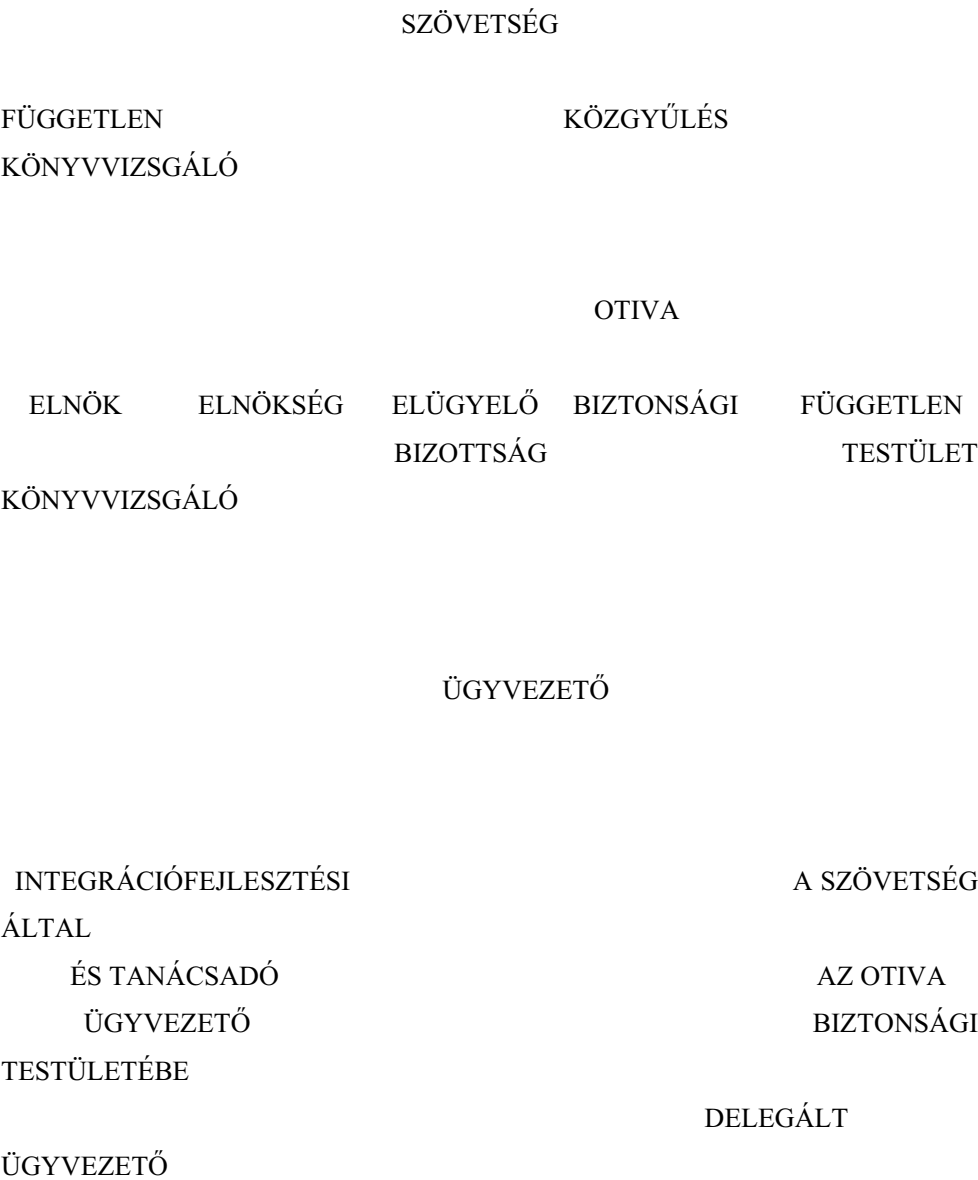
Az állami szerepvállalást a jogalkotási folyamatok tükrében is kiemelném, és minimális követelményként az integrált szövetkezeti hitelintézetek esetén versenysemleges feltételeket teremtenék, a tevékenységi kör korlátozását feloldanám, és a szövetkezeti hitelintézeteket is feljogosítanám a Hpt-ben rögzített pénzügyi szolgáltatások teljes körű végzésére, és ezen pénzügyi intézményeket is bekapcsolnám az univerzális bankrendszer kategóriájában. Ennek jogalapját és indokoltságát - az integrációra figyelemmel - a prudens működéshez kapcsolódó megfelelésben látom.

A pénzügyi szférában működő szövetkezetek jelentik Európában a szövetkezeti mozgalom legerősebb ágát. A szövetkezeti bankrendszerek piaci részesedése (a betétállomány alapján) 5% körül mozog, amelyhez képest országonként lényeges eltérések tapasztalhatók (pl. 1/3-os piaci részesedés osztrák, francia, holland, japán, 1/4-ed piaci részesedés német, finn, olasz). Magyarországon a szövetkezeti hitelintézetek piaci részesedése 5% körül mozog, amely a nemzetközi tendenciáknak megfelelő.

A hazai szövetkezeti mozgalom jövőjét tekintve megállapítható, hogy az integráció nagymértékben befolyásolja a szövetkezeti hitelintézeti szektor életképességét. A szövetkezeti mozgalom ezen ágában továbbélése vitathatatlan és megalapozott. A szövetkezeti identitáshoz kapcsolódó értékek és elvek megőrzése létfontosságú, a pénzpiaci működés törvényszerűségeit és hatásait, erre figyelemmel szükséges és célszerű kezelni. Elkerülve ezáltal azt, hogy a szövetkezeti hitelintézetek tőkeérdekeltségi modell keretében, banki működési mechanizmusok szerint funkcionálva, feladják szövetkezeti jellegüket.

1.számú függelék

Az "új" szövetség szervezeti és funkcionális felépítése

Az "új" szövetség testületeinek és vezető tisztségviselőinek hatás- illetve feladatköre

A közgyűlések

Az OTSZ Közgyűlése	Az OTIVA Közgyűlése
A Közgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozik: a) Az Alapszabály megállapítása és módosítása. b) A Szövetség Elnöksége megyék által delegált tagjainak nyílt szavazással történő megerősítése és esetleges megyék általi visszahívásuknak nyílt szavazással történő tudomásulvétele. c) A szövetség elnök-ügyvezetőjének titkos szavazással történő megválasztása és visszahívása. d) A Szövetség Felügyelő bizottsága tagjainak és elnökének titkos szavazással történő megválasztása és visszahívása. e) A szövetség első számú ügyvezetőjének titkos szavazással történő megválasztása és felmentése. (Megjegyzés: E pont abban az esetben releváns, ha a Szövetségnél társadalmi elnök kerül megválasztásra.) f) A választott társadalmi tisztségviselők	A Közgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozik a döntés a következő kérdésekben: a) Az Alapszabály megállapítása és módosítása. b) Az OTIVA Biztonsági Testülete választott tagjainak, elnökének és alelnökének, a Felügyelő Bizottság tagjainak és elnökének titkos szavazással történő megválasztása és visszahívása. c) A Biztonsági Testület tagjai díjazásának megállapítása. d) A Közgyűlés napirendjének megállapítása. e) Az Alap költségvetésének meghatározása és jóváhagyása. f) Az Alap éves mérlegének és költségvetési beszámolójának jóváhagyása. g) Stratégiai döntés az Alap vagyonának kezelésével kapcsolatban. h) Az Alapba fizetendő hozzájárulás mértékének megállapítása, szükség esetén a tagszövetkezetekre kötelező pótbefizetés

díjazásának megállapítása.	elrendelése és mértékének meghatározása.
g) Más társadalmi szervezettel való egyesülés, szétválás, megszűnés kimondása.	i) Dönt a pénzügyi támogatásokról, amennyiben annak mértéke meghaladja az Alap vagyonának 20%-át.
h) A tagfelvételtől és a kizárásról való döntés.	j) Az Alap könyvvizsgálójának megválasztása, illetve díjazásának megállapítása.
i) Az Elnökség éves beszámolójának megtárgyalása, munkaprogramjának meghatározása.	k) Új tag felvétele és kizárása.
j) A Felügyelő Bizottság beszámolójának megtárgyalása.	l) Az Alap megszüntetése, és ezzel egyidejűleg döntés a végelszámolásról.
k) A Szövetség fenntartásához szükséges rendes és rendkívüli tagdíj mértékének megállapítása.	m) Az Ellenőrzési szabályzat elfogadása.
l) Az éves költségvetés és az éves pénzügyi jelentés, valamint beszámoló megállapítása és jóváhagyása. (Az éves pénzügyi jelentéshez csatolni kell a Felügyelő Bizottság és a könyvvizsgáló írásbeli jelentését. Az éves pénzügyi jelentés részletesen bemutatja a Szövetség vagyoni helyzetét.)	
m) Önálló költségvetéssel rendelkező szerv vagy intézmény létesítéséről gazdasági társaságban történő vagyoni kötelezettséggel járó részvételtől való döntés.	
n) Az érdekképviselési politika	

meghatározása.

o) Döntés a Szövetség Tőketartalék alap tőkerészenek felhasználásáról.

p) Döntés a Szövetség stratégiai irányvonalának meghatározásáról.

q) Hatályon kívül helyezi az Elnökség jogszabályt vagy alapszabályt sértő határozatát.

r) A Szövetség tagszervezetei a közgyűlésen kialakítják a Takarékbank Rt. Közgyűlésén képviselendő részvényesi magatartást.

s) Jóváhagyja a Takarékszövetkezeti Integráció Etikai kódexét.

t) Az Etikai Bizottság Eljárási Szabályzatának, illetve esetleges módosításainak elfogadása.

u) A Szövetség bizottságainak megalakítása, tagjainak megválasztása és visszahívása, valamint a bizottságok megszüntetése.

v) Könyvvizsgáló megválasztása.

x) Az integrációs szerződés módosítása.

y) Az integráció alapvető kérdéseinek, ezek között a középtávú stratégiai terv

meghatározása.	
----------------	--

Az OTSZ Közgyűlése határozatát nyílt szavazással, egyszerű szótöbbséggel hozza.

A jelenlévők 2/3-os szótöbbsége szükséges:

- a) az Integrációs Szerződés módosításához,
- b) az Alapszabály módosításához,
- c) tagfelvételtől és kizárásról való döntés,
- d) az Elnökség jogszabályt vagy Alapszabályt sértő határozatának hatályon kívül helyezése,
- e) olyan határozat meghozatalához, amely a tag takarékszövetkezetek saját gazdálkodásában végrehajtandó kötelezettséget írna elő, vagy ilyen határozat meghozatalára felhatalmazást ad az Elnökségnek vagy azon keresztül az ügyvezetőknek,
- f) pótbefizetés elrendeléséhez,
- g) olyan határozathoz, amely a tag takarékszövetkezeteknek a Takarékbank Rt-ben lévő részvényesi magatartásának gyakorlásával kapcsolatos kötelezettséget tartalmaz,
- h) a Szövetség szervezeti átalakítása, megszüntetése.

Az Integrációs Szerződés módosításához a PM előzetes jóváhagyása szükséges.

Az OTIVA Közgyűlése határozatát nyílt szavazással, egyszerű szótöbbséggel hozza.

A jelenlévők 2/3-os szótöbbsége szükséges:

- a) az Alapszabály módosításához,
- b) tagfelvételtől és kizárásról való döntés,
- c) a Biztonsági Testület jogszabályt vagy Alapszabályt sértő határozatának hatályon kívül helyezése,
- d) olyan határozat meghozatalához, amely a tag takarékszövetkezetek saját gazdálkodásában végrehajtandó kötelezettséget írna elő, vagy ilyen határozat meghozatalára felhatalmazást ad a Biztonsági Testületnek vagy azon keresztül a Szövetség Biztonsági Testületbe delegált ügyvezetőjének,
- e) pótbefizetés elrendeléséhez,
- f) a Szövetség szervezeti átalakítása, megszüntetése.

Az OTSZ Elnöksége, illetve az OTIVA Biztonsági Testülete

Az OTSZ Elnöksége	Az OTIVA Biztonsági Testülete
Az Elnökség feladata: - a Szövetség ügyvezetőin keresztül felelős a Közgyűlés határozatainak előkészítéséért és végrehajtásáért - elfogadja a Szövetség Szervezeti és Működési Szabályzatát, - az OTIVA Biztonsági Testületének javaslatára – a Szövetség elnök ügyvezetőjével történt egyeztetést követően -, az ÁPTF egyetértésével kinevezni a Szövetség által az OTIVA Biztonsági Testületébe delegált ügyvezetőt. (Megjegyzés: Társadalmi elnök választása esetén a Szövetség első számú ügyvezetőjével történik az egyeztetés) - az OTIVA Biztonsági Testületének javaslatára - a Szövetség elnök-ügyvezetőjével történt egyeztetést követően – kinevezi a Szövetség integ-rációfejlesztési és tanácsadó ügyvezetőjét. (Megjegyzés: Társadalmi elnök választása esetén a Szövetség első számú ügyvezetőjével történik az egyeztetés) a Szövetség első számú ügyvezetőjének választása és felmentés kivételével, ellátja a Szövetség ügyvezetői felett a munkáltatói jogkör gyakorlását, megköti az ügyvezetőkkel a szerződéseket és dönt azok felbontásáról. (Amennyiben társadalmi elnök megválasztására kerül sor.) - a pótbefizetés elrendelésének	A Biztonsági Testület feladata különösen: a) előkészíti a Közgyűlés határozatait és gondoskodik azok végrehajtásáról, b) gondoskodik a Közgyűlés jegyzőkönyveinek elkészítéséről, c) biztosítja az Alap folyamatos működését, d) gondoskodik az Alap pénzeszközeinek, illetve vagyonának kezeléséről és felhasználásáról, e) a Közgyűlés elé terjeszti a pótbefizetés elrendeléséről szóló javaslatot, f) szükség szerint meghozza a tagszövetkezetekre vonatkozó kötelező döntéseket, g) dönt a pénzügyi támogatásokról, amennyiben annak mértéke nem éri el az Alap vagyonának 20%-át, h) tájékoztatást készít a tagszövetkezetek részére nyújtott pénzügyi támogatás tényéről, okairól, valamint a válság elhárításának érdekében tett intézkedésekről és azt megküldi a tagok részére, i) megköti - szükség esetén felmondja - a szerződést a Közgyűlés által választott könyvvizsgálóval, j) jóváhagyja az Ellenőrzési Szabályzatát, k) jóváhagyja az OTIVA éves ellenőrzési tervét, l) a Szövetség elnök-ügyvezetőjével történt egyeztetést követően, javaslatot tesz a

szükségességéről szóló javaslatot - az ügyvezetők egyetértésével - a Közgyűlés elé terjeszti. - a Szövetségre háruló integrációs fejlesztési feladatok koordinálása. - az ügyvezetők útján figyelemmel kíséri az integráció belső információs rendszerének kialakítását és működését. - döntés és javaslatétel a tőketartalék felhasználási szabályzatban meghatározottak szerint, - gondoskodik a Szövetség pénzeszközeinek, illetve vagyonának kezeléséről és felhasználásáról, - felelős az integrációs célkitűzések megvalósulásáért, - az ügyvezetők előterjesztése alapján javaslatot tesz a Közgyűlésnek, a Takarékbank Rt. Közgyűlésén képviselendő részvényesi magatartás kialakítására, - az éves terven belül dönt a 20 millió Ft-ot vagy az azt meghaladó összegű egyedi, illetve egy cégkockázatot jelentő kötelezettségvállalásokról, - elfogadja saját ügyrendjét, amely a közgyűlés jóváhagyásával lép hatályba, - döntés minden olyan kérdésben, amely nem tartozik más szerv hatás - illetve feladatkörébe.	Szövetség által a Biztonsági Testületbe delegált ügyvezetőjének személyére, (Megjegyzés: Amennyiben a Szövetségnél társadalmi elnök kerül megválasztásra, úgy a Szövetség első számú ügyvezetőjével történik az egyeztetés.) m) dönt minden olyan kérdésben, amely nem tartozik más szerv hatás, - illetve feladatkörébe
---	---

A Felügyelő Bizottság

Az OTSZ Felügyelő Bizottsága	Az OTIVA Felügyelő Bizottsága
A Felügyelő Bizottság ellenőrzi a Szövetség gazdálkodását és működését. Ennek keretében ellenőrzi: - a Közgyűlés határozatainak végrehajtását, - azt, hogy a Szövetség működése megfelel-e a jogszabályok és a pénzügyi hatóságok előírásainak, a Takarékszövetkezeti Integrációs Szerződés, az Alapszabály és más belső szabályzatoknak, - az továbbá, hogy a Szövetség gazdálkodása és vagyonának kezelése megfelel-e a vonatkozó előírásoknak, illetőleg a biztonságosság követelményének.	Az Alap működését 7 tagú Felügyelő Bizottság ellenőrzi, amelynek keretében ellenőrzi különösen: a) a Közgyűlés határozatainak végrehajtását, b) azt, hogy az Alap működése megfelel-e a jogszabályok, az Alapszabály, az Integrációs Szerződés, a belső szabályok előírásainak, c) azt, hogy az Alap vagyonának kezelése megfelel-e az Alapszabály rendelkezéseinek, A Felügyelő Bizottság - az előző pontban meghatározott feladatkörének megfelelően - megvizsgálja az Alap éves költségvetési tervét és a költségvetési beszámolót tárgyaló javaslatokat, továbbá a Biztonsági Testület által a Közgyűlés elé terjesztett minden jelentést és határozat-tervezetet, és erről jelentést tesz a Közgyűlésnek. A Felügyelő Bizottság azonnal összehívja a Közgyűlést, ha működése során a jogszabályba, az Alapszabályba, a belső szabályzatokba ütköző intézkedéseket vagy az Alap, illetve a tagok érdekeit sértő mulasztásokat, vissza-éléseket tapasztal.

A megállapított, az OTSZ Elnökének és az OTSZ érdekképviseletért felelős (első számú) ügyvezetőjének hatás-, illetve feladatkörére vonatkozó meghatározások abban az esetben helytállóak, amennyiben az OTSZ-nél társadalmi elnök kerül megválasztásra. Ha az OTSZ-nél elnök-ügyvezetői tisztség kerül bevezetésre, úgy a táblázatban szereplő OTSZ elnöki, illetőleg érdekképviseleti ügyvezető feladatait az elnök-ügyvezető egy személyben fogja ellátni.

Az OTSZ Elnöke	Az OTSZ ügyvezetői (általánosan)	Az OTSZ Érdekképviseletért felelős (első számú ügyvezetője)	Az OTIVA Biztonsági Testületének Elnöke
A Szövetség Elnöke irányítja az Elnökség működését, melynek keretében - képviseli és reprezentálja a Szövetséget, - gondoskodik a napirenden szereplő kérdések tárgyalásának megfelelő előkészítéséről, - összehívja az Elnökség ülést, - vezeti az Elnökség ülést, elrendeli a	A Szövetség ügyvezetői felelnek a Szövetség folyamatos működéséért, pénzeszközeinek, vagyonának kezeléséért, és az integráció fejlesztésével kapcsolatos feladatok ellátásáért. Ennek keretében: - az Elnökség irányításával előkészítik a Közgyűlés határozatait és gondoskodnak azok végrehajtásáról, - gondoskodnak a Közgyűlési	A Szövetség első számú ügyvezetője - átfogóan irányítja a Szövetség munkaszervezetét, gyakorolja a hatáskörébe tartozó munkaszervezet munkavállalóival kapcsolatos munkáltatói jogokat - egyeztetést folytat a Szövetség ügyvezetőinek személyéről, - felelős a szövetkezet-politikai elvek kialakításáért és	A Biztonsági Testület elnöke irányítja a Biztonsági Testület működését, melynek keretében: a) összehívja a Biztonsági Testület ülést, megállapítja annak napirendjét, b) gondoskodik a napi-renden szereplő kérdések tárgyalásának megfelelő előkészítéséről, c) vezeti a Biztonsági Testület ülést és elrendeli a

szavazást, és megállapítja annak eredményét,	jegyzőkönyvek elkészítéséről,	megvalósulásuk elősegítéséért,	szavazást,
- gondoskodik a jegyzőkönyv vezetéséről és hitelesítéséről,	- biztosítják a Szövetség folyamatos működését,	- az integráció fejlesztéséért és tanácsadásért felelős ügyvezetőn keresztül irányítja az integráció-	d) gondoskodik a jegyzőkönyv vezetéséről és hitelesítéséről,
- az ügyvezetők bevonásával figyelemmel kíséri a határozatok végrehajtását és felel azért, hogy a végrehajtásról szóló beszámolót az Elnökség elé terjesszék,	- előzetesen véleményezik az Elnökség által a Közgyűlés elé terjesztendő, pótbefizetés Elrendeléséről szóló Javaslatot,	fejlesztéssel kapcsolatos feladatokat ellátó munkaszervezetet	e) figyelemmel kíséri a határozatok végrehajtását és felel azért, hogy a végrehajtásról szóló beszámolót a Biztonsági Testület elé terjesszék.
- az Elnökség elnöke vezeti a Közgyűléseket a Közgyűlés elnökének megválasztásáig.	- gondoskodnak a Szövetség feladatainak, köztük a hatáskörüket érintő integrációs fejlesztési feladatok ellátásáról,	- felelős az integrációs oktatás megszervezéséért, és az oktatással kapcsolatos döntések végrehajtásáért,	
	- gondoskodnak az egységes szabályzatok és ügyrendek kidolgozásáról,	- az integráció fejlesztéséért és tanácsadásért felelős ügyvezetőn keresztül felelős a Szövetség tanácsadó Tevékenységéért,	
	- kialakítják az	- szervezi a nemzetközi	

integráció	belső	kapcsolatokat, és a
információs		társszövetkezetekkel
rendszerét,		kapcsolatot tart,
- irányítják a		- gondoskodik a
hatáskörükbe tartozó		hatáskörébe tartozó,
munka-szervezetet,		az Elnökség ülésének
gyakorolják a		napirendjén szereplő
hatáskörükbe tartozó		kérdések
munkaszervezet		tárgyalásának
munkavállalóival		megfelelő
kapcsolatos		előkészítéséről,
munkáltatói		
jogokat,		- előkészíti a hatás-
		körébe tartozó
- gondoskodnak a		Elnökség határozatait
hatáskörükbe tartozó		és
és az		gondoskodik azok
Elnökség ülésének		végrehajtásáról,
napirendjén szereplő		
kérdések		- jóváhagyott
tárgyalásának		költségvetés alapján
megfelelő		irányítja a
előkészítéséről,		Szövetségnek a hatás-
		körébe tartozó
- előkészítik a		munka-
hatáskörükbe tartozó		szervezete
Elnökség		gazdálkodását,
határozatait és		melyekről
gondoskodnak azok		rendszeresen
végrehajtásáról,		tájékoztatja az
		elnököket és az
- jóváhagyott		Elnökséget

költségvetés alapján irányítják a Szövetség hatáskörébe tartozó szervezetek gazdálkodását, melyekről rendszeresen tájékoztatják az Elnökséget és a Felügyelő Bizottságot, - döntenek minden olyan kérdésben, amely nem tartozik más szerv hatás, - illetve feladatkörébe.		
---	--	--

2.számú függelék

	<i>Agrárhitelek/volumene</i>	<i>Futamidő/kamatkikötés</i>
Belgium	45 Mrd.BEF a bankokon keresztül (1,06 Mrd.ECU)	a hitelintézeteknél különböző
Dánia	100 Mrd.DKR a hitelintézeteken keresztül (12,7 Mrd.ECU)	jelzáloghitelezésnél 20-30 éves futamidőre
Görögország	451 Mrd.DR agrárbankon keresztül (2,24 Mrd.ECU)	általában rövidlejáratú hitel, változó kamatfeltételekkel
Írország	1633 Mill.IRE (1992: 1601 Mill.IRE) (2127 Mill.ECU)	25% éven belüli 25% 1-10 év közötti 50% 10 év feletti hitel
Luxemburg	4,3 - 4,8 Mrd.LUF (0,1 Mrd.ECU)	változó
Portugália	117 Mrd.ESC (0,65 Mrd.ECU)	rövid lejáratú hitel a meghatározó
Spanyolország	1811,5 Mrd.PES (14 Mrd.ECU)	rövidlejáratú hitel valamivel 50% alatt, közép- és hosszúlejáratú 50% fölött
Franciaország	14,3 Mrd.FF (2,1 Mrd.ECU)	a hitelfelhasználástól függően államilag támogatott kamatokkal
Olaszország	20020 Mrd.LIT (13,2 Mrd.ECU)	47% államilag támogatott hitel a hitelezési céltól függően 90%-a a hiteleknek 18 hónap alatti
Hollandia	27,8 Mrd.HFL (1989) (12 Mrd.ECU)	10%-a éven belüli hitel
Egyesült Királyság	7,1 Mrd.E (9,9 Mrd.ECU)	70%-a éven belüli hitel
Német Szöv. Köztársaság	50,8 Mrd.DEM (24,8 Mrd.ECU)	változó

Forrás: Matthias Balz, Rolf Lösch, Rüdiger Meimberg: Agrarkreditsysteme in der Europäischen Union 255.o.

3.számú függelék

PÉNZÜGYI INTÉZMÉNY

<i>Típus</i>	<i>HITELINTÉZET</i>			<i>PÉNZÜGYI VÁLL.</i>	
	<i>Bank</i>	<i>Szakosított hitelintézet</i>	<i>Szövetkezeti hitelintézet</i>		
<i>Forma</i>	rt.	rt.	szövetkezet (takarékszövetkezet, hitelszövetkezet)	rt.	
<i>Tőke (kp)</i>	2 mrd Ft	külön tv.szerint	100 MFt	20 MFt	
<i>Tevékenység</i>	pénzügyi szolgáltatások teljes körű végzése	tevékenységi köre korlátozott (ügyfélkör tevékenység)	tevékenységi köre korlátozott, (hitelszövetkezet) csak tagjai részére	tevékenységi köre korlátozott	

FORRÁSJEGYZÉK

Magyar

- ◆ Bak József: A takarékszövetkezetekről
Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 146.
SZÖVORG Bp. 1979. 142.o.
- ◆ Balogh Ádám-Memhölczerné Kapitány Gadriella: A vidéki bankhálózat
kialakításának szempontjai és javaslat egy korszerű megoldásra.
Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet
AKII Bp. 1992. 58.o.
- ◆ Bátori Lóránt: A Raiffeisen-i szövetkezeti mozgalomról
Szövetkezés 1997/1-2. 129-139.o.

-
- ◆ Bernard Thiry: A szövetkezetek és a szociális gazdaság az Európai Unióban
Szövetkezés 1999/2.szám 4-17.o.

 - ◆ Borszéki Éva: Agrárátalakulás, stabilizáció, modernizáció
Bp.1996 MTA Agrárközgazdasági Bizottság

 - ◆ Borszéki Éva: Az agrárhitel-rendszer
Agrárátalakulás 1996.

 - ◆ Chornitzer Péter-dr. Álmosdi Péter: Szövetkezeti bankok integrált együttműködése
Nyugat-Európában. Adalékok a magyar
takarékszövetkezeti szektor átalakításához
Állami Bankfelügyelet Felügyeleti Füzetek
Bp. 1994.

 - ◆ Csilléry Józsefné-Magyar László: A takarékszövetkezeti szektor működése,
tapasztalatai a szükségszerű korszerűsítés tükrében
MNB titkárság Bp. 1996. 45.o.

 - ◆ Csillag István: Hitelesség és bizalom
Népszava 1999. július 30.

 - ◆ Dorgai László-Miskó Krisztina: A vidékfejlesztés finanszírozása az Európai
Unióban
AKKI Bp. 1999. 12. szám 116.o.

 - ◆ Éder Tamás-Fertő Imre-Herbst Árpád-Mohácsi Kálmán: Kisvállalkozások az
agrárszektorban
Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány Kutatási füzetek 8.
Franklin Kiadó Bp. 1997 44.o.

-
- ◆ Ferenczi Tibor: Az ipari szövetkezetek gazdasági integrációja
Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 125.
SZÖVORG Bp. 1977. 119.o.

 - ◆ Fertő Imre: A mezőgazdaság finanszírozásának hazai és nemzetközi tapasztalatai
Külgazdaság 1992/1.szám 58-68.o.

 - ◆ Fertő Imre: A mezőgazdaság jövedelemtámogatás elméleti problémáiról
Falukonferencia 4. 1997. 57-62.o.

 - ◆ Földes Gábor szerk: Pénzügyi Jog II.
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1997 349.o.

 - ◆ Dr Franz Otto: Hitelszövetkezetek Németországban
Szövetkezés 1998/1. 114-119.o.

 - ◆ Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezetek modernizációja
Szövetkezés 1994/1-2. 3-20.o.

 - ◆ Gergely Sándor: A szövetkezeti bankhálózatok integrációja
Szövetkezés 1996/1-2. szám 48-70.o.

 - ◆ Gergely Sándor: A magyar takarékszövetkezet története és modernizációja
OTSZ Bp. 1994. 290.o.

 - ◆ Gergely Sándor: Bankszövetkezetek az agrárfinanszírozásban
Szövetkezés 1996/1-2. 110-114.o.

 - ◆ Harza Lajos-Tanka Endre: A vidékfejlesztés megújuló intézményi háttere
AKKI Bp. 1999. 3.szám 93.o.

-
- ◆ Hegedűs István: A mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagsági viszony társadalmi tartalmának és jogi szabályrendszerének összhangjáról
Jogtudományi Közlöny 1976/9.
 - ◆ Hegedűs István: A termelőszövetkezeti tagsági viszony jogi alapkérdései
Közgazdasági és Jogi Kiadó Bp.1973. 355.o.
 - ◆ Hovanyecz László: A konszolidáció a gazdaságot nem mentette meg
Népszabadság 1999. június 5.szám
 - ◆ Huszti Ernő: Banktan
Bp. 1996. 412.o.
 - ◆ Ihrig Károly: A szövetkezetek a közgazdaságban
Első Kecskeméti Nyomda és Hírlapkiadó Rt.
Bp. 1937. 119-181.o.
 - ◆ Juhász János: Hitelszövetkezetek – elvek és gyakorlat
Szövetkezés 1991/2. 15-28.o.
 - ◆ Katz Dénes: Egy szövetkezeti hitelintézet kilátásai, fejlesztésének lehetőségei 1.rész
POLVAX 1997/2. 39-64.o.
 - ◆ Katz Dénes: Egy szövetkezeti hitelintézet kilátásai, fejlesztésének lehetőségei 2.rész
POLVAX 1997/3. 63-84.o.
 - ◆ Kecskés László-Szécsényi László: A termőföldről szóló 1994.évi LV.törvény 6.§-a
a nemzetközi jog és az EK-jog fényében
Magyar Jog 1997/12. 721-729.o.
 - ◆ Kecskés László: EK-jog és jogharmonizáció
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp.1999. 320.o.

-
- ◆ Kiss. Gy. Kálmán: A takarékszövetkezetek és a magyar pénzügyi rendszer
Tények és lehetőségek
Szövetkezés 1998/2. 26-39.o.

 - ◆ Kiss Endre: A takarékszövetkezetek integrációjáról
Szövetkezés 1997/1-2. 53-57.o.

 - ◆ Köbli József: Bank – és adókonszolidáció Magyarországon (1990-1994)
Külgazdaság 1994/10. szám 25-38.o.

 - ◆ Körösnéyi András: A takarékszövetkezetek banki reformjának alternatívái
Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 195.
SZÖVORG Bp. 1985.

 - ◆ Laczó Ferenc: Szövetkezeti bankok jogi és gazdasági működésének feltételei
piacgazdaságokban
Szövetkezeti Kutató Intézet 1993 kutatási beszámoló 109.o.

 - ◆ Laczó Ferenc: Szövetkezeti bankok működése piacgazdaságokban
Bankszemle 1993/6. 42-55.o.

 - ◆ Laczó Ferenc: Marketing szövetkezetek működési elvei az Európai Unió
tagállamaiban
Szövetkezés 1994/1-2.szám 95-114.o.

 - ◆ Laczó Ferenc: Szövetkezeti típusok és formák a piacgazdaságokban
Szövetkezés 1995/2. 9-32.o.

 - ◆ Laczó Ferenc: A szövetkezeti tőke természete
Szövetkezés 1995/1. 3-12.o.

-
- ◆ Lévai Tibor: A törvényességi felügyelet időszerű kérdéseiről
Magyar Jog 1986/12.
 - ◆ MacPherson Ian: A szövetkezeti identitás a XXI. században
Szövetkezés 1994/1-2.szám 65-84.o.
 - ◆ Magyar Nagylexikon: Magyar Nagylexikon Kiadó Bp. 1999.
 - ◆ Michael North: Pénztörténeti lexikon
Perfekt Kiadó Bp. 1998. 367.o.
 - ◆ Nagy Krisztina: A takarékszövetkezetek konszolidációjának gyakorlati problémái
POLVAX 1997/3. 27-61.o.
 - ◆ Ószabó Attila: Egységben a nyerő (Takarékszövetkezeti konszolidáció)
Figyelő 1995. Február 2. 35.o.
 - ◆ Ószabó Attila: Út a csúcsra
Figyelő 1995. Február 2. 34.o.
 - ◆ Dr. Pál József: A szövetkezeti identitás alapjai
Szövetkezés 1998/1 49-56.o.
 - ◆ Petrik Ferenc szerkesztésében: Bankjog a gyakorlatban
Egyetemi Nyomda Bp. 1990 392.o.
 - ◆ Piot Bernard: Az európai szövetkezeti jog rövid vázlata
Szövetkezés 1990/1-2. 94-100.o.
 - ◆ Polgár Zoltán: A takarékszövetkezetek egyes szövetkezet-politikai kérdései

- ◆ Pongrácz Tibor: A bankkonszolidációs program és környéke
Magyarság és Európa
1994/8. 3-10.o.

- ◆ Prugberger Tamás: A gazdasági szervezetek szabályozásának jogrendszerteragolási
kérdései (különös tekintettel a szövetkezeti és az agrárviszonyokra)
Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 133.
SZÖVORG Bp. 1978. 224.o.

- ◆ Prugberger Tamás: Tagsági megállapodások a szövetkezetekben
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1979. 408.o.

- ◆ Prugberger Tamás: A „nem termelő” típusú szövetkezetek állami felügyeletének
jelenlegi tapasztalatai és problémái
Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 151.
SZÖVORG Bp. 1979. 142.o.

- ◆ Prugberger Tamás: A szövetkezet és a tagok vagyoni valamint vállalkozási
kapcsolatának jogi kérdései
Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 185.
SZÖVORG Bp.1985

- ◆ Prugberger Tamás: A kereskedelem szövetkezetek szerepe a Közép-Kelet-Európai
térségben
Szövetkezés 1994/1-2 21-39.o.

- ◆ Prugberger Tamás: A szövetkezeti tagsági kölcsön meghirdetésének és
alkalmazásának jogszerűsége a befektetési szövetkezetek és a
szövetkezeti hitelintézetek esetében

- ◆ Regényi Emil: A takarékszövetkezeti funkciók fejlesztéséről
kézirat lezárva 1983. január Bp. 27.o.

- ◆ Sebes Ferenc összeállításában: A takarékszövetkezetek 1976. évi ágazati (szakmai)
ellenőrzésének tapasztalatai
SZÖVORG Bp. 1977. 36.o.

- ◆ Semjén Andorné-Majoros Oszkár: A takarékszövetkezetek szerepe és jövője a
szocialista társadalomban
Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 87.
SZÖVORG Bp.1973 210.o.

- ◆ Sozánski Gabriella: Az ágazati szövetkezeti szervezetek az Európai Unión belül
Szövetkezés 1994/1-2. 85-94.o.

- ◆ Süveges Márta: Az EK Tanácsának rendelet-tervezete az Európai Szövetkezeti
Társaságokról
Magyar Jog 1994./1. 28-36.o.

- ◆ Süveges Márta: A szövetkezetek helye és perspektívái az Európai Közösségben a
közösségi intézmények döntései tükrében
Gazdaság és Társadalom 1994/6. 5-31.o.

- ◆ Szakál Pál: A hitel szerepe a mezőgazdasági termelőszövetkezetek fejlődésében
1968-1974 között
Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 109.
SZÖVORG Bp.1976 74.o.

- ◆ Szentiványi Iván: Bankjog
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1988. 511.o.

-
- ◆ Szentiványi Iván: Univerzális vagy speciális legyen bankrendszerünk?
Gazdaság és Jog 1994/2. 3-6.o.
 - ◆ Szentiványi Iván: Újabb lépés az univerzális bankrendszer felé
Gazdaság és Jog 1997/12. szám 11-14.o.
 - ◆ Szentiványi Iván: A bankfelügyelet aktuális kérdéseiről
Gazdaság és Jog 1996/11. szám 7-9.o.
 - ◆ Szentiványi Iván: Pénzintézeti tevékenység – pénzügyi szolgáltatás
Gazdaság és Jog 1997/6. szám 3-6.o.
 - ◆ Szentiványi Iván: A tevékenységi szabályozás alakulása a pénzintézeti rendszer területén
Gazdasági és Jog 1998/12. szám 14-19.o.
 - ◆ Szentiványi Iván: Hitelintézeti vezetők személyi feltételei
Gazdaság és Jog 1999/4. szám 11-14.o.
 - ◆ Szentiványi Iván: A hitelintézeti vezetőkre vonatkozó felelősségi megoldások értékelése
Gazdaság és Jog 1999./11. szám 10-14.o.
 - ◆ Szentiványi Iván: A hitelintézeti törvény várható módosítása
Gazdaság és Jog 2000/3. szám 8-12.o.
 - ◆ Dr. Szép György: Szövetkezeti jövő a jog tükrében
Szövetkezés 1997/1-2. szám 121-128.o.
 - ◆ Szeremley Béla: Exportorientált értékesítő szövetkezetek létesítése az élelmiszergazdaságban
Szövetkezés 1994/1-2. szám 40-64.o.

-
- ◆ Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata I. II.rész
Bp. 1933.
Grill Károly Könyvkiadóvállalata negyedik átdolgozott kiadás
 - ◆ Szőke András – Lipták József Attila: A takarékszövetkezeti integráció gazdasági
pozíciója a hazai bankrendszerben
Szövetkezés 1999/2. szám 53-71.o.
 - ◆ Szűcs Zoltánné dr.-Tunyoginé Nechay Veronika: Az agrárhitelezés intézményi
rendszere néhány fejlett ipari
országban
AKKI Bp 1992. 9.szám
 - ◆ Tanka Endre: Agrárfinanszírozás a fejlett piacgazdaságokban
AKKI Bp. 1998.15.szám 52.o.
 - ◆ Dr. Tóth Kálmánné-Tóth László: Az integráció szerepe a takarékszövetkezetek
gazdasági fejlődésében
Szövetkezés 2000/1-2.szám 54-77.o.
 - ◆ Várhegyi Éva: Az Európai Közösség bankirányelvei és a magyar szabályozás
Európa Fórum 1996/3. 3-22.o.

FORRÁSJEGYZÉK

Külföldi

- ◆ Stephan Sommer: Kreditgenossenschaften in Westeuropa: ein rechtsvergleichender
Beitrag zur europaeischen Harmonisierungsdebatte
Göttingen: Vandenhoeck und Rurecht 1998.
ISBN 3-525-86066-8

-
- ◆ Bernward Lintel-Hoeping: Der Markt für Agrarkredite in der BRD
Frankfurt am Main: Lang 1994.

 - ◆ Manfred Froschauer-Roman Sandgruber-Friedrich Schneider:
Theorien und Grundsätze Raiffeisens und ihre Auswirkungen auf die moderne
Raiffeisen-Geldorganisations
Linz: Trauner 1994. ISBN 3-85320-685-9

 - ◆ Matthias Balz-Rolf Lösch-Rüdiger Meimberg: Agrarkreditsysteme in der
Europäischen Union
Landwirtschaftliche Rentenbank
Frankfurt am Main 1993
Schriftenreihe Band 7

 - ◆ Hansjürgen Schaffland-Egon Metz: Genossenschaftsgesetz
32. Auflage
Berlin: de Gruyter 1991.

 - ◆ Johannes Becker: Agrarkredit in der Bewahrung
Münster: Landwirtschaftsverlag 1990.
ISBN 3-7843-1359-0

 - ◆ Dr. Johannes Becker: Agrarkredit in der Bewahrung vom Realkredit zum dinglich
gesicherten Personalkredit
DLG-Verlag, Frankfurt am Main 1990
ISBN 3-7843-1359-0

 - ◆ Hahn Oswald: Kreditgenossenschaften in Europa: Bestandsaufnahme und
Vergleich
Zeitschrift für das gesamte Genossenschaftswesen
Göttingen 1984. 280-300.p.

Felhasznált, de nem hivatkozott irodalom

Magyar

- ◆ Alvincz József-Szajkó Pál-Tunyoginé Nechay Veronika: A családi gazdaságok finanszírozásának helyzete Magyarországon
AKKI Bp. 1994. 61.o.
- ◆ Antal László: Nemzetközi pénzügyi válság és hazai gazdaságpolitikai dilemmák
Külgazdaság 1999. szeptember
Gazdaság 1999/2.szám
- ◆ Asztalos László György: A pénzintézetek közötti verseny alapjai
Pénzügyi Szemle 1990/1. 15-28.o.
- ◆ Auer Katalin: A jelzálog-hitelintézetéről és a jelzáloglevélről szóló törvény
Ügyvédek Lapja 1997/3. 23-28.o.
- ◆ Bacsóka Árpád: A kisvállalkozások finanszírozása
Kisvállalkozások 1990. 81-85.o.
- ◆ Bajtay Péterné: Szövetkezetek az Európai Unióban
Szövetkezés 1998/2.szám 79-94.o.
- ◆ Bátori Lóránt: Tájékoztató a német Raiffeisen Szövetség és a német
Parasztszövetség közös kezdeményezéséről
Szövetkezés 1998/2. 95-98.o.
- ◆ Botos János: A magyarországi pénzintézetek együttműködésének formái és keretei
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1994. 251.o.
- ◆ Botos Katalin: A vidék bankja
Magyar Közigazgatás 1992/6. 321-323.o.

-
- ◆ Dr. Csete László: A mezőgazdasági szövetkezés lassú terjedése
Szövetkezés 1998/1 16-23.o.
 - ◆ Deák Dániel: Pénzügyek a jogász szemével: a korszerű piacgazdaság kihívásai
Pénzügyi Szemle 9.szám 1992 703-706.o.
 - ◆ Domokos József-Prugberger Tamás: Szövetkezeti autonómia és az autonómia
visszavétele. Az ágazati irányítás hullámvázai a
hetvenes évektől napjainkig.
Közgazdasági Szemle 1990/2. 238-245.o.
 - ◆ Fehér Lajos: Szövetkezetpolitikán aktuális kérdései
Szövetkezeti Kutató Intézet Évkönyve 1971 49-50.o.
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1971.
 - ◆ Dr. Fekete József: A szövetkezés elméletének és gyakorlatának néhány kérdése
házánkban
Szövetkezés 1998/1. 33-48.o.
 - ◆ Horváth-Kőhalmi-Papp-Pölöskei-Zimonyi: Földművesszövetkezetek
hitelgazdálkodása
Egyetemi Nyomda Bp. 1953.
 - ◆ Horváth D. Tamás: Pénzügyi betét- és hitelügyek
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1997 143.o.
 - ◆ Horváth György: A pénzügyi-gazdasági ellenőrzés követelményeinek fejlődése
Pénzügyi Szemle 1991/10. 780-788.o.
 - ◆ Király Júlia: A hazai bankrendszer mint pénzügyi közvetítő
Külgazdaság 1994/10. Szám 13-24. o.
 - ◆ Kirschner Dóra: Külföldi banktörvények összehasonlítása

- ◆ Kishonti László: Agrárfinanszírozás banki módszerei és lehetőségei
Agrárgazdaság Kézikönyve
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp.1998

- ◆ Lengyel Imre: Adósságaink és hiteleink.
Adalékok a lakossági eladósodás területiségéhez.
Esély 1992/3. 32-45.o.

- ◆ Lengyel Imre: A takarékszövetkezetek kilátásairól
Pénzügyi Szemle 1993/6. 464-479.o.

- ◆ Lentner Csaba: Az agrárfinanszírozás aktuális kérdései Magyarországon
Gazdaság és Társadalom 1995/1.szám 5-47.o.

- ◆ Lentner Csaba: A magyarországi bankrendszer fejlődésének várható irányai az
ezredforduló után
Jövőképek Bp. 1998 107-121.o.

- ◆ Losonczy Csaba- Magyar Gábor: Pénzügyek a gazdaságban
Rendhagyó kézikönyv 3. Kiadás
Bp. Juvent Kiadó 1995. 429.o.

- ◆ Lőrincné Istvánffy Hajna: Pénzügyek Európában. Múlt, jelen, jövő
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp.1996

-
- ◆ Mészáros Sándor: A szocialista szövetkezeti mozgalom kibontakozása a magyar falun
Szövetkezeti Kutató Intézet Évkönyv 1975
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp. 1976.

 - ◆ Mikus István szerk.: Az Európai Unió agrárrendszere a gyakorlatban
Agrárszakoktatási Intézet Bp. 1998 175.o.

 - ◆ Módos Gyula: A döntéshozatal mechanizmusa és a versenyképesség a szövetkezetekben
Szövetkezés 1996/1-2. 71-85.o.

 - ◆ Nyikos László: A pénzügyi-gazdasági ellenőrzés feladatai, szervezete, tapasztalatok és korszerűsítés iránti igények
Ellenőrzés 1994 4-14.o.

 - ◆ Nyikos László: Pénzügyi ellenőrzés az Európai Unióban
Európai Tükör 1999/2-3. 62-75.o.

 - ◆ Osváth Piroska: Takarékbetét és biztonság a betétbiztosítás új rendszerében
Kereskedelmi Jogi Értesítő 1994/4.szám 9-10.o.

 - ◆ Osváth Piroska: Jelzáloghitel-intézetek Németországban
Pénzügyi Szemle 1995/11. 875-878.o.

 - ◆ Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége: A szövetkezetek és a gazdaság globalizációja
Szövetkezés 1998/2. 24-25.o.